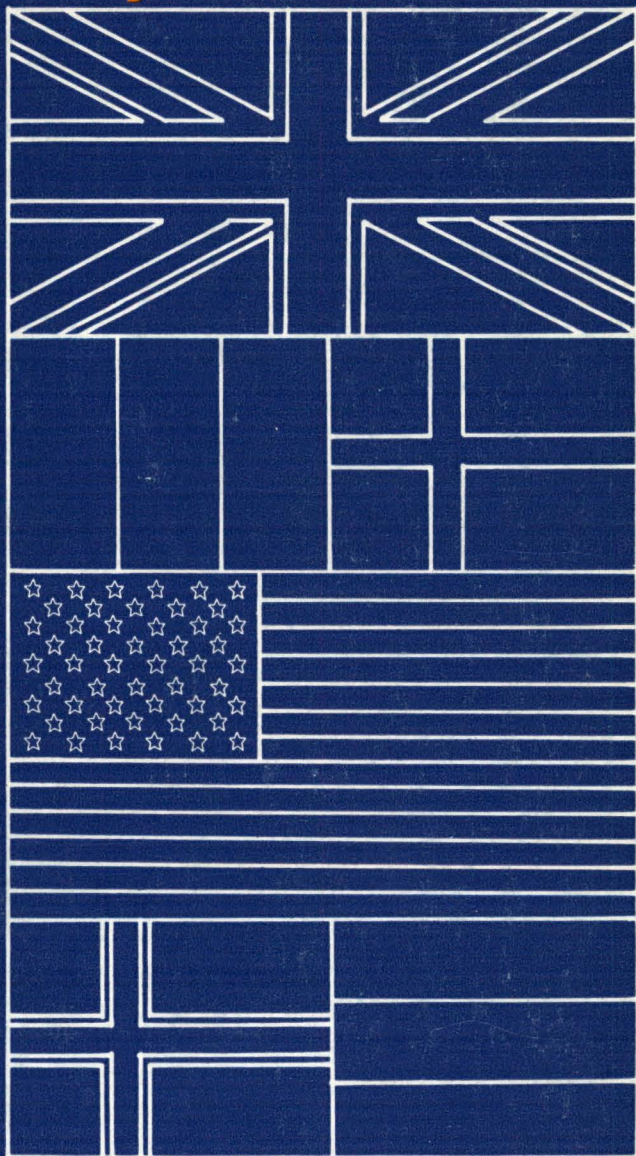

Utländsk företagsetablering i Sverige

Harry Johansson

Utländsk företagsetablering i Sverige

Utländsk företagsetablering i Sverige

Av

HARRY JOHANSSON

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle

Studier och debatt

utges av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle

Sköldungagatan 2 · Stockholm Ö · Telefon 08/23 25 20 · Postgiro 35 62 60

Nr 3 1967 · 15:e årg.

Tryckt hos Bohuslänningens AB, Uddevalla 1968

SNS — STUDIEFÖRBUNDET NÄRINGSLIV OCH SAMHÄLLE

är en ideell sammanslutning av enskilda personer inom svenskt näringsliv, fristående från politiska partier och intresseorganisationer. Genom vetenskaplig forskning, konferenser samt studier och debatt i lokala grupper vill SNS sprida kunskap om ekonomiska och sociala förhållanden, stimulera till positiva insatser i arbets- och samhällsliv och till individuella ställningstaganden i den allmänna debatten.

Innehåll

FÖRORD	7
1 INTRODUKTION	9
Bakgrunden till problemet	9
Undersökningens syfte och avgränsningar	12
Tidigare svenska undersökningar	14
Undersökningens disposition	18
2 DEN NUVARANDE UTVECKLINGEN AV DE INTERNATIONELLA FÖRETAGSINVESTERINGARNA	22
Inledning	22
Amerikanska företagsinvesteringar i utlandet	23
Utländska företagsinvesteringar i USA	26
Engelska företagsinvesteringar i utlandet	27
Utländska företagsinvesteringar i England	28
Utländska företagsinvesteringar inom EEC	29
Företagsinvesteringar över Sveriges gränser	32
3 DEN EMPIRISKA STUDIENS UPPLÄGGNING, GENOMFÖRANDE OCH REDOVISNING	35
Val av undersökningspopulation	35
Materialinsamling	38
Redovisning av undersökningsresultatet	45
Bortfallsproblem	49
4 UTLÄNSK FÖRETAGSETABLERING I SVERIGE 1896—1965	52
Inledning	52
Utländsk företagsetablering inom olika branscher	52
Olika länders etablering	63
5 DEN UTLÄNSKA FÖRETAGSSEKTORNS NUVARANDE OMFATTNING OCH STRUKTUR	67
Inledning	67
Den utländska företagssektorn vid utgången av år 1962	67
Värdet av de utländska företagsinvesteringarna vid utgången av år 1962	84
Grad av finansiell kontroll	90
Uttecklingen av den utländska företagssektorn 1962–1965	91

6	MOTIV FÖR UTLÄNSK FÖRETAGSETABLERING I SVERIGE	94
	Inledning	94
	Råvaror	94
	Behålla en marknad	95
	Gå in på en ny marknad	97
	Produktionsbas för en större marknad	98
	Närhetsfaktorn	99
7	KONSEKVENSER AV UTLÄNSK FÖRETAGSETABLERING	
	I SVERIGE	101
	Inledning	101
	Undersökningsproblem	102
	Sysselsättning	106
	Utbyggnadstakt	111
	Effektivitet	114
	Betalningsbalans	119
	Risker för utländsk dominans	127
	BILAGOR	
	1. Enkätundersökning om utländskt företagande i Sverige (formulär)	132
	2. Utländskt associerade företag i Sverige år 1962	138
	3. Beräkning av realkapitalet i utländska dotterföretag	141
	4. Några data om de utländska moderbolagen	149
	5. Lagstiftning som reglerar utländskt företagande i Sverige	151
	TABELLBILAGOR	
	1. Tillverkande utländska dotterföretag i Sverige år 1962	157
	2. Försäljande utländska dotterföretag i Sverige år 1962	158
	3. Fördelning av utländska dotterföretag i Sverige år 1962	159
	4. Vinst och utdelning i utländska dotterföretag år 1962	160
	5. Olika ISIC-gruppers importandel och utländska koncentrationskoefficient	161
	6. Tullar, importutveckling och företagsetableringar från olika handelsområden	162
	LITTERATUR	164
	APPENDIX	
	Förteckning över utländska dotterföretag i Sverige	167
	ALFABETISKT REGISTER ÖVER DE UTLÄNSKA DOTTERFÖRETAGEN	234

Förord

I Sveriges ekonomiska historia har utländsk företagарverksamhet genomgående spelat en betydelsefull roll. Kapital och vad vi i dag kallar teknisk, merkantil och administrativ know-how har i stor utsträckning förmedlats av utlänningar som varit verksamma i Sverige. Landets järnhantering och stadshantverk grundades under medeltiden av tyska krafter. Enligt Eli F. Heckscher svarade under 1600-talets första hälft främmande inslag för så gott som alla viktiga initiativ på det ekonomiska fältet. En sådan allmän betydelse har utländsk företagарverksamhet sedan dess aldrig uppnått. Under vissa perioder har den dock dominerat begränsade verksamhetsgrenar. I våra dagar svarar sålunda utlandsägda företag för huvudparten av oljebranschens omsättning.

Den utländska företagsetableringen sker nu i andra former än tidigare. Förr var det invandrande utlänningar som startade företag i Sverige. Det är omvittnat att invandrarna ofta snabbt acklimatiserades och redan i andra generationen betraktade sig som svenskar. Under senare decennier har den utländska företagsetableringen i Sverige i huvudsak skett genom att utländska företag startat dotterbolag i Sverige.

Inställningen till utländsk företagsetablering har alltid varierat mellan olika länder och grupper inom dessa samt naturligtvis skiftat från tid till annan. Under efterkrigstiden har den mångsekelgamla diskussionen skjutit ny fart i flera europeiska länder. Den har emellertid i regel lidit brist på faktaunderlag. I vårt eget land har det inte funnits någon sammanställning av den utländska företagsetableringens omfattning — än mindre några empiriskt underbyggda analyser av dennas effekter på Sveriges ekonomi.

FÖRORD

För att i någon mån råda bot på detta förhållande påbörjade dåvarande fil. kand. Harry Johansson under läsåret 1962—1963 ett licentiatarbete vid Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, om utländskt företagande i Sverige. Denna uppgift passade naturligt in i institutionens forskningsprogram, som är specialiserat på internationell företagsekonomi. Då emellertid institutionen saknade nödvändiga kontakter med näringslivet, överenskomms på ett tidigt stadium att Johanssons utredningsarbete skulle organiseras som ett gemensamt projekt mellan institutionen och Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, ett samarbete, som skulle visa sig mycket fruktbärande.

Som framgår av Harry Johanssons redogörelse i kapitel 3 visade det sig att enbart insamlandet av uppgifter om den utländska företagsverksamhetens omfattning i Sverige skulle kräva stora arbetsinsatser. För att i rimlig tid kunna slutföra sin studie, måste författaren revidera de ursprungliga planerna ifråga om teoretisk och empirisk analys. I den slutliga utformningen är undersökningen i huvudsak en explorativ studie, avsedd att stimulera till fortsatt forskning inom området.

Från Svenska Handelsbankens Stiftelse för samhällsvetenskaplig forskning erhöll utredningsprojektet ett anslag på 20 000 kronor. Under planeringsskedet biträdde Johansson bl.a. av en rådgivande grupp med följande medlemmar: bankdirektör Rudolf Jalakas, Svenska Handelsbanken; direktör Gösta Lewenhaupt, IBM Svenska AB; direktör Bengt Sjögren, Svenska Esso AB; och direktör Jan Vos, Svenska AB Philips. Manuskriptet har under olika stadier ventilerats vid seminarier inom Företagsekonomiska institutionen och SNS. Inom SNS har främst civilekonom Hans Eisler kontinuerligt biträtt författaren och med denne diskuterat hans arbete.

Till alla dem, som på olika sätt givit sitt stöd till föreliggande undersökning, ber vi att å egna och författarens vägnar få framföra ett hjärtligt tack.

Uppsala och Stockholm i januari 1968.

Sune Carlson

Professor vid Uppsala universitet

Göran Albinsson

Verkst. direktör i SNS

1 Introduktion

Bakgrunden till problemet

Företagsinvesteringar över gränserna, dvs. investeringar i utländska dotterföretag, är långt ifrån någon ny företeelse. De har emellertid under de senaste 10—15 åren fått helt andra dimensioner än tidigare. Fortfarande svarar amerikanska och europeiska storföretag för huvudparten av de internationella företagsinvesteringarna. Ett nytt inslag i bilden är däremot att en allt större andel av deras investeringar sker i andra industriländer. Investeringar i syfte att hämta råvaror i mindre utvecklade länder har varit och är fortfarande ett viktigt inslag i de internationella företagsinvesteringarna, men deras relativa betydelse håller på att minska. Den stora ökningen av investeringarna tar i stället formen av en dubbelriktad trafik av investeringar i tillverkande och försäljande dotterbolag mellan industriländerna. Det som hittills dominerat denna bild är den ytterst snabba ökningen av de amerikanska investeringarna inom EEC. De amerikanska storföretagen har sedan början av seklet varit pionjärer, när det gällt etablering av egna tillverkningsbolag på främmande marknader.¹ Det är därför inte förvånande, att dessa företag med sina stora resurser och sin långa erfarenhet av internationellt företagande snabbt reagerade inför perspektivet av en kommande europeisk stormarknad. Genom att etablera sig inom EEC och bygga upp en basorganisation för den kommande stormarknaden ville de skaffa sig ett försprång före befintliga och presumtiva konkurrenter. Inför hotet att förlora terräng reagerade i många fall de närmaste konkurrenterna genom att själva etablera sig. Industrietableringarna gav sedan i sin tur upphov till olika

¹ American branch factories abroad. Washington 1931. (U.S. Department of Commerce.)

INTRODUKTION

följdetableringar av banker, försäkringsbolag, serviceföretag, konsulter etc.

De europeiska företagen tycks inte ha reagerat lika snabbt och offensivt som amerikanerna inför det kommande marknadsperspektivet. De engelska exportföretagen t.ex. har i stort sett bibehållit sin traditionella inriktning på samväldesländerna. De övriga industriländer, som tills vidare står utanför stormarknaden, syns ha ökat sina företagsinvesteringar inom EEC, men i många fall torde hotet att förlora en exportmarknad, när lågtullländerna anpassar sig till den gemensamma tulltaxan, ha varit drivkraften snarare än långsiktiga marknadsstrategiska överväganden.

Omställningen till den gemensamma marknaden har drivit fram en ökad företagsetablering även mellan EEC-länderna i form av företagssammanslagningar. Utvecklingen har dock hittills gått ganska långsamt, och under perioden 1960—1965 ökade de amerikanska företagsinvesteringarna inom EEC mera än investeringarna gjorde mellan dessa länder sammanlagt.¹ Det är sannolikt, att den ökning av samarbetet mellan industriföretagen inom EEC, som är en naturlig följd av den gemensamma marknaden, i stor utsträckning tar sig andra uttryck än sammanslagningar över gränserna.

Den kraftiga ökningen av de utländska investeringarna och inte minst det stora amerikanska inslaget har i en rad länder medfört en intensiv diskussion av utlandsinvesteringarnas ekonomiska och politiska roll. Förespråkare för det klassisk-liberala idealet har hävdat, att utländskt företagande skulle ha en rad fördelar för den nationella ekonomin. För det första innebär utländsk företags- etablering, att kapitalmarknaden tillförs långsiktigt, riskvilligt kapital som komplement till det ofta otillräckliga inhemska sparandet. För det andra kommer strömmen av tekniskt, administrativt och kommersiellt know-how inom en internationell koncern att på olika vägar spridas till andra delar av näringslivet och leda till en modernisering av berörda branscher. För det tredje förbättras handelsbalansen genom att de utländska dotterföretagen ofta är storexpor-

¹ Balassa, B., American direct investments in the Common market. Banca nazionale del lavoro. Quarterly review. June 1966, s. 121—146.

törer eller i varje fall genom att deras produktion ersätter import. Vidare gynnas serviceföretag och underleverantörer. Konsumenterna drar fördel av ökad produktinnovation och priskonkurrens.

På annat håll, hittills framför allt i Kanada och Frankrike, har man framhållit, att utländsk företagsetablering medför vissa allvarliga negativa konsekvenser. Investeringarna från utlandets sida är, påpekar man, främst koncentrerade till tekniskt avancerade, expansiva "nyckelindustrier". Till följd av att forskning och utveckling i regel förläggs till de utländska moderbolagen, riskerar världsländet att så småningom stå utan egna forskningsresurser på dessa centrala områden. Vidare, hävdar man, kan dotterföretagens expansionsmöjligheter begränsas för att skydda moderbolagets intressen. Så kan t.ex. dotterföretagets export inskränkas till vissa produkter eller marknader för att undvika konkurrens med moderbolaget eller andra koncernföretag.

Dessa farhågor syns bygga på idén att beslut rörande ett utländskt dotterföretag, vilka fattas inom ramen för en internationell koncern, inte alltid leder till maximal utveckling av de inhemska resurserna. Det finns med andra ord alltid potentiella intressekonflikter mellan de nationella intressena och det internationella företaget med verksamheten spridd över ett flertal länder. Ju större omfattning den utländska företagssektorn får i ett land, desto mer ökar riskerna för att dessa konflikter skall försvåra eller omöjliggöra en effektiv nationell ekonomisk planering.

Liknande farhågor för att utländsk företagsetablering skall medföra negativa konsekvenser av ett eller annat slag har i en rad länder gett upphov till en omfattande lagstiftning, som på olika sätt reglerar utlänningars rätt att etablera sig som företagare inom landet. I Sverige diskuterades redan på 1870-talet riskerna med utländska förvärv av skog, gruvor och företag. Inte förrän under första världskriget gavs möjlighet för regeringen att genom en effektiv lagstiftning, 1916 års "inskränkingslag", övervaka och reglera utländska engagemang i svenskt näringsliv. Sedan dess tycks frågorna om omfattning eller konsekvenser av utländsk företagsetablering i Sverige mycket sällan ha diskuterats. Inte ens i den pågående diskus-

INTRODUKTION

sionen av makten och bestämmanderätten över olika delar av det svenska näringslivet har frågan om det utländska inflytandet ägnats något utrymme.

Vid mitten av 1950-talet började riksbanken att redovisa statistik över tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet. Fr.o.m. 1960 redovisas även tillstånd till utländska direkta investeringar i Sverige. Riksbanksstatistiken visar på en avsevärd ökning av investeringarna i båda riktningarna under 1960-talets första hälft. Den ger dock endast en mycket ofullständig bild av företagsinvesteringarna över landets gränser. En meningsfull diskussion av vilka effekter en ökad företagsetablering i båda riktningarna får måste föregås av kartläggningar, som ger de viktigaste empiriska kunskaperna. Industriförbundet har i samarbete med SAF och Exportföreningen i november 1967 publicerat en undersökning, som visar utveckling, omfattning och struktur av den svenska företagssektorn i utlandet.¹ Den empiriska studie, som här presenteras, avser bl.a. att ge en motsvarande bild av den utländska företagssektorn i vårt land.

Undersökningens syfte och avgränsningar

Undersökningen syftar dels till att försöka kartlägga utvecklingen av den utländska företagsetableringen i Sverige under 1900-talet, dels till att påvisa den utländska företagssektorns nuvarande omfattning och struktur. Med *utländsk företagsetablering* avses här etablering av utländska dotterföretag i Sverige, vare sig detta sker genom övertagande av svenska företag eller genom bildande av nya företag. Med ett *utländskt dotterföretag* avses ett företag i Sverige, i vilket ett utländskt företag dels har finansiella intressen, dels utövar eller kan utöva väsentlig bestämmanderätt. Med den *utländska företagssektorn* i Sverige avses den grupp av företag i Sverige, som är faktiskt eller potentiellt utlandskontrollerade.

Av definitionen på utländskt dotterföretag framgår undersök-

¹ Lund, H., Svenska företags investeringar i utlandet. Stockholm 1967.

ningens viktigaste avgränsningar. Utländska finansiella engagemang i svenska företag, som inte leder till väsentligt inflytande över företagets skötsel, omfattas sålunda ej av undersökningen. Detta gäller främst s.k. portföljinvesteringar från utlandets sida, dvs. placeringar i obligationer och minoritetsposter av aktier, där syftet inte är att bedriva företagaverksamhet i Sverige utan endast att erhålla en avkastning på kapitalet, som med hänsyn till eventuella differenser i fråga om risk etc. anses attraktiv. Denna passiva karaktär har i regel utländska privatpersoners finansiella engagemang i svenska företag, även där det är fråga om majoritetsintressen. Om en utländsk medborgare placerar en del av sitt kapital, kanske erhållet genom arv, giftermål etc., i ett svenskt företag utan samband med sin övriga verksamhet och utan att på något sätt delta i dess förvaltning, kan företaget naturligtvis inte betraktas som ett utländskt dotterföretag. Om det svenska företaget däremot kommer att samordnas med företagaverksamhet, som utlänningen bedriver i sitt hemland eller i andra länder, är det givetvis att betrakta som ett utländskt dotterföretag, oavsett om ett formellt koncernförhållande föreligger eller ej.

Det finns sannolikt en stor grupp av svenska industri- och handelsföretag, som genom licens-, exklusivavtal etc. i allt väsentligt kontrolleras av utländska företag utan att något finansiellt engagemang föreligger. Eftersom det f.n. inte förekommer någon registrering av denna typ av utländskt inflytande i vårt näringsliv, finns det tyvärr inga möjligheter att studera dess utveckling eller omfattning. Detsamma gäller de många andra former av samarbete mellan svenska och utländska företag, som på senare tid blivit allt vanligare.

Undersökningens explorativa karaktär bör slutligen understrykas. Någon sammanhängande teori om effekter av utländsk företagsetablering att utgå ifrån finns ej. För att kunna pröva de hypoteser, som kommit fram vid liknande undersökningar i utlandet, skulle det vara nödvändigt att begränsa studien till ett mycket litet delområde. Det förefaller i dag angelägnare att försöka skapa ett brett och översiktligt empiriskt underlag för senare, mera begrän-

INTRODUKTION

sade och fördjupade studier. Av samma anledning har det varit en strävan att här undvika långtgående slutsatser på basis av undersökningsresultatet och i stället lämna dörren öppen för olika tydningar och hypotesformuleringar.

Tidigare svenska undersökningar

1872 års undersökning

Omfattningen av de utländska intressena i svenskt näringsliv studerades för första gången i 1872 års undersökning. Bakgrunden var att tidigare svårtillgängliga svenska råvarutillgångar i samband med järnvägsväsendets genombrott började utöva stark lockelse på utländskt kapital. Under 1870-talets början skedde en markant ökning av utlänningars förvärv av mark, skog, gruvor och företag i Sverige. För detta krävdes visserligen sedan 1829 Kungl. Maj:ts tillstånd,¹ men detta var i regel lätt att få, och i riksdagen diskuterade man vid flera tillfällen de risker detta medförde. En undersökning, som föregick en motion vid 1873 års riksdag om skärpning av lagstiftningen, visade, att 199 utlänningar under åren 1870—1872 fått tillstånd att förvärva fast egendom till ett sammanlagt värde av 10,6 miljoner kronor. Av dessa var inte mindre än 140 inflyttade danskar, som köpt mindre jordbruk i Sydsverige. Bland de övriga fanns 22 tyskar och 30 engelsmän. De representerade i regel utländska företag, som köpt upp skog, gruvor eller företag under utveckling.²

Det största förvärvet, som kom att få stor framtida betydelse, gjordes år 1872 av ett engelskt konsortium, som tre år tidigare fått koncession på Frövi-Ludvika järnväg. För 3,2 miljoner kronor inköptes det komplex av skogar, gruvfält, masugnar och järnverk i Dalarna, som med ett gemensamt namn kallades Klotenverken.³

¹ Enligt Kungl. Kungörelse av den 3 oktober 1829.

² Denna undersöknings rapport publicerades aldrig. I Torsten Gårdlunds studie "Industrialismens samhälle" (se nedan) återges vissa data ur undersökningen, hämtade ur riksdagstrycket för åren 1873 och 1874.

³ Gårdlund, T., *Industrialismens samhälle*. Stockholm 1942, sid. 188.

Det engelska konsortiet bildade fem år senare ett aktiebolag, som förutom Klotenverken omfattade Frövi-Ludvika och Oxelösund-Flen-Västmanlands järnvägar. Detta bolag, Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund (TGO), som senare leddes av den engelske bankiren Ernest Cassel, var år 1896, då aktiebolagsregistret inrättades, Sveriges största aktiebolag.

De två största utlandsägda företagen i början av 1870-talet var Gällivareverken i Norrbotten och Åmmebergs Zinkgruvor i Närke. Det förstnämnda hade 1864 köpts av ett engelskt bolag och efter en konkurs år 1867 övertagits av londonbankiren Giles Loder. Det disponerade över en markareal, motsvarande $\frac{4}{5}$ av Gotlands yta, och sysselsatte vid sina industriella anläggningar mer än 1000 personer. Företaget var en av de största trävaruexportörerna i det nordligaste distriktet, men dess järnhantering var vid denna tidpunkt av blygsam omfattning. År 1888 utarrenderades dess malmfyndigheter till ett annat engelskt bolag, som under åren 1884—1888 anlagt järnvägen Luleå—Gällivare.¹ Detta bolag gick tre år senare i konkurs, och malmfälten övergick i svensk ägo. Först där efter inleddes malmbrytning i större skala.

Zinkgruvorna vid Åmmeberg hade 1857 förvärvats av det belgiska zinkverket Vieille Montagne och levererar sedan dess sin malm till moderbolaget. Även detta bolag sysselsatte i början av 1870-talet omkring 1000 personer.

Diskussionerna i riksdagen i början av 1870-talet ledde inte till någon skärpning av gällande lagstiftning rörande utlänningars rätt att förvärva egendom i Sverige. Det framkom aldrig några konkreta uppgifter om att de utländska företagen misskött sin egendom eller behandlat sina anställda sämre än de svenska. Nästa gång frågan om utländska intressen i svensk industri aktualiserades i riksdagen var vid behandlingen av förslaget till ny aktiebolagslag år 1895. Inte heller nu framkom några bevis för att utländska engagemang i Sveriges näringsliv medfört missförhållanden, som kunde motivera ändring av lagstiftningen.

¹ Gårdlund, a. a. sid. 140.

INTRODUKTION

1901 års norrlandsutredning

I början av 1900-talet undersöktes omfattningen av de utländska intressena i den svenska industrin vid ett par olika tillfällen. 1901 års norrlandsutredning, som föranleddes av skogsbolagens stora förvärv av skogsegendom i Norrland och Dalarna, fann det av vikt att tillse, ”att utländskt kapital inte i sådan form och omfattning intresserades i svensk jord, att den inhemska jordbruksnäringens välbefinnande äventyrades på ett eller annat sätt”.¹ Utredningen redovisade en undersökning av aktiebolag, som bedrev trävarurörelse eller därmed besläktad näring i Dalarna och Norrland. I 46 av 192 studerade bolag fanns utländska delägare, men i endast 10 bolag hade utlänningarna majoritet. I övriga bolag var den utländska andelen oftast obetydlig. Det samlade aktiekapitalet i de tio ”majoritetsbolagen” var 15,4 miljoner kronor, jämfört med 139,8 miljoner kronor för samtliga studerade bolag.

1905 års aktiebolagskommitté

1905 års aktiebolagskommitté undersökte ägarförhållandena i industriföretag med över 100 000 kronor aktiekapital. Av ca 1000 tillfrågade företag² hade 220 år 1906 utländska delägare. Det sammanlagda aktiekapitalet i dessa senare bolag var 320,6 miljoner kronor, varav 39,2 miljoner kronor ägdes av utlänningar. Endast i 33 bolag, därav flera relativt små, ägde utlänningarna majoritet; i övriga bolag var det i regel obetydliga aktieposter, som placerats utomlands.

¹ 1901 års norrlandsutredning. Underdånigt betänkande, afgifvet av kommittén för utredande av frågan ”huruledes den sjelfegande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne må kunna vidmakthållas och stärkas och jordbrukets utveckling i nämnda landsdelar befrämjas”. Stockholm 1904, sid. 38.

² Utredningen begärde genom skrivelser till företagen upplysningar ur aktieregistret om storleken av utlänningars aktieinnehav. Omkring 60 bolag besvarade aldrig skrivelsen.

Utredningen om Sveriges nationalförmögenhet 1908

I utredningen om Sveriges nationalförmögenhet år 1908, som förutom industrin omfattade järnvägs- och rederiaktiebolag, uppskattades det utländska innehavet av aktier i Sverige till 77,9 miljoner kronor.¹ Både denna siffra och den av aktiebolagskommittén presenterade, 39,2 miljoner kronor, är med all sannolikhet för låga. De baserar sig båda på uppgifter ur bolagens aktieregister, vilka sällan hölls aktuella. Det framgår ej heller, hur de båda utredningarna behandlat bolag med utländska delägare, som i sin tur ägde aktiemajoriteten i andra bolag. Troligen har utredningarna, då koncernförhållanden förelegat, endast erhållit uppgift om moderbolagets utländska delägare.

Dessa reservationer till trots vågar man fastslå, att de utländska engagemangen i svensk industri hade relativt liten omfattning vid 1900-talets början. Gårdlund anser, att om man tar hänsyn till det svenska näringslivets utveckling, var det utländska direkta inflytandet över svensk industri vid denna tidpunkt uppenbarligen mindre än under 1870-talet.²

Under åren närmast före första världskriget övergick en rad svenska gruvbolag i utländsk ägo. Det var framför allt den tyska krigsindustrin, som under den pågående kapprustningen ville säkra tillgången till råvaror. I början av 1900-talet hade emellertid mellan svenska staten och de norrländska gruvbolagen träffats avtal, som förhindrade utländskt inflytande över de norrbottniska gruvfälten. Tyskarnas intressen inriktades i stället på de mellansvenska gruvfälten. År 1913 var enligt Gårdlund en sjättedel av de mellansvenska exportfälten i utländsk ägo. Malmexporten från dessa gruvor under kriget aktualiserade på nytt frågan om utländskt ägande av aktier, gruvor och fast egendom i Sverige och ledde den-

¹ Sveriges nationalförmögenhet omkring år 1908 och dess utveckling sedan mitten av 1880-talet. Finansstatistiska utredningar, utgivna av finansdepartementet. Stockholm 1912, sid. 222.

² Gårdlund, a. a. sid. 193.

INTRODUKTION

na gång till den s.k. inskränkningsslagen,¹ som antogs av 1916 års riksdag. Denna stadgar dels ett indispensibelt förbud att inmuta mineralfyndighet, dels förbud att utan Kungl. Maj:ts tillstånd förvärva fast egendom, förvärva eller bearbeta mineralfyndighet samt att idka gruvdrift. Det nya med dessa bestämmelser, förutom det indispensibla inmutningsförbudet, är att de inte längre avser enbart utländska undersåtar utan även svenska aktiebolag, som inte har "utlänningsklausul", dvs. en paragraf i bolagsordningen, vilken säger, att högst $\frac{2}{5}$ av aktiekapitalet eller högst $\frac{1}{5}$ av det samlade röstetalet för aktiekapitalet får ägas av utländsk medborgare. Därmed erhöll den svenska regeringen för första gången effektiva möjligheter att reglera och övervaka utländsk företagsetablering inom för svensk ekonomi vitala områden.

Någon ytterligare undersökning av de utländska intressena i Sveriges näringsliv har inte företagits, sedan inskränkningsslagen tillkom. Vid starten av föreliggande undersökning fanns det därför endast mycket fragmentariska uppgifter om utländsk företags- etablering i Sverige under mellan- och efterkrigstiden.

Undersökningens disposition

I kap. 2 ges som bakgrund till undersökningen en kort översikt över de internationella företagsinvesteringarna under senare år. USA och England svarar för huvudparten av de internationella företagsinvesteringarna. Kapitlet ger därför en kort översikt över de amerikanska och engelska företagsinvesteringarna utomlands samt över de utländska företagsinvesteringarna i respektive land. Som komplettering skisseras på basis av övriga tillgängliga data den nuvarande utvecklingen av företagsinvesteringarna mellan de europeiska länderna. Slutligen sammanfattas de av riksbanken under senare år publicerade uppgifterna om företagsinvesteringar över Sveriges gränser.

¹ Lag den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Kap. 3 innehåller en redogörelse för uppläggning och genomförande av denna undersöknings inventering av utländskt företagande i Sverige. Inventeringen omfattar förutom utländska filialer svenska aktiebolag, som helt eller delvis ägs av utländska företag. Den baserar sig på offentligt material inom kommerskollegium samt patent- och registreringsverket, vilket kontrollerats och kompletterats genom en enkät bland berörda företag.

I kap. 4 redovisas utvecklingen av den utländska företagsetableringen i Sverige fr.o.m. år 1896, då aktiebolagsregistret inrättades, t.o.m. år 1965. Under hela denna period har en mycket hög andel av etableringen skett inom metall- och verkstadsindustri samt kemisk-teknisk industri. Danmark, USA, England och Tyskland har i nämnd ordning etablerat de flesta dotterföretagen. Fr.o.m år 1955 har en markant ökning av den utländska företagsetableringen ägt rum. För denna svarar framför allt företag från EFTA-länderna och USA. I Appendix (se sid. 167) redovisas en förteckning över de viktigaste etableringarna inom olika branscher.

I kap. 5 redovisas den utländska företagssektorns omfattning och struktur vid utgången av år 1962. Totalt sysselsattes i utländska dotterföretag cirka 62 000 personer, varav $\frac{2}{3}$ i industriföretag. Den utländska andelen av industrin, mätt med antal sysselsatta, var 4—5 %. Inom elektroteknisk och kemisk-teknisk industri var den utländska andelen närmare 20 %. En stor del av kapitlet ägnas åt problemet att ge ett sammanfattande mått på värdet av den utländska företagssektorn. Vare sig man utgår från antal anställda eller något kapitalmått, finner man, att dotterföretag från de nordiska grannländerna i genomsnitt var avsevärt mindre än dotterföretag från England, USA och EEC-länderna.

I kap. 6 diskuteras på basis av det empiriska materialet tänkbara motiv för etablering i Sverige. En hypotes om att Sverige utgör ett naturligt centrum för den skandinaviska marknaden bekräftades inte av enkätsvaren. De flesta företag var år 1962 enbart inriktade på att tillgodose den svenska marknadens behov. Endast en liten andel av företagen använde Sverige som produktionsbas för Norden eller EFTA-marknaden. För vissa företag är Sverige

INTRODUKTION

på grund av sin höga levnadsstandard en utmärkt testmarknad.

Kap. 7 ägnas åt en analys av några konsekvenser av den utländska företagsetableringen i Sverige.

Det är inte möjligt att genomföra en fullständig "cost-benefit"-analys, som visar nettoeffekten för Sveriges ekonomi av den utländska företagsetableringen. Man får tills vidare nöja sig med att genom studier på företagsnivå antyda riktningen av olika effekter på sysselsättningen, den ekonomiska tillväxten, betalningsbalansen, etc.

Den utländska företagsetableringens effekt på sysselsättningens nivå och stabilitet är svår att fastställa. Om man begränsar sig till efterkrigstiden, syns totala eller partiella nedläggelser av utländska dotterföretag ha haft relativt liten omfattning. Detta kan tolkas så, att de utländska dotterföretagen är relativt okänsliga för konjunkturerna i Sverige, vilket kan betraktas som en fördel ur trygghets-synpunkt men i vissa lägen kan försvåra stabiliseringspolitiken.

De utländska dotterföretagen kan till följd av vissa konkurrensfördelar antas vara genomsnittligt effektivare än motsvarande svenska företag, och de data, som finns tillgängliga, tyder på att de f.n. växer snabbare än genomsnittet. Spridningen av olika slags know-how från utländska dotterföretag till andra delar av näringslivet utgör vidare en icke oväsentlig stimulansfaktor i ekonomin.

Frågan om utländsk företagsetablering har en gynnsam effekt på betalningsbalansen är inte heller möjlig att generellt besvara. Den under senare år ökade etableringen har förmodligen på kort sikt inneburit ett tillskott till valutaressursen, men på längre sikt, när vinsthemtagning i olika former aktualiseras, kan effekten bli den motsatta. Analysen försvåras av att företagsetableringen leder till en omstrukturering av utrikeshandeln, som är mycket svår att fastställa med nuvarande sätt att registrera varuströmmarna.

De i vissa länder uttalade farhågorna för utländsk dominans kan inte sägas ha någon aktualitet i Sverige. Man måste använda en mycket detaljerad industrigruppering för att finna industrigrenar, där utländska dotterföretag svarar för huvuddelen av produktionen. De branscher, inom vilka utländska dotterföretag svarar för

en hög andel av försäljningen, kännetecknas vidare av ett stort antal inbördes konkurrerande utländska och svenska företag.

Avslutningsvis framhålls, att de hittills gjorda studierna av konsekvenserna av utländsk företagsetablering i olika länder, i alltför hög grad tagit sikte på historiska jämförelser mellan utlandsägda och inhemskt ägda företags utveckling, vilka ofta gett triviala resultat. Forskningen borde i stället inriktas på att isolera och analysera de intressekollisioner, som en ökad företagsetablering över gränserna kan ge upphov till. En fråga, som tycks väsentlig, är hur möjligheterna att genomföra en nationell ekonomisk planering påverkas i en kommande utveckling, där en allt större del av industriproduktion och världshandel omhändertas av stora, sinsemellan samarbetande "multinationella" företag.

2 Den nuvarande utvecklingen av de internationella företagsinvesteringarna

Inledning

För studium av den löpande utvecklingen av de utländska företagsinvesteringarna i ett visst land eller detta lands företagsinvesteringar i utlandet finns i regel endast en källa tillgänglig, nämligen statistiken över kapitalimporten, respektive -exporten, som den registreras i landets betalningsbalans. Genom att ställa samman de registrerade kapitalöverföringarna i de olika ländernas betalningsbalanser erhåller man dock endast en mycket fragmentarisk bild av hur de internationella företagsinvesteringarna utvecklas.

För det första är registreringen av kapitalöverföringarna i många fall långt ifrån fullständig till följd av att vissa kapitaltransaktioner inte så lätt låter sig fångas statistiskt. Det är uppenbart att statistikens kvalitet varierar åtskilligt mellan olika länder. Generellt gäller dock, att det visat sig mycket svårt att tolka innebörden av den restpost, som regelmässigt uppkommer, när registrerade varukapitalströmmar stäms av mot förändringar i valutareserven.

För det andra tillämpas skiftande principer för uppdelning av kapitaltransaktioner på olika kategorier. Vissa länder nöjer sig med att redovisa samtliga privata kapitalöverföringar i en klumpsumma, medan andra försöker dra en gräns mellan direkta investeringar och portföljinvesteringar.

För det tredje redovisas i många länders betalningsbalanser endast nettot av in- och utgående kapitalöverföringar av olika kategorier. Dessa siffror blir speciellt missvisande på grund av den tidigare nämnda dubbelriktade trafiken av investeringar mellan länderna. Slutligen bör framhållas, att de siffror över direkta investeringar i båda riktningarna, som redovisas i de olika ländernas

betalningsbalanser, i regel endast betecknar värdet av direkt överfört kapital och således ej inkluderar värdet av i dotterbolagen reinvesterade vinstmedel.

Med hänsyn till dessa brister i statistiken över *kapitalströmmarna* mellan länderna blir man för att erhålla en någorlunda fullständig bild av företagsinvesteringarna över nationsgränserna, hänvisad till specialstudier vid sidan av den löpande betalningsbalansstatistiken, som visar hur *kapitalbeståndet*, dvs. storleken av det ackumulerade utländska företagskapitalet, utvecklar sig.

I det följande redovisas några data ur sådana studier, avseende USA, England och EEC-länderna. Det måste framhållas, att studiernas uppläggning och kvalitet varierar åtskilligt, varför enskilda sifferuppgifter för olika länder ej är direkt jämförbara.

Amerikanska företagsinvesteringar i utlandet

Tabell 1 visar hur det amerikanska företagskapitalet i utlandet utvecklats mellan 1950 och 1965. Företagsenheten i statistiken, "an American direct investment" är ett utländskt företag som till minst 25 % är USA-ägt. Värdet av en "direct investment" betecknar den amerikanska andelen av företagets bokförda kapital. Detta mått har avsevärda brister, som närmare diskuteras i kap. 5.

Som tabellen visar, fyrdubblades värdet av det amerikanska företagskapitalet i utlandet mellan 1950 och 1955. Inom ramen för denna snabba totalökning ägde en betydande geografisk omfördelning av investeringarna rum. Europas andel, som år 1950 var ca 15 % och t.o.m. år 1957 ökat endast obetydligt, har där efter stigit till nära 30 %. Latinamerikas andel har däremot minskat från ca 40 % år 1950 till ungefär 20 %. Det amerikanska företagskapitalet i Kanada var ännu 1965 större än i Europa totalt.

Även inom Europa har det skett en viss geografisk omfördelning av de amerikanska företagsinvesteringarna (tabell 2). EEC:s andel ökade under perioden från 37 till 45 % på bekostnad av Englands som minskade från 49 till 37 %. England är dock fortfarande det

DEN NUVARANDE UTVECKLINGEN

TABELL 1. *Det amerikanska företagskapitalet i utlandet i slutet av respektive år.*

	1950	1957	1960	1962	1964	1965
Totalt (milj. dollar)	11 788	25 394	32 778	37 145	44 386	49 217
Procentuell fördelning						
Kanada	30,4	34,5	34,2	32,7	31,1	30,8
Latinamerika	37,7	29,3	25,6	22,8	20,0	19,1
Europa	14,7	16,3	20,4	23,8	27,3	28,2
Afrika	2,4	2,6	2,8	3,4	3,8	3,9
Asien	8,5	8,0	7,0	6,7	7,0	7,3
Övriga länder	6,3	9,3	10,0	10,6	10,8	10,7
Summa	100	100	100	100	100	100

Källa: Survey of current business, Sept. 1960—1965. (U.S. Department of Commerce.)

TABELL 2. *Det amerikanska företagskapitalet i Europa i slutet av respektive år.*

	1950	1957	1960	1962	1964	1965
Totalt (milj. dollar)	1 783	4 151	6 681	8 843	12 109	13 894
Procentuell fördelning						
EEC	36,8	40,5	39,6	41,5	44,8	45,0
England	48,9	47,6	48,4	43,0	37,6	36,8
Sverige	3,3	2,6	1,7	2,0	2,1	2,2
Danmark	1,8	1,0	1,0	1,3	1,4	1,4
Norge	1,4	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1
Övriga länder	7,8	7,1	8,1	11,0	13,0	13,5
Summa	100	100	100	100	100	100

Källa: Se tabell 1.

i särklass viktigaste mottagarlandet för amerikanskt företagskapital i Europa.

Skandinaviens andel av det amerikanska företagskapitalet, som år 1950 var 6,5 % minskade under 1950-talet till 3,9 % för att år 1965 ha ökat till 4,7 %. Sveriges andel år 1965, 2,2 %, innebär att det amerikanska företagskapitalet i landet vid denna tidpunkt uppskattades till drygt 300 miljoner dollar. Det kan vara

intressant att notera, att investeringarna per capita i Skandinavien (40 dollar) var något högre än i EEC (35 dollar) men naturligtvis betydligt lägre än i England (95 dollar).

Oljeindustrin svarade år 1965 för drygt 30 % och den övriga industrin för nära 40 % av det amerikanska företagskapitalet i utlandet. Industriinvesteringarnas andel var betydligt högre i Kanada och Europa än i Latinamerika och i ännu högre grad jämfört med Afrika och Asien, där oljeinvesteringarna dominerade. "Extraktiva investeringar" i gruvor och liknande, som svarade för ca 8 % av det totala värdet, var koncentrerade till Kanada, Latinamerika och Afrika.

Tabell 3 visar hur det amerikanska företagskapitalet i Europa fördelade sig på olika branscher vid utgången av år 1965. Industrin svarade för mer än hälften och oljebranschen för ungefär en fjärdedel av investeringarnas totala värde.

TABELL 3. *Strukturen av det amerikanska företagskapitalet i Europa år 1965 (procent).*

	Gruv- brytning etc.	Olja	Industri	Public utilities	Handel	Övrigt	Totalt
Hela							
Europa	0,4	24,7	54,5	0,4	12,4	7,7	100
EEC	0,4	25,9	59,0	0,7	10,5	3,7	100
England	0	21,2	64,6	0,1	8,1	5,9	100
Sverige	—	55,7	19,7	—	22,0	2,6	100
Danmark	0,5	67,2	16,9	—	14,3	1,6	100
Norge	—	48,7	28,9	—	11,2	11,8	100

Källa: Se tabell 1.

Investeringarna i England var något mer koncentrerade till industrin än investeringarna inom EEC. I Skandinavien hade däremot industriinvesteringarna inte alls samma relativa betydelse som inom EEC utan oljeinvesteringarna dominerade markant. Det bör kanske framhållas, att oljebranschen ("Petroleum" i den ame-

rikanska statistiken) omfattar oljebolagens samtliga aktiviteter, dvs. produktion, transport, raffinering, lagring och marknadsföring av olja. De amerikanska investeringar, som företagits inom oljebranschen i Sverige, avsåg enbart lagring och distribution av olja. (Esso hade däremot egna raffinaderier både i Norge och Danmark.) Vi kan dessutom notera, att "Handeln" i Sverige svarade för en ovanligt hög andel av investeringarna. Av det totala amerikanska företagskapitalet i Sverige år 1965 avsåg alltså nära 80 % investeringar i försäljande bolag.

De amerikanska företagsinvesteringarna *inom europeisk industri* var starkt koncentrerade till metall- och verkstadsindustri, vilkens andel år 1964 var mer än 60 %, och kemisk industri med drygt 16 % av industriinvesteringarnas totala värde. Livsmedelsindustrin och gummiindustrin med en andel av 6, respektive 3 %, var de enda övriga industrigrenarna av betydelse. Några större olikheter mellan EEC och övriga Europa beträffande de olika industrigrenarnas relativa betydelse kan ej noteras. Under 1960-talet har dock de amerikanska investeringarna inom maskinindustrin varit särskilt omfattande inom EEC.

Utländska företagsinvesteringar i USA

I jämförelse med de amerikanska företagsinvesteringarna i utlandet är de företagsinvesteringar, som från utlandets sida gjorts i USA relativt små. Dessutom har ökningen av investeringarna i USA, som tabell 4 visar, såväl under 1950-talet som under första hälften av 1960-talet, varit avsevärt långsammare än ökningen av investeringarna i den andra riktningen. England svarar för nära hälften av investeringarna från Västeuropa men även Holland och Schweiz har gjort betydande investeringar.

De utländska företagsinvesteringarna i USA är inte i lika hög grad som USA:s egna investeringar i industriländerna koncentrerade till industrin utan investeringar i banker, försäkringsbolag och andra serviceföretag utgör en betydligt större andel.

TABELL 4. *Det utländska företagskapitalet i USA i slutet av respektive år.*

År	1950	1961	1963	1965
Totalt (milj. dollar)	3 391	7 392	7 944	8 812
Procentuell fördelning				
Västeuropa	65,6	69,4	69,2	69,2
Kanada	30,4	26,9	27,4	26,9
Övriga	4,0	3,7	3,4	3,9

Källa: Se tabell 1.

Engelska företagsinvesteringar i utlandet

Enligt en uppskattning år 1962 uppgick då det totala engelska företagskapitalet i utlandet till ca 3,5 miljarder pund, dvs. nära 10 miljarder dollar. Denna siffra inkluderar emellertid ej investeringar i olje-, bank- och försäkringsföretag och kan därför ej direkt jämföras med det amerikanska företagskapitalet i utlandet samma år, 37 miljarder dollar. Av tabell 5, som visar det engelska företagskapitalets fördelning på olika mottagarländer, framgår att nära

TABELL 5. *Det engelska företagskapitalet i olika länder år 1962.*

Land	Miljoner pund	Andel (%)
USA	276	9,7
Kanada	607	21,3
Latinamerika	115	4,0
Västeuropa	304	10,7
EFTA	(68)	(2,4)
EEC	(216)	(7,6)
Sterlingområdet	1493	52,4
Övriga länder	58	2,0
Totalt	2853	100
Uppskrivet värde med hänsyn till uppskattat bortfall	3500	

Källa: Board of trade journal, Nov. 15, 1963, s. 1080—81.

tre fjärdedelar av dessa företags i Englands gamla kolonialländer. Värdet av investeringarna i Kanada var högre än i USA och Väst-europa tillsammans. Australien, Sydafrika och Indien hade tillsammans mottagit nära tre gånger så stora investeringar som USA.

Värdet av de engelska företagsinvesteringarna inom EEC var drygt tre gånger så högt som inom EFTA. Det bör dock framhållas, att investeringsvärdet per capita är större i EFTA.

Dessa delvis ofullständiga siffror från år 1962 är den senast tillgängliga uppskattningen av det engelska kapitalbeståndet i utlandet. Av senare publicerade uppgifter om kapitalströmmarna framgår dock, att engelska företag under perioden 1961—1965 investerat drygt 1,2 miljarder pund¹ utomlands. Mer än hälften av detta belopp investerades inom Sterlingområdet. Särskilt stora investeringar företogs i Australien. Även om huvudparten av de engelska företagsinvesteringarna fortfarande görs i de forna kolonierna, förefaller en viss geografisk omfördelning hålla på att ske. Endast 4 % av investeringarna under perioden 1961—1965 gick till Kanada, det traditionellt viktigaste mottagarlandet för engelskt företagskapital. I gengäld syns intresset ökat för att göra investeringar i Europa, som mottog drygt 20 % av det under samma period investerade kapitalet, eller drygt 200 miljoner pund. Tre fjärdedelar av detta belopp investerades inom EEC. Per capita räknat var dock investeringarna inom EFTA större.

Utländska företagsinvesteringar i England

Det totala utländska företagskapitalet i England vid utgången av år 1962 har uppskattats till ca 1,4 miljarder pund eller närmare 4 miljarder dollar. Amerikanska investeringar svarade för nära tre fjärdedelar av detta belopp (se tabell 6).

Av Västeuropas andel, ca 14 %, svarade EFTA-länderna för betydligt mer än hälften. Schweiziska företag hade svarat för merparten av dessa investeringar. Eftersom vissa av dem i sin tur ägdes

¹ Board of trade journal, June 10, 1966.

TABELL 6. *Det utländska företagskapitalet i England år 1962.*

Land	Miljoner pund	Andel (%)
USA	985	73,9
Kanada	130	9,8
Västeuropa	184	13,8
EEC	(73)	(5,5)
EFTA	(111)	(8,3)
Övriga länder	33	2,5
Totalt värde	1332	100
Uppskrivet värde med hänsyn till uppskattat bortfall	1400	

Källa: Se tabell 5.

av bl.a. amerikanska företag, är EFTA:s andel egentligen mindre än vad tabellen visar. Av samma skäl överskattas sannolikt även Kanadas andel.

Det som är mest värt att notera är EEC:s mycket ringa andel av den utländska företagssektorn i England. Det var egentligen bara franska och belgiska företag, som gjort investeringar av någon betydelse.

Under perioden 1961—1965 investerade utländska företag netto ca 850 miljarder pund i England. USA fortsätter att vara det helt dominerande investerarlandet. Av företagsinvesteringarna under perioden 1961—1964 svarade amerikanska företag för ca 73 %. Västeuropas andel var 17 %, av vilka EFTA svarade för mer än hälften. EEC:s andel, ca 7 %, bestod främst av franskt och holländskt företagskapital. Kanada svarade för ca 9 %.

Utländska företagsinvesteringar inom EEC

EEC-kommissionen har gjort vissa uppskattningar av storleken av de utländska företagsinvesteringarna inom de olika EEC-länderna. I en inom handelsdepartementet verkställd utredning har detta material sammanställts med andra tillgängliga uppgifter. Som framgår

DEN NUVARANDE UTVECKLINGEN

av tabell 7, uppskattas det nuvarande värdet av det utländska företagskapitalet inom EEC-länderna till sammanlagt 11—12 miljarder dollar.

TABELL 7. *Värdet av de utländska företagsinvesteringarna inom EEC år 1964.*

Land	Värde (miljarder dollar)	
	Totalt	USA:s andel
Västtyskland	5,4	1,8
Frankrike	2,7	1,2
Italien	1,7	0,7
Benelux	1,6	0,8
Hela EEC	11,4	4,5

Källa: Industriella utvecklingstendenser i Europa. En studie av industrins omställning till stormarknader, utarbetad av *John Ekström*. Stockholm 1967. (Handelsdepartementet.)

Siffran för *Västtyskland* grundar sig på en uppskattning av den tyska centralbanken. I denna redovisas 3 300 företag med utländska delägare och ett totalt eget kapital om 15 miljarder DM, varav 11 miljarder i utländsk ägo. Utlandskapitalet utgör ungefär 10 % av det totala företagskapitalet i Tyskland.

Ca 60 % av det utländska företagskapitalet återfanns inom fyra industrigrenar: olje-, verkstads-, kemisk och livsmedelsindustri. Oljebranschen var praktiskt taget helt utlandsägd. Inom livsmedelsindustrin svarade utländska företag för 15—20 % av produktionen. I verkstadsindustrin beräknades den utländska andelen till ca 10 %. Inom vissa sektorer såsom transportmedel, kontorsmaskiner, elektrokemiska produkter, kullager etc. var det utländska inslaget särskilt betydande.

USA:s andel av investeringarnas totalvärde utgjorde 34 %, EEC-ländernas 31 % (varav Holland 17 %), Schweiz 16 % och England 9 %. Sveriges andel utgjorde 3,2 %. Den amerikanska andelen av företagskapitalet i Tyskland utgjorde således endast

3—4 %. De amerikanska investeringarna kännetecknas emellertid av att de görs i stora företag, och att de är koncentrerade till vissa industrigrenar (olja, bil, flyg, datamaskiner). Vidare har ökningen av investeringarna under senare år varit särskilt stark.

Ungefär 15 % av den *franska* industrin beräknas vara utlandskontrollerad. Ökningen av de utländska företagsinvesteringarna har varit mycket stark under första hälften av 1960-talet. Vidare är investeringarna starkt koncentrerade till vissa delar av näringslivet som kommit att betraktas som speciella nyckelindustrier. Som exempel kan nämnas oljeindustrin med drygt 50 %, elindustrin med 25 % samt den kemiska industrin och bil- och traktorindustrin med vardera 20 % utländsk andel.

Av utländska direkta investeringar i Frankrike under perioden 1961—1964 om sammanlagt drygt 3 miljarder francs kom 50 % från USA och endast 20 % från de övriga EEC-länderna. För återstoden svarade främst Schweiz och England.

En *holländsk* undersökning visar, att det under tjugoförårsperioden 1945—1964 etablerats 200 nya utlandsägda industriföretag i landet med f.n. 30 000 arbetare, varav $\frac{2}{3}$ i amerikanska dotterbolag. Totalt har de utländska företagsinvesteringarna i Holland inte haft någon större betydelse. Enligt tillgängliga siffror uppgick de direkta investeringarna från utlandets sida under första hälften av 1960-talet till ca 400 miljoner dollar, vilket inte motsvarar mer än ett par procent av landets totala företagsinvesteringar.

Under perioden 1959—1964 genomfördes i *Belgien* sammanlagt 1 400 nya investeringsprojekt under utländsk medverkan till ett sammanlagt värde av ca 700 miljoner dollar. Av detta belopp föll 200 miljoner på år 1964, vilket motsvarade ca 6 % av de totala bruttoinvesteringarna inom företagssektorn. Nära hälften av 1964 års stora investeringsbelopp avsåg tyska företagsinvesteringar. Som en följd av att den utländska företagsetableringen under 1960-talet i allt högre grad syftar till att använda Belgien som inkörsport till Europamarknaden, har den amerikanska andelen — tidigare över 70 % — minskat.

Den utländska etableringen är främst koncentrerad till metall-

och bilindustrin. En mycket snabb ökning av det utländska engagemanget äger f.n. rum inom vissa delar av den kemiska industrin.

Även i *Italien* har de utländska företagsinvesteringarna ökat starkt under senare år. De årliga direktinvesteringarna 1961—1963 anges till i genomsnitt 300 miljarder dollar, vilket motsvarar 5 % av de totala investeringarna inom företagssektorn. De viktigaste investerarländerna är USA och Schweiz men år 1964 skedde en kraftig ökning av engelska och tyska investeringar. De största investeringarna har ägt rum i oljeraffinaderier och i kemisk industri. På senaste tid har ett ökat utlandsintresse för italiensk livsmedelsindustri och farmaceutisk industri kunnat noteras.

Företagsinvesteringar över Sveriges gränser

Vid mitten av 1950-talet börjar riksbanken för första gången redovisa statistik över värdet av årligen beviljade tillstånd till direkta investeringar i utlandet. Fr.o.m. 1960 redovisas tillståndsgivningen fördelad på de viktigaste handelsområdena. Samma år börjar man att redovisa värdet av de tillstånd, som beviljats för investeringar i den andra riktningen, dvs. för utländska direkta investeringar i Sverige. Tabellerna 8 a och 8 b sammanfattar statistiken över de under perioden 1960—1965 beviljade tillstånden.

Sverige har i likhet med flera andra industriländer haft en utpräglad "dubbeltrafik" av direkta investeringar under hela perioden. Det finns en tendens till ökning av investeringarna i båda riktningarna. Av de svenska investeringarna utomlands har 31 % gått till EEC, 29 % till utvecklingsländerna, 27 % till EFTA och 8 % till USA. EEC:s och EFTA:s andel har under perioden ökat på bekostnad av u-ländernas. Av de utländska investeringarna i Sverige svarar EFTA-länderna för mer än hälften, USA för ca 37 % och EEC endast för 11 %. Övriga länder saknar helt betydelse i sammanhanget.

Den här redovisade statistiken avser investeringar i såväl nya som i äldre dotterföretag. Fr.o.m. år 1962 redovisar riksbanken

statistiken över tillståndsgivningen med uppdelning på investeringar i nya företag och investeringar i äldre dotterföretag. Av denna framgår, att ca 60 % av det belopp, till vilket tillstånd givits för svenska direkta investeringar i utlandet under perioden 1962—1965, avsåg utvidgning av tidigare etablerade dotterföretag. Motsvarande siffra för de utländska direkta investeringarna i Sverige var så hög som 78 %; nyinvesteringarnas andel utgjorde alltså endast en dryg femtedel.

TABELL 8 a. *Tillstånd till svenska direkta investeringar inom olika handelsområden under perioden 1960—1965 (Mkr).*

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1960— 1965
Efta	45	54	133	162	227	127	748
EEC	65	78	154	79	278	205	859
Nordamerika	9	12	52	10	80	47	210
U-länder	150	183	43	120	157	137	790
Övriga länder	20	18	47	20	5	23	133
Totalt	288	346	430	391	747	538	2 740

Källa: Sveriges riksbank. Årsbok 1960—1965.

TABELL 8 b. *Tillstånd till direkta investeringar i Sverige från länder inom olika handelsområden under perioden 1960—1965 (Mkr).*

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1960— 1965
Efta	91	49	247	355	138	176	1 056
EEC	10	49	47	38	54	31	229
Nordamerika	33	68	27	355	156	113	752
Övriga länder	—	1	1	6	13	—	21
Totalt	134	166	322	754	360	320	2 056

Källa: Sveriges riksbank. Årsbok 1960—1965.

Riksbanken redovisar fr.o.m. 1962 även det *antal* nyetablerade företag i båda riktningarna, för vilka tillstånd beviljats med fördelning på två huvudgrupper, "försäljningsföretag" och "övriga". Försäljningsföretagen bedrev enbart försäljning, medan "övriga företag" huvudsakligen utgjorde produktionsföretag. Av de från svensk sida under perioden 1962—1965 nyetablerade företagen i utlandet var nära hälften försäljningsföretag. Av de från utlandets sida nyetablerade företagen i Sverige var en ännu högre andel, nämligen 61 %, försäljningsföretag.

3 Den empiriska studiens uppläggning, genomförande och redovisning

Val av undersökningspopulation

Före år 1955 fanns för utländska företag, som ville etablera företagverksamhet i Sverige, endast möjligheten att bilda ett dotterbolag i Sverige som svensk juridisk person. I samband med dubbelbeskattningsavtalen i början av 1950-talet kritiserades Sverige vid ett flertal tillfällen för avsaknad av generella regler för utländska juridiska personer. I andra länder fanns i regel både filial- och dotterbolagsformen tillgänglig, varför det med hänsyn till kravet på reciprocitet i dubbelbeskattningsavtalen ansågs befogat med en speciallagstiftning. Resultatet blev den s.k. filiallagen,¹ som reglerar utländska juridiska personers rätt att i Sverige idka näring genom ett avdelningskontor med självständig förvaltning. Filialformen har inte vunnit någon popularitet bland utländska företag, som etablerat sig i Sverige. Vid utgången av år 1965, dvs. efter 10 år, fanns det endast ett tjugotal sådana utländska filialer. En anledning kan vara att formaliteterna i samband med ansökan är relativt omständliga. Bl.a. måste säkerhet ställas för utskylder till stat och kommun under tre år framåt (se bilaga 5, sid. 151).

Majoriteten av de utländska dotterföretag, som nyetablerar sig i Sverige, föredrar alltså att bilda ett dotterbolag. Valet står därvid i princip mellan de traditionella svenska företagsformerna enskild firma, handelsbolag eller kommanditbolag, ekonomisk förening och aktiebolag. Utan att närmare jämföra dessa företagsformer kan man konstatera, att aktiebolagsformen erbjuder en rad speciella fördelar för det etablerande företaget. Förutom smidighet vid beskattningen, begränsning av ansvarighet och förlustrisker

¹ Lag den 3 juni 1955 om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket (filiallagen).

kan nämnas mindre omständliga formaliteter i samband med själva etableringen. Det utländska företaget kan för att spara tid köpa ett färdigbildat "standardbolag" eller överta ett i gång varande bolag, vars bolagsordning sedan anpassas till den planerade verksamheten. Vissa fördelar ur bekvämlighetssynpunkt syns aktiebolagsformen framför allt erbjuda de utländska företag, som föredrar "joint ventures" med svenska intressenter. Det är därför rimligt att anta, att utländska företag vid etablering av dotterföretag i Sverige väljer aktiebolagsformen, i varje fall om verksamheten väntas få någorlunda stor omfattning. Det beslöts därför, att föreliggande undersökning av utländskt företagande i Sverige skulle avgränsas till att omfatta enbart utländska filialer och utlandskontrollerade aktiebolag. Det därigenom uppkomna bortfallet kunde antas vara relativt obetydligt och huvudsakligen utgöras av mindre försäljnings- och serviceföretag.¹

Det avgörande problemet var att försöka avgränsa den grupp svenska aktiebolag, som kontrollerades av utländska företag. Juridiskt sett står ett bolag under utländsk kontroll, om mer än 50 % av dess aktier befinner sig i utländsk ägo. Det procentuella aktieinnehavet kan emellertid aldrig ge svar på frågan om ett bolag de facto är utlandskontrollerat eller ej. Ett utländskt företag kan kontrollera varje fas av ett svenskt bolags verksamhet utan att äga mer än en obetydlig del av dess aktier. Det kan å andra sidan helt passivt ta emot utdelning från ett helägt aktiebolag utan att på något sätt lägga sig i dess förvaltning. Mellan dessa ytterligheter finns det en vid skala av möjligheter med kontroller av olika funktioner — anställning av personal, investeringsplanering, tillverkning, finansiering, forskning och utveckling, marknadsföring, prissättning, osv. — i varierande grad uppdelad mellan det utländska och det svenska företaget. Om ett bolag i praktiken är utlandskontrollerat eller ej är därför inte en fråga om antingen/eller utan om i vilken grad bolaget är utlandskontrollerat.

¹ Rimligheten i detta antagande har bekräftats i samband med intervjuer med befattningshavare vid riksbanken och ett par av de större affärsbankerna.

För en utomstående finns det i regel inga möjligheter att fastställa graden av utländsk kontroll över ett svenskt aktiebolag vid en viss tidpunkt. Till följd av förändringar i den organisatoriska strukturen, arbetsfördelningen, de administrativa rutinerna etc. i en internationell koncern kan det dessutom ske snabba växlingar i graden av kontroll över ett dotterföretag. Med hänsyn till undersökningens syfte var det emellertid tillräckligt att försöka avgränsa den grupp av svenska aktiebolag, över vilka utländska företag har potentiella kontrollmöjligheter.

Ett kriterium på potentiell kontroll är givetvis utländskt majoritetsinnehav av aktier. Om ett utländskt företag äger mer än 50 % av aktierna (eller mer än 50 % av röstetalet för aktierna, i de fall uppdelning på aktier med olika rösträtt förekommer) i ett svenskt aktiebolag, bör det utländska företaget också kunna utöva en väsentlig bestämmanderätt över bolaget. Som redan antytts, kan denna möjlighet finnas även om det utländska företaget bara äger ett minoritetsintresse i det svenska bolaget. Vid utländskt minoritetsinnehav får man därför försöka finna andra kriterier på om bolaget är potentiellt utlandskontrollerat eller ej. Som ett sådant kriterium har här använts förekomsten i bolaget av utländsk verkställande direktör, styrelseledamot eller firmatecknare. Det är nämligen internationellt mycket vanligt att ett företag för att utöva bestämmanderätt över ett bolag i ett annat land placerar någon representant för det egna företaget i dess högsta ledning.

Det föreföll därför lämpligt att som undersökningspopulation förutom utländska filialer välja två kategorier av svenska aktiebolag, nämligen bolag med utländskt majoritetsintresse och de bolag med utländskt minoritetsintresse, vilka hade utländsk medborgare på någon av de ovan nämnda funktionerna. Efter en omfattande inventering av tillgängligt primärmaterial visade det sig emellertid omöjligt att göra en fullständig kartläggning av den så definierade undersökningspopulationen. Det värdefullaste utgångsmaterialet för den eftersträlvade kartläggningen var det register över svenska företag med mera betydande utländska intressen, som fr.o.m. valutaregleringens införande förs inom riksbankens

valutaavdelning. En hänvändelse till riksbanken om att få hjälp med att upprätta en förteckning över utlandskontrollerade företag avslogs emellertid med hänvisning till banksekretessen. Då återstod möjligheten att utgå från det register över svenska aktiebolag, i vilket ansökan gjorts om rätt för utländsk medborgare (eller i utlandet bosatta svenska medborgare) att bekläda någon av posterna verkställande direktör, vice verkställande direktör, styrelseledamot, styrelsesuppleant, revisor, revisorssuppleant, firmatecknare, likvidator eller likvidatorsuppleant. Detta register förs inom kommerskollegium. Registret upptog ansökningar om sådana tillstånd (enligt aktiebolagslagen §§ 79, 80, 88 och 107) sedan 1920-talets början.

Den ytterligare begränsning av undersökningspopulationen, som det slutliga valet av primärmaterial medförde, syns endast i ringa grad ha ökat undersökningens bortfall (se sid. 49).

Materialinsamling

Kommerskollegii kortregister

I registret fanns för varje bolag kort med uppgifter om tidpunkt för ansökan, namn och nationalitet på den person ansökan avsåg, vilken funktion, som avsågs, samt slutligen uppgifter om ansökan beviljats eller ej. Majoriteten av ansökningarna avsåg styrelseledamöter (-suppleanter), och hade i regel beviljats. De ansökningar, som avsåg verkställande (eller vice verkställande) direktör, var betydligt färre och hade oftare avslagits. Nästan alla ansökningar om revisorer (-suppleanter) avsåg den stora engelska revisionsfirman Price, Waterhouse & Co. med kontor i Stockholm. En förteckning uppgjordes över samtliga bolag med ansökningar, som avsåg utländsk medborgare. Den resulterade i en lista med cirka 1 950 aktiebolag.¹ En stor del av dessa bolag visade sig dock senare av en

¹ Dessutom fanns det ett femtiotal ekonomiska föreningar av denna kategori. De visade sig nästan uteslutande vara bostadsföretag, i vilka utländska privatpersoner ägde intressen. Detta stöder ytterligare antagandet, att aktiebolagsformen är helt dominerande bland utländska dotterföretag.

eller annan anledning antingen ha gått i likvidation eller inte längre ha någon utländsk medborgare på någon av de ovannämnda funktionerna.

Bolagsstämmoprotokoll

Som nästa steg i undersökningen genomgicks de handlingar med uppgifter om de listade företagen, som förvaras på patent- och registreringsverkets bolagsexpedition. För varje inregistrerat svenskt aktiebolag (även för dem, som sedermera likviderats) finns handlingar, som sänts in för att få vissa viktiga beslut registrerade (t.ex. i samband med bolagets bildande, vid ändring av bolagsordningen eller av styrelsens sammansättning, vid ökning av aktiekapitalet eller vid namnbyte). De protokoll från bolagsstämman, som därvid bifogas, upptar i regel en förteckning över närvarande aktieägare med uppgift om aktieinnehavets storlek. Eftersom de flesta företag med tämligen korta mellanrum (ibland flera gånger per år) sänt in bolagsstämmoprotokoll till patent- och registreringsverket i samband med sådan registrering, var det oftast möjligt att få en relativt klar bild av ägarförhållandena vid olika tidpunkter. Av de 1950 aktiebolagen på listan fanns samtliga utom 20 upptagna i aktiebolagsregistret. För ytterligare 10 bolag var det inte ens efter upprepade försök möjligt att få fram handlingarna. Det sammanlagda bortfallet blev alltså 30 bolag.

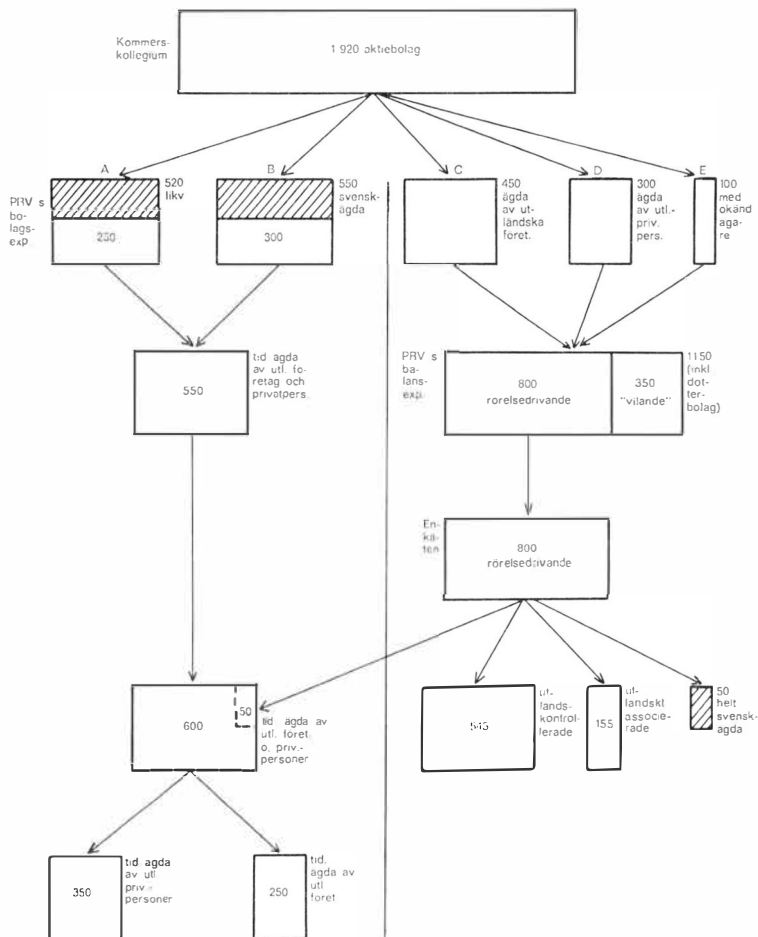
De återstående cirka 1920 bolagen kunde i samband med genomgången av handlingarna på bolagsexpeditionen uppdelas på följande kategorier¹ (se fig. 1):

- A. Likviderade bolag (520 st.).
- B. Helt svenskägda bolag (550 st.).
- C. Bolag, i vilka utländska företag hade intressen (450 st.).
- D. Bolag, i vilka utländska privatpersoner hade intressen (300 st.).
- E. Bolag, i vilka uppgift om ägarförhållanden saknades (100 st.).

¹ Antalet bolag är avrundat till närmaste jämna tiotal.

STUDIENS UPPLÄGGNING

Fig. 1. Schematisk beskrivning av materialinsamlingen (avrundade tal) avseende år 1962.

Av de 520 bolagen i kategori A, dvs. bolag, som lagt ned sin rörelse och gått in i likvidation, hade 250 tidigare ägts av utländska företag. Beträffande de 550 bolag, som hänförts till kategori B, framgick det klart av förteckningen över aktieägare, att inga som

helst utländska intressen fanns. Ungefär 300 av dessa bolag hade tidigare helt eller delvis ägts av utländska företag eller privatpersoner. I de övriga ca 250 bolagen hade utländska medborgare under kortare eller längre perioder suttit som VD, styrelseledamot etc., utan att något finansiellt engagemang förelegat.

Kategori C utgjorde bolag, i vilka aktieägarförteckningen upptog namngivet utländskt företag eller i vilket det av andra handlingar (brev eller dylikt) framgick att företaget helt eller delvis¹ ägdes av namngivet utländskt företag. Beträffande vissa av bolagen i kategori D och E framgick det tydligt, att de ägdes av utländskt företag, men uppgift om dettas namn saknades.

Årsredovisningshandlingar

I det tredje steget av undersökningen inriktades arbetet på att försöka få fram en bild av den utländska företagssektorn i Sverige vid undersökningstidpunkten. Intresset koncentrerades därför till de 850 bolagen i kategori C—E, dvs. de bolag, som ägdes eller kunde tänkas vara ägda av utländska företag. Årsredovisningshandlingarna för samtliga dessa bolag studerades vid patent- och registreringsverkets balansexpedition. Många bolag visade sig ha egna dotterbolag i Sverige, varför antalet studerade företag kom att uppgå till cirka 1 150. Av dessa bedrev ca 800 egen rörelse vid utgången av år 1962.² Av de 850 bolagen på den ursprungliga listan var ungefär 100 "vilande" bolag. Av deras sammanlagt omkring 300 dotterbolag bedrev sålunda endast ca 50 egen rörelse, medan återstoden var skrivbordsbolag (fig. 1).

Uppgifter rörande antalet anställda, omsättning samt tillgångar och skulder inhämtades. I vissa fall kompletterades detta med data ur förvaltningsberättelsen.

¹ Den undre gränsen för det utländska intresset sattes så låg som 10 %. I mer än 90 % av bolagen fanns dock utländskt majoritetsintresse.

² När denna del av undersökningen startade i början av år 1964, hade flertalet bolag ännu ej sänt in årsredovisning för år 1963.

"Filialregistret"

Vid utgången av 1962 fanns endast 9 utländska filialer i Sverige (vid utgången av 1965 hade sammanlagt 23 bildats, av vilka tre sedermera avvecklats).

Filialer inregistreras av patent- och registreringsverket, dit också årsredovisningshandlingarna sänds in. Löpande uppgifter om de utländska filialerna förs i det s.k. "filialregistret". Vid genomgång av detta antecknades förutom de uppgifter, som upptagits för aktiebolagen, moderbolags namn, nationalitet, tidpunkt för filialens bildande samt skuld till moderbolag.

Flertalet av filialerna var små försäljande företag med endast ett fåtal anställda. Störst var det engelska storföretaget Mather & Platts Sverigefilial, som sysselsatte tjugofem personer.

Kompletterande enkätundersökning

De data om svenska aktiebolag med utländska intressen som erhöles på ovan beskrivet sätt, hade två allvarliga brister. För det första rådde i flera fall oklarhet om ägarförhållandena. För vissa bolag fanns inga som helst uppgifter om vem eller vilka som ägde det, i andra bolag stod en utländsk medborgare officiellt som ägare av aktierna, men det kunde ofta antas att denne, speciellt om han var bosatt i utlandet, ägde aktierna som representant för ett utländskt företag. För det andra framgick inte bolagets verksamhet med önskvärd tydlighet av bolagsordning eller förvaltningsberättelser. Som "föremål för bolagets verksamhet" angav vissa äldre bolag endast "Industri och handel" eller bara "Handel". Det var därför många gånger inte möjligt att avgöra, om ett företag bedrev tillverkning, och ännu mindre vilka produkter, som tillverkades eller såldes.

För att undersökningen skulle kunna uppfylla sitt syfte måste uppgifterna om företagen kompletteras på ett eller annat sätt. Det beslöts därför under våren 1964, att en enkätundersökning skulle göras bland berörda företag. Enkätundersökningen genomfördes

under sommaren och kompletterades genom telefonintervjuer under hösten 1964. Bilaga 1 (se sid. 132) visar det frågeformulär, som därvid användes.

Ett svårt avvägningsproblem vid uppläggningsen av enkätundersökningen var att avgöra hur många och hur detaljerade uppgifter, som skulle begäras in. När man ändå vände sig till företagen, var det frestande att försöka få in så många relevanta data om dem som möjligt. Å andra sidan var det nödvändigt att få en hög svarsprocent. Eftersom det kunde tänkas, att vissa frågor, speciellt de som berörde ägarförhållandena, av företagen kunde uppfattas som känsliga, valdes därför att ge frågeformuläret en så enkel utformning som möjligt, så att det kunde fyllas i snabbt utan arbetskrävande utredningar. Förutom sådana frågor, som avsåg att kontrollera och i viss utsträckning komplettera de uppgifter om ägarförhållanden och verksamhet, som redan fanns, innehöll formuläret därför endast frågor som syftade till att klarlägga företagens marknadsmässiga orientering och dess förbindelser med koncernföretag i andra länder.

Enkäten sändes i mitten av juni till de ca 800 aktiebolag (samt 9 utländska filialer), som vid genomgången av årsredovisningshandlingarna visat sig vara rörelsedrivande. Svarsprocenten, som i första omgången var drygt 40, kunde med hjälp av två påstöttingsbrev under sommarens lopp höjas till ungefär 75. De återstående bolagen intervjuades under hösten per telefon. 18 företag hade hunnit avveckla sin rörelse och var således omöjliga att nå per telefon. Ytterligare ett tiotal var under avveckling, men kunde lämna uppgifter för år 1962. Av de övriga ca 150 bolagen vägrade 25 att över huvud taget besvara frågor. Det totala bortfallet vid enkätundersökningen blev alltså 43 bolag, vilket innebär en så hög svarsprocent som 94.

Av de 800 rörelsedrivande bolagen i enkäten visade sig 545 vara utlandskontrollerade i tidigare angiven bemärkelse (inkl. 9 utländska filialer). 155 bolag har betecknats som "utländskt associerade". Flertalet av dessa bolag ägdes av utländska privatpersoner. De övriga ägdes visserligen helt eller delvis av ett eller flera

STUDIENS UPPLÄGGNING

utländska företag men uppgav vid enkäten, att de inte i något avseende kunde betecknas som utlandskontrollerade.

Den statistik, som presenteras i kap. 4 och 5, omfattar enbart de utlandskontrollerade bolagen. En översikt över de utländskt associerade bolagen, vilka närmast får ses som en biprodukt av undersökningsmetodiken, ges i bilaga 2 (se sid. 138).

Studium av avvecklade utländska dotterföretag

Vid genomgången av bolagsstämmoprotokollen framkom som tidigare nämnts 550 bolag, som tidigare varit ägda av utländska företag eller privatpersoner, men sedermera avvecklats genom likvidation, konkurs eller övergång i svensk ägo. Enkätundersökningen gav tips om ytterligare 50 bolag av denna kategori (figur 1). 350 av bolagen hade tidigare ägts av utländska privatpersoner. Denna siffra kan förefalla hög men förklaras av att flertalet av dem var inflyttade utlänningar, som senare förvärvat svenskt medborgarskap, varvid bolaget automatiskt blivit svenskt.

För de 250 bolag, som tidigare varit ägda av utländska företag, antecknades uppgifter om verksamhet (enligt bolagsordningen) samt tidpunkt för etablering respektive avveckling.

Studium av 1963—1965 etablerade utländska dotterföretag

Den ovan presenterade materialinsamlingen sträcker sig endast fram t.o.m. år 1962. I syfte att presentera mera aktuella data om den utländska företagssektorn i Sverige har uppgifter om under perioden 1963—1965 etablerade utländska dotterföretag insamlats. Insamlingsförfarandet har varit det ovan beskrivna med undantag för att ingen kompletterande enkätundersökning företagits. Uppgifterna om dessa relativt nyetablerade företag, ca 300 aktiebolag, (inkl. 12 utländska filialer), är därför mer ofullständiga än om de företag, som deltog i enkäten. Vidare finns inga uppgifter om hur många av dessa företag, som sedermera avvecklats.

Redovisning av undersökningsresultatet

Företagsenhet

Företagsenheten i den statistik, som presenteras i kap. 4 och 5, utgör en kompromiss mellan det juridiska och det företagsekonomiska företagsbegreppet. Att använda aktiebolaget som redovisningsenhet kan inte anses lämpligt. På grund av tradition, skatteförhållanden etc. tillämpas inom olika koncerner de mest skiftande principer i fråga om uppdelning på juridiska enheter. En koncern med flera produktionsställen kan bedriva hela sin verksamhet inom ramen för ett enda aktiebolag, medan i en annan koncern filialer eller t.o.m. försäljningskontor utgör separata aktiebolag. Den andra ytterligheten, att betrakta samtliga bolag inom en koncern som ett enda företag, kan inte heller anses lämplig. Med hänsyn till behovet att visa den utländska företagsetableringens fördelning på branscher var det t.ex. önskvärt att skilja på bolag, som var verksamma inom olika industrigrenar, även om de ägdes av samma utländska företag.

Med termen *utländskt dotterföretag*, som betecknar företagsenheten i föreliggande undersökning, avses därför:

- a. en utländsk filial;
- b. ett svenskt aktiebolag, i vilket ett utländskt företag äger minst 10 % av aktiekapitalet;
- c. en grupp svenska aktiebolag, som är verksamma inom samma bransch (industrigren) och ägs till minst 10 % av samma utländska företag.

Valet av definition innebär således, att med ett utländskt dotterföretag kan avses flera juridiskt sett självständiga företagsenheter. Unilevers svenska bolag inom kemisk-teknisk industri betraktas t.ex. som ett separat dotterföretag, dess bolag inom livsmedelsindustrin som ett annat, dess annonsbyrå Lintas som ett tredje osv. Däremot betraktas Philips-koncernens samtliga aktiebolag i Sverige, som alla är verksamma inom elektroteknisk industri, som ett enda utländskt dotterföretag.

STUDIENS UPPLÄGGNING

På grund av de ovan diskuterade svårigheterna att avgöra graden av utländsk kontroll över ett svenskt aktiebolag har det inte heller, som framgår av den givna definitionen, ansetts nödvändigt att skilja mellan aktier med olika rösträtt. Procentsiffran uttrycker därför det utländska aktieinnehavet i kronor i procent av det totala aktiekapitalet, oavsett aktiernas rösträtt. Endast ett fåtal företag hade aktierna uppdelade på fria och bundna, serie A och serie B etc. Sådan kategoriuppdelning innebar dock inte alltid, att det var det utländska företaget som ägde aktierna med reducerad rösträtt.

De 545 aktiebolag (inkl. 9 filialer), som vid enkäten visade sig vara utlandskontrollerade år 1962, motsvarade 468 utländska dotterföretag enligt den givna definitionen. De t.o.m. år 1962 avvecklade ca 250 utlandskontrollerade aktiebolagen motsvarade 235 utländska dotterföretag, och de under perioden 1963—1965 etablerade ca 300 aktiebolagen (inkl. 12 filialer) motsvarade 251 utländska dotterföretag.

Klassificering på länder

Klassificeringen på länder har skett med utgångspunkt från nationaliteten av *moderbolaget* i den utländska koncern, som det svenska företaget ingår i, oavsett om detta företag formellt står som ägare eller ej. Om t.ex. ett amerikanskt dotterföretag i Schweiz bildar ett dotterbolag i Sverige, betraktas det senare som ett amerikanskt dotterföretag. Praktiskt taget samtliga företag som besvarade enkäten lämnade nationalitetsuppgift på det företag som man ansåg vara toppbolag i den utländska koncernen. Det är naturligtvis möjligt att företagen inte visste — eller ville tala om — vilket som var det ”verkliga” moderbolaget. Beträffande de 43 företag, som vägrade att besvara några som helst frågor, har det utländska intresenföretagets nationalitet fått bli avgörande för landklassificeringen. Detsamma gäller samtliga avvecklade företag och de företag, som etablerades 1963—1965. Det var bara i ett fåtal fall som nationaliteten hos styrelseledamot etc. gav indikation i en annan riktning.

Branschindelning

De utländska dotterföretagen har klassificerats på följande 7 branscher:

- Industri.
- Handel.
- Oljebranschen.
- Byggnadsverksamhet.
- Kommunikationer.
- Konsultverksamhet.
- Övrigt.

Förekomsten av utländska dotterföretag inom olika delar av näringslivet har bestämt antalet branscher. I gruppen "Övrigt" ingår i huvudsak olika kategorier av serviceföretag. De tillverkande företagen har hänförs till industrien. Om ett företag överhuvud taget bedrev egen tillverkning, montering eller sammansättning, har det enligt gängse normer betraktats som ett tillverkningsföretag, även om försäljning utgjorde huvudfunktionen. Som ett exempel kan nämnas att Robert Bosch AB klassificerats som ett industriföretag, trots att det väsentligen utgör ett försäljnings- och serviceföretag med relativt liten egen tillverkning. Valet av redovisningsenhet i undersökningen gör det svårt att exakt beräkna den utländska andelen av olika industrigrenar. I det valda exemplet ingår endast Bosch tillverkningsenhet i den svenska industristatistiken, som har arbetsstället (med minst 5 anställda) som enhet, medan dess olika försäljningskontor betraktas som handel. De flesta tillverkande utländska dotterföretag bör dock i dess helhet eller till större delen ingå i den svenska industristatistiken.

Till "Handel" har i denna undersökning således enbart försäljande företag hänförs. Vidare har som syns oljeföretagen, till följd av deras stora relativa betydelse inom den utländska företagssektorn, hänförs till en egen bransch. I den svenska näringsstatistiken klassificeras oljeraffinaderierna till den kemiska industrin och de distribuerande oljeföretagen till handeln.

STUDIENS UPPLÄGGNING

Den utländska företagssektorns utveckling

Genom att ställa samman de insamlade uppgifterna om etablerade och avvecklade utländska dotterföretag erhåller man antalet utländska dotterföretag vid en viss tidpunkt. Om man dessutom samlade in uppgifter om dotterföretagens storlek vid olika tidpunkter vore det i och för sig möjligt att mäta den utländska företagssektorns absoluta och relativa omfattning med vissa mellanrum. Här har så ej skett, emedan den bild av den utländska företagssektorns utveckling, som framkommer på basis av den typ av uppgifter, som finns tillgängliga kan bli ganska missvisande. Den utländska andelen av olika industrigrenars produktion mäts t.ex. bäst med utgångspunkt från förädlingsvärdet, men detta redovisas inte offentligt. De mått på företagens storlek, som framgår av årsredovisningen, antal anställda, aktiekapital, förvaltade tillgångar etc., kan ge en helt annan bild av utvecklingen. Med hänsyn till detta skall i kap. 4 endast redovisas den utländska företagssektorns strukturella utveckling som den framgår av uppgifter om *antalet* etablerade och avvecklade företag. I kap. 5 presenteras några mått på dess nuvarande storlek.

Den utländska företagssektorns omfattning

För fastställande av omfattningen av den utländska företagssektorn i Sverige vid en viss tidpunkt kan man använda olika mått på dess storlek, t.ex. antal företag, antal sysselsatta, realkapital, omsättning, produktionsvärde, förvaltade tillgångar etc. Eftersom det är oklart, i vilken mån dessa mått är positivt korrelerade med varandra, får valet av mått ske med utgångspunkt från syftet med beräkningen.

Vid redovisningen i kap. 5 av den utländska företagssektorns absoluta och relativa omfattning vid utgången av år 1962 används antal företag, antal anställda och brandförsäkringsvärde av anläggningstillgångar som mått på dess storlek. Dessa tre mått syns tillsammans relativt lämpade för att i ett tvärsnitt presentera den

utländska företagssektorn. Med hjälp av det sist nämnda måttet kan man dessutom erhålla en ganska tillfredsställande bild av den utländska företagssektorns utveckling under en tidsperiod. Vid mera ingående analyser av den utländska företagssektorns relativa betydelse för sysselsättning, kapitalbildning, ekonomisk tillväxt osv. skulle man behöva alternativa mått såsom storleken av bruttoinvesteringarna, förädlings- eller saluttillverkningsvärde etc. Dessa mått finns dock inte allmänt tillgängliga för utländska dotterföretag och kan svårigen erållas genom enkäter. En relativt stor andel av de utländska dotterföretagen ansåg sig av olika skäl inte kunna lämna uppgifter om omsättningens storlek.

Bortfallsproblem

Av avgörande betydelse för tolkningen av den statistik, som kommer att presenteras i det följande, är frågan om hur många utländska företag som ej kommit med i undersökningen.

Är det möjligt att med den beskrivna undersökningsmetodiken göra en fullständig kartläggning av samtliga utländska dotterföretag¹ i Sverige år 1962? För att svara ja på frågan måste man förutsätta, att samtliga utländska företag, som etablerar ett dotterföretag i Sverige, placerar en representant för det egna företaget i dess styrelse eller på någon av de tidigare uppräknade funktionerna. Det hade emellertid vid genomgången av bolagshandlingarna på patent- och registreringsverket visat sig, att det fanns ett antal bolag, som i flera år ägts av ett utländskt företag och bedrivit omfattande rörelse utan att någon representant för moderbolaget innehaft någon av dessa funktioner. Som exempel kan nämnas Svenska Esso AB, som bildades redan 1896 men först år 1961 fick en amerikansk styrelseledamot (dessutom verkställande direktör).

Olika vägar har prövats att på basis av andra tillgängliga upp-

¹ Här bortses från andra företagsformer än filialer och aktiebolag enligt tidigare motivering.

STUDIENS UPPLÄGGNING

gifter om utländska dotterbolag i Sverige fastställa bortfallets ungefärliga storlek:

a. Uppslagsverket "Who owns who" innehåller en förteckning över ca 300 utländska dotterbolag i Sverige, av vilka ett trettiootal ej fanns med i kommerskollegii register. Vid genomgång av handlingarna för dessa företag på patent- och registreringsverket framkom dock, att endast 12 av dessa år 1962 ägdes av utländska företag varav 5 företag år 1962 inte bedrev egen rörelse.

b. Som ett led i maktkoncentrationsutredningens arbete har en kartläggning gjorts av ägarförhållandena i samtliga svenska företag med mer än femhundra anställda. Enligt utredningens sekreterare, pol. mag. Tony Hagström, fanns det år 1960 23 utlandsägda företag i denna storleksklass. Kommerskollegii register innehöll 22 företag av dessa. Alla moderbolag utom ett hade alltså vid något tillfälle utnyttjat möjligheten att placera någon representant för det egna företaget i dotterbolagets högsta ledning.

c. I det amerikanska handelsdepartementets kartläggning av amerikanska dotterföretag i utlandet år 1957 uppgavs antalet amerikanska "direct investments" i Sverige år 1957 till 74. Detta rimmar väl med resultatet av föreliggande undersökning, enligt vilken motsvarande siffra utgjorde 71 amerikanska dotterföretag samt 4 bolag ägda av amerikanska privatpersoner.

d. En förteckning över engelska dotterföretag i Sverige vid mitten av 1963 har uppgjorts inom British-Swedish Chamber of Commerce. Förteckningen baserar sig på uppgifter från en rad olika källor. Listan upptog namn på 75 svenska aktiebolag, av vilka 10 ej återfanns i kommerskollegii register. Två av dessa bolag hade bildats under 1963. Fem bolag visade sig vid kontroll på patent- och registreringsverket vara helt svenskägda; två av dem hade dock tidigare ägts av engelska företag. De tre återstående bolagen, varav ett "skrivbordsbolag", ägdes emellertid av engelska företag.

Slutsatsen av dessa olika kontroller blir att en i huvudsak fullständig kartläggning av den utländska företagssektorn i Sverige år

1962¹ kunnat ske med det beskrivna undersökningsförfarandet.

När det gäller frågan, om en fullständig kartläggning av den utländska företagsetableringen under hela 1900-talet kunnat genomföras, måste större reservationer göras. För det första innehåller registret (primärmaterialet) endast uppgifter om ansökningar fr.o.m. början av 1920-talet. Bolag, som bildats och hunnit avvecklas dessförinnan, kommer alltså inte med i kartläggningen. För det andra har det inte varit möjligt att kontrollera, om de privatpersoner, som har ägt vissa bolag (sammanlagt 350 st) suttit som representanter för ett utländskt företag. Vidare vet man inte, hur fullständig registreringen av ansökningarna var under tidigare perioder eller om aktiebolagsformen då hade samma popularitet som nu. Äldre kort kan dessutom ha förkommit, etc.

Dessa reservationer till trots ger oss det insamlade materialet, som framgår av nästa kapitel, tämligen goda möjligheter att följa utvecklingen av den utländska företagsetableringen i Sverige under större delen av 1900-talet. En i det närmaste fullständig kartläggning av utvecklingen under efterkrigstiden bör ha erhållits.

¹ Som framgått gav denna kontroll tips om ytterligare 9 utländska dotterföretag. Enkätundersökningen utsträcktes till att omfatta även dessa bolag.

4 Utländsk företagsetablering i Sverige 1896-1965

Inledning

Till grund för den statistik, som presenteras i föreliggande kapitel, ligger uppgifter om följande kategorier av utländska dotterföretag (se sid. 46).

- a. de 468 rörelsedrivande dotterföretag, som omfattades av enkäten;
- b. 57 dotterföretag, som år 1962 ägdes av utländska företag men då inte bedrev någon rörelse;
- c. 251 dotterföretag, som etablerades under perioden 1963—1965;
- d. 235 dotterföretag som etablerades före år 1962 men sedermera avvecklats.

Med hjälp av dessa uppgifter om antalet etablerade och avvecklade utländska dotterföretag skall ett försök göras att ge en bild av hur det utländska intresset för engagemang i det svenska näringslivet utvecklats under 1900-talet. Som framhållits i kap. 3, är uppgifterna om avveckling av utländska dotterföretag ofullständig.

Utländsk företagsetablering inom olika branscher

En första översikt över den utländska företagsetableringen inom olika branscher under de studerade sju decennierna ges i tabell 1 (sid. 53). Denna visar först och främst på en markant ökning av antalet etablerade utländska dotterföretag under den senaste tioårsperioden inom praktiskt taget samtliga branscher. Av de totalt mer än ett tusen utländska dotterföretagen har nästan exakt hälften tillkommit sedan mitten av 1950-talet.

FÖRETAGSETABLERING 1896—1965

TABELL 1. *Utländsk företagsetablering inom olika branscher.*

Bransch	Funk- tion	Antal etablerade företag under respektive period							
		1896— 1914	1915— 1929	1930— 1944	1945— 1954	1955— 1959	1960— 1962	1963— 1965	1896— 1965
Industri och handel	T	33	48	38	37	37	45	91	329
	F	14	37	57	82	78	93	124	485
Gruvindustri	T	5	—	1	—	—	—	—	6
	F	—	—	—	—	—	—	—	—
Metall- och verk- stadsindustri	T	9	13	11	14	16	19	39	121
	F	7	21	21	30	39	48	56	222
Jord- och sten- industri	T	4	3	3	4	3	—	2	19
	F	—	—	—	—	1	2	—	3
Träindustri	T	2	4	1	1	2	1	—	11
	F	1	2	3	5	3	2	5	21
Massa- och pappersindustri	T	1	2	3	1	—	2	1	10
	F	—	—	—	5	1	2	2	10
Grafisk industri	T	1	—	—	—	1	4	4	10
	F	—	1	2	3	—	1	8	15
Livsmedels- industri	T	—	6	6	2	1	3	7	25
	F	2	3	6	4	9	6	5	35
Textil- industri	T	4	5	6	2	3	4	10	34
	F	3	—	8	7	5	5	15	43
Läder- och gummiindustri	T	1	3	1	2	—	—	1	8
	F	—	5	2	2	2	5	4	20
Kemisk och kemisk-teknisk industri	T	6	12	6	11	10	12	22	79
	F	—	1	11	16	15	12	21	76
Flera industri- grenar	T	—	—	—	—	1	—	5	6
	F	1	4	4	10	3	10	8	40
Oljebranschen		3	4	6	2	4	2	—	21
Byggnadsverksamhet		—	3	4	4	4	4	4	23
Kommunikationer		—	2	2	6	2	5	11	28
Konsultverksamhet		—	—	2	4	3	5	3	17
Övrigt		1	17	12	15	6	13	18	82
Oklart		—	5	11	7	2	1	—	26
Summa		51	116	132	157	136	168	251	1011

T = Företag med tillverkning.

F = Enbart försäljande företag.

Såväl tillverkande som enbart försäljande dotterföretag har hänförs till en enda grupp (Industri och handel) och därefter fördelats på olika industrigrenar. För de vid utgången av år 1962 verksamma företagen har uppgifter om verksamhetsinriktningen erhållits genom enkäten; för övriga företag (de t.o.m. år 1962 avvecklade och de under perioden 1963—1965 etablerade) har i regel endast uppgifter i bolagsordningen funnits tillgängliga. Andelen tillverkande bolag har därför systematiskt överskattats under de tidigare perioderna. För det första kan det bland de avvecklade företagen ha funnits bolag, som enligt bolagsordningen bedrev tillverkning men i verkligheten var rena försäljningsbolag. Detta visade sig vara fallet med flera av de existerande enkätföretagen. Vidare kan många av de tidigt etablerade tillverkande enkätföretagen ha startat som försäljningsbolag och först efter en tid tagit upp egen tillverkning. Det har nämligen visat sig, att många utländska dotterföretag startat som försäljningsbolag för att successivt övergå till sammansättning eller tillverkning. Ett flertal av de nyetablerade försäljningsbolagen uppgav också i enkäten, att de planerade att starta egen tillverkning. Det kan trots dessa reservationer konstateras, att andelen enbart försäljande företag är högre under efterkrigstiden än under de tidigare perioderna inom flertalet industrigrenar.

I det följande ges några korta kommentarer till den utländska företagsetableringen inom respektive bransch. I övrigt hänvisas till den förteckning över de viktigaste utländska etableringarna, som redovisas i Appendix.

Av de totalt 1 011 utländska dotterföretagen har 814, dvs. ca 80 %, hänförs till "Industri och handel" enligt här tillämpad klassificering. Av de olika industrigrenarna uppvisar metall- och verkstadsindustri den största andelen med 42 % av de inom branschen etablerade dotterföretagen, följd av kemisk och kemisk-teknisk industri med 19 %, textilindustri med 10 % och livsmedelsindustri med 7 %. Som tabell 2 (se sid. 55) visar har koncentrationen till de båda förstnämnda industrigrenarna under efterkrigstiden varit något högre än under tidigare perioder.

FÖRETAGSETABLERING 1896—1965

TABELL 2. *Olika industrigrenars andel av den utländska företagsetableringen.*

Industrigren	Procentuell andel av den utländska företagsetableringen inom industrin under respektive period							
	1896— 1914	1915— 1929	1930— 1944	1945— 1954	1955— 1959	1960— 1962	1963— 1965	1896— 1965
Metall- och verkstadsindustri	39	40	34	37	48	49	44	42
Jord- och stenindustri	10	4	3	3	3	1	1	3
Träindustri	7	8	4	5	4	2	2	4
Massa- och pappersindustri	2	2	3	5	1	3	1	2
Grafisk industri	2	1	2	3	1	4	6	3
Livsmedelsindustri	5	11	13	5	9	7	6	7
Textilindustri	17	6	15	8	7	7	12	10
Läder- och gummiindustri	2	9	3	3	2	4	2	3
Kemisk och kemisk-teknisk industri	14	15	18	23	22	17	20	19
Flera industrigrenar	2	5	4	8	4	7	6	6
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100

Inom *gruvindustrin* skedde, som framgått av kap. 1, flera utländska etableringar under åren närmast före första världskriget. De tyska stålverken Krupp, Gutehoffnungshütte och Hoesch köpte tillsammans upp ett flertal mellansvenska gruvbolag. Ett annat tyskt stålverk, Vereinigte Stahlwerke, köpte 1912 Stora Långviks Gruve AB och övertog dessutom under 1930-talet ett tidigare engelskägt gruvbolag. De tyskägda gruvbolagen liksom alla andra tyska dotterföretag i Sverige sattes efter andra världskriget under administration av den s.k. Flytkapitalbyrån. De flesta bolagen försattes i likvidation i början av 1950-talet, sedan deras anläggningstillgångar överlätits till AB Statsgruvor. Ett par bolag övertogs dock av svenska stålverk. Ett år 1898 bildat gruvbolag. Bergverks AB Freja, ägt av ett tjeckiskt Rotchildföretag, övertogs efter andra världskriget av LKAB.

1916 års inskränkningsslag syns ha fört med sig att dörren stängts för utländska förvärv av svenska gruvtillgångar.

Metall- och verkstadsindustri är egentligen en sammanfattande

benämning för flera olika industrigrenar. Inom den viktiga sektorn *järn- och metallverk* etc. har endast två utländska dotterföretag etablerats. Denna låga siffra förklaras troligen främst av en sträng tillämpning av inskränkningsslagen.

Tillverkning av olika slags *metallvaror* bedrivs däremot av en rad utländska dotterföretag. Bland de större tidigare etableringarna kan nämnas Gutehoffnungshüttes förvärv av AB Landsverk (numera ägt av Kockums) i början av 1920-talet, det engelska storföretaget Guest, Keen & Nettlefolds övertagande av Aug. Stenman år 1930 och bildandet av Svenska Aluminiumkompaniet år 1934. Fr.o.m. slutet av 1950-talet har en rad utländska bolag etablerat sig inom denna gren av verkstadsindustrin genom köp av svenska företag. Nämnas kan den franska BIC-koncernens förvärv av Ballografverken och Eversharps köp av Matadorverken. Under 1960-talet har vidare ett flertal bolag bildats genom förening av svenskt och utländskt företagande, t.ex. Scandinavian Pipe Line AB, Svenska Metallverkens Yorkshire AB och Skandinaviska Aluminiumprofiler (se Appendix, sid. 167).

Amerikanska storföretag svarar för huvudparten av etableringen inom *maskinindustrin*. International Harvesters svenska dotterbolag, etablerat år 1904, var dess första tillverkningsbolag i Europa. Även Singer och United Shoe etablerade sig redan före första världskriget och IBM, pionjären på hålkorts- och datamaskinområdet i Sverige, i slutet av 1920-talet. Flera andra storföretag inom kontorsmaskinområdet har bildat svenska dotterföretag under det senaste decenniet. Under 1960-talet har en lång rad amerikanska och tyska storföretag inom maskinindustrin etablerat egna försäljningsbolag i Sverige.

Inom *elektroteknisk industri* skedde tidigt en omfattande etablering från tysk sida. Siemens och AEG:s¹ svenska dotterföretag, bildade redan i slutet av 1800-talet, är fortfarande, liksom de på 1920-talet etablerade dotterföretagen till Robert Bosch och Osram, verksamma i stor skala. Tudor, bildat år 1914 som dotterbolag till

¹ Tyska AEG äger f.n. endast 30 % av aktierna i det svenska dotterföretaget. Övriga aktier ägs i huvudsak av svensk storindustri.

Akkumulator Fabriks A.G. (A.F.A.), övertogs däremot efter andra världskriget av AGA, men A.F.A. skaffade sig i början av år 1961 ett nytt tillverkningsbolag i Sverige genom att överta Boliden Batteri AB. Svenska AB Philips, med ca 5 000 anställda det för närvarande största utländska dotterföretaget i Sverige, bildades år 1923. I Telefon AB L. M. Ericsson, det största svenska företaget inom elektroteknisk industri, ägde amerikanska ITT (International Telephone & Telegraph Corp.) 35 % av aktiekapitalet under åren 1933—1960. ITT:s år 1938 startade helägda dotterföretag sysselsätter i dag ca 2 000 personer.

Under 1960-talet har inom elektroteknisk industri etablerats ett stort antal utländska dotterföretag med försäljning av olika slags elektroniska produkter. En annan viktig grupp är företag, som säljer hushållsmaskiner.

Inom *transportmedelssektorn* märks främst ett antal dotterföretag till utländska biltillverkare. Fords och GM:s svenska dotterföretag, som bildades på 1920-talet, är för närvarande rena försäljningsbolag men bedrev före andra världskriget sammansättning av bilar. Även Fiat, Citroën, Rootes, van Doorne (DAF) och BMC har i nämnd ordning etablerat egna försäljningsbolag i Sverige. Ett par utländska motorcykeltillverkare startade egna försäljningsbolag i Sverige i slutet av 1920-talet. Flygplan säljs nu i Sverige av ett engelskt och av ett tyskt dotterföretag. Under åren 1925—1935 tillverkade ett dotterföretag till tyska Junkers enligt bolagsordningen flygplan i Sverige.

Danska företag svarar för de viktigaste etableringarna inom *jord- och stenindustri*. Cementkoncernen F. L. Smidt & Co. äger sedan 1906 halva aktiekapitalet i Skandinaviska Eternit och Højgaardskoncernen $\frac{1}{3}$ av aktierna i AB Tryckrör. Rockwool, som tillverkar isoleringsmaterial för byggnadsindustrin, bildades år 1937 med dansk hälftendelägare. Under efterkrigstiden har det skett mycket få utländska etableringar inom denna industrigren. Franska Saint-Gobain förvärvade år 1963 en minoritetspost i Gullhögens Mineralull AB. Saint-Gobain äger dessutom minoritetsintressen i ett par svenska glasbruk.

Några större utländska engagemang inom svensk *träindustri* syns inte ha förelegat under 1900-talet. Ett norskt bolag etablerade sig under första världskriget inom sågverksindustrin men avvecklade sina intressen i slutet av 1930-talet. Det nu största utländska dotterföretaget inom industrigrenen är danskägt, sysselsätter ca 250 personer och tillverkar plywood, formplattor m.m. Ett dotterbolag till engelska Powell Duffryn Timber Industries förvärvade i slutet av 1950-talet ett svenskt sågverk men avvecklade rörelsen redan efter ett par år. Bland de företag, som etablerats under senare år, kan nämnas tre bolag, som säljer och monterar bowlinganläggningar.

Det i särklass största utländska dotterföretaget inom *massa- och pappersindustrin*, AB Mölnbacka-Trysil, övertogs i januari 1967 av Uddeholm. Engelska Bowater etablerade sig år 1937 genom köp av två trämassefabriker i Västerbotten. Någon ytterligare utländsk etablering inom massaindustrin skedde inte förrän år 1960, då ett tyskt företag köpte 45 % av aktierna i Eds Cellulosafabriks AB. Bolaget, som gick i konkurs år 1964, förvärvades året därpå av ett norskt företag. Ett antal mindre utländska dotterföretag har bildats för att exportera produkter av svensk massa- och pappersindustri.

Den viktigaste etableringen inom *grafisk industri* (inkl. förlagsrörelse) skedde redan år 1896, då danska Carl Allers bildade sitt svenska dotterföretag, som i dag sysselsätter över 500 personer. Några ytterligare utländska etableringar av större vikt skedde inte förrän år 1962, då tyska Farbwerke Hoechst köpte Georg Bolle AB och amerikanska Avery Products Corp. övertog agentföretaget AB John Antonsons Boktryckeri. Under 1960-talet har det bl.a. bildats ett flertal amerikanska dotterföretag, som bedriver försäljning av utländska uppslagsverk i Sverige.

Unilevers start av margarintillverkning i Sverige strax efter första världskriget var den första utländska etableringen av betydelse inom *livsmedelsindustrin*. Genom förvärv av existerande svenska företag såsom Blå Band, Gustaf Bong och Trollhättteglass har Unilever under det senaste decenniet utvidgat sina intressen till andra

delar av livsmedelsindustrin (Unilever äger dessutom halva aktiekapitalet i Margarinbolaget AB med dotterbolaget Bjäre.) Schweiziska Nestlés förvärv av Findus år 1962 utgör dock den i särklass största utländska investeringen inom denna industrigren. Flera danska dotterföretag bedriver sedan gammalt relativt omfattande tillverkning av olika slags livsmedelsprodukter. Under 1960-talet har bl.a. ett flertal amerikanska dotterföretag etablerats inom livsmedelsindustrin.

Inom *textilindustrin* (inkl. konfektionsindustrin) etablerades såväl före första världskriget som under mellankrigstiden en rad danska dotterföretag. Den största etableringen under mellankrigstiden ägde rum år 1926, då franska Röhml-Prulenc' förvärvade 50 % av aktiekapitalet i AB Svenskt Konstsilke. Textilindustrins andel av den utländska företagsetableringen har under efterkrigstiden varit betydligt lägre än under de tidigare perioderna. Under 1960-talet har den emellertid åter ökat sin andel, framför allt genom att flera svenska textilföretag förvärvats av utländska bolag. Bland de större förvärven kan nämnas danska Bloch & Behrens övertagande av Libo efter dess konkurs år 1960 och engelska Courtaulds köp av 49 % av aktiekapitalet i KF-företaget Svenska Rayon AB år 1963. Under senare år har vidare en rad finska textilföretag etablerat egna dotterföretag i Sverige.

Det är i första hand utländska däcktillverkare, som etablerat sig inom *läder- och gummiindustrin*. Goodyear bedriver sedan 1925 egen tillverkning i Sverige. Försäljande dotterföretag har etablerats av bl.a. Dunlop, Englebert, Michelin, Goodrich, Wredestein, Pirelli, Avon Rubber och Firestone. I övrigt har utländsk etablering spelat mycket liten roll inom denna industrigren. Ett par tidigt etablerade danska dotterföretag med lädertillverkning avvecklade sin rörelse under andra världskriget.

Inom *kemisk och kemisk-teknisk industri* har det däremot skett en betydande utländsk etablering under alla de aktuella perioderna. Unilevers inträde på den svenska tvättmedelsmarknaden skedde redan före första världskriget. Sunlights främsta konkurrent i Sverige under mellankrigstiden, Henkel & Cie, etablerade sig i mitten

av 1920-talet. Efter kriget övertogs Henkels svenska dotterföretag av KF, men det tyska storföretaget har på nytt etablerat sig i Skandinavien. Andra delar av kemisk-teknisk industri med omfattande utländsk etablering utgör det kosmetiska området, där främst amerikanska och franska dotterföretag är verksamma, samt läkemedels-, färg-, plast- och fotosektorerna.

Tre av landets större läkemedelsföretag, Leo, Kabi och Ferrosan, startade som danska dotterföretag. Försäljande dotterföretag har bl.a. bildats av en lång rad stora schweiziska och amerikanska läkemedelsföretag.

Färgtillverkning bedrivs bl.a. av det engelska dotterföretaget Färg AB International som etablerades år 1914 och under 1960-talet bildade dotterföretag till amerikanska du Pont, holländska Sikkens och franska Lorilleux.

Ett snabbt ökande antal utländska dotterföretag bedriver tillverkning inom plastsektorn. AB Celloplast, bildat år 1951, ägs gemensamt av KF och Courtaulds. (Liksom i deras andra "joint venture", Svenska Rayon AB, äger KF 51 % och Courtaulds 49 %.) Svenska Polystyrenfabriken bildades år 1956 som amerikanskt dotterbolag. År 1964 avvecklades det amerikanska intresset, men i stället förvärvade ett tyskt företag 50 % av aktiekapitalet. Unifos Kemi AB, som tillverkar högtryckspolyeten, ägs gemensamt av Fosfatbolaget och amerikanska Union Carbide. År 1963 bildades Scandinavian Glasfiber AB, även det ett svensk-amerikanskt "joint venture". Plasttillverkning i mindre skala har under 1960-talet upptagits bl.a. av ett par danska och ett finskt dotterföretag.

Försäljning av olika slags fotoartiklar bedrivs av ett flertal utländska dotterbolag. IG Farben etablerade redan i mitten av 1920-talet ett svenskt dotterföretag, Agfa Foto AB, som emellertid gick i likvidation efter andra världskriget. Först sedan Agfa år 1964 övertagit det belgiska fotoföretaget Gevaert, som sedan mitten av 1950-talet ägde ett stort försäljningsbolag i Sverige, erhöll det på nytt egen representation. Kodak, världens största tillverkare av fotografiska artiklar, övertog år 1965 agentföretaget Hasselblads Foto AB. De båda tyska kameratillverkarna Zeiss och Voigtländer,

som gick samman år 1964, har nyligen etablerat ett gemensamt försäljningsbolag.

Bland övriga större utländska dotterföretag inom kemisk-teknisk industri kan nämnas ett annat dotterbolag till Union Carbide, Skandinaviska Grafit AB, som etablerades år 1926, Linoleum AB Fors-haga, som fr.o.m. år 1928 ingår i Continental Linoleum Union, och det samma år bildade AB Matak, som ägs av Dansk Svovlsyre- og Superphosphatfabrik. Störst av de nyetablerade dotterföretagen är Rexolin Chemicals AB, som övertogs av Chemical Investment A.G. år 1964, Skandinaviska Aerosol AB, köpt av ICI samma år och det år 1965 bildade Nordisk Philblack AB, som ägs av Philips Petroleum Company och tillverkar carbon black, ett fyllnadsmedel för gummiindustrin.

De flesta utländska dotterföretag, som säljer produkter från *flera industrigrenar*, är relativt små. Ett undantag är Minnesota Mining and Manufacturing AB (3 M), som redan etableringsåret 1962 sysselsatte ca 250 personer. Ett par jugoslaviska dotterföretag säljer jugoslaviska produkter i Sverige. Polska och tjeckiska dotterföretag, som etablerades strax efter andra världskriget för att importera och sälja respektive lands produkter, har sedermera avvecklats, liksom ett tunisiskt dotterföretag med samma syfte, som etablerats år 1961.

Inom *oljebranschen* skedde tidigt en omfattande utländsk företagsetablering. Esso, Mobil och Shell, som bildade försäljande dotterföretag i Sverige redan före första världskriget, följdes under 1920-talet av Caltex, BP och Gulf. Under efterkrigstiden har bl.a. Petrofina, Molykote och Murphy etablerat sig i Sverige. Tyska och holländska dotterföretag har dessutom bildats för import av kol, koks och eldningsolja.

De svenska dotterföretagen, som tidigare varit rena distributionsföretag, har under senare år börjat integrera sin rörelse i båda riktningarna. Genom förvärv av Koppartrans i slutet av 1950-talet upptog Shell som första utländska företag egen oljeraffinering i Sverige. Det pågående "Syrhålaprojektet", dvs. BP:s raffinaderi i Göteborgstrakten, är förmodligen den hittills största utländska

investeringen i Sverige. Esso, som valde att bygga sitt skandinaviska raffinaderi i Norge, har under 1960-talet byggt upp en omfattande petrokemisk industri i Stenungsund, Bolagets satsning på gasolområdet ledde dessutom år 1964 till förvärv av AB Max Sievert (nu AB Sievert Apparater), som bl.a. tillverkar blåslampor och gasolapparater. Shell, som är en stor råvaruleverantör till plastindustrin, förvärvade år 1963 halva aktiekapitalet i AB Austria, som tillverkar plastemballage.

Det är framför allt danska företag, som etablerat sig inom *byggnadsbranschen*. Tre relativt stora danska dotterföretag är verk samma som byggnadsentreprenörer och bedriver dessutom tillverkning av olika slags byggnadsmaterial. Produkter för byggnadsbranschen säljs av ett par mindre utländska dotterföretag. Vidare har det bildats projektföretag i samband med större anläggningsarbeten. Nämnas kan ett dotterbolag till Vereinigte Stahlwerke, vilket som entreprenör uppförde Västerbron i Stockholm, en filial till Northern Bechtel Corporation, som medverkade vid ombyggnadsarbeten av Rederi AB Nordstjernans oljeraffinaderi i Nynäshamn åren 1957—1959, samt ett dotterbolag till The Fluor Corporation, vilket åren 1961—1963 uppförde Svenska Essos krackningsanläggning i Stenungsund. Totalt sett har utländsk företags etablering spelat en mycket liten roll inom byggnadsbranschen.

Några större utländska etableringar har inte heller skett ifråga om *kommunikationer*.¹ I ett par rederiföretag finns dock utländska intressen. Utländska dotterföretag bedriver linjetrafik mellan Sverige och bl.a. Finland, England och USA. Andra utländska dotterföretag är verksamma inom resebyråbranschen, spedition etc.

Den utländska etableringen inom *konsultbranschen* är i huvudsak en efterkrigsföreteelse. Ett i mitten av 1930-talet och några strax efter andra världskriget etablerade dotterföretag har alla avvecklats. Amerikanska M.E.C., det nu största utländska konsultföretaget i Sverige, bildades år 1954. Senare har inte bara konsultföretag från USA utan även från Kanada och från de nordiska grannländerna etablerat sig i Sverige.

¹ SAS har inte betraktats som ett utländskt dotterföretag.

Inom gruppen *övriga* återfinns en brokig samling utländska dotterföretag. I särklass störst är det danska dotterföretaget Allmänna Svenska Städnings AB (ASAB), som bedriver städentreprenad över hela landet och har flera tusen anställda. Under 1920-talet etablerade flera amerikanska filmbolag egna dotterföretag i Sverige, av vilka flertalet fortfarande bedriver filmdistribution. Ett danskt dotterföretag, som odlar luzerngrönmjöl, och ett holländskt, som driver upp blomsterlökar, syns utgöra de enda exemplen på utländsk etablering inom svenskt jordbruk. Som kuriosum kan nämnas, att ett sovjetiskt dotterföretag, Svenska Ekonomi AB, bedrev bankirrörelse och handel i Sverige åren 1927—1935. Ett par schweiziska dotterföretag sysslade under 1930-talet med finansieringsverksamhet. Verksamma i dag på finansieringsområdet är de relativt nyetablerade International Factors AB och Merkantil Leasing med schweiziskt, respektive amerikanskt minoritetsintresse. I övrigt kan noteras, att en rad svenska annonsbyråer vid mitten av 1960-talet övertogs av utländska annonsbyråföretag (se Appendix) och att Ring Hotel som första internationella hotellföretag nyligen etablerat sig i Sverige.

Olika länders etablering

Av den tidigare redogörelsen har framgått att danska, amerikanska, tyska och engelska företag svarat för en mycket stor del av företagsetableringen i Sverige under 1900-talet. Dessa länders betydelse framgår klart av tabell 3 (se sid. 64), som dessutom redovisar avvecklingen av utländska dotterföretag under olika perioder.

De fyra nämnda länderna har tillsammans svarat för nära 70 % av antalet utländska företagsetableringar i Sverige. Ländernas inbördes betydelse har dock växlat under olika perioder. Tabell 4 visar att Danmark hade den största andelen av den utländska företagsetableringen t.o.m. mitten av 1950-talet men därefter passerats av USA. Som tidigare nämnts sattes samtliga tyska dotterföretag under administration av flytkapitalbyrån efter andra världs-

FÖRETAGSETABLERING 1896—1965

kriget, varvid flertalet bolag likviderades eller övertogs av svenska intressenter. Trots att en snabb ökning av den tyska företagsetableringen skedde under 1950-talet, har Tyskland inte samma betydelse nu som under för- och mellankrigstiden. England har där-

TABELL 3. Olika länders företagsetablering och företagsavveckling i Sverige 1896—1965.

		Antal under perioden etablerade och avvecklade dotterföretag								
Land		1896— 1914	1915— 1929	1930— 1944	1945— 1949	1950— 1954	1955— 1959	1960— 1962	1963— 1965	1896— 1962
Danmark	A	16	25	41	31	16	20	24	44	173
	B	*	(5)	8	5	4	9	15	—	46
Norge	A	7	11	12	6	6	13	19	24	74
	B	*	(2)	11	1	3	4	3	—	24
Finland	A	—	1	2	3	1	5	15	23	27
	B	*	(—)	—	—	1	3	1	—	5
England	A	7	13	14	11	9	28	29	30	111
	B	*	(2)	9	3	7	5	11	—	37
Övriga EFTA	A	—	6	10	4	3	6	7	13	36
	B	*	(1)	3	—	3	1	3	—	11
Tyskland ¹	A	8	20	23	2	7	22	13	28	95
	B	*	(—)	15	27	1	2	4	—	49
Frankrike	A	—	6	4	3	—	4	4	5	21
	B	*	(—)	4	1	—	—	—	—	5
Holland	A	4	6	6	10	4	2	6	8	38
	B	*	(—)	2	1	3	3	2	—	11
Övriga EEC	A	—	3	5	4	2	3	7	5	24
	B	*	(1)	2	—	—	1	4	—	8
USA	A	8	23	13	17	12	31	37	67	141
	B	*	(—)	6	3	3	10	8	—	30
Övriga länder	A	1	2	2	5	1	2	7	4	20
	B	*	(—)	2	—	3	2	2	—	9
Summa	A	51	116	132	96	61	136	168	251	760
	B	*	(11)	62	41	28	40	53	—	235

A = Antal under perioden etablerade dotterföretag.

B = Antal under perioden avvecklade dotterföretag.

¹ Efter andra världskriget Västtyskland.

* Uppgifter saknas.

( ) Uppgifterna ofullständiga.

FÖRETAGSETABLERING 1896—1965

TABELL 4. Olika länders andel av den utländska företagsetableringen i Sverige 1896—1965.

Land	Procentuell andel av under perioden etablerade utländska dotterföretag								
	1896— 1914	1915— 1929	1930— 1944	1945— 1949	1950— 1954	1955— 1959	1960— 1962	1963— 1965	1896— 1965
Danmark	31	22	31	32	26	15	14	18	21
Norge	14	10	9	6	10	10	11	10	10
Finland	—	1	2	3	2	4	9	9	5
England	14	11	11	11	15	21	17	12	14
Schweiz	—	3	8	4	5	3	4	5	4
Tyskland	16	17	17	2	11	16	8	11	12
Frankrike	—	5	3	3	—	3	2	2	3
Holland	8	5	5	10	7	1	4	3	5
Belgien	—	3	2	4	3	1	3	1	2
USA	16	20	10	18	20	23	22	27	21
Övriga länder	2	3	4	5	2	4	5	3	4
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100

emot större andel av etableringen under efterkrigstiden än under tidigare perioder. Detta gäller i ännu högre grad Finland, som först under 1960-talet börjat etablera dotterföretag i Sverige i större omfattning. 38 av de totalt 50 finska dotterföretagen har tillkommit under 1960-talet. Av tabellen framgår för övrigt den betydelse EFTA-länderna vid sidan av USA haft för den kraftiga ökningen av den utländska företagsetableringen under det senaste decenniet. EEC-länderna med undantag för Tyskland uppvisar en betydligt moderatare ökning. Länder utanför USA, EFTA och EEC, svarar nu liksom under tidigare perioder för en mycket obetydlig del av den utländska företagsetableringen i Sverige.

Avvecklingen av utländska dotterföretag under de två första perioderna är, som tidigare framhållits, i huvudsak okänd. Under vissa av de därpå följande perioderna har avvecklingen varit betydande (tabell 3). 1930-talet liksom det första efterkrigsdecenniet uppvisar särskilt stor avveckling i förhållande till etablering. Den höga siffran under perioden 1945—1949 beror dock på den tidigare nämnda avvecklingen av tyska dotterföretag. Denna förklarar

FÖRETAGSETABLERING 1896—1965

också att förhållandet mellan avvecklade och etablerade dotterföretag för Tysklands del är så högt som 50 %. För de sju övriga länderna i tabell 2 varierar motsvarande procentsiffra mellan 19 och 34. Detta avser förhållandena t.o.m. år 1962. För perioden 1963—1965 finns, som nämnts, inga uppgifter om avveckling av utländska dotterföretag.

5 Den utländska företagssektorns nuvarande omfattning och struktur

Inledning

I föregående kapitel redovisades med hjälp av uppgifter om *antalet* etablerade utländska dotterföretag den utländska företagssektorns viktigaste strukturella förändringar under de senaste sju decennierna. Med hänvisning till det bristfälliga empiriska underlaget gjordes inte några beräkningar av den utländska företagssektorns absoluta och relativa storlek vid olika tidpunkter. De kontroller och kompletteringar av uppgifterna om de utländska dotterföretagen, som erhöles i samband med enkätundersökningen, gör det däremot möjligt att ganska utförligt redovisa den utländska företagssektorns omfattning och struktur vid utgången av år 1962.

Den utländska företagssektorn vid utgången av år 1962

Totalöversikt

Vid utgången av år 1962 ägde 489 utländska företag intressen i svenska aktiebolag inklusive de 9 företag, som hade bildat filialer i Sverige. 57 av dem ägde dock endast bolag, som vid denna tidpunkt inte bedrev någon rörelse (kap. 4), och i fortsättningen bortses från dessa.

De återstående 432 företagen ägde sammanlagt 468 rörelsedrivande utländska dotterföretag. Dessa sysselsatte år 1962 direkt nära 62 000 personer inom landet. Detta utgjorde knappt 3 % av totala antalet anställda inom industri och hantverk, byggnadsverksamhet, handel och samfärdsel vid samma tidpunkt. Det bör därvid påpekas, att vissa sektorer inom de uppräknade näringsgrenarna

ÖMFATTNING OCH STRUKTUR

helt eller delvis är stängda för utländsk företagsetablering (se bilaga 5, sid. 151).

I tabell 1 redovisas olika länders procentuella andel av antalet utländska dotterföretag, respektive av sysselsättningen i utländska dotterföretag år 1962. I gruppen "Övriga EFTA" ingår 20 schweiziska och 2 österrikiska dotterföretag, i gruppen "Övriga EEC" 11 belgiska och 4 italienska dotterföretag samt i gruppen "Övriga länder" 2 kanadensiska, 2 jugoslaviska och ett dotterföretag från respektive Polen, Ungern, Venezuela och Lichtenstein. EFTA:s och USAS:s höga andel av den utländska företagsetableringen i Sverige framgick redan av föregående kapitel. År 1962 svarade EFTA-länderna för 57 % av antalet utländska dotterföretag, USA för 22 % och EEC-länderna tillsammans för 19 % (tabell 1). Nordens höga andel, 38 %, förklaras främst av det stora antalet danska dotterföretag.

Om man i stället studerar de olika ländernas andel av sysselsättningen inom den utländska företagssektorn, blir bilden delvis en annan. Nordens andel blir då betydligt lägre, nämligen 25 % medan EEC:s andel ökar till 26 % och USA:s till 30 %. Englands

TABELL 1. *Utländska dotterföretag i Sverige år 1962: Antal företag och antal anställda fördelade på länder.*

Land	Antal företag	%	Antal anställda	%	Antal anställda per företag
Danmark	114	24,4	11 071	17,9	88
Norge	44	9,4	4 282	6,9	97
Finland	18	3,8	183	0,3	10
England	67	14,3	9 001	14,6	134
Övriga EFTA	22	4,7	2 790	4,5	127
Tyskland	41	8,8	6 140	9,9	150
Frankrike	14	3,0	1 829	3,0	131
Holland	22	4,7	7 221	11,7	328
Övriga EEC	15	3,3	697	1,1	46
USA	103	22,0	18 341	29,7	178
Övriga länder	8	1,7	158	0,3	20
Summa	468	100	61 713	100	132

och de övriga EFTA-ländernas andel blir alltså i stort sett oförändrad. Förklaringen är givetvis, att dotterföretag från de nordiska länderna (se tabell 1) i genomsnitt hade betydligt färre anställda än dotterföretag från övriga Europa och USA. Ett nordiskt dotterföretag hade i genomsnitt 88 anställda, ett dotterföretag från övriga EFTA 132, från EEC 173 och från USA 178 anställda. Dessa genomsnittssiffror ger dock en ganska ofullständig bild, då spridningen ifråga om antal anställda (se tabell 2) var mycket stor. Å ena sidan hade 7 % av företagen (31 företag) mer än 500 anställda, å andra sidan hade en dryg femtedel (98 företag) mindre än 5 anställda. Det största antalet företag fanns inom storleksklassen 5—24 anställda. Medianföretaget sysselsatte ungefär 20 personer. Tabellen visar också, att de nordiska dotterföretagen hade en något annan storleksfördelning med relativt många små och få stora företag.

En mer detaljerad bild av storleksstrukturen av dotterföretagen från olika länder ger tabell 3 (sid. 70). USA svarade för nära 40 % av de utländska dotterföretagen med mer än 500 anställda, medan Danmarks andel var endast 10 %. Däremot hade Danmark en mycket hög andel (30 %) av dotterföretagen i nästa storleksgrupp med 100—500 anställda. Norden hade dock en betydligt högre andel av företagen i de två minsta storleksklasserna än i de två största, medan motsatsen gällde EEC och i ännu högre grad USA.

TABELL 2. *Utländska dotterföretag från olika handelsområden, fördelade på storleksklasser (1962).*

Handels- område	Procentuell andel dotterföretag inom respektive stor- leksgrupp (antal anställda)					Summa
	<5	5—24	25—99	100—500	>500	
Norden	30	36	20	12	2	100
Övriga EFTA	12	43	26	12	7	100
EEC	17	33	25	15	10	100
USA	16	28	31	14	12	100
Övriga länder	38	38	25	—	—	100
Summa	21	35	25	13	7	100

OMFATTNING OCH STRUKTUR

TABELL 3. *Olika länders andel av dotterföretag i Sverige år 1962 inom olika storleksklasser.*

Land	Procentuell andel av utländska dotterföretag inom respektive storleksklass					Summa
	<5	5—24	25—99	100—500	>500	
Danmark	33	24	19	30	10	24
Norge	12	10	9	5	3	9
Finland	8	4	3	—	—	4
England	9	18	13	15	16	14
Övriga EFTA	2	6	7	3	3	5
Tyskland	6	8	10	10	13	9
Frankrike	4	1	3	7	3	3
Holland	2	6	5	2	13	5
Övriga EEC	4	4	2	5	—	3
USA	16	18	28	23	39	22
Övriga länder	3	2	2	—	—	2
Summa	100	100	100	100	100	100

Branschfördelning

En sammanfattande översikt över utländska dotterföretag inom olika branscher ges i tabell 4 (se sid. 71). Av denna framgår att drygt hälften av företagen enbart bedrev försäljning. Försäljningsbolagen, som i regel var ganska små, svarade inte för mer än 13—14 % av den totala sysselsättningen i utländska dotterföretag. De femton oljebolagen hade nästan lika stor andel av sysselsättningen. För huvuddelen av sysselsättningen, ca $\frac{2}{3}$, svarade dock den knappa tredjedel av företagen, som hänförts till industrin.

De utländska företagens storlek varierade således avsevärt mellan olika branscher. Medan ett dotterföretag inom industrin i genomsnitt hade ca 270 och inom oljebranschen nära 470 anställda, var motsvarande siffra för handelsföretagen 35 och för övriga branscher sammantagna 80.¹

Orsaken till de nordiska dotterföretagens mindre storlek i ge-

¹ Denna siffra blir avsevärt lägre, om man bortser från det danskägda städ-bolaget ASAB med 3540 anställda.

TABELL 4. *Branschfördelning för utländska dotterföretag i Sverige år 1962.*

	Antal företag	Antal anställda
Industri	149	41 136
Handel	238	8 290
Oljebranschen	15	6 999
Byggnadsverksamhet	12	888
Konsultverksamhet	7	137
Kommunikationer	11	241
Filmdistribution	9	197
Övrigt	27	3 825
Summa	468	61 713

nomsnitt än dotterföretag från andra länder skulle därför kunna vara en avvikande branschfördelning. Som framgår av tabell 5 (se nedan), var också industriföretagens andel bland nordiska dotterföretag något lägre än bland dotterföretag från övriga EFTA, från EEC och speciellt från USA. Dessutom fanns det inga nordiska dotterföretag inom oljebranschen. Skillnaden i branschfördelning var dock ganska obetydlig. Det är alltså så, att de nordiska dotterföretagen inom både industri och handel var betydligt mindre än dotterföretag från övriga länder. Inom industrin t.ex. hade ett nordiskt dotterföretag i genomsnitt 189 anställda, ett dotterföretag från övriga EFTA 240, från EEC 437 och från USA 294 anställda.

De utländska dotterföretagen inom *industrin* har i tabell 6 (se

TABELL 5. *Utländska dotterföretagens procentuella fördelning på branscher.*

	Industri	Olje- branschen	Handel	Övriga branscher	Summa
Norden	28	—	56	16	100
Övriga EFTA	34	6	56	4	100
EEC	33	5	55	7	100
USA	38	5	34	23	100
Samtliga länder	32	3	51	14	100

OMFATTNING OCH STRUKTUR

nedan) fördelats på nio industrigrenar. Metall- och verkstadsindustrin samt kemisk och kemisk-teknisk industri är de viktigaste industrigrenarna med 38, respektive 27 % av de utländska dotterföretagen inom industrin. Verkstadsindustrins andel av sysselsättningen i de utländska tillverkningsbolagen var betydligt högre, 53 %, medan den kemiska industrins andel var så låg som 13 %. De utländska dotterföretagen inom metall- och verkstadsindustrin var nämligen, som tabellen visar, i genomsnitt nära tre gånger så stora som de inom kemisk industri.

Tabellens siffror över genomsnittligt antal sysselsatta i utländska dotterföretag, respektive i samtliga svenska industriföretag, visar, att de förra inom alla de 9 industrigrenarna i genomsnitt var avsevärt större än de senare. Siffrorna i de två högra kolumnerna är dock ej direkt jämförbara. Medan arbetsstället (med minst 5 anställda) utgör enheten i industristatistiken, kan ett utländskt dotterföretag enligt definitionen omfatta flera arbetsställen. De flesta utländska dotterföretag hade dock endast ett arbetsställe. De vik-

TABELL 6. *Tillverkande utländska dotterföretag fördelade på industrigrenar (1962).*

Industrigren	Antal företag	%	Antal anställda	%	Antal anställda per utländskt dotterföretag	Antal anställda per arbetsställe i svensk industri
Metall- och verkstadsindustri	56	37,6	21 964	53,4	392	82
Jord- och stenindustri	7	4,7	1 781	4,3	254	34
Träindustri	7	4,7	574	1,4	82	27
Massa- och pappersindustri	4	2,7	3 203	7,8	801	198
Grafisk industri	6	4,0	967	2,4	161	51
Livsmedelsindustri	10	6,7	3 464	8,4	346	32
Textilindustri	17	11,4	2 592	6,3	152	70
Läder- och gummiindustri	2	1,3	1 105	2,7	553	57
Kemisk och kemisk-teknisk industri	40	26,8	5 486	13,4	137	74
Summa	149	100	41 136	100	276	61

tigaste undantagen finns inom metall- och verkstadsindustrin (t.ex. Philips) och inom livsmedelsindustrin (t.ex. Unilever) där storlekskillnaden enligt tabellen således är överdriven. Det bör slutligen framhållas, att genomsnittssiffrorna för de utländska företagen är föga upplysande i industrigrenar med ett fåtal företag och stor spridning i fråga om storleken (t.ex. massa- och pappersindustrin, läder- och gummiindustrin).

I tabellbilaga 1 (se sid. 157) har tillverkande dotterföretag från olika länder fördelats på industrigrenar. Dotterföretag från EFTA-länderna och då speciellt från Danmark och Norge var inte alls på samma sätt koncentrerade till metall- och verkstadsindustrin som dotterföretag från EEC och USA. Verkstadsindustrin svarade för 26 % av sysselsättningen i EFTA-företagen, medan dess andel av sysselsättningen såväl i EEC-företagen som i de amerikanska dotterföretagen översteg 70 %.

De drygt 41 000 anställda i tillverkande utländska dotterföretag motsvarade 4,4 % av den totala sysselsättningen inom svensk industri år 1962. Som framgår av tabell 7 (se sid. 74) var den utländska andelen av sysselsättningen i flertalet industrigrenar 3—5 %. Undantag utgjorde kemisk industri med en utländsk andel av drygt 13 % och träindustrin med endast 0,8 %.

Tabell 7 visar även de utländska dotterföretagens andel av olika industrigrenars realkapital. Som mått på realkapitalet har brandförsäkringsvärdet av anläggningstillgångarna, dvs. fastigheter, maskiner och inventarier, använts. En redogörelse för beräkningen ges i bilaga 3 (se sid. 141).

Av tabellen framgår att den utländska företagssektorns andel av industrins realkapital år 1962 var något mindre än dess andel av sysselsättningen inom industrin. De utländska dotterföretagen var med andra ord i genomsnitt något mindre kapitalintensiva än svenska industriföretag. Som framgår av tabellen gäller detta ej för samtliga industrigrenar. Inom såväl textil-, läder- och gummi- samt träindustrin är de utländska dotterföretagen betydligt kapitalintensiva än svenska industriföretag i genomsnitt. I de övriga industrigrenarna gällde motsatsen, men skillnaderna var ganska obetyd-

OMFATTNING OCH STRUKTUR

TABELL 7. *Utländsk andel av olika industrigrenar år 1962.*

Industrigren	Utländsk syssel- sättnings- andel (%)	Utländsk kapital- andel ¹ (%)	Kapitalinten- sitet ² i utländs- ka dotterföretag	Kapitalintensi- tet ² i samtliga företag inom industrigrenen
Metall- och verk- stadsindustri	4,7	2,8	30	50
Jord- och sten- industri	4,2	3,9	60	65
Träindustri	0,8	1,1	53	39
Massa- och pappers- industri	4,9	3,8	90	111
Grafisk industri	2,2			
Livsmedelsindustri	4,8	4,4	64	70
Textilindustri	2,8	5,2	64	35
Läder- och gummi- industri	3,4	6,7	70	36
Kemisk och kemisk- teknisk industri	13,2	12,4	80	92
Hela industrin	4,4	3,9	51	59

¹ Utländska dotterföretags andel av industrigrenens realkapital (brandförsäkringsvärde på fastigheter, maskiner och inventarier).

² Brandförsäkringsvärde på fastigheter, maskiner och inventarier i relation till antal anställda.

liga med undantag för metall- och verkstadsindustrin. Förklaringen är att flera av de största tillverkande dotterföretagen inom denna industrigren, t.ex. de stora tyska elektrotekniska företagen, hade försäljning som huvudfunktion och därmed betydligt mindre realkapital per sysselsatt än ett renodlat industriföretag.

Tabell 8 (se sid. 75) ger en något mer detaljerad bild av den utländska företagssektorns fördelning på industrigrenar. Indelningen har skett enligt den s.k. ISIC-klassificeringen,¹ som successivt börjar tillämpas i svensk industristatistik. Metall- och verkstadsindustrin motsvarar ISIC-grupperna 34—39. Elektroteknisk industri svarar för mer än hälften av sysselsättningen i utländska dotter-

¹ International Standard Industrial Classification. Obs., att totalomfattningen ej är densamma som i den gamla industristatistiken.

OMFATTNING OCH STRUKTUR

TABELL 8. *Utländsk andel av sysselsättningen inom olika ISIC-grupper.*

ISIC-grupp	Produkter	Antal anställda i utländska tillverkande dotterföretag	Antal anställda i svenska industri-företag	Utländsk andel av sysselsättningen inom ISIC-gruppen
20—22	Livsmedel, drycker, tobak	3 464	71 717	4,8
23	Textilvaror (ej konfektion)	1 433	40 266	3,6
24	Beklädnadsvaror (inkl. skor)	1 159	61 896	1,9
25	Trävaror (exkl. möbler)	505	52 653	1,0
26	Möbler och inredningar	69	14 872	0,5
27	Massa och papper	3 203	65 632	4,9
28	Grafisk prod. (inkl. förlag)	967	43 417	2,2
29	Läder och skinn (exkl. skor)	—	5 423	0
30	Gummivaror	1 105	12 837	8,6
31	Kemiska produkter	5 486	32 077	17,1
32	Produkter av olja och kol	384	3 236	11,9
33	Andra icke-metalliska prod.	1 781	38 444	4,6
34	Järn- och metallverk	625	67 594	0,9
35	Metallvaror (ej mask. o. transp.)	2 371	60 596	3,9
36	Maskiner (ej elektriska)	5 931	148 075	4,0
37	Elektr. maskiner o. apparater	12 574	65 344	19,2
38	Transportmedel	—	104 106	0
39	Andra varor (instrument etc.)	463	16 608	2,8
	Summa	41 520	904 793	4,6

företag inom verkstadsindustrin och uppvisar den högsta utländska sysselsättningsandelen, nämligen 19 %, följd av ISIC-grupp 31 (kemiska produkter) med 17 % och ISIC-grupp 32 (produkter av kol- och olja) med 12 %.

Dessa tre ISIC-grupper, som tillsammans svarade för 44 % av sysselsättningen i utländska tillverkande dotterföretag, kännetecknas av tillverkning av tekniskt komplicerade produkter, som för sin framställning ofta är beroende av omfattande konstruktions-, forsknings- och utvecklingsarbete. Den utländska etableringen av tillverkande dotterföretag i Sverige var alltså år 1962 i första hand koncentrerad till vad man brukar kalla "teknologitunga" industrigrenar.

Det kan vara intressant att fråga sig om det föreligger något

generellt positivt samband mellan teknologityngd och relativ omfattning av utländsk företagsetablering i olika industrigrenar. Ett första försök att undersöka detta redovisas i tabell 9 (se sid. 77).

Eftersom det inte finns något vedertaget mått på olika industrigrenars teknologityngd, har de olika ISIC-grupperna helt enkelt rangordnats med hjälp av deras "tjänstemannakvot", dvs. andelen tjänstemän av totalt sysselsatta. Den utländska företagsetableringens koncentration till olika industrigrenar uttrycks med hjälp av den utländska "koncentrationskoefficienten". Denna har beräknats som kvoten mellan antal anställda i utländska tillverkande dotterföretag inom ISIC-gruppen i procent av totalt anställda i utländska dotterföretag inom industrin och motsvarande relationstal för samtliga svenska företag.¹

Ett exempel bör klargöra koefficientens innebörd:

I utländska tillverkande dotterföretag inom ISIC-grupp 31 fanns 5 486 anställda (tabell 8, sid. 75). Utlandets relativa sysselsättningstal för ISIC-grupp 31 är således $\frac{5\,486}{41\,520} = 13,2 \%$.

Samtliga svenska företag inom ISIC-grupp 31 sysselsatte 32 077 personer. Sveriges relativa sysselsättningstal för ISIC-grupp 31 är alltså $\frac{32\,077}{904\,793} = 3,5 \%$.

Den utländska koncentrationskoefficienten för ISIC-grupp 31 = $\frac{13,2}{3,5} = 3,77$.

Det har med hänsyn till bristerna hos det statistiska underlaget inte ansetts motiverat att försöka mäta graden av samband. Andelen tjänstemän kan t.ex. vara ett missvisande mått på en industrigrens teknologiska nivå, speciellt om en stor del av tjänstemännen

¹ Dunning använder sig av en variant av denna koefficient vid sin studie av amerikanska investeringar i engelsk industri. Se Dunning J. H., *American investments in British manufacturing industry*. London 1958. Den syns ha lanserats av Florence (se t.ex. Florence, S. G., *Investment location and size of plant*, New York 1948, sid. 34 f.)

utgör rutinpersonal. Om man endast använde andelen tekniker eller eventuellt akademiker som mått på industrigrenarnas teknologityngd, skulle rangordningen kanske bli en annan. Ett relativt tillfredsställande mått på en industrigrens karaktär av "intelligens-industri" vore lönesumman för tjänstemän i procent av totala lönesumman, men uppgifter om denna redovisas tyvärr ej i industristatistiken. Man måste dock hålla i minnet, att gränsen mellan tjänstemän och arbetare i många fall är så flytande, att vissa företag (t.ex. IBM Svenska AB) helt gått ifrån denna kategoriindelning.

Det är således svårt att finna ett allmänt tillgängligt mått på en industrigrens teknologiska nivå, varför ISIC-gruppernas inbördes rangordning i tabell 9 blir ganska godtycklig. Svårigheterna att

TABELL 9. Olika ISIC-gruppers "teknologityngd" och utländska koncentrationskoefficienter.

ISIC-grupp	Produkter	Teknologi-tyngd ¹	Koncentrationskoefficient
31	Kemiska produkter	0,365	3,77
37	Elektriska maskiner och apparater	0,350	4,21
28	Grafiska produkter (inkl. förlagsrör.)	0,344	0,45
32	Produkter av olja och kol	0,334	2,25
36	Maskiner (ej elektriska)	0,293	0,87
38	Transportmedel	0,255	0
30	Gummivaror	0,251	1,93
39	Andra varor (instrument etc.)	0,249	0,61
20—22	Livsmedel, drycker och tobak	0,228	1,05
34	Järn- och metallverk	0,220	0,20
35	Metallvaror (ej maskiner och transp.)	0,198	0,85
33	Andra icke metalliska produkter	0,179	1,00
29	Läder och skinn (exkl. skor)	0,171	0
27	Massa och papper	0,167	1,05
24	Beklädnadsvaror (inkl. skor)	0,156	0,41
23	Textilvaror (ej konfektion)	0,154	0,78
26	Möbler och inredningar	0,154	0,13
25	Trävaror (exkl. möbler)	0,138	0,21

¹ Källa: SOS. Industri 1962. Stockholm 1964.

mäta den utländska företagsetableringens koncentration till olika ISIC-grupper är, som ovan antytts, betydande. Den använda koncentrationskoefficienten baserar sig på ISIC-gruppernas relativa sysselsättningstal. Ett mer rättvisande mått skulle man erhålla, om koefficienten beräknades med utgångspunkt från ISIC-gruppernas relativa produktionstal, lämpligen deras andel av industrins samlade förädlingsvärde. Som tidigare nämnts, har emellertid uppgifter om förädlingsvärde ej kunnat erhållas för de utländska dotterföretagen. Realkapitalet, mätt med anläggningstillgångarnas brandförsäkringsvärden, kan antas ge en bättre approximation av förädlingsvärdet än vad sysselsättningen ger, men några uppgifter om brandförsäkringsvärden med fördelning på ISIC-grupper redovisas ej i den svenska industristatistiken. De koefficienter, som redovisas i tabell 9 överskattar således den utländska koncentrationen till ISIC-grupper såsom elektroteknisk industri (ISIC 37), där en stor del av de utländska dotterföretagen har försäljning som huvudfunktion.

Det bör beaktas att koncentrationskoefficienten hänför sig till ett enda år (1962), medan teknologityngden är resultatet av etableringar under en lång tidsperiod, under vilken den teknologiska nivån inom olika industrigrenar kan ha varierat avsevärt. Det bör också framhållas, att i fråga om ISIC-grupper som rymmer företag med mycket skiftande inriktning och teknologisk nivå, t.ex. ISIC 31, vore en uppdelning på undergrupper önskvärd.

De gjorda reservationerna till trots ger tabellen en antydning om ett visst samband mellan teknologityngd och förekomsten av utländsk etablering inom olika industrigrenar.¹ Dels har de fyra ISIC-grupperna med de högsta koncentrationskoefficienterna alla hög teknologityngd, dels uppvisar praktiskt taget samtliga ISIC-grupper med mindre än 0,20 i teknologityngd låga koncentrationskoefficienter. Å andra sidan återfinns vi fem ISIC-grupper (ISIC

¹ Sune Carlson har nyligen framlagt en hypotes om ett positivt samband mellan teknologityngd och exportutveckling inom svensk industri: Carlson, S., Den industriella exportens expansionsproblem. (Ingår i *Svensk ekonomisk tillväxt*. Stockholm 1966.)

28, 36, 38, 39 och 34), som med hänsyn till deras höga teknologi-tyngd har låg utländsk koncentration. I ISIC 34 (järn- och metallverk) och ISIC 28 (grafisk industri, förlagsrörelse etc.) förklaras förmodligen den låga utländska koncentrationen av att svensk lagstiftning förhindrar eller begränsar utländsk etablering inom ifrågavarande område (se bilaga 5, sid. 151). I de tre övriga ISIC-grupperna är dock den utländska koncentrationen alltför låg för att man skall kunna tala om ett generellt positivt samband av antydd art.

Av bilaga 4, (se sid. 149), som redovisar data om de utländska moderbolagen, framgår, att de utländska dotterföretagen i Sverige var utpräglade "branschtrogna", dvs. att den övervägande delen av dem var verksamma inom samma område som moderbolaget. En mycket stor andel av de utländska företag, som etablerat tillverkning i Sverige, hörde således hemma inom teknologitunga industrigrenar såsom olje, kemisk och elektro-teknisk industri. Av kap. 2 har framgått, att storföretag inom dessa och andra teknologiskt avancerade industrigrenar över huvud taget svarar för den övervägande delen av de internationella företagsinvesteringarna inom industrin.

De utländska dotterföretagen inom *handeln* har i tabell 10 (se sid. 80) med utgångspunkt från produkterna på försäljningsprogrammet fördelats på industrigrenar på samma sätt som de tillverkande dotterföretagen i tabell 6 (sid. 72). En jämförelse av de båda tabellerna visar, att fördelningen på industrigrenar i stort sett är densamma. Verkstadsindustrins andel av försäljningsbolagen är dock betydligt större än av tillverkningsbolagen, medan motsatsen gäller den kemiska industrin. I ännu högre grad gäller detta om man jämför de två industrigrenarnas andel av sysselsättningen i tillverkande respektive försäljande företag. Verkstadsindustrin svarade för två tredjedelar av sysselsättningen i utländska försäljningsbolag, den kemiska industrin endast för en tiondel. Antal anställda är givetvis ett primitivt mått på ett försäljningsbolags storlek, men som tidigare nämnts fanns i många fall inga eller endast ofullständiga uppgifter om omsättningen tillgängliga.

OMFATTNING OCH STRUKTUR

TABELL 10. *Försäljande utländska dotterföretag fördelade på industrigrenar.*

Industrigren	Antal företag	%	Antal sysselsatta	%	Antal an- ställda per företag
Metall- och verk- stadsindustri	115	48,3	5 533	67,0	48
Jord- och sten- industri	3	1,3	15	0,2	5
Träindustri	9	3,8	56	0,7	6
Massa- och pappers- industri	5	2,1	19	0,2	4
Grafisk industri	3	1,3	64	0,8	21
Livsmedelsindustri	13	5,5	691	8,3	53
Textilindustri	18	7,6	331	4,0	18
Läder- och gummi- industri	16	6,7	317	3,8	20
Kemisk och kemisk- teknisk industri	42	17,6	845	10,2	20
Flera industrigrenar	14	5,9	419	5,1	30
Summa	238	100	8 290	100	35

De bolag, som sålde verkstadsprodukter, hade i genomsnitt ca 50 anställda. De största företagen fanns inom transportmedelssektorn, där 13 företag med GM:s och Fords dotterbolag i spetsen, tillsammans sysselsatte drygt 1 800 personer. 53 företag, som sålde maskiner och apparater (ej elektriska), sysselsatte nära 2 200 personer. Inom denna grupp kan nämnas 8 företag, som sålde kontorsmaskiner och sysselsatte drygt 850 personer. Olika slags elektrotekniska produkter såldes av 25 företag med drygt 700 anställda, metallvaror av 10 företag med 600 anställda, av vilka danska Brödrene Dahls dotterföretag ensamt sysselsatte nära 500, samt instrument och liknande produkter av 12 företag med ca 200 anställda.

De företag, som sålde produkter av kemisk industri, textilindustri samt läder- och gummiindustri, hade ungefär samma genomsnittsstorlek, ca 20 anställda. Av inemot 700 anställda i företag

med försäljning av livsmedelsprodukter svarade Margarinbolaget för närmare 600. De tolv övriga företagen var alltså ganska små, varför den höga genomsnittssiffran, 53 anställda, blir åtskilligt missvisande.

Produkter av jord- och stenindustri, träindustri, massa- och pappersindustri samt grafisk industri såldes endast av ett fåtal i regel ganska små företag. De fyra nämnda industrigrenarna svarade tillsammans för knappa två procent av sysselsättningen i utländska försäljningsbolag.

I tabellbilaga 2 (se sid. 158) har de utländska försäljningsbolagen fördelats på såväl länder som industrigrenar. Värt att notera är bl.a. det stora antalet engelska dotterföretag med försäljning av verkstadsprodukter liksom Danmarks höga andel av de försäljande textilföretagen.

Av de femton företagen inom *oljebranschen* var alla utom ett (Koppartrans Olje AB) rena försäljningsbolag. Flertalet av företagen hade åtskilliga hundratal anställda; tillsammans sysselsatte de nära 7 000 personer.

Oljeföretagens andel av den utländska företagssektorn i Sverige måste dock anses vara betydligt större än vad deras sysselsättningsandel (ca 12 %) ger vid handen. Oljebranschen, även distributionsdelen, kännetecknas nämligen av en utomordentligt hög kapitalintensitet. Som framgår av bilaga 3 (se sid. 141) var realkapitalet per sysselsatt i genomsnitt mångdubbelt högre i de utlandsägda oljeföretagen än i utländska dotterföretag inom industrin. Oljebranschens andel av det utlandsägda realkapitalet i Sverige måste uppskattas till minst en fjärdedel.

Lokalisering

Den geografiska lokaliseringen av de 468 rörelsedrivande utländska dotterföretagen år 1962 framgår av tabell 11 (se sid. 82). Med lokaliseringsort avses huvudkontorets adressort. Det bör framhållas, att flera företag hade produktionsställen, försäljningskontor, filialer etc. på annat håll i landet. I de allra flesta fall torde dock huvud-

OMFATTNING OCH STRUKTUR

kontoret vara beläget på den plats, där den huvudsakliga verksamheten bedrevs. I fråga om ett fåtal företag med flera produktionsenheter på olika ställen vore det helt missvisande att redovisa en enda lokaliseringsort. Dessa företag, bl.a. Svenska Philips-gruppen och vissa Unileverföretag,¹ redovisas därför under rubriken "Flera orter".

TABELL 11. *Geografisk lokalisering av utländska dotterföretag i Sverige år 1962.*

Land	Antal dotterföretag inom området							Summa
	Stock- holm med omnejd	Göte- borg med omnejd	Norr- köping	"Öre- stad"	Norr- land	Övriga Sverige	Flera orter	
Danmark	32	10	1	55	1	13	2	114
Norge	20	11	1	—	—	11	1	44
Finland	15	1	—	—	1	1	—	18
England	43	13	2	—	1	8	—	67
Övriga EFTA	12	2	2	3	—	3	—	22
Tyskland	25	5	1	3	—	2	5	41
Frankrike	8	1	—	2	—	3	—	14
Holland	6	4	—	1	—	3	8	22
Övriga EEC	9	3	—	2	—	1	—	15
USA	75	10	2	7	2	7	—	103
Övriga länder	7	—	—	1	—	—	—	8
Summa	252	60	9	74	5	52	16	468

Med "Örestad" avses de fyra städerna Malmö, Lund, Landskrona och Hälsingborg.

Den starka koncentrationen till Stockholmsområdet, är med hänsyn till det ovan sagda något överdriven. Den varierade dessutom åtskilligt mellan företag av olika kategorier. Av de försäljande dotterföretagen hade mer än 60 % lokaliserats till Stockholmsområdet, jämfört med 36 % av de tillverkande dotterföretagen. Av

¹ Philips och Unilever hade båda sitt administrativa centrum samt viss tillverkning förlagd till Stockholm men dessutom flera produktionsföretag på andra orter.

”rena” tillverkningsföretag, dvs. sådana som endast sålde produkter av egen tillverkning, var endast ca 20 % belägna i Stockholm. Ju mer central försäljningsfunktionen i ett utländskt dotterföretag är, desto fördelaktigare syns således lokalisering till Stockholm vara.

Tabellen visar också, att de nordiska dotterföretagen hade en annan geografisk fördelning än dotterföretag från andra länder. De danska dotterföretagen var mycket starkt koncentrerade till Örestad och de finska till Stockholm. Av de norska dotterföretagen var en stor andel belägna i Göteborg eller i övriga Västsverige. De nordiska företag som etablerat sig i Sverige syns vid val av etableringsort i många fall ha begränsat sitt sökande till områden i relativ närhet av den egna gränsen.

De tillverkande utländska dotterföretagens lokalisering återspeglade delvis deras fördelning på industrigrenar. De elektrotekniska företagen var t.ex. i likhet med svenskägda företag inom industrigrenen i mycket hög grad koncentrerade till Stockholms-trakten och livsmedelsföretagen till Sydsverige. Övriga tillverkningsföretag var mer spridda över landet. Den utländska företags-etableringen syns dock ej, i varje fall under efterkrigstiden, ha varit till speciell fördel på så sätt att tillverkning startats inom områden med utpräglat överskott på arbetskraft. I hela Norrland har t.ex. endast tre utländska tillverkningsbolag etablerats. Som jämförelse kan nämnas, att det i Frankrike finns flera exempel på att utländska bolag genom att etablera sig i industriellt mindre utvecklade landsdelar givit det lokala näringslivet en värdefull stimulans.¹ Även Dunning påpekar, att amerikanska investeringar i engelska s.k. ”distressed areas” under såväl mellan- som efterkrigstiden bidragit till att sysselsätta eljest outnyttjade produktionsreserver och i övrigt lett till en förbättring av de ekonomiska förhållandena i dessa områden.² I vissa länder ställs vid tillståndsgivningen som krav att utländsk etablering skall ske inom regioner med överskott på arbetskraft, eller också söker myndigheterna med hjälp av speciel-

¹ Gervais, J., *La France face aux investissements étrangers*. Paris 1963.

² Dunning, a.a. sid. 298—302.

la subsidier uppmuntra utländsk etablering inom sådana områden. Något liknande förekommer inte i Sverige. Utländska dotterföretag behandlas i lokaliseringspolitiskt avseende på samma sätt som svenska företag.

Det kan kanske understrykas, att andelen tjänstemän är mycket hög inom den utländska företagssektorn i Sverige. Av 42 000 anställda inom tillverkande utländska dotterföretag (inklusive byggnadsföretag år 1962) var 16 000, dvs. nära 40 %, tjänstemän.¹ Som redan visats, är ett stort antal av företagen etablerade inom industrigrenar med generellt hög andel tjänstemän såsom elektroteknisk eller kemisk-teknisk industri. Vidare har många tillverkningsbolag en relativt stor försäljningsavdelning, då de inte bara säljer produkter av egen tillverkning utan dessutom representerar koncern- eller andra företag på den svenska marknaden. Dessutom var huvuddelen av de 7 000 anställda inom oljebranschen och praktiskt taget samtliga av de 8 300 anställda i försäljningsbolagen tjänstemän. Av totalt ca 62 000 anställda inom den utländska företagssektorn var således nära hälften tjänstemän. Bland dem bör i sin tur tekniker av skilda kategorier ha utgjort en stor andel.

Värdet av de utländska företagsinvesteringarna vid utgången av år 1962

Vid en presentation av ett sammanfattande kapitalmått på den utländska företagssektorn i Sverige uppstår två huvudproblem, nämligen att beräkna dels värdet av ett utländskt dotterföretag, dels det utländska företags (den utländska koncernens) andel av detta värde.

Värdering av ett företag syftar i princip till att beräkna dess "avkastningsvärde", dvs. det till nutiden diskonterade värdet av den framtida avkastningen. Att med hänsyn till den stora osäkerhet, som alltid råder om ett företags framtida intäkter och kostna-

¹ Inom svensk industri i dess helhet utgjorde år 1962 tjänstemännens andel 23,6 %.

der, få ett tillfredsställande mått på detta värde är självfallet svårt. För ett börsnoterat företag kan kurssättningen på börsen dock ses som en god approximation, eftersom marknadens värdering av företaget bör ske med utgångspunkt från förväntningarna om dess framtida avkastning. Av de utländska dotterföretagen i Sverige fanns det emellertid endast ett, Ford Motor Company AB, vars aktier var börsnoterade. Enligt uppgifter från 1957 fanns det över huvud taget endast ett fåtal amerikanska dotterföretag i utlandet med aktier utelöpande bland allmänheten.

En annan möjlighet är att försöka beräkna företagets "rekonstruktionsvärde", dvs. kostnaden för att bygga upp ett företag av samma typ (med samma typ av tillgångar och skulder). Möjligheterna för en utomstående att göra en sådan beräkning är givetvis små. Det har emellertid hävdats, att de brandförsäkringsvärden å fastigheter, maskiner och inventarier, som aktiebolagen publicerar i sina årliga förvaltningsberättelser, relativt väl återspeglar dessa tillgångars löpande återanskaffningsvärden. Denna fråga diskuteras i bilaga 3 (se sid. 141). Sammanfattningsvis kan framhållas, att brandförsäkringsvärdena inte kan anses vara ett lämpligt värderingsunderlag. Det tycks allmänt råda stor subjektivitet vid fastställande av dessa värden, som för övrigt är mycket tvetydiga till sin innebörd. En klar tendens till medveten överförsäkring inom svensk industri kan iakttas, men storleken av denna är svår att fastställa.

Det är därför omöjligt att finna ett praktiskt tillfredsställande mått på värdet av ett utländskt dotterföretag. Vid uppskattningen av den utländska företagssektorns värde har i denna undersökning värdet av företagens tillgångar såsom de framgår av årsredovisningen fått ligga till grund.

Det är ingen tvekan om att det bokförda värdet kraftigt underskattar ett utländskt dotterföretags "verkliga" värde. Värderingsreglerna för svenska aktiebolag gör det som bekant möjligt att skapa betydande dolda reserver. I fråga om lagret utgör det bokförda värdet ofta endast 40 % av det aktuella värdet. Till följd av de liberala avskrivningsreglerna för maskiner uppstår det ofta,

speciellt för äldre företag, mycket stora skillnader mellan maskinparkens bokförda värde och dess verkliga värde. Även när det gäller fastigheter, speciellt äldre sådana, saknar det bokförda värdet stundom helt relevans.

Med hänvisning till den ovan förda diskussionen, avstår i denna framställning från alla försök att beräkna storleken av de dolda reserverna, dvs. de bokförda värdena används utan korrigeringar. Det bör kanske påpekas, att en fördel med de bokförda värdena är att de möjliggör internationella jämförelser. T.o.m. vid de i kap. 2 nämnda, stort upplagda kartläggningarna av amerikanska dotterföretag i utlandet har det ansetts omöjligt att göra en mera realistisk värdering av dotterföretagen.

Balansräkningens omslutning har därför använts som mått på företagens förvaltade tillgångar, varvid i samtliga fall anläggnings-tillgångar noterats netto efter avskrivningar. Det måste påpekas, att detta förfaringssätt i vissa fall medför en överskattning av balanstillgångar. Ett flertal aktiebolag med samma ägare och verk-samma inom samma bransch betraktas nämligen enligt vår defini-tion som ett dotterföretag. I vissa fall, t.ex. inom Unileverkoncernen, förekommer internleveranser mellan aktiebolagen utan att interna fordringar, respektive skulder särredovisas i balansräkning-en, så att eliminering kan ske. För dessa bolag blir balansomslut-ningens siffror i motsvarande grad för höga.

Det andra huvudproblemet, dvs. beräkande av den utländskt ägda andelen, innebär, att dotterföretagens finansiella samband med utländska koncernföretag måste kartläggas. Problemet åskåd-liggörs i fig. 2, som ger en schematisk bild av passivsidan av ett utländskt dotterföretags balansräkning.

Problemet är att bestämma hur stor del av rektangeln som är streckad, dvs. hur stor del av det utländska dotterföretagets kapi-tal, som ägs av den utländska koncernen.

Det egna kapitalet utgörs förutom av aktiekapitalet av bundna reserver, dvs. reservfond och i förekommande fall skuldreglerings-fond, samt av fria reserver, dvs. kvarhållna vinstmedel. En omdis-kuterad fråga är om olika slag av pensionsfonder skall anses som

Fig. 2. Exempel på finansieringen av ett utländskt dotterföretag.

Eget kapital	A_k	A_u	Aktiekapital
	BR_k	BR_u	Bundna reserver
	FR_k	FR_u	Fria reserver
Främmande kapital	KS_k	KS_u	Kortfristiga skulder
	LS_k	LS_u	Långfristiga skulder

k = Koncernkapital. u = Kapital från utomstående.

eget kapital. De äldre, fria pensionsstiftelserna, som nu är under avveckling, kunde otvivelaktigt, i den mån de icke motsvarades av faktiska pensionsåtaganden, betraktas som obeskattade vinstmedel, varav ungefär hälften utgör eget och den andra hälften främmande kapital i form av latent skatteskuld. De nya s.k. PRI-stiftelserna måste däremot i dess helhet betraktas som skuld till pensionstagarna. Här har därför valts att betrakta samtliga pensionsstiftelser som enbart främmande kapital. Detta medför en viss men förmodligen totalt sett negligerbar underskattning av det egna kapitalets storlek. De s.k. investeringsfonderna har däremot betraktats som obeskattade vinstmedel, varav 50 % ansetts utgöra latent skatteskuld.

Med det utländska dotterföretagets *egna kapital* avses sålunda summan av:

- Aktiekapital;
- Bundna reserver;
- Fria reserver (inkl. årsvinst);
- 50 % av investeringsfond.

OMFATTNING OCH STRUKTUR

Det föreligger givetvis inte några svårigheter att beräkna den utländskt ägda delen, som motsvarar det utländska aktieinnehavet i procent.

De utländska dotterföretagen i Sverige redovisade vid utgången av 1962 ett sammanlagt eget kapital av ca 1,3 miljarder kronor. Som tabell 12 (se nedan) visar, utgjorde den utländskt ägda delen 1,1 miljard kronor. Dotterföretagens samlade aktiekapital utgjorde ca 760 miljoner kronor, och det bokförda värdet av deras totala tillgångar var 5,3 miljarder kronor.

TABELL 12. *Det utländska företagskapitalet i Sverige år 1962.*

Land	Eget kapital (utländskt ägd del)		Förvaltade tillgångar	
	Milj. kr	%	Milj. kr	%
Danmark	95,0	8,7	434	8,2
Norge	63,8	5,8	251	4,7
Finland	1,1	0,1	19	0,4
England	228,2	20,8	1122	21,1
Övriga EFTA	44,9	4,0	239	4,5
Tyskland	57,8	5,3	450	8,5
Frankrike	21,0	1,9	116	2,2
Holland	144,8	13,2	591	11,1
Övriga EEC	14,9	1,3	76	1,5
USA	377,2	34,4	1955	36,8
Övriga länder	47,9	4,4	53	1,0
Summa	1096,6	100	5306	100

För att få ett sammanfattande mått på det utländska företagskapitalet i Sverige måste till den ovan redovisade utländska delen av det egna kapitalet läggas den utländskt ägda delen av det främmande kapitalet. Detta innebär, att det för varje utländskt dotterföretag måste fastställas, hur stor del av det främmande kapitalet som finansierats av moderbolaget eller andra utländska koncernföretag. Tyvärr visade sig detta i många fall omöjligt. Endast en fjärdedel av de utländska dotterföretagen särredovisade under varierande rubriker lån från koncernföretag. Beteck-

ningar såsom "lån från moderbolag", "lån från koncernföretag i utlandet", "lån från besläktade företag i utlandet", "lån från associerade företag" etc. förekom. Somliga företag redovisade koncernskulderna bland de kortfristiga skulderna, andra bland de långfristiga. I vissa företag förekom både lång- och kortfristig skuldsättning till koncernföretag i utlandet. Av några mindre företags redovisning framgick ej, om skuldsättningen var av lång- eller kortsiktig art. Ett mindre antal företag med syster- eller dotterföretag i Sverige redovisade skulder till koncernföretag men utan att ange om det var koncernföretag i Sverige eller i utlandet som avsågs.

Den samlade skulden till koncernföretag i utlandet uppgick för de 114 dotterföretag, som särredovisade denna, till ca 600 milj. kronor. Man vågar nu inte fyrdubbla denna siffra för att få en uppskattning av de utländska dotterföretagens totala koncernskuld. Det finns otvivelaktigt en stor grupp av utländska dotterföretag, som utvecklats i riktning mot finansiellt oberoende och helt saknar skuldsättning till koncernen. Dessutom var andelen redovisande företag större bland de stora och kapitalkrävande företagen än bland de små.

För amerikanska dotterföretag är det möjligt att uppskatta den samlade koncernskulden. Som framgick av kap. 2, uppskattade US Department of Commerce (det bokförda) värdet av amerikanska dotterföretag i Sverige år 1962 till 176 milj. dollar, dvs. ca 900 milj. kronor. Vi har beräknat USA:s del av de amerikanska dotterföretagens egna kapital till 377 milj. kr. Med reservation för eventuellt bortfall utgjorde således dess del av dotterföretagens främmande kapital över 500 milj. kronor¹ eller ca 60 %.

Det är sannolikt, att även dotterföretag från andra länder i mycket stor utsträckning finansieras genom lån från moder- eller andra koncernföretag. Härför talar det egna kapitalets låga andel av det totala kapitalet (tabell 12, sid. 88). Denna, som i genomsnitt för samtliga utländska dotterföretag utgjorde 21 %, varierade för de

¹ 35 av de 103 amerikanska dotterföretagen i denna undersökning redovisade skulder till koncernföretag om sammanlagt ca 330 milj. kronor.

olika ländernas dotterföretag mellan 13 % (Tyskland) och 25 % (Holland). Vidare framgår av riksbankens statistik, att lånefinansiering av utländska dotterföretag i Sverige haft mycket stor omfattning under 1960-talet. Av beviljade tillstånd för utländska direkta investeringar i Sverige åren 1962—1965 om sammanlagt 1 756 milj. kronor avsågs 1 337, dvs. 76 %, komma att ske i form av lån från moderbolaget.¹

Med hänsyn till detta vågar man nog utgå ifrån att den utländskt ägda delen av dotterföretagens främmande kapital i kronor räknat är minst lika stor som den utländska delen av det egna kapitalet och som en undre gräns för det bokförda värdet av det utländska företagskapitalet i Sverige år 1962 sätta siffran 2,2 miljarder kronor.

Grad av finansiell kontroll

Som redan framhållits, var huvudparten av de utländska dotterföretagen i Sverige helägda. Om man räknar med de 9 filialerna, utgjorde de helägda bolagens andel ca 80 %. I ytterligare 12—13 % av de utländska dotterföretagen fanns det utländskt majoritetsintresse. Andelen minoritetsbolag, dvs. bolag, i vilka det utländska aktieinnehavet var mindre än 50 %, utgjorde alltså endast 7—8 %. De icke helägda dotterföretagen var emellertid i genomsnitt betydligt större än de helägda. Av tabell 13 (se sid. 91) framgår, att de förra svarade för 30 % av de utländska dotterföretagens totala redovisade egna kapital. Anledningen kan vara att behovet att söka svensk medintressent på grund av riskaversion är starkare vid stora och kapitalkrävande utländska etableringar.

I tabellbilaga 3 (se sid. 159) redovisas fördelningen på olika typer av dotterföretag nationsvis. Andelen helägda bolag är speciellt hög bland amerikanska, schweiziska och holländska dotterföretag.

¹ Sveriges riksbank. Årsbok 1962—1965.

TABELL 13. *Procentuell andel hel- respektive delägda utländska dotterföretag.*

	Antal	%	Eget kapital	%
Helägda bolag	377	80	865 390	70
Majoritetsbolag	58	12	241 410	20
Minoritetsbolag	33	8	122 454	10
Summa ¹	468	100	1 229 254	100

¹ Bortses från "vilande" bolag.

Källa: Tabellbilaga 1.

Utvecklingen av den utländska företagssektorn 1962—1965

Under perioden 1962—1965 skedde en icke oväsentlig ökning av den utländska företagssektorn i Sverige. 251 nya utländska dotterföretag etablerades (kap. 4) vilket med hänsyn tagen till att vissa bolag var vilande, vissa avvecklats osv. grovt kan anses motsvara en ökning av antalet rörelsedrivande utländska dotterföretag med nära 50 %. Den uppskattning av brandförsäkringsvärdena av anläggningstillgångarna i utländska dotterföretag år 1962, respektive år 1965, som redovisas i bilaga 3, visar på en kraftig ökning av realkapitalet inom den utländska företagssektorn. Det utländska realkapitalet inom industrin ökade under perioden med 58 % (tabell 13, se ovan) jämfört med 35 % inom svensk industri som helhet. Som följd av detta ökade den utländska kapitalandelen av industrin från 3,9 till 4,6 %. Den snabbaste kapitalökningen ägde rum inom verkstadsindustrin, jord- och stenindustrin samt textilindustrin. Detta förklaras delvis av att det ägde rum ett flertal relativt stora nyetableringar inom dessa industrigrenar. Nämnas kan ett flertal "joint ventures" mellan utländska och svenska företag inom verkstadsindustrin, Courtaulds engagemang i Svenska Rayon AB och en rad andra utländska företagsköp inom textilindustrin samt S:t Gobains investeringar inom mineralulls- och glasindustrin. Inom övriga industrigrenar är den utländska kapitalandelen

OMFATTNING OCH STRUKTUR

TABELL 14. *Utvecklingen av realkapitalet i den utländska företagssektorn 1962—1965.*

Bransch	Utländsk kapitalandel 1962	Utländsk kapitalandel 1965	Procentuell ökning av realkapitalet ¹ 1962—1965
Industri	3,9	4,6	57,9
Metall- och verkstadsindustri	2,8	3,4	63,0
Jord- och stenindustri	3,9	5,8	116,3
Träindustri	1,1	0,9	7,6
Massa- och pappersindustri	3,2	3,5	41,2
Livsmedelsindustri	4,4	4,3	35,5
Textil- och sömnadsindustri	5,2	7,6	87,3
Läder- och gummiindustri	6,7	6,4	32,3
Kemisk och kemisk-teknisk industri	12,4	12,5	58,9
Handel	—	—	61,3
Oljebranschen	—	—	36,4
Byggnadsverksamhet	—	—	165,6
Övrigt	—	—	11,4
Totalt	—	—	52,4

¹ Brandförsäkringsvärde av byggnader, maskiner och inventarier.

i stort sett oförändrad. Till följd av den kemiska industrins snabba expansion i vårt land har den utländska kapitalandelen inom denna industrigren knappt ökat, trots en mycket kraftig realkapitalökning i utländska dotterföretag under perioden. Hänsyn bör dock tas till att det enda utlandsägda oljeraffinaderiet, Koppartrans Olje AB, i tabellen ingår i oljebranschen men i svensk industristatistik, varifrån uppgift om brandförsäkringsvärdena hämtats, klassificeras till kemisk och kemisk-teknisk industri. Detta innebär med andra ord, att den utländska kapitalandelen av denna industrigren något underskattas i tabellen.

Som framgår av tabell 14 har realkapitalet i utländska dotterföretag vuxit snabbt även inom andra delar av näringslivet. För olje- och i ännu högre grad handelsföretagen ger siffrorna dock endast en mycket ofullständig bild, eftersom vi inte har några uppgifter om hur värdet av omsättningstillgångarna utvecklat sig.

Av bilaga 3 (se sid. 141) kan man dra slutsatsen, att sysselsättningen inom den utländska företagssektorn ökat med minst 10 000 personer under perioderna (tabellerna D och E). År 1965 fanns alltså 70—75 000 anställda i utländska dotterföretag i Sverige. Till detta kan läggas 5—6 000 anställda i utländskt associerade företag. Som jämförelse kan nämnas, att svenska dotterbolag i utlandet vid samma tidpunkt sysselsatte ca 200 000 personer.¹

¹ Se Lund, H., Svenska investeringar i utlandet. Stockholm 1967.

6 Motiv för utländsk företags-etablering i Sverige

Inledning

Några definitiva slutsatser angående de huvudsakliga motiven bakom den utländska företagsetableringen i Sverige kan inte dras på grund av föreliggande undersökning. Ett par amerikanska undersökningar har visat, att det ofta är ett komplex av faktorer, som påverkar besluten att investera i utländska dotterbolag.¹ Eftersom avgörandet ofta fattas i etapper och i regel påverkas av ett flertal befattningshavare, är det svårt att i efterhand rekonstruera de faktorer, som beaktats, och deras inbördes vikt. Av de amerikanska undersökningarna och liknande, som företagits i andra länder, bl.a. Sverige,² framgår dock, att vissa faktorer kan anses som speciellt viktiga, då de ofta varit direkt avgörande för att frågan om att investera i utlandet överhuvudtaget kommit upp. I det följande diskuteras i vilken utsträckning dessa "huvudmotiv" kan anses ha haft avgörande betydelse för den utländska företagsetableringen i Sverige. De framförda synpunkterna bygger med ett par undantag inte på något systematiskt empiriskt underlag.

Råvaror

I kap. 2 påpekades, att investeringar för att utvinna råvaror i främmande länder nu liksom tidigare utgör ett mycket väsentligt inslag

¹ Factors limiting U.S. investment abroad. Pt. 1—2. Washington 1954. (U.S. Department of Commerce); Barlow, E. R., & Wender, I. T., Foreign investment and taxation. West Hanover, Mass. 1955; Robinson, H. J., The motivation and flow of private investment. Stanford 1961.

² Lund, H., a. a. sid. 97—104.

i de internationella företagsinvesteringarna. I Sverige kom, som tidigare framhållits, 1916 års inskränkningslag att principiellt stänga dörren för den typ av råvaruorienterade investeringar, som dominerade den utländska företagsetableringen i Sverige fram till första världskriget. Det är en intressant fråga, om upphävande eller modifiering av inskränkningslagen i samband med en svensk anslutning till den gemensamma marknaden skulle medföra en renässans för utländsk etablering inom skogsindustrin. Vid de diskussioner, som föregick 1965 års jordförvärvslag och som innebar, att den tidigare s.k. bolagsförbudslagen upphävdes, påpekades från skogsägarhåll, att stora kontinentala massaföretag för att säkra sin råvarutillförsel velat förvärva svenska skogstillgångar. Vid en svensk EEC-anslutning, varvid inskränkningslagen sannolikt skulle komma att upphävas, öppnas möjligheter för utländska bolag, menade man, att genom köp av existerande svenska skogsindustrier lägga under sig svensk skog.

Behålla en marknad

I de amerikanska undersökningarna angavs som det vanligaste motivet att etablera tillverkande dotterbolag i utlandet att man därigenom ville försöka behålla en marknad, som byggts upp med export men höll på att gå förlorad till följd av tullhöjningar eller andra handelsrestriktioner, ökad konkurrens etc.

Tullar och andra handelshinder torde dock ha spelat mycket liten roll för den utländska företagsetableringen i Sverige, eftersom landet under hela 1900-talet tillämpat en mycket liberal handelspolitik. Även under 1930-talet stod vi i princip vid sidan av de starka protektionistiska strömningarna i Europa. Det kan emellertid noteras, att "spännvidden" mellan tullen för färdiga personbilar och bildelar ökades mycket markant under 1930-talet, vilket också medförde, att flera amerikanska bilföretag startade egna sammansättningsfabriker i Sverige.

Tullfaktorns ringa betydelse för den utländska företagsetable-

MOTIV FÖR ETABLERINGEN

ringen i Sverige illustreras väl av utvecklingen efter EFTA-avtalets tillkomst. Den markanta omfördelning av Sveriges import till förmån för EFTA-länderna, som ägt rum under 1960-talet, har åtminstone delvis orsakats av de successivt ökade tullskillnaderna mellan länder inom och utanför EFTA, som uppkommit genom tullavvecklingen inom EFTA-området. Om tullfaktorn hade den betydelse man vanligen tillmäter den, vore det rimligt att anta, att de företag utanför EFTA, som ser sin andel av den svenska marknaden hastigt reduceras, etablerade egen tillverkning här. Tabellbilaga 6 (sid. 162) visar, att omfördelningen av importen under perioden 1960—1965 till EFTA:s förmån inom sex viktiga industri-grenar i första hand drabbat importen från EEC. Trots detta har det under perioden etablerats fler tillverkande dotterföretag från EFTA än från EEC inom praktiskt taget samtliga sex industri-grenar.

Innan tullarna avfärdas som en faktor utan större betydelse för den utländska företagsetableringen, bör det naturligtvis framhållas, att utvecklingen möjligen kunnat bli en helt annan, om Sverige inte varit ett sådant utpräglat lågtullland, dvs. om tullarnas absoluta höjd varit högre. Det måste dock betonas, att höga tullar i sig aldrig kan utgöra ett verkligt incitament till utländsk etablering, utan endast i kombination med ett gynnsamt marknadsperspektiv.

Vi har hittills enbart berört etablering av tillverkande utländska dotterföretag. Även i fråga om försäljande dotterföretag är det uppenbart att önskan att behålla en genom export uppbyggd marknad utgör ett viktigt etableringsmotiv. Det framgick av enkäten, att en växande andel av etableringen av utländska försäljningsbolag skett genom övertagande av tidigare agentföretag. Vid intervjuer med sju försäljande utländska dotterföretag i Stockholmstrakten våren 1967 framkom, att missnöje med agenten utgjort den vanligaste orsaken till etableringen.¹ Missnöjet grundade sig på agentens bristande vilja eller förmåga att göra långsiktiga investeringar i marknadsföring. Man kan fråga sig om inte det svenska agentväsendets

¹ Björkman, J., & Högberg, L., Utländsk företagsetablering i Sverige. Trebetygsuppsats vid Handelshögskolan i Stockholm 1967. (Stencil).

resurser även i andra avseenden är otillräckliga mot bakgrunden av de nya krav, som ställs till följd av strukturförändringar inom utrikeshandeln. Av stor betydelse är att världshandeln i allt större utsträckning omfattar tekniskt avancerade produkter. Vad som exporteras är alltså inte bara varor utan också tekniskt kunnande i olika former. En mycket stor andel av de utländska företag, som etablerat sig i Sverige under senare tid, säljer komplicerade tekniska produkter till den svenska industrin. Kundernas krav på service har ofta krävt tillgång till teknisk expertis utöver resurserna hos befintliga agentorganisationer. De utländska företagen har för att effektivt kunna penetrera den svenska marknaden tvingats bygga upp en egen försäljnings- och serviceorganisation.

Gå in på en ny marknad

Det renodlade marknadsmotivet, dvs. önskan att gå in på en marknad, som syns erbjuda gynnsamma utvecklingsmöjligheter, har med all säkerhet varit ett viktigt motiv för utländsk företagsetablering i Sverige under efterkrigstiden. Etablering av försäljande och tillverkande dotterföretag har skett inom snabbt expanderande områden såsom bil-, elektronik-, kontorsmaskin-, foto-, färg- och plastsektorerna.

Ett viktigt delmotiv för etablering i Sverige är att landet på grund av den allmänt höga levnadsnivån är en utmärkt *testmarknad* för lansering av produkter på Europamarknaden.

Vi har tidigare konstaterat, att etableringen av tillverkande utländska dotterföretag nu såsom tidigare har sin största omfattning inom de "teknologitunga" industrigrenarna. Är produktionsbetingelserna i Sverige speciellt gynnsamma i dessa industrigrenar? Detta behöver inte vara någon orealistisk hypotes. I de teknologitunga industrigrenarna är tjänstemannalönerna ofta de dominerande lönekostnaderna, i de verkliga "intelligensindustrierna" såsom läkemedelsindustrin t.o.m. mångdubbelt större än arbetarlönerna. Det blir sålunda dessa löner som blir avgörande vid

etableringsöverbägandena. Även om också tjänstemannalönerna i Sverige ligger på högsta internationella nivå, kan det tänkas, att möjligheterna att kompensera detta genom en högre produktivitet bedöms vara större.

Produktionsbas för en större marknad

Förekommer det att etablering i Sverige sker i syfte att använda detta land som tillverkningsbas för en större marknad? Det vore t.ex. ganska naturligt att betrakta Sverige som ett centrum för den nordiska marknaden.

En viss ledtråd till svaret får man av de uppgifter om export, som de utländska dotterföretagen redovisar i enkäten. Av de 337 företag, som besvarade frågan,¹ bedrev 270, dvs. 80 %, ingen eller endast obetydlig export. Av de 67 företag, som exporterade minst 10 % av omsättningen, var 25 amerikanska dotterföretag och 20 dotterföretag från de nordiska grannländerna. 23 av "exportföretagen" exporterade endast till de nordiska grannländerna. Ytterligare 4 företag, dvs. sammanlagt 27, hade sin export begränsad till EFTA. 36 företag exporterade till EEC. Samtliga dessa företag utom 7 bedrev dessutom export inom EFTA. Sammanlagt 14 företag uppgav, att de exporterade till USA, 16 till länder utanför EFTA, EEC och USA. Detta skedde i flertalet fall i kombination med export till EFTA och EEC.

7 av företagen exporterade uteslutande till koncernföretag, 33 till såväl koncernföretag som utomstående och 27 enbart till utomstående. Exporten till de nordiska grannländerna skedde främst till utomstående, medan exporten till övriga EFTA och EEC i högre grad syns ha gått till koncernföretag. Det var dock endast ett fåtal, främst danska och norska dotterföretag, som exporterade till sitt moderbolag. Av de 20 företag, som bedrev export till koncernföretag inom EEC, var t.ex. 11 amerikanska dotterföretag.

¹ Frågan ställdes endast till de 403 företagen inom "Industri", "Handel" och "Oljebranschen", varför bortfallet utgjorde ca 16 %.

De allmänna slutsatser, som kan dras utifrån tillgängliga data, är att de utländska dotterföretagen i Sverige vid utgången av 1962 i huvudsak var inriktade på att tillgodose den svenska marknadens behov. Endast en liten grupp företag använde Sverige som bas för den nordiska marknaden.

De flesta utländska storföretag syns ha föredragit att penetrera de nordiska länderna individuellt framför en samlad marknadsföring på Norden. Data från en norsk och en dansk undersökning, båda publicerade vid mitten av 1960-talet,¹ visar att en stor del av de största utländska dotterföretagen i Sverige hade systerföretag i båda dessa länder.

Bland de ungefär fyrtio utländska dotterföretag, som från Sverige bedrev export för en större marknad, utskiljer man två huvudkategorier, nämligen dels ett antal större dotterföretag, som etablerats redan under för- och mellankrigstiden och dels tidigare svensk-ägda företag, som redan före övertagandet bedrev export i stor skala. Mycket få av de företag, som nyetablerats under efterkrigstiden, hade startat tillverkning för EFTA-marknaden.

Slutligen kan nämnas, att ett litet antal företag, däribland IBM Svenska AB, ingick som en funktionellt specialiserad produktionsenhet i en internationell koncern med integrerade varuleveranser över nationsgränserna.

Närhetsfaktorn

Avståndet mellan olika länder har naturligtvis betydelse för omfattningen av handeln mellan dem. Härmed avses inte enbart det geografiska avståndet, som direkt påverkar vissa kostnader, t.ex. för transporter, utan även vad som skulle kunna kallas för det kulturella avståndet. En stor kulturell distans mellan två länder innebär, att parterna har liten kunskap om och förståelse för förhållandena i det andra landet. Bland faktorer, som påverkar den kultu-

¹ Stonehill, A., *Foreign ownership in Norwegian industry*. Oslo 1965; Andersen, H., *Hvem ejer Danmark*. København 1966.

rella diskussionen, bör framför allt nämnas språket, men även likheten eller skillnaden beträffande politiska, juridiska och sociala förhållanden spelar in. Kommunikationerna mellan länderna bör ha en viss betydelse även för det kulturella avståndet, varför man kan vänta sig större kulturell närhet mellan länder som ligger nära varandra geografiskt.

Emellertid kan man fråga sig, om inte närhetsfaktorn i viss mening spelar ännu större roll vid investeringsbeslut. Inte minst det kulturella avståndet, t.ex. skillnader i lagstiftning och praxis, borde ha avgörande betydelse för företagsetableringen länderna emellan. Bristen på kunskaper om förhållandena i kulturellt avlägsna länder bör öka riskerna med att binda kapital där och även göra det svårare att bedriva företagverksamhet i sådana länder.

Detta att närhetsfaktorn har större betydelse för investeringar i än för import till Sverige motsägs inte heller av det här redovisade materialet. Det visar sig nämligen, att industriländer, som ligger nära Sverige, t.ex. Danmark och Norge, har en större andel av den utländska företagssektorn än av Sveriges import, medan motsatsen gäller för mera avlägsna länder som t.ex. Italien och Belgien. Detta skulle alltså i och för sig tyda på att närhetsfaktorn haft större betydelse för den utländska företagsetableringen i Sverige än för exporten till landet. På grund av svårigheterna att eliminera andra faktorer vågar man givetvis inte dra några definitiva slutsatser.

7 Konsekvenser av utländsk företagsetablering i Sverige

Inledning

I det föregående har omfattning och inriktning av den utländska företagaverksamheten i Sverige beskrivits. Redogörelsen har gällt etableringsår, länderfördelning, branschstruktur, tjänstemannatät-
het etc. Man kan då fråga sig vilken betydelse den utländska företagssektorn har ur olika synpunkter. Är det till fördel eller nackdel för Sverige att utländska företag etablerar sig inom landet?

Som tidigare framhållits har diskussionen kring den utländska företagsetableringen skjutit ny fart under senare år. Det är därvid två sidor av densamma som särskilt uppmärksammas: för det första konsekvenserna av det växande amerikanska inflytandet i den europeiska industrin, för det andra effekten av de investeringar, som privata företag från industriländerna gör i utvecklingslän-
derna.

Trots det stora allmänna intresset har emellertid mycket liten forskning skett inom området. En av de främsta orsakerna härtill är otvivelaktigt de rent undersökningstekniska svårigheterna. Detta kapitel skall inledas med en kort redogörelse för vissa problem, förbundna med en studie av konsekvenserna av utländska företagsetableringar. Mot bakgrund av det material, som sammanställts för föreliggande undersökning, diskuteras sedan vad de utländska dotterföretagen i Sverige har betytt för sysselsättning, effektivitet och betalningsbalans. Avslutningsvis diskuteras frågan om utländsk dominans av näringslivet.

Undersökningsproblem

Varje utsago om effekterna av den utländska företagsetableringen i Sverige måste bygga på en jämförelse mellan å ena sidan det faktiska tillståndet och å andra sidan ett hypotetiskt tillstånd, nämligen det läge som skulle ha rått, om det inte förekommit någon utländsk företagsetablering i Sverige. Jämförelsenormen blir givetvis varierande, om man begränsar analysen till effekterna under efterkrigstiden eller till effekterna inom t.ex. enbart verkstadsindustrin. I det förra fallet blir den det läge som skulle ha uppkommit, om ingen utländsk företagsetablering hade ägt rum i Sverige under efterkrigstiden. I det andra exemplet blir jämförelsenormen ett hypotetiskt Sverige utan några utlandsägda verkstadsföretag.

Det torde inte krävas någon längre argumentation för att det skall inses, att det är utomordentligt svårt att konstruera trovärdiga jämförelsenormer. Vi behöver bara tänka på de närmast liggande alternativen till utländsk företagsetablering i Sverige. Ett alternativ är att det utlandsdominerade företags funktion fyllts av svensk företagsetablering. Detta torde ofta vara giltigt vid utländskt förvärv av redan existerande svenskägda företag. Det verkar sålunda t.ex. rimligt att anta, att om inte AB Findus blivit ett utlandsägt företag, skulle det fortfarande ha varit i svensk ägo. Någon direkt anledning förmoda att företaget eljest skulle ha likviderats finns ju ej. Den svenska oljebranschen domineras av utländska företag. Om så inte vore fallet skulle naturligtvis svenska företag ha distribuerat olja och bensin. Det finns ingen grund att anta — övriga förhållanden oförändrade — att ifall Shell, Esso, BP och övriga utlandsföretag av någon anledning inte etablerat sig i Sverige det som en följd härav bara skulle ha byggts en bråkdel så många bensinstationer som faktiskt uppförts.

Detta konstaterande leder över till nästa alternativ: Om inte det utländska företaget etablerat sig i Sverige, skulle dess funktion fyllts på ett helt annorlunda sätt eller inte alls. Som exempel på det senare kan nämnas den petrokemiska industri, som förlagts till Stenungsund. Om Esso inte hade byggt denna, skulle Sverige för-

modligen varit utan motsvarande anläggning. I stället hade importen av petrokemiska produkter varit större. Detta konstaterande gäller naturligtvis endast på kort sikt. Vad som på lång sikt framstår som det troligaste alternativet är det svårare att bedöma. Ett otal kombinationer av produktion — i svensk och/eller utländsk regi — respektive import kan ju tänkas.

För att kunna bilda en jämförelsenorm i form av ett hypotetiskt tillstånd med ingen eller lägre utländsk företagarakivitet i Sverige än den faktiskt förekommande räcker det emellertid inte bara med att finna de omedelbara alternativen. Ett flertal andra bedömningar måste göras. Vart skulle ett svensksbyggt alternativ till Stenungsundsanläggningen ha förlagts? När skulle investeringen ha skett? Hur skulle den ha finansierats?

För att sedan kunna avgöra om den utländska företagsetableringen varit till fördel eller nackdel för Sverige måste vi veta hur sysselsättning, produktion, betalningsbalans etc. skulle vara i dag, om denna etablering ej kommit till stånd.

Hittills har talats om problemen att i efterhand fastställa vilka effekter utländsk företagsetablering haft på svensk ekonomi. I princip kan man emellertid också formulera frågeställningen som ett prognosproblem: Vilka effekter skulle en förändring av den utländska företagssektorn ha på svensk ekonomi? I viss teoretisk mening är detta problem enklare. Å andra sidan uppkommer undersökningsproblem, som på visst sätt är besvärligare. För att göra en dylik analys måste man nämligen göra en hel rad förutsättningar t.ex. rörande företagens inriktning, lokalisering och finansieringsförhållanden. Det är nämligen så att effekterna blir mycket beroende av vilka antaganden man gör.

Eftersom mycket få antaganden på förhand kan avfärdas som orimliga, blir de modeller som kan konstrueras ytterst komplexa.

Med hänsyn till de här antydda undersökningsproblemen är det inte förvånande att konstatera, att de empiriska studier av utländsk företagsetablerings konsekvenser som hittills utförts i olika länder, i regel inte varit särskilt väldokumenterade och endast i ringa grad bidragit till att utveckla mera generella teorier inom detta område.

Ett par under 1960-talet publicerade undersökningar har dock så stort intresse, att de förtjänar ett omnämnande.

Den första utfördes i början av 1960-talet i Norge. Utredaren, den amerikanske forskaren Stonehill¹ ställde sig frågan om utlandsägda och norskägda företag utvecklades annorlunda i olika avseenden. Han jämförde därför utvecklingen under perioden 1952—1962 med avseende på de olika målen för den norska regeringens ekonomiska politik: snabb ekonomisk tillväxt, stabil sysselsättning etc. för tre grupper av industriföretag, nämligen dels helt norskägda företag, dels företag med minst 50 % av aktierna i utländsk ägo och dels företag med 20—50 % av aktierna i utländsk ägo. Jämförelsen gav till resultat, att de tre grupperna av företag inom flertalet industrigrenar uppvisade en mycket likartad utveckling. I de fall skillnader förelåg var de i regel till fördel för de utlandskontrollerade företagen. Det bör dock framhållas, att statistiska jämförelser av den typ Stonehill presenterar kan bli åtskilligt missvisande. Utländska företag inom en viss industrigren är långt ifrån någon homogen grupp. En gynnsam utveckling av ett flertal mindre företag kan t.ex. helt undanskymmas av ett eller ett par större företag, som utvecklas i annan riktning, och som i en statistisk studie kommer att representera nästan hela gruppen av utländska företag. Överhuvud taget är det svårt att på grundval av den analys, som presenterats, skriva under författarens allmänna slutsats, att den omständighet att vissa företag var utlandskontrollerade på intet sätt gjort det svårare att uppnå målen för den norska regeringens ekonomiska politik under den studerade perioden.

I en år 1966 publicerad studie av utländska dotterbolag i Kanada² utgår författaren A. E. Safarian från den kritik, som i Kanada riktats mot utländska dotterbolag. Kritiken har sin grund i föreställningen att det finns vissa intressekonflikter mellan ett internationellt företag, som försöker maximera sin globala vinst och dess kanadensiska dotterbolag. Beslut, som kan förefalla rationella

¹ Stonehill, A., a. a.

² Safarian, A. E., *Foreign ownership in Canadian industry*. Toronto 1966.

ur det internationella företags synpunkt, behöver inte på bästa sätt tillgodose dotterföretags eller Kanadas intressen. Kritiken kan sammanfattas i fem huvudpunkter:

- a. Utländsk företagsetablering begränsar kanadensares möjligheter att nå företagsledande positioner;
- b. exporten från utländska dotterbolag begränsas ofta till vissa marknader för att undvika konkurrens med andra koncernföretag;
- c. utvecklingen av vissa industrier i Kanada begränsas av att de utländska dotterbolagen köper komponenter, utrustning och science från moder- eller andra koncernföretag i utlandet;
- d. till följd av att forskning och utveckling är centraliserad till moderbolaget medför en ökad utländsk företagsetablering risk för att utvecklingen av vetenskaplig och teknisk personal i Kanada kommer att begränsas;
- e. de finansiella principer, som tillämpas i internationella koncerner, kan leda till att vissa sektorer av den inhemska kapitalmarknaden blir underutvecklade och kan förorsaka allvarliga problem med betalningsbalansen.

Genom en omfattande empirisk studie av utländska dotterbolag i den kanadensiska industrin försöker författaren undersöka, om det ligger något i den ovan citerade kritiken. Hans slutsats är att ingen av den generaliserande kritik, som riktats mot de utländska dotterbolagen, kan verifieras av deras faktiska uppträdande. Undersökningen visar däremot, att det hos de utländska dotterbolagen förelåg väsentliga skillnader i beteendet, vilka avspeglar olikheter i förutsättningarna. Som exempel på variabler, som har betydelse för hur ett utländskt dotterbolag uppträder, nämner författaren storlek, nationalitet, ålder, grad av finansiell kontroll samt produktionsinriktning jämfört med moderbolaget.

Författaren framför avslutningsvis en mycket intressant synpunkt. Det förhållandet att utlandsägda företag i ekonomiskt avseende utvecklas på likartat sätt som inhemska kan delvis bero på att man i Kanada inte till fullo utnyttjat de potentiella fördelarna av

utländskt företagande. Handels- och andra restriktioner har medfört en omfattande etablering av utländska dotterföretag men samtidigt begränsat deras utvecklingsmöjligheter, vilket lett till att den kanadensiska industrin bibehållit en ineffektiv ekonomisk struktur.

Att i Sverige genomföra en studie enligt något av de ovan skisserade linjerna skulle kräva helt andra resurser än de som här stått till förfogande. Men hänsyn till den utländska företagssektorns relativa litenhet är dessutom olika effekter svåra att utläsa i en statistisk studie. En blygsammare ansats har därför valts. I huvudsak begränsas framställningen till några särskilt viktiga synpunkter på effekterna av den utländska företagsetableringen. På vissa punkter görs dock försök att bedöma i vilken riktning nettot av olika motverkande effekter bör ha verkat.

Sysselsättning

Full sysselsättning är ett huvudmål för den ekonomiska politiken. Statsmakterna vill för det första undvika en *allmän* arbetslöshet. De strävar för det andra efter att minska sysselsättningens konjunktur- och säsongberoende. För det tredje beaktar man de strukturella sysselsättningsproblemen. Det kan gälla sysselsättningen inom vissa yrken, branscher eller geografiska områden.

För att kunna beräkna hur den utländska företagsetableringen påverkat den totala sysselsättningen måste man veta i vilken utsträckning den utgjort alternativ till svensk företagsverksamhet. Mycket talar för att de extra arbetstillfällen de utlandsägda företagen givit varit relativt få. De utländska dotterföretagen sysselsatte år 1962 endast 3 % av de yrkesverksamma. Av de 525 utländska dotterföretagen detta år (inkl. vilande bolag) hade 378, dvs. mer än 70 %, etablerats efter andra världskriget. Dessa företag sysselsatte tillsammans ca 27 600 personer eller knappt 45 % av totalt nära 62 000 anställda i utländska dotterföretag. Förklaringen till att de nyetablerade företagens sysselsättningsandel var så låg är dels att flertalet utländska företag, som tidigare påpekats, startar i relativt blygsam skala och växer successivt med hjälp av ned-

plöjda vinstmedel, dels att andelen försäljningsbolag under efterkrigstiden varit större än tidigare (kap. 4).

Det synes omöjligt att avgöra hur stor del av dessa 27 600 personer som kan sägas representera ett tillskott till sysselsättningen, orsakat av utländsk etablering. En relativt stor och växande andel av de utländska dotterföretagen hade etablerats genom förvärv av ett existerande svenskt företag. Av de företag, som etablerats före 1945, hade enligt enkäten endast 8 % tillkommit genom köp av svenska företag. För de bolag, som etablerades 1945—1959, var denna procentsiffra dubbelt så hög, och för de under treårsperioden 1960—1962 etablerade företagen hade den ökat till 25 %. För denna kategori av företag, i vilken ingår ett flertal av de största etableringarna under efterkrigstiden (Sundsvalls Verkstäder, Sweda, Boliden Batteri, Antonson-Avery, Findus, Libo etc.) kan man tala om något omedelbart tillskott till sysselsättningen enbart i de fall, då alternativet hade varit nedläggning. Utländsk etablering, som sker genom att ett nytt bolag startas, innebär givetvis, att nya arbetstillfällen skapas, men i många fall utgör dessa endast ett alternativ till svensk företagarverksamhet. I de flesta fall torde produktionsresurserna knappast fått stå outnyttjade, om den utländska etableringen ej kommit till stånd.

Senare skall vissa skäl redovisas för att de utländska dotterföretagen bör ha genomsnittligt högre produktivitet än svenskägda företag. Till följd härav bör de ha större möjligheter att stå emot en tillfällig konjunkturedgång än fristående svenska företag. Deras relativa oberoende av svenska kreditmarknaden bör vidare ge dem speciella möjligheter att snabbt möta kostnadsstegringar med erforderliga investeringar i förbättrad teknik. Man har därför anledning att förmoda, att driftsnedläggelser (totala eller partiella) har relativt mindre omfattning inom den utländska företagssektorn än inom industrin i övrigt.

Det måste dock framhållas, att en sådan hypotes delvis bygger på förutsättningen, att de utländska moderbolagen är villiga att genom fortsatt överföring av kapital, kunnande etc. stödja dotterföretagen under en konjunktursvacka. Detta behöver givetvis inte

vara fallet, om moderbolaget samtidigt drabbas av vikande efterfrågan i sitt hemland. I ett sådant läge kan man t.o.m. tänka sig, att moderbolaget för att hålla uppe sysselsättningen i hemlandet begränsar produktionen vid något eller några utländska dotterföretag och i stället försöker tillgodose efterfrågan i respektive land genom export från de egna fabrikerna. Vid en allmän internationell depression förefaller det troligt, att moderbolaget så långt möjligt vill se om sitt eget hus och i första hand inskränker produktionen vid sina dotterföretag i utlandet.

Detta förutsätter dock, att alternativet att exportera från egna fabriker föreligger eller att moder- och dotterbolag konkurrerar på samma exportmarknader. Vid en isolerad konjunkturedgång kan däremot sannolikheten för sådana åtgärder inte bedömas särskilt hög. I varje fall torde av moderbolagen dikterade driftinskränkningar vid utländska dotterföretag i Sverige inte vara att vänta. Flertalet moderbolag är stora, internationella företag, som till följd av att verksamheten omspannar ett flertal länder inte bör drabbas så hårt av en isolerad konjunkturedgång. Det relativa tillskott till sysselsättningen i moderbolaget, som uppkommer vid driftinskränkningar i det svenska dotterföretaget, är dessutom i regel ganska litet. Flertalet utländska dotterföretag i landet är nämligen relativt små i förhållande till moderbolagen (undantag utgör vissa danska och norska dotterföretag).

Det viktigaste skäl, som talar mot medvetna produktionsinskränkningar i utländska dotterföretag, är dock att moderbolagen bör tveka inför en sådan åtgärd med hänsyn till de långsiktiga konsekvenserna. De flesta utländska företag, som etablerat sig i Sverige har kommit för att stanna. Kartläggningen har visat, att huvuddelen av de största dotterföretagen etablerades redan före första världskriget eller på 1920-talet. För sin långsiktiga utveckling är ett utländskt dotterföretag i ännu högre grad än ett svenskt beroende av ett gott anseende. Vid intervjuer med representanter för företagsledningarna i några av de största utländska dotterföretagen betonade samtliga vikten av att i alla avseenden tillämpa de svenska "spelreglerna" och att uppträda som en "god medborgare" i lan-

det. Med hänsyn till detta vill man i det längsta avstå ifrån åtgärder, som kan väntas minska företagets anseende. Det har visat sig att drastisk nedskärning av produktionen har mycket stark negativ effekt på allmänhetens förtroende för ett företag, och detta gäller speciellt om företaget är utländskt.¹

Hypotesen att driftsnedläggelser har relativt mindre omfattning inom den utländska företagssektorn än inom svensk industri i övrigt motsägs ej av tillgängliga data om nedläggning av utländska dotterföretag under efterkrigstiden. Under perioden 1945—1962 avvecklades 162 utländska dotterföretag i Sverige, därav 50 tillverkande (kap. 4, tabell 3). Avvecklingen av ett utländskt dotterföretag innebar som tidigare påpekats inte nödvändigtvis att dess verksamhet nedlades, tvärtom övertogs företagen i flertalet fall av svenska intressenter. Av de 50 avvecklade tillverkningsföretagen övergick 32 i svensk ägo och endast 18 gick i likvidation. Av de fjorton tyska tillverkningsbolag, som tvångsmässigt avvecklades strax efter andra världskriget, fann t.ex. samtliga utom ett svensk köpare, trots att avvecklingen skedde under ganska kort tidsrymd och de flesta företagen var stora efter svenska förhållanden, varför det borde ha rört sig om avsevärda köpesummor.

De 18 likviderade tillverkningsföretagen fördelade sig över ett flertal industrigrenar. Endast tre av företagen fanns året före likvidationen förtecknade i "Svenska aktiebolag" (Aktieägarnas uppslagsbok). De sysselsatte vardera ungefär etthundra personer. De övriga företagen torde samtliga ha varit relativt små.

Av de 112 icke tillverkande företag (försäljnings- och serviceföretag), som avvecklades under perioden, gick 61 i likvidation, medan återstoden övergick i svensk ägo. Eftersom de flesta utländska försäljningsbolag endast hade ett fåtal anställda, bör man i stort sett kunna bortse ifrån sysselsättningskonsekvenserna av dessa likvidationer.

Ehuru inga systematiska uppgifter finns tillgängliga, förefaller det som om nedläggning av utländska dotterföretag haft relativt

¹ Johnstone, A. W., *United States' direct investment in France*. Cambr., Mass. 1965.

liten omfattning även efter 1962. Det syns också vara mycket sällsynt att utländska dotterföretag under senare år orsakat sysselsättningsproblem genom partiella nedläggningar eller driftsinskränkningar. Under 1960-talet har det endast förekommit ett fåtal notiser om varslade uppsägningar vid utländska dotterföretag. Åtgärder av denna typ torde, i den mån de medför uppsägning av arbetskraft, nästan hundra procentigt uppmärksammas av dagspressen.

Två aktuella driftsnedläggelser vid utländska dotterföretag syns värda att nämnas. Elektro Iwo AB övertogs år 1961 av Philips, som önskade kompensera den minskade TV-försäljningen genom att gå in på hushållsområdet. Företaget beslutade hösten 1966 att lägga ned tillverkningen av kyl- och frysenheter i Mariestad, varvid ca 450 anställda "friställs". Ungefär lika många berörs vid den i augusti 1967 varslade nedläggningen av AB Svenskt Konstsilke (50 % utländskt) i Borås. Uppsägningen av arbetskraft i mindre omfattning har under 1966—1967 förekommit vid Edsvalla Bruk (dotterbolag till numera svenskägda Mölnbacka Trysil) och Norma Projektilfabrik i Åmotfors, samt vid International Harvester i Norrköping. Med hänsyn till att företagsnedläggelser och driftsinskränkningar inom svensk industri hade ovanligt stor omfattning under dessa två år, finns det dock ingenting som tyder på att de utländska dotterföretagen som grupp betett sig annorlunda än svenska företag i motsvarande situationer.

Å andra sidan har utländsk företagsetablering säkerligen *indirekt* påverkat sysselsättningen i destabiliserande riktning. Ökad konkurrens från utländska dotterföretag är en av många orsaker till den allt snabbare "strukturrationaliseringen" i vilken nedläggning av icke konkurrenskraftiga företag och driftsenheter utgör ett ofrånkomligt inslag.

De utländska dotterföretagens förmodade relativt ringa konkurrenskraft måste betecknas som en stor fördel ur trygghetssynpunkt men man får komma ihåg, att de därigenom är mindre mottagliga för stabiliseringspolitiska åtgärder. En stor utländsk företagsetablering kan därför i vissa lägen försvåra en antiinflationistisk ekonomisk politik, som bedrivs med traditionella medel.

När det slutligen gäller de utlandsägda företagens betydelse för den lokala sysselsättningen, hänvisas till vad som sagts i kap. 5.

Utbyggnadstakt

Ett viktigt led vid bedömningen av de effekter utländska företag har på svensk ekonomi är att kartlägga hur deras produktion och produktionsapparat utvecklas jämfört med övriga företag. Skulle man t.ex. finna att de utländska företagen i dessa avseenden visar högre genomsnittssiffror än de svenskägda, så är detta ett — om också ofullständigt — indicium på att de förra bidrar till att höja takten i den ekonomiska utvecklingen.

Det förhållandet att flertalet utländska dotterföretag ingår i stora internationella koncerner och själva är relativt stora, behöver inte nödvändigtvis innebära, att de expanderar snabbare än svenska företag. Man kan mycket väl tänka sig att moderbolaget av ett eller annat skäl vill begränsa ett dotterföretags expansionstakt. Ett utländskt företag, som övertagit ett svenskt tillverkningsbolag, kan t.ex. för att skydda sina exportmarknader begränsa dettas försäljning till vissa produkter eller geografiska områden eller rentav helt lägga ned dess verksamhet. Detta torde dock vara mycket ovanligt. Denna undersökning har i varje fall endast givit ett par exempel på att utländskt förvärv av ett svenskt företag tagit sikte på nedläggning av dess verksamhet. Vidare är flertalet av de under efterkrigstiden förvärvade företagen helt inriktade på den svenska marknaden. Varken för Findus eller Sweda, de två viktigaste undantagen, syns expansions takten minskat efter övertagandet.

Det finns också många skäl, som talar mot medveten begränsning av ett dotterföretags expansionsmöjligheter. Som Penrose framhåller, har ett dotterföretag, när det väl etablerats, "a life of its own", och dess fortsatta tillväxt bestäms av de tillgängliga resurserna och de möjligheter, som erbjuds i den nya omgivningen.¹

¹ Penrose, E. T., Foreign investment and the growth of the firm. The Economic journal, June 1956, sid. 225—226.

Dotterföretaget blir inom mer eller mindre vida gränser en självständig beslutsenhet, där expansionen, växandet i sig självt, blir ett centralt mål på samma sätt som för andra företag. De flesta moderbolag syns också villiga att låta dotterföretagen "plöja ned" vinstmedlen i nya investeringar. Vid intervjuer med amerikanska företag med dotterbolag i utlandet framkom att de allra flesta vid etablering utomlands sökte reducera initialinvesteringen och i stället lät dotterföretagen expandera med hjälp av reinvesterade vinstmedel.¹ Under perioden 1950—1957 fonderade amerikanska dotterföretag i utlandet för investeringsändamål ca 55 % av de redovisade vinsterna.² De vinster, som uppstår i utlandet, betraktas av någon anledning som ett annat slags pengar än det kapital, som förs över för investeringar på samma sätt som man på travbanan hellre riskerar spelvinster än de pengar man fört med sig hemifrån.

Även om de flesta moderbolag i princip kan antas föredra att finansiera sitt svenska dotterföretag med hjälp av dessa kvarhållna vinstmedel, syns de inte ovilliga att, när så krävs, tillskjuta nytt kapital. Under perioden 1962—1965 beviljade riksbanken tillstånd för utländska direkta investeringar i Sverige (dvs. kapitalöverföringar för investeringar i utländska dotterföretag i Sverige) till ett sammanlagt värde av 1 757 miljoner kronor. Av detta belopp avsåg 1 374 miljoner kronor, dvs. 78 %, investeringar i redan existerande utländska dotterföretag.³

Per anställd i utländska dotterföretag utgjorde de direkta investeringarna 28 000 kronor. Inom den svenska industrin och handeln investerades under samma tidsperiod 33,4 miljoner kronor,⁴ vilket motsvarade ca 23 000 per anställd. Tas dessutom hänsyn till att en betydande del av investeringarna i de utländska dotterföretagen

¹ Barlow, E. R., & Wender, I. T. a.a.

² U.S. business investment in foreign countries. Washington 1960. (U.S. Department of Commerce.)

³ Sveriges riksbank. Årsbok 1962—1965.

⁴ Beloppet inkluderar för industrins del investeringar i byggnader, maskiner och inventarier samt lager, för handelns del endast investeringar i byggnader.

Källor: Industri 1962—1965 och Sveriges nationalräkenskaper 1962—1965.

finansierades med hjälp av kvarhållna vinstmedel eller genom upplåning i Sverige, är det uppenbart, att utbyggnadstakten inom den utländska företagssektorn under denna period var snabbare än inom den svenskägda delen av industrin och handeln.

Denna slutsats gäller den utländska företagssektorns totala utbyggnadstakt. Förhållandena kan givetvis variera inom olika branscher och industrigrenar. Av det ovan redovisade investeringsbeloppet, 1,8 miljarder kronor, utgjorde investeringar i utländska dotterföretag inom oljebranschen säkerligen en betydande andel.

Av en studie av konkurrensförhållandena inom den svenska oljedistributionen, företagen år 1964,¹ framgår, att sammanlagt 670 miljoner kronor investerades i utlandsägda oljebolag i Sverige under perioden 1958—1962, till stor del (minst 330 miljoner kronor) genom överföringar från moderbolagen. Några svårigheter att få moderbolaget att tillskjuta nytt kapital syns inte ha förelegat i något fall, enligt författarna.

Även under perioden 1963—1965 har utbyggnadstakten inom oljesektorn varit hög. Den uppskattning av realkapitalet (mätt med anläggningstillgångarnas brandförsäkringsvärden) i utländskt dotterföretag åren 1962 och 1965, som redovisas i bilaga 3, sid. 141, visar för oljebranschens vidkommande en ökning av 38 % mellan dessa båda tidpunkter (tabellerna D och E).

Ännu snabbare ökade realkapitalet i de utländska dotterföretagen inom industrin. Den procentuella ökningen under treårsperioden har beräknats till 58 %, jämfört med 36 % för den svenska industrin som helhet. Ökningstakten inom den utlandsägda delen av industrin låg betydligt över genomsnittet i textilindustrin, metall- och verkstadsindustrin samt jord- och stenindustrin och i övriga industrigrenar omkring genomsnittet (kap. 5).

Vi framhöll i kap. 5, att ökningen av brandförsäkringsvärdena säkerligen överdriver realkapitalets tillväxt. Det finns dock ingen anledning att förmoda, att överensstämmelsen mellan brandför-

¹ Carleson, G., & Lindh, L., Partiell konkurrensbedömning och redovisningsanalys av oljeföretagen. Försök till syntes. Trebetygsuppsats vid Handelshögskolan i Göteborg 1964, sid. 24. (Stencil.)

säkringsvärdena och det "verkliga" realkapitalet skulle vara bättre eller sämre bland utländska dotterföretag än bland svenska företag. De anförda siffrorna utgör därför trots allt en indikation på att realkapitalet i den utlandsägda delen av industrin ökat snabbare än genomsnittligt under den aktuella treårsperioden.

Det bör emellertid betonas, att en snabbare ökning av produktionskapaciteten hos utländska dotterföretag än hos svenskägda företag inte behöver innebära, att de förras produktion likaledes ökat snabbare. Produktionsutvecklingen bestäms nämligen dessutom av hur effektivt produktionsresurserna utnyttjas.

Effektivitet

Hur är då produktiviteten inom den utländska företagssektorn jämfört med genomsnittet? Föga härom är känt. Det bör emellertid betonas, att även om produktiviteten är lägre hos de utlandsägda företagen, behöver dessa inte ha negativa effekter på svensk ekonomi. En anledning härtill är att utländska företag, som nämnts, ofta finansierar sin investeringsverksamhet utomlands, dvs. utan att ta svenskt sparande i anspråk. Förutsätter man att utländska företag betalar minst svenska marknadspriser för samtliga övriga produktionsfaktorer de använder, blir det de utländska spararna — och inte svenskarna — som får "betala kostnaden för den låga produktiviteten".

Är då ett utländskt dotterföretag inom landet effektivare än ett motsvarande svenskägt företag? I ett avancerat industriland som Sverige är det tänkbart, att eventuella effektivitetsdifferenser går i andra riktningen. Den genomsnittliga teknologiska nivån i Sverige måste anses vara minst lika hög som i de länder, som etablerat dotterföretag här, med undantag för USA.

De utländska företag, som etablerat dotterföretag i Sverige, kan emellertid ej anses representativa för den genomsnittliga teknologiska standarden i hemlandet. Flertalet av dem är, som framgår av bilaga 4, stora internationella företag, som bedriver företagsverksamhet i ett flertal länder. Dessa storföretag måste antas ha en tek-

nologisk progressivitet över genomsnittet, byggt på erfarenhet och resurser. En amerikansk undersökning stöder denna teori.¹

Ett utländskt dotterföretag, som ingår i en sådan internationell koncern, har betydande konkurrensfördelar i jämförelse med ett svenskt företag av motsvarande storlek. De under 1960-talet ökade finansieringssvårigheterna inom svensk industri har med all säkerhet begränsat speciellt mindre och medelstora industriföretags möjligheter att företa kapitalkrävande investeringar av rationaliseringskaraktär. Utländska dotterföretag, som via koncernen har tillgång till andra länders kapitalmarknader, har säkerligen haft mindre problem med kapitalanskaffningen. Av större betydelse torde dock de utländska dotterföretagens know-how-utbyte med koncernföretag i utlandet vara. Inom elektroteknisk och kemisk industri, där den utländska företagsetableringen har sin största omfattning, går t.ex. den tekniska utvecklingen utomordentligt snabbt, varför tillgången till en internationell koncerns samlade forskningsresultat är speciellt värdefullt.

Av enkätsvaren att döma har flertalet utländska dotterföretag tillgång till koncernens forskningsresultat. Tre fjärdedelar av de tillverkande företagen och praktiskt taget samtliga försäljningsföretag bedrev ingen egen forskning eller utveckling. Av de 149 utländska dotterföretagen inom industrin uppgav 21, att de bedrev eget utvecklingsarbete samt ytterligare 15 att de bedrev både forskning och utveckling. Bland dessa 36 företag återfanns flertalet av de största utländska dotterföretagen i Sverige. 14 var amerikanska, 6 danska, 6 holländska (varav 3 Unileverföretag), 3 tyska och 3 engelska samt 2 norska dotterföretag. Några uppgifter om hur stora belopp företagen lade ned på forskning och utveckling finns ej tillgängliga, men det rörde sig förmodligen inte om några större belopp. Vid intervjuer, företagna år 1964 vid fem av de största utländska dotterföretagen, framkom det² att tre av företagen bedrev

¹ Balassa, B., *The theory of economic integration*. London 1962, sid. 175.

² Walldén, K., *Konsekvenser av utländsk företagsetablering i Sverige*. Trebetygsuppsats vid Företagsekonomiska institutionen vid Uppsala universitet 1965, sid. 18 f. (Stencil)

viss produktutveckling eller produktutformning med hänsyn till speciellt svenska förhållanden. AB International Harvester har t.ex. konstruerat en plog, som kan användas även på starkt stenbunden jord, Svenska Siemens bedrev produktutveckling med hänsyn till svenska särbestämmelser för elmaterial och NEFA (dotterbolag till Svenska AB Philips) ett ganska omfattande designarbete för att anpassa produkterna till den svenska allmänhetens smak, som klart skiljer sig från smaken på andra marknader, även Norge och Danmark. Svenska AB Shell bedrev viss forskning i samarbete med koncernens laboratorier i Haag, medan Goodyear Gummi Fabriks AB varken ägnade sig åt forskning eller utveckling. Samtliga fem företag betonade, att de givetvis hade tillgång till såväl moderföretagets som andra koncernföretags forskningsresultat och att moderbolaget efter hänvändelse från dem kunde bedriva forskning och utveckling för deras räkning.

Av tillgängliga uppgifter kan man således dra slutsatsen, att den forskning och utveckling, som bedrevs inom utländska dotterföretag i Sverige, var av mycket marginell betydelse. Majoriteten av företagen kunde helt förlita sig till koncernens resurser på detta område. Det utvecklingsarbete, som bedrevs inom vissa företag, hade i regel karaktären av produktanpassning för den svenska marknaden. Forskning förekom endast i ett fåtal företag. Flertalet av dessa uppgav, att de bedrev forskning även för koncernens räkning. Några av de största internationella koncernerna bedriver samordnad forskning i ett flertal länder, varvid varje enhet specialiseras med hänsyn till de speciella betingelserna i respektive land. De svenska dotterföretagen sysslar sannolikt endast med forskning inom starkt begränsade områden.

Det är givetvis inte bara på forskningens område som de utländska dotterföretagen har värdefullt know-how-utbyte med andra koncernföretag. Strömmen av idéer om rationaliseringsåtgärder, förbättrade produktions- och marknadsföringsmetoder, administrativa rutiner etc. inom en internationell koncern utgör en ständig källa till förbättring av dotterföretagens effektivitet och därmed deras expansionsmöjligheter. Inom de internationella storföretagen

prövar man olika vägar för att effektivt sprida tekniskt, administrativt och kommersiellt kunnande inom koncernen. Olika kategorier av personal vid dotterföretagen sänds ofta till moderbolaget eller andra koncernföretag för utbildning under längre eller kortare tid. Inom Shell-koncernen låter man t.ex. personal på middle-management nivå under ett antal år tjänstgöra vid koncernföretag i olika länder. Inom andra koncerner sänder moderbolaget ut experter för utbildning av personal vid de olika dotterföretagen.

Den utländska etableringen inom den svenska textilindustrin under 1960-talet kan ses som ett indicium på betydelsen av know-how-faktorn. De företag, som övertagits av utländska storföretag, har genom överföring av koncernens resurser gjorts konkurrenskraftiga i en situation där allt fler fristående svenska företag tvingats lägga ned verksamheten eller flytta tillverkningen utomlands.

Det är dock inte alla utländska dotterföretag i vårt land som har fördelen av att ha en internationell koncerns samlade resurser i fråga om kapital, kunnande etc. bakom sig. Vi har konstaterat (kap. 5) att flera av de danska och norska dotterföretagen ägs av relativt små företag med begränsade resurser av denna art. Andra dotterföretag ägs visserligen av internationella storföretag men har utvecklats i riktning mot fullständigt oberoende av moderbolaget. Det finns flera internationella exempel på en sådan frigörelseprocess, som leder till att resursöverföringen mellan moder- och dotterbolag helt upphör. I Sverige förekommer t.ex., att allt samarbete mellan vissa danska dotterföretag och deras moderbolag avbrutits. En chef för ett sådant dotterföretag uppgav vid telefonintervju: "Visserligen ägs vi av ett danskt företag, men vi är på alla sätt oberoende av detta och anser 'moderbolaget' vara vår besvärligaste konkurrent på den svenska marknaden . . .". Även om man bortser från sådana ytterligheter, är det uppenbart, att resursöverföringen till vissa utländska dotterföretag är mycket begränsad. Inom denna grupp av "självständiga" dotterföretag, som dock utgör en minoritet, har man ej anledning att räkna med några av de ovan behandlade konkurrensfördelarna. Däremot kan givetvis även dessa företag ha övernormal effektivitet, grundad på egna stordriftsför-

delar. Som framgick av kap. 5, var de utländska dotterföretagen inom samtliga industrigrenar i genomsnitt avsevärt större än helt svenskägda företag.

Det har tidigare nämnts, att de utländska företagen kan antas ha en högre likviditet — i vid bemärkelse — än svenska företag. I den mån innovationsverksamhet och risktagning är positivt korrelerad med likviditeten — vilket ofta antas — så skulle man här ha ett ytterligare indicium på att utländska företag är effektivare än svenska.

Även om det alltså ligger nära till hands att tro, att utländska företag är effektivare än svenska får man inte glömma, att det även finns faktorer, som talar i annan riktning. Det är sålunda känt, att stora internationella koncerner med dotterbolag i Sverige kännetecknas av en betydande byråkrati. Denna tar sig t.ex. uttrycket att många svenska dotterföretag i kontrollsyfte åläggs att löpande översända detaljerade rapporter om vad som tilldrar sig i företaget. Det är inte heller ovanligt, att moderbolaget förbehåller sig beslutanderätten även över småsaker. Ett annat problem för de utländska företagen är ofta förekommande brister i kunskapen om den svenska marknaden och dess institutioner. Detta handicap torde vara desto större som åtskilliga företag har en utländsk VD med ofta bristfälliga kunskaper i svenska.

I den föregående diskussionen har vi hela tiden talat om effektivitet. Detta begrepp behöver emellertid ej vara synonymt med produktivitet. I och för sig kan ett företag vara effektivt — i meningen vinstgivande — om det t.ex. genom sina större resurser lyckas skaffa sig en stark marknadsposition och driva upp priserna. Ett sådant företag behöver emellertid inte vara produktivt i produktionsteknisk mening. Det är inte känt, om utländska företag i denna mening avviker från svenska. Slutsatsen att utländska företag i genomsnitt är produktivare än svenska baserar sig alltså ytterst på att effektivitet och produktivitet på ett nära sätt samverkar.

Betalningsbalans

Utländsk företagsetablering i Sverige påverkar landets betalningsbalans på en rad olika sätt. Vissa effekter uppträder momentant medan andra verkar först på mycket lång sikt. Att isolera och framför allt att kvantifiera de olika effekter på betalningsbalansen, som följer av etableringen av ett enskilt utländskt dotterföretag, visar sig ofta mycket svårt. Om man vill försöka att generellt avgöra de totala effekterna på Sveriges betalningsbalans av den utländska företagsetableringen under en viss tidsperiod, möter problem, som ställer mycket stora krav på det empiriska underlaget. Den följande diskussionen är därför begränsad till att antyda riktning och storleksordning av de viktigaste tänkbara effekterna.

In- och utflöde av kapital

a. Kapitalöverföringar

Som framgår av kap. 2 beviljade riksbanken 1960—1965 tillstånd till utländska *direkta investeringar* i Sverige till ett sammanlagt värde av 2 056 miljoner kronor. Riksbankens uppfattning är att tillstånden utnyttjas i det närmaste helt om än delvis med avsevärd eftersläpning. De faktiskt företagna direkta investeringarna under perioden 1963—1965 uppgick till 1 542 miljoner kronor jämfört med beviljade tillstånd om 1 757 miljoner kronor.¹ Den förstnämnda siffran inkluderar samtliga investeringar, som kommit till riksbankens kännedom, oavsett om de finansierats genom kontantöverföringar, utnyttjande av varufordringar, vinstmedel och licensavgifter eller genom direkt överföring av varor i samband med investeringar.

Oavsett i vilken form kapitalöverföringen sker innebär den i sin helhet ett tillskott till valutareserven antingen direkt i form av valutainflöde eller indirekt genom minskat valutaoutflöde. Detta gäller dessutom vare sig kapitalöverföringen sker i samband med nyetablering eller köp av ett existerande svenskt företag.

¹ Sveriges riksbank. Årsbok 1962—1965.

Mot valutainflödet i form av direkta investeringar bör ställas de *desinvesteringar*, dvs. repatriering av investerat kapital, som skedde under perioden. Riksbanken uppskattar dessa till 176 milj. kronor, dvs. endast ca 11 % av de under samma tid företagna bruttoinvesteringarna. De utländska företagsinvesteringarna under perioden 1962—1965 innebar alltså ett valutainflöde av 1 366 milj. kronor netto.

b. *Vinstremitteringar*

En uppmärksammas minuspost i betalningsbalansen utgör det valutautflöde, som uppkommer i samband med remitteringar av vinster till utlandet. Storleken av denna post kan tyvärr ej fastställas på grund av att utländska moderbolag kan ta hem avkastningen på det kapital de investerat i sina dotterbolag på många olika sätt, av vilka somliga ej låter sig fångas statistiskt.

Den samlade *utdelningen* i de utländska dotterföretagen i Sverige utgjorde år 1962 ca 44 milj. kronor (tabellbilaga 4), motsvarande 5,8 % av bolagens totala aktiekapital och 3,4 % av deras bokförda egna kapital. Utdelningen motsvarade drygt 70 % av företagens redovisade vinster. Totalt sett reinvesterades således knappt 30 % av vinsterna. Man får då ta hänsyn till att handelsföretagens utdelning var större än den redovisade vinsten och att oljebolagen redovisade en sammanlagd förlust av drygt 7 miljoner kronor. I industriföretagen utgjorde vinsterna nära 50 miljoner kronor, varav drygt hälften reinvesterades. Som jämförelse kan nämnas, att de svenska börsnoterade företagen år 1962 reinvesterade ca 30 % av sina vinster.¹

De totalt redovisade vinsterna utgjorde inte ens 3 % av det bokförda utländska företagskapitalet i Sverige, som i kap. 5 uppskattades till minst 2,2 miljarder kronor år 1962.

Även om det är farligt att dra långtgående slutsatser från ett enda års redovisning, pekar det förhållandet att många utländska

¹ *Källa:* "Storbolagen ger 11 procent". Osignerad artikel på handelssidan i Dagens Nyheter 11 april 1965.

dotterföretag, speciellt inom handeln och oljebranschen, redovisar mycket låga vinster eller rentav förluster, på att vissa moderbolag valt att ta hem sina vinster i andra former än utdelningar. Med hänsyn till de utländska dotterföretagens omfattande lån från moderbolaget och vad som ovan sagts om forskningens lokalisering till moderbolaget förefaller det troligt att *räntor på lån* mellan moder- och dotterbolag liksom *royalty-avgifter* uppgår till avsevärda be-
lopp. Det är också sannolikt, att vissa moderbolag debiterar sina dotterbolag avgifter för annan teknisk, kommersiell eller administrativ service. Remitteringar i dessa former innebär givetvis, att de utländska dotterföretagens redovisade vinster minskas i motsvarande grad och är alltså en nackdel ur svensk skattesynpunkt.

Detta gäller i ännu högre grad det förhållandet att man i somliga internationella koncerner tillämpar system för intern prissättning, som leder till att alla vinster samlas hos moderbolaget eller eventuellt hos ett holdingbolag i ett lågskatteland. Mot detta kan skattemyndigheterna visserligen principiellt ingripa, men svårigheterna att bedöma skäligheten av ett pris måste vara stora. Det faktum, att t.ex. oljebolagen i regel inte redovisar några vinster i Sverige, kan i och för sig tyda på att moderbolagens debiteringspriser är för höga. Generellt kan sägas, att de dubbelbeskattningsavtal, som Sverige f.n. har med praktiskt taget samtliga länder, som gjort företagsinvesteringar inom landet, bör ha minskat incitamenten till medveten "skattesmitning". I de fall då företagen ej redovisar vinst i Sverige, bör en indirekt beskattning minska verkningarna av en eventuell sådan.

c. Nettoeffekter

Trots vad som anförts om olika "dolda" former för vinstremitteringar är det rimligt att anta att de totala vinstremitteringarna under första hälften av 1960-talet varit relativt små i jämförelse med kapitalöverföringarna (netto) från utlandets sida under samma period.

Det stora antalet under perioden nyetablerade dotterföretag tor-

de ha fått "plöja ned" huvuddelen av uppkomna vinstmedel för att kunna expandera den egna rörelsen. Den omfattande investeringsverksamheten i äldre dotterföretag bör också i första hand ha finansierats med interna medel, dvs. avskrivningar och kvarhållna vinstmedel.

Antagandet att inflödet av kapital till utländska dotterföretag under perioden ifråga avsevärt överstigit motsvarande kapitalutflöde får ytterligare stöd av ett annat förhållande. Det finns vissa tecken som tyder på att kapitalöverföringarna till utländska dotterföretag i Sverige underskattas i riksbankens statistik. Vanliga kommersiella krediter mellan moder- och dotterföretag registreras ej bland de direkta investeringarna. Studier av utländska dotterföretags balansräkningar har visat att utökning av normala kredittider är en mycket vanlig metod att finansiera utländska dotterföretag i Sverige. Om dessa "övernormala" krediter aldrig betalas eller om de omvandlas till långfristiga lån eller aktiekapital utan att detta kommer till riksbankens kännedom, har det skett en ej registrerad kapitalöverföring. Det är sannolikt att vi här har en del av förklaringen till den ständigt omdiskuterade "restposten" i svensk betalningsbalans. Om utländska moderbolag som ett led i finansieringen av sitt svenska dotterföretag ger detta längre varukrediter än vad som är normalt för branschen, får man under perioder med ökad utländsk företagsetablering en markant ökning av de kommersiella krediterna och därmed en ökad restpost i betalningsbalansen. Vid en minskad nyetablering av utländska dotterföretag reduceras givetvis restposten. Dessutom kan framhållas, att om en del av krediterna aldrig återbetalas kvarstår viss obetald import som ett permanent fenomen.

Det finns dock inga möjligheter att undersöka om antagandet att det förekommer oregistrerade kapitalöverföringar till utländska dotterföretag i Sverige är riktigt, eftersom detta skulle innebära att vederbörande företag brutit mot bestämmelserna att begära riksbankens tillstånd för en sådan åtgärd. Motsvarande förhållande kan givetvis i och för sig uppstå vid en ökning av svenska företags utlandsetableringar. En nyligen publicerad undersökning visar dock

att svenska företag vid finansiering av sina utländska dotterbolag i växande utsträckning utnyttjar lokala kapitalkällor.¹ De svenska moderbolagen bör under hittillsvarande delen av 1960-talet på grund av den rådande kapitalknappheten inom landet ha haft svårt att utöka kredittiderna i samma utsträckning som skett i den andra riktningen.

Effekter på handelsbalansen

Det är inte möjligt att generellt avgöra hur Sveriges handelsbalans påverkats av den under senare år ökade utländska företagsetableringen i landet. Effekten bestäms i varje enskilt fall av en mängd faktorer, av vilka några skall beröras i det följande. I huvudsak behandlas kortsiktiga effekter, men anslutningsvis antyds något om vad effekterna kan bli på längre sikt.

a. Effekter på importen

Tillverkning vid ett utländskt dotterföretag i Sverige torde i de allra flesta fall innebära en ersättning för import av *motsvarande produkter*.

För det första utgör för moderbolaget tillverkning vid ett svenskt dotterföretag i regel ett direkt alternativ till att exportera samma produkter. Det har visat sig att många utländska dotterföretag i landet startat som rena försäljningsbolag för att efter en tid ta upp egen tillverkning. Tillverkningen vid dotterföretaget kommer således att ersätta tidigare import från moderbolaget.

Den importsubstituerande effekten av tillverkning vid utländska dotterföretag i Sverige inskränker sig inte till detta, eftersom dotterföretagens produktion i regel inte konkurrerar enbart med moderbolagets utan även med andra importerade produkter. Utländsk nyetablering här bör därför alltid i viss mån ersätta import, naturligtvis förutsatt att det inte gäller områden med hundraprocentig självförsörjningsgrad. Sannolikheten för att utländsk nyetablering

¹ Lund, H. a.a. sid. 78.

skall få en importsubstituerande effekt ökar alltså ju högre den svenska importandelen är för produkten ifråga. Det är då intressant att notera (se tabellbilaga 5, s. 161), att praktiskt taget samtliga industrigrenar (ISIC-grupper) med hög utländsk koncentrationskoefficient också har hög importandel. En mer detaljerad industriklassificering krävs emellertid för att man skall våga dra några slutsatser om storleken av den importsubstituerande effekten.

Det har vidare konstaterats, att en växande andel av den utländska företagsetableringen i Sverige tar formen av köp av existerande svenska tillverkningsbolag. I detta fall medför den utländska etableringen givetvis inte någon direkt importsubstitution. På längre sikt kan dock en sådan uppkomma. Det är t.ex. tänkbart, att det övertagande utländska bolaget utvidgar det svenska företags sortiment med produkter som det tidigare exporterat till Sverige. Vidare kan det svenska företags effektivitet av tidigare angivna orsaker öka genom övertagandet så att det får större möjligheter att möta annan importkonkurrens.

Av det förhållande att tillverkning vid ett utländskt dotterföretag i Sverige i regel kan antas i någon mån ersätta import av motsvarande produkter, följer inte nödvändigtvis att en ökad utländsk företagsetablering inom landet kommer att verka reducerande på den totala svenska importen. Det kan nämligen vara så att de utländska dotterföretagen i Sverige i högre utsträckning än svenskägda företag tillfredsställer sin efterfrågan på *råvaror och halvfabrikat* genom import.

Det var i varje fall år 1962 mycket vanligt att utländska tillverkningsbolag i Sverige importerade råvaror och halvfabrikat. Av de 132 tillverkningsbolag som besvarade enkätens frågor om import (bortfallet var 11 %) bedrev 85 % egen import av råvaror och/eller halvfabrikat. Några uppgifter om importens storlek finns ej tillgängliga. Det är därför inte möjligt att kvantitativt belysa importandelens höjd i jämförelse med övrig svensk industri. Det är dock sannolikt att import av råvaror och halvfabrikat i ett utländskt dotterföretag i genomsnitt har större omfattning än i ett motsvarande svenskägt företag. Många utländska dotterföretag bedrev

montering eller sammansättning av från moderbolaget importerade produkter. Andra var för sin tillverkning beroende av från moderbolaget importerade råvaror.

Av enkätsvaren framgick emellertid att endast ca 10 % av de tillverkande utländska dotterföretagen hade hela sin import koncentrerad till moderbolaget. Ytterligare 10 % importerade uteslutande från moder- och andra koncernföretag. Den största gruppen tillverkningsbolag, ca 55 %, importerade såväl från moder- och andra koncernföretag som från utomstående. 10 % av företagen importerade enbart från utomstående.

Trots att en stor andel företag importerade från andra än koncernföretag, torde denna del av importen totalt sett vara relativt liten. Bland de företag som redovisade importens procentuella fördelning på olika kategorier av leverantörer dominerade i varje fall importen från koncernföretag kraftigt. Det bör observeras att moderbolaget och övriga koncernföretag i regel inte låg i samma land. Ett svenskt dotterföretag, som ingick i en stor internationell koncern, bedrev därför ofta import från ett flertal länder.

Det kan slutligen framhållas, att etablering av utländska försäljande dotterföretag i Sverige också bör ge upphov till en viss omfördelning av svensk import. Eftersom etablering av en egen försäljningsorganisation inom landet får ses som ett uttryck för en ökad satsning på den svenska marknaden, bör man åtminstone för vissa varugrupper finna ett positivt samband mellan omfattningen av försäljande dotterföretag och importutveckling från olika länder. Den närmare karaktären av detta samband är det givetvis mycket svårt att fastställa statistiskt.

b. Effekter på exporten

Den export, som bedrivs av utländska dotterföretag i Sverige, utgör givetvis brutto ett tillskott till valutareserven. Storleken av nettotillskottet bestäms av i vilken utsträckning denna export ersätter annan svensk export. Lätt inses att det krävs mycket ingående studier för att närmare kvantifiera denna effekt på handelsbalansen.

Med hänsyn till att exporten från utländska dotterföretag i Sverige f.n. syns ha ganska ringa omfattning (kap. 6) noteras den här endast som en pluspost av relativt obetydlig storlek.

Det är inte nödvändigt att produktion vid utländska dotterföretag ersätter import eller säljs på export för att den skall ha gynnsamma effekter på handelsbalansen. Som Robinson påpekar¹ medför tillverkning vid utländska dotterföretag, förutsatt att produktionseffektiviteten är högre än i inhemska företag, att produktionsfaktorer blir tillgängliga för tillverkning, som kan ersätta import eller säljas till utlandet. En liknande effekt erhåller man om den utländska företagsetableringen medför att inhemska företag kan erhålla varor och tjänster till lägre priser än tidigare och därmed öka sin konkurrenskraft gentemot utlandet. Spridningen av know-how från utländska dotterföretag till andra delar av näringslivet liksom över huvud taget den ökade konkurrens som utländsk etablering medför bör också på lång sikt påverka betalningsbalansen i positiv riktning. Några möjligheter att kvantifiera alla dessa indirekta effekter på betalningsbalansen finns givetvis ej. Här påpekas blott deras existens, och de kan noteras som en pluspost av okänd storlek.

Nettoeffekt på betalningsbalansen

Som framgått av den ovan förda diskussionen är det svårt att ens inom vida gränser beräkna nettoeffekten på den svenska betalningsbalansen av en ökad utländsk företagsetablering i nuvarande former. Under perioden 1960—1965 torde dock effekten totalt sett ha varit positiv. Kapitalströmmarna mellan moder- och dotterföretag bör ha resulterat i ett netto kapitalinflöde. Den relativt sett stora importen av råvaror och halvfabrikat till utländska dotterföretag i Sverige bör ha uppvägs av etableringarnas gynnsamma effekt på handelsbalansen i form av importsubstitution och ökad export.

Hypotesen att utländsk företagsetablering inom landet medför

¹ Robinson, R. D., International business policy. New York 1964, sid. 115.

ett nettotillskott till valutareserven avser dock enbart perioder med omfattande nyetablering och även då endast på kort sikt. På lång sikt måste man ta hänsyn till att skuldsättningen till utlandet ökar i takt med dotterföretagens tillväxt.

Denna ökade skuld till utlandet innebär givetvis en potentiell påfrestning på betalningsbalansen, eftersom man måste räkna med att vinsthemtagning i en eller annan form förr eller senare aktualiseras. Vinsthemtagningarna kan, om de får stor omfattning under kortare perioder, ge upphov till valutaproblem.

De förhållanden, som berörts i detta avsnitt, har förutom svårigheterna att beräkna den totala effekten på betalningsbalansen, också pekat på att utländsk företagsetablering i Sverige medför en geografisk och strukturell omfördelning av svensk utrikeshandel, som på lång sikt kan bli betydande. En närmare analys av företags-etableringens effekt på den svenska handelsbalansen ställer mycket stora krav på det statistiska materialet. Det är uppenbart, att allt eftersom etableringen av företag i båda riktningarna över landets gränser ökar i omfattning, ger statistiken över de registrerade varurörelserna en allt ofullständigare bild av utrikeshandelns reella utveckling. Men hänsyn till utrikeshandelns centrala roll i den svenska ekonomin blir det allt angelägnare att den löpande handelsstatistiken kompletteras med data om utvecklingen av import och produktion i utländska dotterföretag i Sverige, respektive i svenska dotterföretag utomlands. Inte minst med hänsyn till behovet av tillförlitliga prognoser för den kommande utvecklingen av de utrikes betalningarna krävs det att vi kontinuerligt försöker följa vad som sker i den svenska utrikeshandelns "ytterkanter".

Risker för utländsk dominans

Inledningsvis nämndes, att man i vissa länder rest farhågor för att företagsetableringen utifrån skall få så stor omfattning, att den leder till utländsk dominans av den inhemska ekonomin. Dessa farhågor syns utgå ifrån antagandet att alltför stort utländskt infly-

tande över produktion, sysselsättning, prisbildning etc. medför vissa skadliga konsekvenser. Låt oss först, utan att ta ställning till hur berättigat ett sådant antagande är undersöka, om någon del av det svenska näringslivet är utländskt dominerat i den meningen, att den övervägande delen av *produktionen* sker i utlandskontrollerade företag.

En del av svaret på frågan kan man få genom att studera den lagstiftning, som på olika sätt inskränker utlänningars rätt att bedriva företagverksamhet i Sverige. Den tidigare nämnda "inskränkningsslagen", som gör utlänningars förvärv av fast egendom inom landet beroende av tillståndsgivning av Kungl. Maj:t, innehåller vidare ett indispensable förbud för utlänning att inmuta svensk mineralfyndighet. Genom den s.k. "inlösningslagen"¹ har den svenska regeringen dessutom försäkrat sig om möjligheten att, "om synnerliga skäl föreligger", expropriera utlandsägda gruvor i Sverige.

Vid sidan av denna lagstiftning, som inskränker utlänningarnas rätt att förvärva svenska naturtillgångar, finns en rad lagbestämmelser, som förhindrar eller inskränker utländsk företagsetablering inom speciella verksamhetsområden.² I banklagen finns bl.a. bestämmelser, som innebär förbud för utlänningar att förvärva aktier i svenskt *bankaktiebolag* på annat sätt än genom bodelning, arv eller testamente. Vidare finns inskränkningar i rätten för utländska intressen att i Sverige bedriva *försäkringsrörelse*. Fr.o.m. 1950 kan dock Kungl. Maj:t bevilja utländsk försäkringsanstalt koncession att under vissa villkor bedriva sådan rörelse i Sverige. Även rätten att bedriva *kustfart och insjöfart* med utländskt fartyg liksom att *överlåta svenskt fartyg* eller andel däri till utlänning är underkastad tillståndstvång. När det gäller utlänningars rätt att i Sverige äga och utge *periodisk tidskrift*, att bedriva *inrikes luftfart* samt att *tillverka krigsmateriel*, som ej sker i ringa omfattning, innehåller lagstiftningen indispensable förbud.

¹ Lag av den 21 december 1949 om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m.m.

² En översikt över de viktigaste lagrummen ges i bilaga 5.

Här är inte platsen att gå in på de olika motiven till den mot utlänningar diskriminerande lagstiftningen. Låt oss bara konstatera, att motiven inte enbart är av samhällsekonomisk utan även av politisk natur.

Med undantag för de ovan angivna "tabubelagda" sektorerna kan utländska företag erhålla tillstånd att etablera sig inom svensk industri. Kartläggningen har dock visat, att den utländska företagsetableringen inte inom någon industrigren haft sådan omfattning, att man kan tala om utländsk dominans i ovan angiven bemärkelse. Förutsatt att inte produktionen per sysselsatt är nämnvärt högre i utlandskontrollerade än i svenska företag, understiger den utländska andelen av tillverkningen i samtliga arton industrigrenar i tabell 8 (se sid. 75) 20 %. För att finna sektorer av industrin, inom vilka utländska dotterföretag svarar för huvudparten av produktionen, måste man säkerligen använda en betydligt mer detaljerad industrigruppering.

Den relativt låga utländska andelen av flertalet industrigrenar kan naturligtvis i vissa fall vara följden av en restriktiv tillämpning av lagstiftningen. För att ett utländskt företag skall få starta egen tillverkning i Sverige krävs — förutom ett tillstånd att få förvärva fast egendom — av valutatekniska skäl tillstånd att föra in kapital för investering i Sverige. Dessutom krävs i förekommande fall tillstånd att placera en representant för det egna företaget på någon av de tidigare nämnda funktionerna i ett svenskt aktiebolag. De två senare tillstånden har i varje fall under det senaste decenniet beviljats synnerligen generöst. Däremot kan utländska företag ha haft svårigheter att få tillstånd för att bygga eller förvärva industrifastigheter inom vissa delar av industrin. Syftet med tillståndskravet är ju att kunna förhindra utländsk etablering, där sådan inte anses önskvärd. När det gäller råvarubaserade industrigrenar, såsom trä- och massaindustrin, järn- och stålverk etc. förklaras, som tidigare framhållits, den låga utländska andelen av en restriktiv tillämpning av "inskränkningsslagen".

Man kan givetvis också tala om utländsk dominans av en viss bransch om utländska dotterföretag svarar för huvuddelen av för-

·säljningen. I denna mening utländskt dominerad är oljebranschen¹ samt delar av elektroteknisk, kemisk-teknisk och livsmedelsindustri. En sådan utländsk marknadsdominans får skadliga verkningar, om ett eller en grupp av utländska företag befinner sig i en monopolsituation, som kan utnyttjas genom skälig prissättning. Det finns emellertid inga skäl att betrakta de utländska dotterföretagen inom en bransch som en i marknadshänseende enhetlig grupp. Tvärtom bör sannolikheten vara lägre att företag från skilda nationer samarbetar än företag från samma land. I Sverige t.ex. syns branscher med hög utländsk marknadsandel, dvs. förutom oljebranschen, även bil-, kontorsmaskins-, belysnings-, färg-, plast-, konserv- och läkemedelssektorn, kännetecknas av en marknadsituation med ett relativt stort antal inbördes hårt konkurrerande utländska och svenska företag.

Med hänsyn till den ringa aktualitet frågan om utländsk dominans av det svenska näringslivet har f.n. kan det ifrågasättas, om inte den lagstiftning, som reglerar utländsk företagaretablering i Sverige, i många stycken är föråldrad. Även om tillämpningen av lagstiftningen i stort sett är mycket liberal, kan man inte komma ifrån att det föreligger en dubbelhet i attityderna mellan Sveriges liberala handelspolitik och de restriktioner, som gäller för utländskt företagande inom landet. Det förefaller också som om frågan om utländsk dominans uttryckt med enkla procenttal fått alltför stort utrymme i den internationella diskussionen om konsekvenser av utländska företagsinvesteringar.

I stället borde forskningen inom området i framtiden inriktas på att söka definiera och isolera de *potentiella* intressekollisioner, som uppkommer, när beslut, som kan få stor betydelse för ett enskilt lands ekonomiska utveckling, i allt högre grad kommer att fattas inom stora internationella koncerner. Det är sannolikt, att den ökade förekomsten av stora, sinsemellan samarbetande "multinationella" företag kommer att göra det allt svårare för enskilda länder att bedriva en effektiv ekonomisk politik. För att med olika åtgär-

¹ År 1962 svarade utländska dotterföretag för nära 80 % av drivmedelsförsäljningen i Sverige.

der utnyttja de olika fördelarna av utländsk företagsetablering och samtidigt skydda sig mot dess ogynnsamma verkningar krävs fördjupade studier av den ytterst komplicerade beslutsmekanismen i de stora internationella företagen.

Slutligen bör framhållas, att frågan om utländsk företagsetablering har två sidor. Svenska företag i utlandet sysselsätter tre gånger så många personer som de utlandsägda företagen i Sverige. Nettoeffekterna av den utländska etableringen i Sverige bör inte ses isolerade från nettoeffekterna av den svenska etableringen utomlands. Eventuellt negativa konsekvenser av den förra verksamheten kan tänkas mer än uppvägas av positiva konsekvenser av den senare. Den som föreslår ingrepp mot den utländska företagssektorn i Sverige måste alltid beakta möjligheten till återverkningar på den svenska företagsamheten utomlands.

BILAGA 1

Enkätundersökning om utländskt företagande i Sverige

Företagets namn .....

Adress ..... Tel. ....

I. Ägarförhållanden

A. Företaget (eller dess moderbolag i Sverige) är

- ☐ utländsk filial
- ☐ utländskt helägt dotterbolag¹
- ☐ utländskt majoritetsbolag²
- ☐ utländskt minoritetsbolag³

B. Det utländska intressentföretagets⁴ namn och adress

.....

.....

.....

¹ 100 % av aktiekapitalet direkt eller indirekt i utländsk ägo

² 50—99 % av aktiekapitalet direkt eller indirekt i utländsk ägo

³ mindre än 50 % av aktiekapitalet direkt eller indirekt i utländsk ägo

⁴ Undersökningen avser att omfatta dels utländska företags filialer i Sverige, dels samtliga svenska aktiebolag, i vilka utländska företag äger aktier. Om aktierna ägs av utländsk privatperson utan förbindelse med av denne kontrollerade företag i andra länder, behöver detta bara anges under punkt IB och formuläret i övrigt ej ifyllas.

Med utländskt intressentföretag (punkt I B) avses det företag, som står som ägare till aktier i det svenska bolaget (eller i dess moderbolag i det fall bo-

C. Det utländska intressentföretaget

- ☐ är moderbolag i en internationell koncern
☐ ingår i en internationell koncern, vars moderbolag är

.....
 namn

.....
 adress

D. I Sverige finns ..... st. koncernbolag⁵

Finns koncernbolag

a) i Danmark

- ☐ ja
☐ nej

b) i Norge

- ☐ ja
☐ nej

c) i Finland

- ☐ ja
☐ nej

E. Bolaget bildades år .....

Utländsk intressent fr.o.m. år .....

Representerades det utländska intressentföretaget tidigare i Sverige av fristående agent e.d.?

- ☐ Ja   ☐ Nej

laget är dotterbolag till svenskt aktiebolag, som i sin tur har utländsk intressent).

Om det finns fler än ett utländskt intressentföretag, var god ange namn och adress på samtliga.

Om företaget för närvarande är helsvenskt, men tidigare haft utländsk intressent, var god ange namnet på denne (dessa) samt tidpunkten för övergången till svensk ägo. Formuläret i övrigt behöver då ej ifyllas.

⁵ Med koncernbolag avses alla typer av associerade företag, såsom moderbolag, systerbolag, dotterbolag etc. I frågeformuläret behöver endast antalet sådana bolag anges. Det vore dock mycket värdefullt för oss om moderbolaget i den svenska koncernen ville ange namn och adress på samtliga koncernbolag i Sverige. Var god ange även vilka företag som är vilande, dvs. ej bedriver egen rörelse.

BILAGA 1

II. Verksamhet

A. Bransch

- ☐ malmbrytning
  - ☐ metall- och verkstadsindustri
  - ☐ jord- och stenindustri
  - ☐ byggnads- och anläggningsindustri
  - ☐ träindustri och massaindustri
  - ☐ pappers- och grafisk industri
  - ☐ livsmedelsindustri
  - ☐ textilindustri
  - ☐ läder- och gummivaruindustri
  - ☐ kemisk-teknisk industri
  - ☐ varuhandel
  - ☐ förmedlings-, konsultverksamhet e.d.
  - ☐ kommunikationer
  - ☐ förvaltningsbolag
  - ☐ övrigt (var god ange verksamheten)
-

B. Företaget utför följande funktioner⁶

- ☐ enbart försäljning
- ☐ försäljning och lagerhållning
- ☐ försäljning, lagerhållning, service, reparationer, underhåll etc.
- ☐ montering, hopsättning, förpackning etc.
- ☐ tillverkning
- ☐ forskning
- ☐ utveckling

Bedrivs forsknings- eller utvecklingsarbetet

- ☐ endast för egen räkning
- ☐ för koncernens räkning

⁶ Frågan besvaras endast av varuhandels- och industriföretag.

Var god ange den ungefärliga andel av 1962 års totala omsättning (se not 8), som av företaget självt tillverkade produkter svarar för (%) .....

C. Företaget

- ☐ representerar endast koncernföretag
☐ representerar även andra företag

D. Företagets slutliga avnämare⁷ är

- ☐ industri- eller jordbruksföretag
☐ företag inom övriga näringsgrenar
☐ privata konsumenter

E. Företagets huvudprodukter (tjänster) är följande

.....

.....

.....

III. Antal anställda

Medelantal anställda under år 1962
 arbetare ..... övriga anställda .....

IV. Omsättningsuppgifter⁸

- A. Total omsättning⁸ (tusen kronor) .....
 Salutillverkningsvärde⁸ (tusen kronor) .....

⁷ Om mer än en ruta är tillämplig, var god ange den ungefärliga relativa andelen för varje kategori.

⁸ Samtliga uppgifter under IV avser räkenskapsåret 1962. Om räkenskapsåret ej sammanfaller med kalenderåret avses det räkenskapsår som till större delen faller på kalenderåret 1962. Vid räkenskapsår 1 juli—30 juni avses räkenskapsåret 1962—63.

Omsättning (försäljningsvärde) = värdet av under året sålda produkter.
 Salutillverkningsvärde = försäljningsvärdet av under året tillverkade produkter.

BILAGA 1

B. Försäljning inom Sverige

- a) till koncernbolag (tusen kronor) .....
- b) till utomstående (tusen kronor) .....

C. Exportförsäljning

OBS! Frågorna under punkt IV C (rörande exporten) behöver endast besvaras av de företag för vilka exporten uppgår till minst 10 % av totala omsättningen.

- a) Total export (tusen kronor) .....
- b) Förekommer export till koncernbolag? ☐ nej ☐ ja
- c) Förekommer export till koncernbolag i de nordiska länderna? ☐ nej ☐ ja

I Danmark? ☐ nej ☐ ja ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

I Norge? ☐ nej ☐ ja ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

I Finland? ☐ nej ☐ ja ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

- d) Förekommer export till koncernbolag i andra länder? ☐ nej ☐ ja

Var god ange de tre viktigaste länderna!

..... ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....
land

..... ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....
land

..... ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....
land

- e) Förekommer export till utomstående? ☐ nej ☐ ja

- f) Förekommer export till utomstående i de nordiska länderna? ☐ nej ☐ ja

I Danmark? ☐ nej ☐ ja ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

I Norge? ☐ nej ☐ ja ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

I Finland? ☐ nej ☐ ja ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

g) Förekommer export till utomstående i andra länder?

☐ nej ☐ ja

Var god ange de tre viktigaste länderna?

..... ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

land

..... ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

land

..... ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

land

D. Import

Förekommer import

a) Från moderbolaget ☐ nej ☐ ja

ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

b) Från andra koncernbolag ☐ nej ☐ ja

ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

c) Från utomstående ☐ nej ☐ ja

ungefärlig andel av totala omsättningen (%) .....

Importen utgöres av ☐ råvaror ☐ halvfabrikat

☐ färdiga produkter

Vi har full förståelse för att det kan finnas skäl som gör att Ni ej anser er kunna ge ett fullständigt svar på samtliga frågor under punkt IV. Vår förhoppning är dock att frågorna besvaras så långt som anses möjligt. Av speciell vikt är frågorna om export över huvud taget förekommer och i så fall i vilken omfattning.

Vi vill också påpeka att alla randanmärkningar och kommentarer till frågorna eller till undersökningen i dess helhet är mycket välkomna.

Vågar vi slutligen be Er om att till det ifyllda frågeformuläret bifoga ett exemplar av årsredovisningshandlingarna för 1962? Vårt fortsatta arbete skulle då underlättas avsevärt.

Utländskt associerade företag i Sverige år 1962

Som framgått av kap. 3 fanns det år 1962 ca 150 svenska aktiebolag, som helt eller delvis var utlandsägda utan att kunna betraktas som utländska dotterföretag i här använd bemärkelse. I det följande ges en kort tabellöversikt över dessa utländskt associerade företag. Redovisningsenheten är densamma som används i undersökningen i övrigt, dvs. två eller flera aktiebolag med samma ägare och verksamma inom samma bransch betraktas som *ett* företag.

I tabell 1 har de 132 utländskt associerade företagen fördelats på sex olika kategorier. Kategori A består av företag, som ingår i en internationell grupp, ägd av en utländsk privatperson och utan något moderbolag i egentlig mening. I enkäten uppgavs, att företagen betraktade sig som helt fristående och inte i någon mån kontrollerades från utlandet. Kategori B utgör företag, som helt eller delvis ägdes av ett utländskt företag men uppgavs vara helt fristå-

TABELL 1. *Olika kategorier av utländskt associerade företag.*

Kategori	Antal företag	Aktie- kapital, 1000-kr	Antal anställda
A. Ingår i internationell grupp	10	4 080	340
B. Har systerbolag i utlandet	13	55 325	3 165
C. Ägs av utländsk privatperson bosatt utomlands	30	7 205	1 256
D. Ägs av utländsk privatperson bosatt i Sverige	56	8 171	744
E. Ägs av utländsk privatperson med okänd hemvist	19	1 637	107
F. Ägs av flera utländska dotterföretag	4	70	11
Summa	132	76 488	5 623

ende i alla utom juridiska avseenden. Som exempel kan nämnas AB Marabou, som bildades som dotterbolag till den norska chokladfabriken Freja men i dag måste anses vara helt självständigt, fastän Freja (liksom Frejas huvudintressenter familjen Throne-Holst) fortfarande har ett betydande aktieinnehav. I denna kategori ingår för övrigt ett flertal företag i vilka danska företag äger intressen. Kategori C, D, E utgör företag, som ägdes av utländska privatpersoner, av vilka huvuddelen var bosatta i Sverige. Eftersom dessa i regel efter en tid förvärvar svenskt medborgarskap, är kategori D (och vissa företag i kategori E) i alla avseenden att likställa med helt svenskägda företag. Till kategori F har slutligen hänförs fyra mindre företag, som ägdes gemensamt av de utlandsägda oljebolagen i Sverige och utförde vissa för dem gemensamma funktioner.

De 132 företagen hade tillsammans ett aktiekapital på 76 milj. kronor. 28 av företagen bedrev år 1962 ingen egen rörelse. De återstående 104 företagen sysselsatte drygt 5 600 personer. De företag, som var associerade till utländska företag (kategori A och B), var som framgår av tabell 1 i genomsnitt betydligt större än de till utländska privatpersoner associerade företagen (kategori C—E).

Företagen i kategori B—E har i tabell 2 fördelats efter nationalitet. Nära hälften av företagen var danskägda. Norden svarade för två tredjedelar av antalet företag och inte mindre än 94 % av sys-

TABELL 2. *Utländskt associerade företag fördelade på kategorier och länder.*

Land	Kategori B		Kategori C		Kategori D		Kategori E		Summa	
	Antal företag	Antal anst.	Antal företag	Antal anst.	Antal företag	Antal anst.	Antal företag	Antal anst.	Antal företag	Antal anst.
Danmark	10	1 224	18	741	14	117	10	98	52	2 180
Norge	2	1 912	7	485	10	361	4	1	23	2 759
Övr. EFTA	—	—	1	—	10	77	3	1	14	78
EEC	—	—	1	6	10	92	—	—	11	98
USA	1	29	2	21	3	7	1	6	7	63
Övriga länder	—	—	1	3	9	90	1	1	11	94
Summa	13	3 165	30	1 256	56	744	19	107	118	5 272

BILAGA 2

selsättningen. Övriga länder värda att notera var Schweiz med 9, USA med 7 och Tyskland med 6 företag.

34 företag bedrev enligt bolagsordningen tillverkning, 72 enbart försäljning och återstoden, 26 företag, var serviceföretag.

Såväl tillverkande som försäljande företag har med ledning av uppgifter i bolagsordningen i tabell 3 fördelats på industrigrenar enligt ISIC-klassifikationen. De tillverkande företagen, som svarade för 87 % av försäljningen, var spridda över ett flertal industrigrenar. De flesta företagen fanns inom kemisk- och kemisk-teknisk industri samt inom grafisk industri. Påfallande få företag bedrev tillverkning inom metall- och verkstadsindustrin. Däremot fanns det ett stort antal företag som bedrev försäljning av verkstadsprodukter.

TABELL 3. *Utländskt associerade företag fördelade på ISIC-grupper.*

ISIC-grupp	Produkter	Tillverkande företag		Försäljande företag	
		Antal företag	Antal anst.	Antal företag	Antal anst.
20—22	Livsmedel, drycker, tobak	2	1 470	8	5
23	Textilvaror (ej konfektion)	1	4	—	—
24	Beklädnadsvaror (inkl. skor)	2	146	4	12
25	Trävaror (exkl. möbler)	1	159	1	4
26	Möbler och inredningar	—	—	1	9
27	Massa och papper	1	120	1	2
28	Grafiska prod. (inkl. förlag)	6	651	1	—
29	Läder och skinn (exkl. skor)	2	73	—	—
30	Gummivaror	—	—	1	—
31	Kemiska produkter	7	515	3	13
32	Produkter av olja och kol	—	—	1	—
33	Andra icke metalliska prod.	—	—	—	—
34	Järn- och metallverk	2	149	1	12
35	Metallvaror (ej mek. o. transp.)	2	613	3	15
36	Maskiner (ej elektr.)	2	50	18	381
37	Elektr. maskiner o. apparater	—	—	6	43
38	Transportmedel	—	—	3	31
39	Andra varor (instrument etc.)	1	—	2	4
	Varor från flera ISIC-grupper	5	145	18	92
Summa		34	4 095	72	623

Beräkning av realkapitalet i utländska dotterföretag

Brandförsäkringsvärdena som mått på realkapitalet

Med ett företags realkapital avses i allmänhet det samlade värdet av dess reella tillgångar. Att finna ett rättvisande värde på dessa tillgångar erbjuder ofta stora problem. Många företags produktionsutrustning är så specialiserad, att den helt saknar eller i varje fall har mycket begränsade möjligheter till alternativutnyttjande. I sådana fall existerar alltså inget marknadspris i egentlig bemärkelse. Den möjlighet som återstår är att beräkna tillgångarnas värde med utgångspunkt från deras produktionskostnader. Problemet blir då att fastställa tillgångarnas löpande återanskaffningskostnader. Det brukar ofta framhållas att brandförsäkringsvärdena utgör ett relativt tillfredsställande mått på dessa kostnader. För att detta skall vara riktigt krävs att företagen, när de värderar sina tillgångar för brandförsäkringsändamål, löpande gör justeringar såväl med hänsyn till prisutveckling som till teknisk och ekonomisk förslitning. Före år 1955 syftade värderingen också till att fastställa tillgångarnas "dagsvärde" i denna bemärkelse.

I samband med Lundbergs studie av produktivitets- och räntabilitetsförhållandena i den svenska industrin gjorde hans medarbetare Jaak Järv ett försök att fastställa, i vilken mån brandförsäkringsvärdena gav ett någorlunda korrekt mått på industrins realkapital (definierat som deprecierat återanskaffningsvärde för fysiska tillgångar). Hans slutsats var att den svenska industrins kapitalutrustning under perioden 1949—1954 i stort sett varit för högt försäkrat med hänsyn till dess realvärde.¹ Däremot visade sig utvecklingen av brandförsäkringsvärdena för byggnader och maski-

¹ Lundberg, E., Produktivitet och räntabilitet, Stockholm 1961, sid. 266.

BILAGA 3

ner i stort sett överensstämma med utvecklingen av dessa föremåls reala värden.

Den observerade tendensen till "överförsäkring" inom den svenska industrin i början av 1950-talet¹ har med all säkerhet ytterligare ökat i och med att nyvärdeförsäkring² infördes i juli 1955. Med hänsyn till detta har det inte ansetts lämpligt att vid uppskattningen av den utländska företagssektorns värde ur förmögenhets-synpunkt utgå ifrån brandförsäkringsvärden på de reella tillgångarna. Det är inte bara tendensen till medveten överförsäkring, som gör brandförsäkringsvärdena olämpliga som förmögenhetsmått, utan överhuvudtaget deras tvetydiga innebörd och den stora subjektivitet vid deras fastställande, vilket Jaak Järv konstaterade i sin undersökning. Däremot vågar man kanske hoppas att graden av subjektivitet och systematisk överförsäkring är ungefär densamma inom olika branscher samt i utlandskontrollerade och svenskägda företag. I så fall kan man med hjälp av brandförsäkringsvärdena mäta det utländska företagskapitalets relativa fördelning på branscher och industrigrenar. Om man dessutom förutsätter, att felbedömningen i huvudsak är densamma vid olika tidpunkter ger brandförsäkringsvärdena vissa möjligheter att följa den utländska företagssektorns utveckling i tiden.

Uppskattning av brandförsäkringsvärdena i utländska dotterföretag

Brandförsäkringsvärdet av byggnader, maskiner och inventarier har använts som mått på realkapitalet i de utländska dotterföretagen. Till följd av att uppgifter om brandförsäkringsvärde eller annat

¹ Järvs uppskattningar tyder på att överförsäkring förekom inom alla industrigrenar utom jord- och stenindustrin. För att få ett mer rättvisande mått på realkapitalet reducerar han brandförsäkringsvärdena med procentsiffror som för de "överförsäkrade industrigrenarna" varierar mellan 13 och 34.

² Som framgår av namnet täcker nyvärdeförsäkringen förutom dagsvärdet den eventuella värdeminskning som uppstått till följd av ålder och slitage.

någorlunda rättvisande värde på varulager inte finns allmänt tillgängliga, avser realkapitalvärdena således endast anläggningstillgångar.

Uppgifter om brandförsäkringsvärden har insamlats åren 1962 och 1965 för de utländska dotterföretag, som respektive år ingick i Svenska Aktiebolag (Aktieägarens uppslagsbok). Av de 468 rörelsedrivande utländska dotterföretagen år 1962 fanns 169 med i Svenska Aktiebolag. 19 av dessa företag lämnade inga uppgifter om brandförsäkringsvärden. De övriga 150 företagen svarade för nära 82 % av den totala sysselsättningen i utländska dotterföretag.

Tabell A (sesid. 144) redovisar beräkningen av brandförsäkringsvärdet år 1962 för de utländska dotterföretagen inom *industrin*. Av sammanlagt 84 utländska industriföretag i Svenska Aktiebolag redovisade 81 brandförsäkringsvärden. De svarade för 86 % av sysselsättningen i samtliga utländska dotterföretag inom industrin. På basis av brandförsäkringsvärdena för de redovisande företagen inom respektive industrigen (ISIC-grupp) har motsvarande värden för samtliga utländska dotterföretag inom industrigen uppskattats. De företag, som inte fanns med i Svenska Aktiebolag, har därvid antagits ha samma brandförsäkringsvärde per anställd som de som ingick i uppslagsverket. Denna förutsättning är givetvis ganska godtycklig. Man kan mycket väl tänka sig, att kapitalintensiteten i den förra gruppen, som utgörs av relativt små företag, systematiskt skiljer sig från kapitalintensiteten i den senare gruppen av större företag. Tillförlitligheten i uppskattningen av det totala brandförsäkringsvärdet i de utländska företagen inom olika industrigrenar blir därför beroende av hur stor täckning som erhålls genom de företag som ingår i Svenska Aktiebolag. Enligt tabell A är täckningen mycket hög för de flesta industrigrenar (ju lägre uppskrivningsfaktor, desto bättre täckning). Undantag utgör i någon mån ISIC 24 (beklädnadsindustrin), ISIC 26 (möbler och inredningar) som dock utgör en mycket liten del av den utländska företagssektorn, ISIC 28 (grafisk industri, förlagsverksamhet etc.) samt ISIC 36 (maskiner, ej elektriska). Med undantag för den sistnäm-

BILAGA 3

da industrigrenen, där den relativt låga täckningen främst förklaras av att det största utländska dotterföretaget, Svenska Dataregister AB, ej uppgav brandförsäkringsvärden, får uppskattningen av de samlade brandförsäkringsvärdena för de utländska dotterföretagen inom industrin anses ha hög precision.

I tabell B (se sid. 145) redovisas motsvarande beräkning för de utländska dotterföretagen inom industrin år 1965. Minimistorleken av aktiekapitalet för de bolag, som ingick i Svenska Aktiebolag,

Tabell A. Beräkning av brandförsäkringsvärde i utländska dotterföretag inom industrin år 1962.

ISIC-grupp	Utländska dotterföretag inom industrin som ingår i Svenska Aktiebolag				Samtliga utländska dotterföretag inom industrin			
	Antal företag	Antal anställda	Brandförsäkringsvärde (tkr)	Brandförsäkringsvärde/anst. (tkr)	Antal företag	Antal anställda	Uppskrivningsfaktor ¹	Brandförsäkringsvärde (uppskrivet tkr)
20—22	7	3 268	210 205	64	10	3 464	1,06	221 700
23	3	1 389	137 133	99	6	1 433	1,03	141 900
24	4	905	17 733	20	11	1 159	1,28	23 200
25	3	458	21 862	48	4	505	1,10	24 200
26	2	49	4 250	87	3	69	1,41	6 000
27	2	3 185	316 105	99	4	3 203	1,01	317 100
28	2	687	44 372	65	6	967	1,41	62 900
29	—	—	—	—	—	—	—	—
30	1	1 098	76 772	70	2	1 105	1,01	77 400
31	22	4 686	258 311	55	40	5 486	1,17	301 700
32	1	384	170 000	443	1	384	1,0	170 000
33	5	1 681	100 598	60	7	1 781	1,06	106 900
34	1	587	94 665	161	2	625	1,06	100 600
35	6	2 172	148 578	68	13	2 371	1,09	161 200
36	10	3 688	101 981	28	20	5 931	1,61	166 100
37	10	11 147	197 360	18	16	12 574	1,13	226 300
38	—	—	—	—	—	—	—	—
39	2	425	6 627	16	5	463	1,09	7 400
Summa	81	35 809	1 906 552	53	150	41 520	—	2 114 600

¹ Antal anställda i samtliga utländska dotterföretag inom industrigrenen, dividerat med antal anställda i de utländska dotterföretag inom industrigrenen, som ingår i Svenska Aktiebolag.

hade då höjts till 400 000 kronor (år 1962 var gränsen i princip 300 000). Till följd av detta hade två utländska industriföretag utgått ur uppslagsverket. Å andra sidan hade det tillkommit 36 utländska industriföretag, av vilka 26 etablerats efter 1962. 13 företag, flertalet nybildade, redovisade inga brandförsäkringsvärden. De 105 redovisande företagen hade, som framgår av tabell B, tillsammans fler anställda än samtliga utländska industriföretag år 1962. Eftersom uppgifter saknas om den totala sysselsättningen i

Tabell B. Beräkning av brandförsäkringsvärde i utländska dotterföretag inom industrin år 1965.

ISIC-grupp	Utländska dotterföretag inom industrin som ingår i Svenska Aktiebolag				Samtliga utländska dotterföretag inom industrin	
	Antal företag	Antal anställda	Brandförsäkringsvärde (tkr)	Brandförsäkringsvärde per anställd (tkr)	Uppskrivningsfaktor ¹	Brandförsäkringsvärde (uppskrivet tkr)
20—22	8	3 650	283 429	78	1,06	300 400
23	4	2 670	263 552	99	1,03	271 500
24	7	1 040	29 501	28	1,28	37 800
25	2	323	24 871	77	1,10	27 400
26	2	55	3 630	66	1,41	5 100
27	2	2 716	426 574	157	1,01	430 800
28	3	1 057	74 967	71	1,41	105 700
29	—	—	—	—	—	—
30	1	1 222	101 400	83	1,01	102 400
31	31	6 243	455 867	73	1,17	533 400
32	1	267	215 755	808	1,0	215 800
33	8	2 445	218 155	89	1,06	231 200
34	1	578	114 073	197	1,06	120 900
35	10	2 870	179 589	63	1,09	195 800
36	13	5 183	212 411	41	1,61	342 000
37	11	11 817	363 981	31	1,13	411 300
38	—	—	—	—	—	—
39	1	422	7 534	18	1,09	8 200
Summa	105	42 558	2 975 289	70	1,16	3 339 700

¹ Samma som år 1962 (se tabell A).

BILAGA 3

utländska dotterföretag inom industrin år 1965, har för respektive industrigren använts 1962 års uppskrivningsfaktor. De företag, som 1965 ingick i Svenska Aktiebolag, antas alltså ge exakt samma täckning inom varje industrigren som motsvarande företag år 1962. Eftersom det är omöjligt att kontrollera rimligheten av ett sådant antagande, blir uppskattningen för år 1965 osäkrare än för år 1962, men på grund av den genomgående höga täckningen bör totalt sett en tillfredsställande uppskattning ha erhållits även för den senare tidpunkten.

Genom att sätta de ovan beräknade brandförsäkringsvärdena av anläggningarna i utländska dotterföretag inom olika industrigrenar

Tabell C. Utländsk andel av olika industrigrenars realkapital år 1962 respektive år 1965.

Industrigren	1962			1965		
	Realkapital ¹ i utländska dotterföretag (mkr)	Realkapital i samtliga in- dustriföretag (mkr)	Utländsk kapital- andel (%)	Realkapital i utländska dotterföretag (mkr)	Realkapital i samtliga in- dustriföretag (mkr)	Utländsk kapital- andel (%)
Metall- och verkstads- industri	661,6	23 396	2,8	1 078,2	31 266	3,4
Jord- och sten- industri	106,9	2 745	3,9	231,2	4 003	5,8
Träindustri	30,2	2 653	1,1	32,5	3 474	0,9
Massa- och pappers- industri	380,0	12 063	3,2	536,5	15 318	3,5
Livsmedelsindustri ²	221,7	5 053	4,4	300,4	7 051	4,3
Textil- och sömnads- industri	165,1	3 199	5,2	309,3	4 048	7,6
Läder- och gummi- industri	77,4	1 163	6,7	102,4	1 600	6,4
Kemisk och kemisk- teknisk industri	471,7	3 805	12,4	749,2	5 978	12,5
Samtliga industrigrenar	2 114,6	54 077	3,9	3 339,7	72 738	4,6

¹ Brandförsäkringsvärde av fastigheter, maskiner och inventarier (mkr).

² Inkl. dryckes- och tobaksindustri.

Källa: Utländska dotterföretag inom industrin: tabellerna A och B. Samtliga industri-
företag: SOS. Industri 1962, resp. 1965.

i relation till motsvarande värden för samtliga företag inom industrigrenen (de företag som ingår i den svenska industristatistiken, dvs. arbetsställen med minst 5 anställda) får man i tabell C (se sid. 146) ett mått på den utländska kapitalandelen (den utländska andelen av realkapitalet, mätt på angivet sätt) för respektive industrigren. För industrin som helhet har den utländska kapitalandelen ökat från 3,9 % till 4,6 % mellan år 1962 och år 1965. Det är framförallt inom textilindustrin, jord- och stenindustrin samt metall- och verkstadsindustrin som en ökad utländsk andel kan noteras.

I tabell D (se nedan) redovisas en uppskattning av realkapitalet år 1962 i de utländska dotterföretagen inom de viktigaste branscherna. Beräkningarna har skett på samma sätt som ovan beskrivits för industrins vidkommande. Som framgår av uppskrivningsfaktorerna blev täckningen för de övriga branscherna inte lika hög som för industrin. Det värde på realkapitalet i den utländska företagssektorn i dess helhet, 3,4 miljarder kronor, som redovisas, får dock anses vara en relativt tillförlitlig uppskattning. För handels-

Tabell D. Beräkning av realkapitalet i samtliga utländska dotterföretag år 1962.

Bransch	Utländska dotterföretag, som ingår i Svenska Aktiebolag ¹			Samtliga utländska dotterföretag			
	Antal företag	Antal anställda	Brandförsäkringsvärde (tkr)	Antal företag	Antal anställda	Uppskrivningsfaktor ²	Brandförsäkringsvärde (uppskrivet) (tkr)
Industri	81	35 809	1 906 552	150	41 520	1,16	2 114 600
Handel	51	5 867	142 754	238	8 290	1,41	199 000
Oljebranschen	10	4 704	742 159	14	6 615	1,41	1 045 200
Byggnads- verksamhet	2	321	11 431	12	888	2,77	32 000
Övrigt	6	3 716	8 191	54	4 400	1,18	8 800
Summa	150	50 417	2 811 087	468	61 713	—	3 399 600

¹ I allmänhet bolag med minst 300 000 kr i aktiekapital.

² Antal anställda i samtliga utländska dotterföretag inom branschen, dividerat med antal anställda i utländska dotterföretag inom branschen, som ingår i Svenska Aktiebolag.

BILAGA 3

och serviceföretagen, som i regel hade relativt små anläggningstillgångar, spelar det inte så stor roll att täckningen inte är så hög. Den största osäkerheten ligger i uppskattningen av realkapitalet i den utomordentligt kapitalkrävande oljebranschen. Ett par av de största bolagen redovisade nämligen inga brandförsäkringsvärden.

Tabell E (se sid. 148) redovisar motsvarande beräkning av realkapitalet i den utländska företagssektorn år 1965. Eftersom 1962 års uppskrivningsfaktorer måste användas, blir uppskattningen år 1965, såväl för respektive bransch som totalt, osäkrare än år 1962. En jämförelse med tabell D visar dock att det under treårsperioden skett en mycket snabb ökning av det utländska realkapitalet såväl inom industrin som inom olje- och servicesektorn.

Tabell E. Beräkning av realkapitalet i samtliga utländska dotterföretag år 1965.

Bransch	Utländska dotterföretag som ingår i Svenska Aktiebolag ¹			Samtliga utländska dotterföretag	
	Antal företag	Antal anställda	Brandförsäkringsvärde (tkr)	Uppskrivningsfaktor ²	Brandförsäkringsvärde (uppskrivet) (tkr)
Industri	105	42 558	2 975 289	1,16	3 339 700
Handel	60	6 460	227 663	1,41	321 000
Oljebranschen	10	4 570	1 011 336	1,41	1 426 000
Byggnadsverksamhet	4	685	30 704	2,77	85 000
Övrigt	7	5 168	8 432	1,18	10 000
Summa	186	59 441	4 253 424	—	5 181 700

¹ I allmänhet bolag med minst 400 000 kr i aktiekapital.

² Samma som år 1962 (se tabell D).

Några data om de utländska moderbolagen

Datainsamlingen koncentrerades till de tio viktigaste investerarländerna. Uppslagsverket "Kompass" användes i regel som källa. För USA användes som källa tidskriften Fortunes årliga lista över USA:s 500 största industriföretag. Uppgifterna avser i regel år 1962, för ett par av länderna år 1963.

Med hjälp av dessa källor var det möjligt att erhålla data om 330 företag, dvs. tre fjärdedelar av de sammanlagt 441 utländska bolag som ägde rörelsedrivande dotterföretag i vårt land vid utgången av år 1962.

Verksamhetsinriktning

Verksamhetsinriktningen i stort hos moder- och dotterföretag visade sig överensstämma, som framgår av tabell 1, i praktiskt taget samtliga fall. Om man bortser från att moderföretagen ofta hade ett betydligt bredare sortiment än deras dotterföretag, kan man

TABELL 1. *Verksamhetsinriktning hos utländska moder- respektive dotterbolag år 1962.*

Bransch	Antal dotterföretag med respektive verksamhetsinriktning			
	Samma som moderbolaget	Annan än moderbolaget	Uppgift saknas	Summa
Industri	128	3	18	149
Handel	160	17	61	238
Oljebranschen	15	—	—	15
Övriga	24	5	37	66
Totalt	327	25	116	468

tala om en nära hundra procentig branschtrogenhet. I de fåtaliga undantagen var moderföretaget verksamt inom flera industrigrenar medan dotterbolaget endast var verksamt inom en.

Storlek

Flertalet utländska dotterföretag i Sverige ägdes år 1962 av efter svenska förhållanden stora företag (tabell 2). Detta gäller även om man utgår ifrån att de moderbolag, för vilka storleksuppgift saknas i allmänhet var relativt små. De danska och norska moderbolagen hade dock en helt annan storleksstruktur än övriga.

TABELL 2. *Utländska moderbolag fördelade på storleksklasser.*

Land	Procentuell andel moderbolag inom respektive klass				
	Antal företag	Stora företag	Medelstora företag	Små företag	Summa
Danmark	105	12	56	32	100
Norge	29	31	48	21	100
England	52	94	6	—	100
Schweiz	16	75	13	13	100
Tyskland	29	79	21	—	100
Frankrike	8	100	—	—	100
Italien	4	100	—	—	100
Holland	13	85	15	—	100
Belgien	5	100	—	—	100
USA	69	100	—	—	100
Summa	330	62	26	12	100

Stora företag: Företag med minst 1000 anställda eller mer än 10 milj. sv. kr. i aktiekapital.

Medelstora företag: Företag med 100—999 anställda eller mellan 1 och 10 milj. sv. kr. i aktiekapital.

Små företag: Företag med mindre än 100 anställda eller mindre än 1 milj. sv. kr. i aktiekapital.

Man får dock ta hänsyn till att flera av moderföretagen var, om än ganska små i absolut bemärkelse, bland världens största tillverkare inom ett begränsat område eller av en enskild produkt.

Lagstiftning som reglerar utländskt företagande i Sverige¹

Vad beträffar *utlännings rätt att förvärva egendom* råder, enligt 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, för utländska rättssubjekt ett dispensabelt förbud att här i riket förvärva fast egendom eller inmutad mineralfyndighet. Förbudet gäller även för vissa svenska juridiska personer, nämligen svenskt handelsbolag, vari finns utländsk bolagsman, svensk ekonomisk förening samt svenskt aktiebolag, om inte i bolagsordningen intagits visst förbehåll. Genom sådant förbehåll skall bestämmas, att högst så många aktier som vid varje tid motsvarar mindre än en femtedel av röstetalet för bolagets samtliga aktier genom en nyteckning eller överlåtelse får förvärfvas av utländska fysiska och juridiska personer och av svenskt bolag som inte i sin bolagsordning intagit sådant förbehåll. Aktier som sålunda får förvärfvas av nämnda rättssubjekt brukar kallas fria aktier i motsats till övriga, bundna aktier. Ändring av bolagsordning, i vad den innefattar utlänningsförbehåll av nu nämnt slag, kräver Kungl. Maj:ts medgivande.

I syfte att hindra att 1916 års lag kringgås har genom särskild lag, innefattande tillägg till lagen om handelsbolag och enkla bolag, föreskrivits att utlännings, ändå att han erhållit Kungl. Maj:ts medgivande att i riket idka näring, icke må här ingå i handelsbolag utan särskilt tillstånd. Även genom särskilda lagar om bulvanförhållande i fråga om dels fast egendom dels aktier i vissa bolag avses att förhindra kringgående av bl.a. 1916 års lag.

¹ Utdrag ur justitieminister Herman Klings direktiv till den numera nedlagda s.k. etableringsutredningen.

Tillstånd enligt 1916 års lag beviljas dels av Kungl. Maj:t, dels av länsstyrelse. I huvudsak gäller, att länsstyrelse meddelar tillstånd i de ärenden, som avser utlännings förvärv av bostadsfastighet för sig och sin familj eller som avser svenskt bolags eller svensk förenings förvärv av tomt, upplagsplats, mindre stenbrott o.d., om egendomen prövas behövlig för bolagets verksamhet. Tillstånd till andra fastighetsförvärv fordrar Kungl. Maj:ts prövning. Har tillstånd enligt denna lag lämnats svenskt bolag att förvärva fastighet, behövs inte någon ny prövning, om bolaget senare övergår i utländsk ägo.

I detta sammanhang bör framhållas, att även för svenska rättssubjekt gäller väsentliga begränsningar av möjligheterna att förvärva fast egendom eller mineralfyndighet. Härvid syftas på 1925 års lag angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Enligt denna lag krävs i regel tillstånd av Kungl. Maj:ts eller länsstyrelse för nämnda rättssubjekt förvärv av fast egendom.

I anslutning till bestämmelserna i 1916 års lag ges i 177—187 §§ aktiebolagslagen regler om bundna aktier. Härigenom öppnas möjlighet att beträffande aktier ställda till viss man i bolagsordningen intaga förbehåll av innebörd, att aktier i bolaget ej må genom teckning eller överlåtelse förvärfas av aktiebolag eller andra samfälligheter eller stiftelser eller av vissa slag av aktiebolag eller andra samfälligheter eller stiftelser eller av annan än svensk medborgare. Genom bestämmelse i 70 § aktiebolagslagen ges vidare möjlighet att beträffande aktier ställda till viss man i bolagsordningen stadga att, om aktie övergår till annan än aktieägare eller till annan än ägare av aktie av visst slag, aktieägarna eller ägarna av aktie av visst slag skall vara berättigade att lösa aktien. Bortsett från dessa undantag är aktie i princip fullt överlåtbar och kan således även förvärfas av utländsk medborgare.

Enligt lagen om *bankrörelse* får aktie i bankaktiebolag genom teckning eller överlåtelse förvärfas endast av svenska medborgare, av svenska bolag och föreningar, som utan hinder av 1916 års lag äger förvärva fast egendom eller gruva, samt av andra svenska

samfälligheter och stiftelser. Familjerättsliga fång är dock utan hinder av dessa bestämmelser tillåtna.

Lagen den 22 juni 1939 om förbud i vissa fall mot *överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m.m.* stadgar, att särskilt tillstånd krävs för överlåtelse av svenskt fartyg eller andel däri till utlänning eller till svenskt aktiebolag, vars aktiebrev må ställas till innehavaren eller vars aktiekapital enligt vad aktieboken utvisar till mer än en tredjedel är i utländsk ägo. Även teckning eller överlåtelse av aktie i svenskt aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri, är underkastad tillståndstvång om förvärvaren är utlänning eller sådant svenskt aktiebolag, som nyss nämnts.

Slutligen stadgar *sjölagen*, att utlänning icke får vara huvudredare för svenskt fartyg. Fartyg skall för att anses som svenskt antingen till minst två tredjedelar ägas av svenska medborgare eller också tillhöra aktiebolag vars styrelse har sitt säte i riket och består av aktieägare som är svenska medborgare.

Den nu refererade lagstiftningen har grundläggande betydelse när det gäller frågan om utländsk medborgares etablering i Sverige. Utlännings rätt att här i riket driva näring regleras i övrigt i ett flertal författningar och instruktioner.

Sålunda gäller enligt 1916 års lag dels ett indispensabelt förbud för utländska rättssubjekt att här i landet *inmuta mineralfyndighet*, dels ett dispensabelt förbud att *bearbeta mineralfyndighet* eller *idka gruvdrift*. Tillstånd meddelas av Kungl. Maj:t.

Enligt *näringsfrihetsförordningen* skall utlännings rätt att driva bergverks- eller järnverksrörelse, handels- eller fabriksrörelse, hantverk eller annan hantering vara beroende av tillståndsprövning. Frågor om tillstånd prövas av Kungl. Maj:t efter hörande av utlänningskommissionen och vederbörande länsstyrelse.

Enligt 1955 års lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, den s.k. *filiallagen*, får utländskt företag, vilket enligt sitt hemlands lag är behörigen bildat och registrerat såsom bolag eller ekonomisk förening samt i hemlandet driver näringsverksamhet, efter tillstånd av Kungl. Maj:t här i riket idka näring, som avses i näringsfrihetsförordningen, genom ett avdel-

BILAGA 5

ningskontor med självständig förvaltning (filial). Sådant tillstånd, som kan återkallas när skäl är därtill, må förbindas med särskilda villkor och föreskrifter. Filialen, som genom registreringsförfarandet blir väsentligen likställd med svenska rättssubjekt, skall förestås av en verkställande direktör, som icke behöver vara svensk medborgare men måste vara myndig och bosatt här i riket. Han skall vara utrustad med en vidsträckt fullmakt att tala och svara för företaget och underkastad ett omfattande ansvar för verksamheten här i riket. Vid ansökan om tillstånd skall fogas vederhäftig borgen eller annan godtagbar säkerhet för utskylder till stat och kommun under tre år. Ansökan prövas av Kungl. Maj:t efter hörande av kommerskollegium, patent- och registreringsverket samt riksbankens valutastyrelse.

Härutöver finns beträffande utlännings näringsutövning ett flertal bestämmelser avseende *särskilda verksamhetsområden*. Bland sådan verksamhet, till vilken tillstånd kan erhållas, förtjänar nämnas försäkringsrörelse, fiske i allmänt och enskilt vatten, kustfart eller insjöfart med utländskt fartyg, utövande av tandläkar- och veterinärkonsten, medverkan vid offentlig föreställning, handel med skrot, lump och begagnat gods. Bland verksamhet, för vilken dispens icke kan medgivas, må nämnas utgivande av periodisk tidskrift, tillverkning av krigsmateriel som ej sker i ringa omfattning, inrikes luftfart samt gårdfarihandel. Utlänning kan vidare icke vara medlem i Sveriges advokatsamfund eller Stockholms fondbörs och kan icke antagas till annan mäklare än fastighetsmäklare.

Vidare föreligger vissa inskränkningar i *rätten att utöva funktioner i aktiebolag och ekonomiska föreningar*. Sålunda skall enligt aktiebolagslagen stiftare av aktiebolag vara i Sverige bosatt svensk medborgare eller annat svenskt rättssubjekt av närmare angivet slag. Även styrelseledamot, verkställande direktör, revisor m.fl. skall vara i riket bosatta svenska medborgare. Dispens kan dock lämnas utlänning av kommerskollegium. Lagen om ekonomiska föreningar innehåller icke någon bestämmelse som hindrar utländska fysiska personer att bilda och vara medlemmar i svensk ekonomisk förening men styrelseledamot, revisor m.fl. måste vara

i Sverige bosatta svenska medborgare. Även i vissa andra författningar har krav uppställts på svenskt medborgarskap och bosättning i Sverige som villkor för rätten att inneha viktigare uppdrag. Här må nämnas lagen om järnvägsaktiebolag, lagen om flottning i allmän farled, lagen om försäkringsrörelse, lagen om bankrörelse samt lagen om sparbanker.

Även när det gäller lagstiftning av detta slag bör framhållas att också för svenska medborgare gäller betydande inskränkningar i den fria näringsutövningen. Något allmänt tillståndstvång för att idka näring finns visserligen icke i svensk rätt, men vissa näringar är underkastade sådant tvång. Sålunda krävs t.ex. enligt stenkolslagen, uranlagen och gruvlagen tillstånd för att eftersöka och bearbeta ifrågavarande fyndigheter. Enligt den sistnämnda lagen äger vidare kronan njuta andel med hälften i gruvföretaget.

Av betydelse när det gäller utländsk etablering i Sverige är även att kapitaltransaktioner faller under *valutaregleringen*. Denna kan i fredstid tillämpas när så prövas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet. Den praxis, som de svenska valutamyndigheterna utbildat vid lämnandet av tillstånd avseende in- och utförsel av kapital, bestämmes av strävan att minska riskerna för plötsliga förändringar i valutareserven. Det är således närmast det spekulativa, kortfristiga kapitalet som beröres av regleringen. Man får därför här skilja mellan å ena sidan kapitaltransaktioner av portföljinvesteringskaraktär, dvs. placeringar i obligationer och minoritetsposter av aktier, samt å andra sidan s.k. direkta investeringar, dvs. bildandet av dotterbolag i Sverige eller förvärv av majoritetsintresse eller annat mera betydande intresse i svenska företag, i syfte att idka företagaverksamhet i Sverige. I regel lämnas inte tillstånd till utländska portföljinvesteringar i Sverige, såvida det ej är fråga om byte av svenska värdepapper mot andra svenska värdepapper e.d. Ansökningar om direkta investeringar i Sverige bifalles däremot som regel. Det kan här också nämnas att enligt överenskommelse i OECD Sverige är bundet att godtaga direkta investeringar, om icke med

BILAGA 5

hänsyn till särskilda undantagsförhållanden investeringen bedömes vara skadlig för landet.

Valutaregleringen i dess nuvarande tillämpning inskränker såsom förut framhållits i praktiken inte utlännings etablering i Sverige eller svensk etablering i utlandet. Syftet med valutaregleringen är att verka som ett kompletterande penningpolitiskt medel och dess utformning bestämmes i betydande utsträckning av konjunkturpolitiska överväganden. I lägen av valutapolitisk oro ger valutaförordningen emellertid möjlighet till sådan skärpning av nuvarande praxis inom ramen för nu existerande internationella åtaganden att friheten för utlännings direkta investeringar i Sverige begränsas.

Beträffande *beskattningen* av svenskt bolag, som ägs av utländsk intressent, må slutligen framhållas att, om vinsten i det svenska bolaget genom felaktig prissättning på varor eller tjänster överföres till den utländska intressenten, inkomsten av det svenska bolaget vid beskattningen i princip skall beräknas till det belopp, vartill den kan antagas ha uppgått, därest dylika åtgärder icke vidtagits. Utdelning från det svenska bolaget beskattas med kupongskatt av 30 procent, därest icke den utländska intressenten är bosatt i ett land med vilket Sverige slutit dubbelbeskattningsavtal. I dylikt fall reduceras i regel kupongskatten eller bortfaller helt.

TABELLBILAGA 1

Tillverkande utländska dotterföretag i Sverige år 1962 fördelade på länder och industrigrenar.

Industrigren		Dan- mark	Norge	Fin- land	Eng- land	Övriga EFTA	Tysk- land	Frank- rike	Hol- land	Övriga EEC	USA	Övriga länder	Summa
Metall- och verk- stadsindustri	A ¹	6	5	2	10	3	10	1	2	—	16	1	56
	B	109	784	71	3 032	257	4 997	200	4 362	—	8 056	96	21 964
Jord- och sten- industri	A	3	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	7
	B	1 143	43	—	168	57	—	370	—	—	—	—	1 781
Träindustri	A	2	1	—	1	1	—	—	—	—	2	—	7
	B	327	47	—	131	20	—	—	—	—	49	—	574
Massa- och pappersindustri	A	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	4
	B	18	2 824	—	361	—	—	—	—	—	—	—	3 203
Grafisk industri	A	1	—	—	2	—	1	—	—	—	2	—	6
	B	559	—	—	19	—	128	—	—	—	261	—	967
Livsmedels- industri	A	4	2	—	—	1	—	—	2	—	1	—	10
	B	719	101	—	—	1 644	—	—	977	—	23	—	3 464
Textil- industri	A	10	1	—	2	—	—	1	—	—	3	—	17
	B	1 198	6	—	49	—	—	681	—	—	658	—	2 592
Läder- och gummiindustri	A	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
	B	7	—	—	—	—	—	—	—	—	1 098	—	1 105
Kemisk och kemisk- teknisk industri	A	7	1	—	5	2	4	1	5	2	13	—	40
	B	1 295	18	—	1 014	435	225	50	1 026	88	1 335	—	5 486
Totalt	A	35	12	2	22	8	15	4	9	2	39	1	149
	B	5 375	3 823	71	4 774	2 413	5 350	1 301	6 365	88	11 480	96	41 136

¹ A = Antal företag. B = Antal anställda.

TABELLBILAGA 2

Försäljande utländska dotterföretag i Sverige år 1962 fördelade på länder och industrigrenar.

Industrigren		Dan- mark	Norge	Fin- land	Eng- land	Övriga EFTA	Tysk- land	Frank- rike	Hol- land	Övriga EEC	USA	Övriga länder	Summa
Metall- och verk- stadsindustri	A ¹	25	15	3	26	4	15	5	2	4	16	—	115
	B	938	293	34	689	137	436	455	75	401	2 075	—	5 533
Jord- och sten- industri	A	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	3
	B	—	2	—	4	—	—	—	—	9	—	—	15
Träindustri	A	6	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9
	B	28	26	2	—	—	—	—	—	—	—	—	56
Massa- och pappers- industri	A	—	1	2	—	—	—	—	1	—	1	—	5
	B	—	3	9	—	—	—	—	3	—	4	—	19
Grafisk industri	A	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	3
	B	10	—	—	—	2	—	—	—	—	52	—	64
Livsmedels- industri	A	3	1	1	1	1	1	—	1	—	4	—	13
	B	16	29	2	0	29	4	—	587	—	24	—	691
Textilindustri	A	9	1	2	2	1	1	—	—	1	1	—	18
	B	229	4	5	48	10	31	—	—	1	3	—	331
Läder- och gummiindustri	A	3	1	2	4	1	—	1	1	2	1	—	16
	B	59	10	10	74	22	—	56	7	41	38	—	317
Kemisk och kemisk- teknisk industri	A	11	2	1	2	5	4	4	2	2	9	—	42
	B	91	15	5	34	177	167	17	12	130	197	—	845
Flera industri- grenar	A	2	2	1	1	—	1	—	1	1	2	3	14
	B	70	6	9	8	—	6	—	22	4	279	15	419
Totalt	A	60	26	13	37	13	22	10	8	11	35	3	238
	B	1 441	388	76	857	377	644	528	706	586	2 672	15	8 290

¹ A = Antal företag. B = Antal anställda.

TABELLBILAGA 3

Fördelning av utländska dotterföretag i Sverige 1962 på länder och grad av finansiell kontroll.

	Helägda bolag (inkl. filialer)			Majoritetsbolag			Minoritetsbolag			Vilande bolag			Summa		
	Antal	Ek ¹	Utl. del ²	Antal	Ek	Utl. del	Antal	Ek	Utl. del	Antal	Ek	Utl. del	Antal	Ek	Utl. del
Danmark	93	65 982	65 516	19	46 939	27 113	2	4 434	1 647	13	250	=	127	117 605	94 526
Norge	34	11 519	11 519	4	52 385	51 563	6	1 600	613	6	125	=	50	65 629	63 820
Finland	15	1 012	1 012	2	100	58	1	100	40	4	35	=	22	1 247	1 145
England	49	174 021	172 150	12	65 343	44 980	6	22 491	9 135	7	50	=	74	261 905	226 315
Schweiz	19	32 070	32 070	1	15 122	12 098	—	—	—	3	55	=	23	47 247	44 223
Övr. EFTA	1	476	476	1	296	222	—	—	—	—	—	—	2	772	698
Tyskland	30	41 487	41 487	6	16 040	13 082	5	10 259	3 135	5	63	=	46	67 849	57 767
Frankrike	7	14 848	14 848	4	8 815	4 709	3	5 627	1 390	2	10	=	16	29 300	20 957
Italien	4	6 983	6 983	—	—	—	—	—	—	1	5	=	5	6 988	6 988
Holland	18	141 956	141 956	2	1 789	942	2	3 741	1 870	5	25	=	27	147 511	144 793
Belgien	8	6 012	6 012	1	71	60	2	6 371	1 851	—	—	—	11	12 454	7 923
USA	92	321 249	321 235	5	34 452	30 138	6	67 831	25 636	8	135	=	111	423 667	377 144
Kanada	2	46 544	46 544	—	—	—	—	—	—	3	105	=	5	46 649	46 649
Övr. länder	5	1 231	1 231	1	58	35	—	—	—	—	—	—	6	1 289	1 266
Summa	377	863 390	863 029	58	241 410	185 000	33	122 454	45 317	57	858	858	525	1 230 112	1 094 214

¹ Ek = Eget kapital (tusen kr).

² Utl. del = utländskt ägd del (tusen kr).

TABELLBILAGA 4

*Vinst och utdelning i utländska dotterföretag år 1962 med fördelning på länder och branscher
(i tusental kr).*

Land	Industri		Handel		Olja		Övriga branscher		Totalt	
	Vinst	Utdelning	Vinst	Utdelning	Vinst	Utdelning	Vinst	Utdelning	Vinst	Utdelning
Danmark	7 044	2 639	2 212	1 068	—	—	422	100	9 678	3 807
Norge	545	86	285	155	—	—	— 131	0	699	241
Finland	— 15	0	— 3	0	—	—	97	0	79	0
England	7 094	5 093	679	180	168	0	87	0	8 028	5 273
Övriga EFTA	2 168	1 455	613	129	—	—	—	—	2 781	1 584
Tyskland	2 349	1 374	— 530	96	0	0	174	45	1 993	1 515
Frankrike	1 111	108	— 2 955	63	—	—	—	—	— 1 844	171
Holland	11 110	6 398	1 731	443	—	—	71	40	12 912	6 881
Övriga EEC	181	0	— 3 294	0	0	0	—	—	— 3 113	0
USA	17 800	5 838	18 464	16 715	— 7 424	0	— 37	49	28 803	22 602
Övriga länder	10	0	33	16	—	—	2 043	2 013	2 086	2 029
Summa	49 397	22 991	17 235	18 865	— 7 256	0	2 726	2 247	62 102	44 103

TABELLBILAGA 5

Olika ISIC-grupperas importandel och utländska koncentrationskoefficient.

ISIC	Salutillverkningsvärde (mkr)	Import (mkr)	Export (mkr)	Förbrukning (mkr) ¹	Importandel ²	Utländsk koncentrationskoefficient ³
20—22	10 716	652	312	11 056	5,9	1,05
23	1 757	1 061	196	2 622	40,5	0,78
24	2 218	538	152	2 604	20,7	0,41
25	2 863	153	1 105	1 911	8,1	0,21
26	594	39	60	573	6,8	0,13
27	4 962	96	3 170	1 888	5,1	1,05
28	1 745	58	39	1 764	3,3	0,45
29	257	103	46	314	32,8	0
30	616	149	109	656	22,7	1,93
31	2 718	1 554	569	3 703	41,9	3,77
32	596	1 815	50	2 361	75,9	2,25
33	1 692	251	128	1 815	13,8	1,00
34	4 702	1 521	1 380	4 843	31,4	0,20
35	2 743	425	601	2 567	16,5	0,85
36	7 070	1 796	2 518	6 348	28,3	0,87
37	2 974	1 016	742	3 248	31,3	4,21
38	5 912	1 738	2 102	5 548	31,3	0
39	810	730	230	1 310	55,7	0,61
Summa	54 947	13 695	13 509	55 131	24,9	—

¹ Förbrukning = salutillverkningsvärde + import ./ export.

² Importandel = importvärde dividerat med förbrukning.

³ Def. se kap. 5, sid. 74.

TABELLBILAGA 6

Tullar, importutveckling och företagsetablering från olika handelsområden.

a. Elektroniska produkter

Handelsområde	Andel av Sveriges import av motsvarande produkter		Tull i % av im- portvärde år 1965	Antal etablerade dotterföretag 1960—1965	
	År 1960	År 1965		Tillverkande företag	Försäljande företag
EFTA	19,8	30,8	2,3	2	14
EEC	66,1	53,5	10,4	2	4
USA	12,1	12,2	7,8	6	6
Övriga länder	2,0	3,5	9,2	—	—

b. Maskiner och apparater (ej elektriska)

Handelsområde	Andel av Sveriges import av motsvarande produkter		Tull i % av im- portvärde år 1965	Antal etablerade dotterföretag 1960—1965	
	År 1960	År 1965		Tillverkande företag	Försäljande företag
EFTA	31,8	36,9	2,7	16	24
EEC	43,0	44,2	8,3	2	16
USA	23,9	16,7	8,3	8	10
Övriga länder	1,3	2,2	7,2	—	2

c. Metallvaror

Handelsområde	Andel av Sveriges import av motsvarande produkter		Tull i % av im- portvärde år 1965	Antal etablerade dotterföretag 1960—1965	
	År 1960	År 1965		Tillverkande företag	Försäljande företag
EFTA	34,0	40,0	2,3	10	1
EEC	52,5	48,3	7,6	2	3
USA	9,2	6,6	8,0	4	1
Övriga länder	4,3	5,1	8,0	—	—

d. Kemiska och kemisk-tekniska produkter

Handelsområde	Andel av Sveriges import av motsvarande produkter		Tull i % av im- portvärde år 1965	Antal etablerade dotterföretag 1960—1965	
	År 1960	År 1965		Tillverkande företag	Försäljande företag
EFTA	32,1	36,4	1,9	13	13
EEC	43,2	41,7	5,1	7	8
USA	14,9	11,8	6,8	11	10
Övriga länder	9,8	10,1	2,7	—	1

e. Textilvaror (inkl. beklädnadsvaror)

Handelsområde	Andel av Sveriges import av motsvarande produkter		Tull i % av im- portvärde år 1965	Antal etablerade dotterföretag 1960—1965	
	År 1960	År 1965		Tillverkande företag	Försäljande företag
EFTA	32,9	42,8	4,0	12	19
EEC	48,8	34,5	12,6	—	2
USA	4,3	5,2	12,4	2	—
Övriga länder	13,0	17,5	12,8	—	—

f. Livsmedel

Handelsområde	Andel av Sveriges import av motsvarande produkter		Tull i % av im- portvärde år 1965	Antal etablerade dotterföretag 1960—1965	
	År 1960	År 1965		Tillverkande företag	Försäljande företag
EFTA	18,0	24,0	1,3	6	3
EEC	15,4	13,0	8,5	—	3
USA	10,6	8,7	4,4	3	2
Övriga länder	56,0	54,3	5,5	—	—

Källa: SOS. Utrikeshandel 1960 och 1965.

Litteratur

- American branch factories abroad. Washington 1931. (U.S. Department of Commerce.)
- Andersen, H., Hvem ejer Danmark. København 1966.
- Balassa, B., American direct investments in the Common market. — Banca nazionale del lavoro. Quarterly review. June 1966, s. 121—146.
- The theory of economic integration. London 1962.
- Barlow, E. R., Management of foreign manufacturing subsidiaries. Boston 1953.
- & Wender, I. T., Foreign investment and taxation. West Hanover, Mass. 1955.
- Bertin, G. Y., L'investissement des firmes étrangères en France. Paris 1963.
- Björkman, J., & Högberg, L., Utländsk företagsetablering i Sverige. Trebetygsuppsats vid Handelshögskolan i Stockholm 1967. (Stencil.)
- Board of trade journal. 15 november 1963 och 10 juni 1966.
- Bolagsstämmoprotokoll och andra bolagshandlingar för ca 2 500 aktiebolag. (Patent- och registreringsverkets bolagsexpedition, Stockholm.)
- Buffa, E. S., & Alexander, E. B., When should a company manufacture abroad. — California management review. Winter 1960.
- Carleson, G., & Lindh, L., Partiell konkurrensbedömning och redovisningsanalys av oljeföretagen. Försök till syntes. Trebetygsuppsats vid Handelshögskolan i Göteborg 1964. (Stencil.)
- Carlson, S., Den industriella exportens expansionsproblem. — Svensk ekonomisk tillväxt. En problemanalys. Stockholm 1966, s. 1—15.
- Clee, G. H., & di Scipio, A., Creating a world enterprise. — Harvard business review. Nov.-Dec. 1959.
- Code de la libération des mouvements de capitaux. Paris 1965.
- Dunning, J. H., American investment in British manufacturing industry. London 1958.
- Capital movements in the 20th century. — Lloyd bank review. April 1964.
- Factors limiting U.S. investment abroad. Pt 1—2. Washington 1954. (U.S. Department of Commerce.)

- Fayerweather, J., *Management of international operations*. New York 1960.
- Fleetwood, E. E., *Sweden's capital imports and exports*. Stockholm 1947.
- Florence, S. G., *Investment location and size of plant*. New York 1948.
- Gervais, J., *La France face aux investissements étrangers*. Paris 1963.
- Gordon, W., *The motivation underlying foreign investment*. — *Inter-American economic affairs*. Winter 1959.
- Gårdlund, T., *Industrialismens samhälle*. Stockholm 1942.
- Heckscher, E. F., *Utländsk kapitalplacering i de nordiska länderna*. — *Beretning om det 5. skandinaviske handelsmøde, København 1926*.
- Hodgson, R., & Uytenhoven, H., *Analyzing foreign opportunities*. — *Harvard business review*. March—April 1962.
- Hollander, J., *Les investissements américains en Belgique*. Bruxelles 1963.
- Industriella utvecklingstendenser i Europa. En studie av industriens omställning till stormarknader, utarb. av *John Ekström*. Stockholm 1967. (Handelsdepartementet.)
- Jasay, A. E., *The social choice between home and overseas investment*. — *Economic journal*. March 1960.
- Johnstone, A. W., *United States' direct investment in France. An investigation of the French charges*. Cambr., Mass. 1965.
- Kindleberger, C. P., *International economics*. 3rd ed. Homewood, Ill. 1963.
- Kock, K., *Kreditmarknad och räntepolitik 1924—58*. Uppsala 1961.
- *Statliga åtgärder för reglering av de internationella kapitalrörelserna åren 1932—1939*. — *Festskrift tillägnad professor Nils Stjernberg*. Stockholm 1940.
- Kortregister över svenska aktiebolag och ekonomiska föreningar, i vilka utländska medborgare och i utlandet bosatta svenska medborgare ansökt att få beträda vissa funktioner. (Kommerskollegium, Stockholm.)
- Lund, H., *Svenska företags investeringar i utlandet*. Stockholm 1967.
- Lundberg, E., *Produktivitet och räntabilitet*. Stockholm 1961.
- Mac Donald, J. G., *Minimizing the risk of moving abroad*. — *Business horizons*. Spring 1961.
- Mac Dougall, G. D. A., *The benefits and costs of private investment from abroad. A theoretical approach*. — *Economic record*. March 1960.
- Mueller, G. G., *A groundrule for foreign business operations*. — *California management review*. Spring 1960.
- 1901 års norrlandsutredning. Underdånigt betänkande afg. af kommittén för utredande af frågan "huruledes den sjelfegande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne må kunna vidmakthållas och stärkas och jordbrukets utveckling i nämnda landsdelar befrämjas". Stockholm 1904.
- Nydegger, A., *Die Westeuropäische Aussenwirtschaft*. New York 1961.

LITTERATUR

- Obstacles and incentives to private foreign investment 1962—1964. New York 1965. (National industrial conference Board.)
- Penrose, E. T., Foreign investment and the growth of the firm. — The Economic journal. Vol. 66 (no. 262), June 1956.
- Philipps, E. A., American direct investment in West German manufacturing industries 1945—1959. — Current economic comment. May 1960.
- Polk, J., Meister, I., & Veit, L., U.S. production abroad and the balance of payments. New York 1966. (National industrial conference. Special study.)
- Robinson, H. J., The motivation and flow of private investment. Stanford 1961.
- Robinson, R. D., International business policy. New York 1964.
- Management attitudes towards joint and mixed ventures abroad. — Western business review. Febr. 1962.
- Safarian, A. A., Foreign ownership in Canadian industries. Toronto 1966.
- SOS. Industri. 1960, 1962 och 1965.
- Utrikeshandel. 1960 och 1965.
- Stonehill, A., Foreign ownership in Norwegian industry. Oslo 1965.
- Sundbom, I., Sveriges kapitalimport från Frankrike 1870—1914. — Studier i ekonomi och historia tillägnade Eli F. Heckscher. Uppsala 1944.
- Survey of current business. Washington 1960—1965 (September). (U.S. Department of Commerce.)
- Sveriges nationalförmögenhet omkring 1908 och dess utveckling sedan mitten av 1880-talet. Finansstatistiska utredningar, utg. av finansdepartementet. Stockholm 1912.
- Sveriges riksbank. Årsbok. 1960—1965.
- U.S. business investments in foreign countries. Washington 1960. (U.S. Department of Commerce.)
- U.S. private and governmental investment abroad. Editor: R. F. Mikesell. Eugene 1962.
- Walldén, K., Konsekvenser av utländsk företagsetablering i Sverige. Trebetygsuppsats vid Företagsekonomiska institutionen vid Uppsala universitet 1965. (Stencil.)
- Valutakommitténs betänkande. Utg. av C. Åsbjörnsson . . . Stockholm 1962.
- Vernon, R., Saints and sinners in foreign investment. — Harvard business review. May—June 1963.
- Wold, K. G., Aktuelle problemer for kapitalimporten til de nordiske landene. — Ekonomiska samfundets tidskrift. 1964: 1.
- Årsredovisningshandlingar för ca 1 150 aktiebolag. (Patent- och registreringsverkets balansexpedition, Stockholm.)

Förteckning över utländska dotterföretag i Sverige

(etablerade 1896—1965)

Följande förteckning upptar drygt hälften av de totalt 1011 etablerade utländska dotterföretagen i Sverige. Medan samtliga tillverkande företag förtecknats, har av de försäljande upptagits endast sådana, som år 1962 hade minst 25 anställda. Vissa mindre företag har uppförts av kuriositetsintresse. Ett fåtal har uteslutits, då de inte önskade få ägandeförhållandena offentliggjorda.

Företagen har förtecknats branschvis i kronologisk ordning. Om ett dotterföretag enbart är försäljningsbolag, har detta markerats med (f) efter företagets namn. I anmärkningarna har "aktiekapital" betecknats med "AK". För att ange nationalitet har följande förkortningar använts:

B	Belgien	I	Italien
CDN	Kanada	N	Norge
CH	Schweiz	NL	Nederländerna
CS	Tjeckoslovakien	PL	Polen
D	Tyskland	SF	Finland
DK	Danmark	SU	Sovjetunionen
F	Frankrike	Tun.	Tunisien
GB	Storbritannien	US	USA
H	Ungern	YU	Jugoslavien

A. Gruvbrytning

1. Bergverks AB Freja	1898	Witkowitz Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft	CS
2. Skandinaviska Montan Industri AB	1907	Swedish Iron Mines and Furnaces (L.N.B.) Ltd	GB
3a. Gruv AB Lekomberg	1910	Friedr. Krupp AG, Gutehoffnungshütte Oberhausen AG och Hoesch AG	D
3b. Stollbergs Grufvor & Anrikningsverk AB	1910	Friedr. Krupp AG, Gutehoffnungshütte Oberhausen AG och Hoesch AG.	D
3c. Bergverks AB Vulcanus	1912	Friedr. Krupp AG, Gutehoffnungshütte Oberhausen AG och Hoesch AG	D
3d. Ickorrbottens Grufve AB	—	Friedr. Krupp AG, Gutehoffnungshütte Oberhausen AG och Hoesch AG	D
3e. AB Nya Noragrufvorna	—	Friedr. Krupp AG, Gutehoffnungshütte Oberhausen AG och Hoesch AG	D
3f. Håksbergs Nya Gruv AB	1938	Friedr. Krupp AG, Gutehoffnungshütte Oberhausen AG och Hoesch AG	D
3g. Hörkens Gruv-aktiebolag	1941	Friedr. Krupp AG, Gutehoffnungshütte Oberhausen AG och Hoesch AG	D
4. Stora Långviks Gruve AB	1912	Vereinigte Stahlwerke GmbH	D
5. Sulitelma AB	1930	Société d'Électro Metallurgie de Dives	F

B. Metall- och verkstadsindustri

a. Metaller, metallvaror etc.

6. Ödeborgs Bruks AB	1898	Christiania Spigerverk	N

LKAB	—	Övertogs av LKAB efter andra världskriget.
Fagersta Bruks AB	—	AK var 4 600 000 kr. Köptes på 1930-talet av Stora Långviks Gruf AB (tyskägt, se 4.). Övertogs efter andra världskriget av Fagersta Bruks AB och fusionerades med detta företag 1955.
Likv. 1951	—	Efter andra världskriget under Flykttkapitalbyråns administration. 1950 överläts fastigheter och övr. anläggningstillgångar till AB Statsgruvor.
Likv. 1951	—	Efter andra världskriget under Flykttkapitalbyråns administration. 1950 överläts anläggningstillgångarna till AB Statsgruvor.
Stora Kopparberg	—	Förvärvades 1912 av Wm. H. Müller & Co. Allgemeine Mynbouw Maatschappij, Haag, (möjl. tyskägt). 1927 i de tyska företagens ägo. Efter andra världskriget under Flykttkapitalbyråns administration. Övertogs 1950 av St. Kopparberg, med vilket det sammanslogs 1957.
Likv. 1951	—	Efter andra världskriget under Flykttkapitalbyråns administration. 1950 överläts anläggningstillgångarna till AB Statsgruvor.
Likv. 1951	—	Efter andra världskriget under Flykttkapitalbyråns administration. Anläggningstillgångarna överläts 1950 till AB Statsgruvor.
Likv. 1951	—	Ägdes i varje fall till 1926 av AB Mellansvenska Malmfälten (möjligen tyskkontrollerat). 1932 i Fastighets AB Öresunds ägo. 1937—1938 ägt av Skand. Banken. Efter andra världskriget under Flykttkapitalbyråns administration. Anläggningstillgångarna överläts 1950 till AB Statsgruvor.
Likv. 1951	—	Efter andra världskriget under Flykttkapitalbyråns administration. Anläggningstillgångarna överläts 1950 till AB Statsgruvor.
Likv. 1951	—	Bildades 1897.
Likv. 1933	—	Hade bildats 1897 för att i Sverige och Norge idka gruvdrift samt i samband härmed stående skeppsfart, järnvägsdrift, handel och industri. AK var på 6 milj. kr. Gick i likvidation 1933, sannolikt emedan fyndigheten var uttömd, men verksamheten fortsatte i Norge.
Bergsingenjör Tord Anjou		Tillverkar spik, tråd o.a. järnvaror. Sedan 1940 i svensk ägo.

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
7. Nordiska Rör Ab	1917	Brödrene Dahl A/S	DK
8. Malmö Metallvaru- fabriks AB	1919	A/S Ohlsen & Ahlman	DK
9. AB Exportkompaniet Svecia (f)	1919	Possehl Eisen und Stahl GmbH	D
10. AB Landsverk	1920	Gutehoffnungshütte Oberhausen AG	D
11. Abloy AB (f)	1921	Wärtsiläkoncernen	SF
12. AB Nordiska Metall- duksväveriet	1924	Trent AG	CH
13. Natrolith AB	1926	Det Nordiska Natrolith A/S	DK
14. AB Kraftmetall	1926	Ruvera AG	CH
15. AB Stahlunion (f)	1927	Vereinigte Stahlwerke	D
16. Gillette Sweden AB (f)	1929	The Gillette Company	US
17. AB Aug. Stenman	1930	Guest, Keen & Nettlefolds Ltd	GB
18. AB Svenska Strebel- verken	1933	Strebelwerk GmbH	D
19. Svenska Aluminium- kompaniet AB	1934	Aluminium Ltd	CDN
20. AB Ikora	1934	Württembergische Metallwaren- fabrik	D
21. AB Rylander & Asp- lund	1935	Vereinigte Stahlwerke GmbH	D
22. Dürkopp AB (f)	1938	Dürkoppwerke AG	D
23. Ramfabriken Jyden AB	1945	Rammefabriken Jyden A/S	DK
24. AB Halmstads Kard- beslagsfabrik	1946	Despa et Fils	B

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkningar
	495	Bedriver i dag tillsammans med 2 svenska dotterbolag en mycket omfattande försäljning av rör-, värme- och sanitetsmaterial.
Svenskt		Bolaget, som enligt bolagsordningen tillverkade och sålde metallvaror, övergick under andra världskriget i svensk ägo.
Likv. 1947	—	Bedrev handel med malm, järn och stål.
Kockums		Bolaget, som bildades 1873, ägdes enligt bolagsstämmoprotokoll av Naaml. Venn. Goederen Transport- en Maatschappij, Rollo Haag, men detta företag var dotterbolag till det tyska Gutehoffnungshütte Oberhausen, som hade omfattande intressen i svenska gruvor. (Jfr 3.)
	27	Bolaget, som säljer skivcylinderlås, var det första finska dotterföretaget i Sverige.
	190	
Likv. 1942	—	Övertogs 1930 av svenska intressenter. Leveranser av vattenverks-, vatten- och kloakreningsanläggningar, pumpverk, lufttransporter, ventilations-, uppvärmnings- och luftbefeuktningssanläggningar.
Konkurs 1928	—	AK 200 000 kr.
AB John E. Johnson	—	Övergick efter andra världskriget i svensk ägo. (Jfr 2 och 4.)
	21	
	1378	Tillverkar lås, gångjärn, skruvar m.m.
AB Järnförädling. Hälleforsnäs	—	Bolaget, vars nuvarande namn är Järnförädlings Västerviksfabriks AB, övertogs efter andra världskriget av KF.
Svenska Metallverken	—	SAKO var helägt dotterföretag till Aluminium Ltd från 1934 till 1950, då Svenska Metallverken kom in som hälftendelägare. 1961 sålde Aluminium Ltd sin aktiepost till SMV och erhöll som likvid en betydande aktiepost i Metallverken (andelen, som främst utgöres av B-aktier, motsvarade 1962 15—20 % av Metallverkens totala aktiekapital).
Fastighets AB Stockholms City	—	Bolaget, som bedriver handel med guldsmedsarbeten, övergick efter andra världskriget i svensk ägo.
Svenskt	—	Bolaget, som bildades år 1911, ägdes av Vereinigte Stahlwerke 1935—1945. (Jfr 4 och 15.)
Likv. 1946	—	
	55	Tillverkning av fotoramar av metall.
Garphytte Bruk	—	Den belgiska firman ägde 40 % 1946—1955.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
25. A.P.V. Nordiska AB (f)	1946	The Aluminium Plant and Vessel Company	GB
26. Rörlednings- och Ventilations AB Valva	1947	De forenede Jernstøberier A/S	DK
27. AB Flygmål, Air Target Limited	1948	RFD Company Ltd	GB
28. Ankerlökken Mac Gregor AB (f)	1955	Aaserud Holding A/S	N
29. Centricast AB	1957	J. G. Schwietzke Metallwerke	D
30. Svenska AB Crown Cork	1957	Brinch & Spehr A/S	DK
31. Ballografverken AB	1959	BIC S.A.	F
32. Eversharp Svenska AB	1959	Eversharp Inc.	US
33. Crawford Door European Company AB	1960	Celotex Inc.	US
34. AB Hagby Bruk	1960	Triefus & Co Ltd	GB
35. Västberga Mekaniska Verkstads AB	1960	Becket, Laycock & Watkinson Ltd	GB
36. Mustadfors Bruks AB	1960	A/S Mustads Fabrikker	N
37. Nordiska Kardan AB	1961	Birfield Ltd	GB
38. van Leers Svenska AB	1962	van Leers Tambores S.A.	NL
39. Verkstads AB Anro	1962	A/S Hansen-Stemplar	DK
40. Paul Helens Försäljnings AB (f)	1963	Paderwerk Gebr. Benteler AG	D
41. Scandinavian Pipe Line AB	1963	Phoenix-Rheinrohr International	D
42. Skandinaviska Aluminium Profiler AB	1963	Kaiser Aluminium & Chemical Corporation	US
43. Svenska Metallverkens Yorkshire AB	1963	Yorkshire Imperial Metals Ltd	GB
44. Erichs Armatur AB	1965	Kommenditgesellschaft Rheinische Armaturen und Maschinenfabrik Albert Sempell	D

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkningar
Likv. 1954	—	
Likv. 1961	—	Danskt minoritetsintresse 1947—1957.
Svensk Flygtjänst	—	Det engelska bolaget ägde 50 % av AK 1948—1962.
	25	Säljer fartygsluckor och olika slags däcksutrustning.
	31	Bolaget, till 30 % tyskägt, tillverkar centrifugal och stränggjuten lagermetall.
	7	Tillverkar kapsyler.
	200	BIC-koncernen, världens största tillverkare av kulspetspennor, köpte 80 % av aktierna i Ballografverken.
	80	Eversharp etablerade sig genom förvärv av AB Matadorverken.
	25	Tillverkar garage- och industriportar.
	14	Det engelska bolaget äger 49 % av AK.
	27	
	254	Detta verkstadsföretag, vars huvudprodukt är hästskosöm, bildades 1960 genom avstyckning från det svenska bolaget O. Mustad & Son AB i Göteborg.
	131	Birfield övertog AB Per Persons Väf- och Stickmaskiner, som vid sidan av stickmaskiner tillverkade kardanaxlar och kopplingar. Efter övertagandet tillverkade bolaget under namnet Nordiska Kardan AB endast kardanaxlar.
	50	van Leer köpte Askersundsverken AB. Bolaget, som bytte namn till van Leers Svenska AB, tillverkar smörjoljefat.
	3	Tillverkar metallstämplar.
	—	Paderwerk äger 51 %, AB Maskinfabriken Rex 49 % av AK, 1 000 000 kr.
	—	Utför planering och teknisk projektering av rörledningar. Phoenix äger 50 %, TGO 50 % av AK.
	—	Tillverkar strängpressade aluminiumprofiler vid fabrik i Vetlanda. (Jfr 122.)
	—	Bolaget, som bildades gemensamt av Yorkshire och Svenska Metallverken, tillverkar kapillärkopplingar.
	—	Det tyska företaget äger 50 %. Bolaget, som tidigare hette Schäffer & Budenberg Svenska AB, var helt tyskt dotterföretag 1902—1945. AK 100 000 kr.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
45. Helsingborgs Varfs AB	1965	Olau-Line A/S	DK
46. Lättmetallfasader AB	1965	Gartner AG	CH
47. AB Platinaverken	1965	Johnson, Matthey & Co Ltd	GB
48. Reftele-Klammer AB	1965	International Staple and Machine Co	US
<i>b. Maskiner och apparater (ej elektriska)</i>			
49. AB V. Löwener (f)	1896	Firma W. Löwener	DK
50. Singer Co Symaskins AB (f)	1901	The Singer Company	US
51. International Harvester AB	1904	International Harvester Company	US
52. Remington Rand AB	1908	Sperry Rand Corporation	US
53. Berkel AB (f)	1909	Mij. van Berkel's Patent N.V.	NL
54. United Shoe Machinery Co AB	1909	United Shoe Machinery Corporation	US
55. AB Lorentzen & Wettres Maskinaffär (f)	1915	A/S Lorentzen & Wettre	N
56. Ruuths Accumulator AB	1916	Ruuths International Accumulators Ltd	GB
57. AB Kamyra (f)	1920	A/S Myrens verksted A. Ahlström OY	N
58. Gestetner AB (f)	1923	Gestetner Ltd	GB
59. IBM Svenska AB	1928	International Business Machine Corporation	US
60. Skrivmaskins AB Europa	1930	Europa Schreibmaschinen AG	D
61. Svenska AB Mono (f)	1931	H. Maihak AG	D
62. AB Imo-Industri	1931	Maschinen AG Zeta och Monopar AG	D

Likv. 1957

IBM

Likv. 1934

Likv. 1934

AB Zander &
Ingeström

- Det danska rederiet, som ingår i Lauritzenkoncernen, äger 1/5 av AK fr.o.m. år 1965.
- Det schweiziska företaget äger 40 % av aktierna i bolaget, som tillverkar fasadkonstruktioner i lättmetall. AK 400 000 kr.
- Bolaget, som bildades år 1945, tillverkar laboratorieapparater av platina ur råmaterial, som framställs av det engelska bolaget. Det engelska intresset utgör 40 %.
- Tillverkning och försäljning av häftklammer.

90 Försäljer maskiner, verktyg, truckar och verkstadsutrustning.

231

849 Det svenska bolaget var International Harvesters första tillverkande dotterföretag i Europa.

410

58 Försäljning av vågar, hushållsmaskiner, m.m.

131 Jfr 352.

48

— Detta bolag bildades för att exploatera vissa av Dr ing. Johannes Ruuths gjorda uppfinningar. Två systerbolag Ruuths Accumulators Nordiska AB och Ruuths Ava Ventil AB gick även de i likvidation i slutet av 1930-talet.

87 Kamyrr, som säljer maskiner för cellulosaindustrin i Sverige och på export, ägs till lika delar av Karlstads Mekaniska Verkstad, Myrens Verksted i Oslo och A. Ahlström OY, Karhula.

109

1279 Pionjär på hålkorts- och datamaskinområdet i Sverige. Bolaget bedriver f.n. vid fabrik i Vällingby tillverkning av datamaskinskomponenter för koncernens räkning.

— AK 50 000 kr.

— Bolaget, som bildades år 1917, bedrev försäljning av tekniska instrument. AK 310 000 kr.

— Svenskt fr.o.m. 1939.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
63. Cyklop AB (f)	1932	Cyklop Export GmbH	D
64. AB Svenska Tecalemit (f)	1933	S.A. Tecalemit	F
65. AB Tre Pilar	1937	A/S Sören Wistoft & Co:s Fabriker	DK
66. Skandinaviska Hoffmans Maskiner AB	1938	Hoffman International Corporation	US
67. AB Sabroe Kylindustri	1945	Thomas Ths. Sabroe	DK
68. Cargocaire AB	1946	Cargocaire Engineering Corp.	US
69. AB Conserv-Teknik	1946	A/S Conservator	N
70. The National Cash Register Co of Sweden AB	1946	The National Cash Register Co	US
71. Birlec Electrougnar AB	1947	Birlec Ltd	GB
72. Satchwell Regulatorer AB	1948	Elliot Automation Ltd	GB
73. Jörgen S. Lien AB (f)	1950	Jörgen S. Lien Industrier	N
74. AB Sundsvalls Verkstäder	1952	Emhart Manufacturing Company	US
75. AB Skandinaviska Kylmaskiner	1952	Firma Ski Mek. Verksted brödr. Huseby	N
76. AB Industridiamanter	1954	L. M. van Moppes and Sons Ltd	GB
77. Sundstrand Hydraulic AB	1954	Sundstrand Hydraulics	US
78. AB Lehmkuhl (f)	1954	A/S Jomak	N
79. Stahl Hissar AB	1955	Firma R. Stahl	D
80. Schlieren AB	1955	Schweizerische Wagons- und Aufzügefabrik AG	CH

	17	Säljer utrustning för strålbandsemballering.
	59	Försäljer smörjutrustningar.
Direktör Iwan Omfors	—	Bolaget, som bildades 1930, ägdes av det danska företaget 1937—1949. Nuvarande namn AB Maskinfabriken Tre Pilar.
	32	Bolaget tillverkar pressmaskiner för konfektionsindustrier och kemiska tvätterier.
	33	Kyl- och frysanläggningar.
Likv. 1948	—	Det amerikanska bolaget förvärvade mot överlåtelse av patenträtt 25 % av aktierna i bolaget, som utförde ventilationsanläggningar, företrädesvis å fartyg.
	—	Bolaget, som sålde maskiner och apparater för konservindustrin, lades ned 1958.
	—	Detta bolag, som bildades för att utföra service och reparationer på de NCR-maskiner, som sedan 1919 marknadsfördes av NCR:s generalagent i Sverige, Johan Sande, likv. 1962. Två år senare övertog NCR agentföretaget, som då sysselsatte nära 400 personer, varvid detta bytte namn till The National Cash Register Co of Sweden AB.
Likv. 1951	—	AK 250 000 kr.
	51	Det engelska bolaget etablerade dessutom 1961 ett försäljningsbolag, Elliot-Automation AB, som säljer system och utrustning för industriell automatik och militär elektronik.
	38	Försäljning av kassaskåp och kontorsutrustning.
	686	Emhart övertog 1952 aktiemajoriteten i Sundsvalls Verkstäder, som tillverkar maskiner och utrustning för glas- och cellulosaindustrin.
	—	Bolaget som handlade med kylmaskiner och uppförde kylanläggningar, lades ned i början av 1960-talet.
	55	Tillverkar diamentverktyg.
	177	Hydrauliska oljepumpar och vattencirkulationspumpar.
	12	Försäljning av kyl-, luftkonditionerings- och cafeteriaanläggningar.
	33	Försäljning och montering av hissar.
	33	Försäljning och montering av hissar.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
81. Isol AB (f)	1955	A/S Strømmens Verksted	N
82. AB Konehissar	1956	Kone OY	SF
83. Svenska Omark AB	1956	Omark Industries Inc.	US
84. Anker Bokföringsmaskiner AB (f)	1956	Anker-Werke AG	D
85. Burroughs AB (f)	1957	Burroughs Corporation	US
86. Pfaff Symaskiner AB (f)	1957	G. M. Pfaff AG	D
87. de Jersey & Co (Sweden) Ltd AB (f)	1957	de Jersey & Co (Sweden) Ltd, London	GB
88. Octav Mjölkningsmaskin AB	1957	Octav Malkemaskinen A/S	DK
89. Canteen Automاتفörsäljning AB (f)	1958	Automatic Canteen Co	US
90. Compagnie Americano Suédoise du Diamant AB	1958	Compagnie Belgo-Américaine du Diamant	B
91. Agria Universaltraktorer AB (f)	1958	Agria-Werke, Maschinenfabrik Möckmühl GmbH	D
92. Svenska Dataregister AB	1959	Litton Industries, Inc.	US
93. Necchi Symaskiner AB (f)	1959	Necchi S.p.A.	I
94. Olympia kontorsmaskiner AB (f)	1959	Olympia Werke AG	D
95. Nordiska AB Gebrüder Bühler (f)	1960	Firma Gebrüder Bühler Maschinenfabrik	CH
96. Svenska Deutz AB (f)	1959	Klöckner-Humboldt-Deutz AG	D
97. Svenska Bull Maskin AB (f)	1960	Cie des Machines Bull	F
98. Lucas Nordiska AB	1960	Joseph Lucas Export Ltd	GB
99. AB Nordisk Vickers (f)	1960	Vickers Inc. Division of Sperry Rand Corp.	US
100. Nordisk Oil-Therm AB	1960	Hans Blomstedt Kommanditbolag	SF

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkingar
	25	Bolaget hade tidigare egen tillverkning av frysmöbler men bedriver numera enbart försäljning av moderbolagets produkter.
	57	Försäljning och montering av hissar.
	16	Bolaget tillverkar motorsågskedjor och tillbehör till motorsågar.
	40	Bokföringsmaskiner och kassaregister.
	82	Kontorsmaskiner.
	145	
Likv. 1963	—	Bedrev export och import främst av maskiner och olika järnindustriförnödenheter.
	—	Verksamheten upphörde i sept. 1959.
	79	Försäljning av livsmedelsautomater och livsmedel.
Likv. 1961	—	Bedrev enl. bolagsordningen tillverkning av och handel med verktyg för diamantindustrin, import, export och handel med oslipade och slipade diamanter, skärning och slipning av rådiamanter till stenar avsedda för juveler och annan liknande verksamhet. AK 5 000 kr.
	20	Maskiner och redskap för lantbruk och trädgårdsskötsel.
	1916	Sweda, som tillverkar kassaregister, förvärvades av Litton's dotterföretag Monroe Calculating Machine Co.
	24	
	42	
	19	Försäljning av maskiner och anläggningar för olika industrier.
	66	Fartygsmotorer, dieselaggregat, bandtraktorer.
	176	Bull övertogs 1963 av amerikanska General Electric. Försäljning av hålkorts- och datamaskiner.
	7	Har ingen egen försäljning av moderföretagets produkter utan bedriver service, reklam och konsultverksamhet på maskinteknikens område.
	33	Verksam inom hydraulicsektorn.
	14	Tillverkar oljebrännare.

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
101. Adressograph Multigraph AB (f)	1961	Adressograph-Multigraph Corporation	US
102. Mather & Platt Ltd. England, Sverige- filialen	1961	Mather & Platt Ltd	GB
103. Vadstena/Göta Pump AB	1961	Trio Fabrikker	N
104. Rank-Xerox AB (f)	1961	The Rank Organization Ltd Xerox Corporation	GB
105. Svenska Moreste AB	1961	AB Moreste Co Ltd, Mariehamn	SF
106. Ingersoll-Rand AB (f)	1961	Ingersoll-Rand Co	US
107. Olivetti Svenska AB (f)	1962	Ing. C. Olivetti & C., S.p.A	I
108. Elmatic AB (f)	1963	Mefina S.A.	CH
109. Miehle-Goss-Dexter Scandinavia AB (f)	1963	Miehle-Goss-Dexter International Company	US
110. AB Traubautomat	1963	Firma Traub GmbH	D
111. Nash Hytor AB (f)	1964	The Nash Engineering Company	US
112. Maskinköp AB (f)	1964	Valmet A/B och W. Rosenlew & Co AB	SF
113. Elless Maskinfabrik AB	1964	Elless Feeder Company of Europe Ltd	GB
114. John Deere Svenska AB (f)	1964	John Deere Inc.	US
115. Metco Scandinavia AB	1965	Metco Inc.	US
116. AB Sievert Apparater	1964	Standard Oil (New Jersey)	US

Likv. 1963

- 87 Adressograph-Multigraph etablerade sig genom köp av AB Systema Bolaget, som bytte namn till Adressograph-Multigraph AB. Säljer dupliceringsmaskiner.
- 25 Säljer och monterar sprinkleranläggningar.
- 103 Bolaget, som tillverkar centrifugalpumpar, bildades strax efter andra världskriget.
- 53 Har klassats som engelskt dotterföretag men ägs till lika delar av engelska Rank och amerikanska Xerox. Uthyrning av kontorsmaskiner.
- AK 100 000 kr. Skulle enligt bolagsordningen driva industriell rörelse och handel med maskiner och artiklar för textilbranschen, samt rederirörelse och annan liknande verksamhet.
- 36 Försäljning av trycklufts- och bergborrmaskiner.
- 218 Försäljning av kontorsmaskiner.
- Mefina är moderföretag till Taveno SA, Genève, som tillverkar Elna Symaskiner. Sverige är det enda land, i vilket Elna-fabriken representeras av ett eget försäljningsbolag, i alla övriga (ca 100) länder sker distributionen via fristående agenter. AK 100 000 kr.
- Försäljning av maskiner och utrustning inom tryckeribranschen.
- Skall enligt bolagsordningen tillverka och sälja verktygsmaskiner och verktyg. AK 450 000 kr.
- Försäljning av pumpar, kompressorer, maskiner m.m. AK 100 000 kr.
- Säljer jordbruks- och skogsbruksmaskiner. AK 200 000 kr. (Jfr 164.)
- Tillverkar tryckerimaskiner och utrustning för tryckeribranschen. Elless Feeder är ett dotterbolag till R. W. Crabtree & Sons Ltd, Leeds.
- Försäljning av och service på maskiner och utrustning för jordbruk, skogsbruk och industri.
- Tillverkar och handlar med flamsprutningsutrustning. AK 250 000 kr.
- Svenska Esso övertog i okt. 1964 AB Max Sievert, som tillverkar fotogenkök, blåslampor, gasolapparater m.m. Bolaget heter numera Primus-Sievert AB. (Jfr 454.)

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
117. Svenska Irion AB	1965	Firma Albert Irion Nachfolger K.G	D
118. Scatra AB (f)	1965	Jean Wolterscheid K.G.	D
119. Westinghouse Scandinavia AB (f)	1965	Westinghouse Corp.	US
120. Desmi Pumpar AB	1965	A/S De Smithske Jernstøberier og Maskinværksteder	DK
121. Diamond Superior AB	1965	Diamond Power Speciality Ltd	GB
122. Kaiser-Pullmak AB	1965	Kaiser Steel Corporation	US
123. Kienzle Data-System AB (f)	1965	Kienzle Apparate GmbH	D
124. Lightnin AB	1965	Lightnin Mixes Ltd	GB
125. M.G.M. Europa AB (f)	1965	M.G.M. Brakes Inc.	US
<i>c. Elektriska maskiner, apparater och utrustning</i>			
126. Svenska Siemens AB	1898	Siemens & Halske AG	D
127. Elektriska AB AEG	1899	Allgemeine Elektrizitäts- Gesellschaft	D
128. Ackumulatorfabriks AB Tudor	1914	Ackumulator Fabriks AG (AFA)	D
129. Elektriska AB Abeta (f)	1919	A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker	DK
130. Svenska Radio AB	1921	The Marconi Company Ltd	GB
131. Robert Bosch AB	1922	Robert Bosch GmbH	D

- Försäljning av transportmaskiner och lyftanordningar. Det tyska företaget äger 50 %.
- Bedriver handel främst med transmissioner och rörkopplingar. Det tyska företaget, som är dess största kund, förvärvade 1965 50 % av AK, som uppgår till 300 000 kr.
-

- Tillverkar och handlar med metall- och verkstadsindustriprodukter. AK 150 000 kr.
- Tillverkar och försäljer sotblåsningsanordningar, ångpannor m.m. Bolaget bildades år 1956 men verksamheten startade först år 1965.
- Tillverkar och försäljer balksvetsmaskiner. Kaiser äger 50 %, TGO 50 % av AK 100 000 kr. (Jfr 42.)
- Försäljer kontorsmaskiner. AK 250 000 kr.

Tillverkar omrörare främst för massa- och kemisk industri.
AK 100 000 kr.

1109 Siemenskoncernen utvidgade sina intressen i den svenska elektrotekniska industrin i början av 1950-talet.

1327 Sedan det tyska moderföretaget rekonstruerats efter andra världskriget, förvärvade det 30 % av AK i det gamla svenska dotterföretaget. Övriga aktier ägs av svensk storindustri.

- Tudor övertogs av AGA efter andra världskriget. A.F.A., som f.n. är Europas största företag på batteriområdet, skaffade sig genom förvärvet av Boliden Batteri AB på nytt ett tillverkningsbolag i Sverige. (Se 149.)

26 Försäljning av elektrisk installationsmaterial.

1261 Marconi äger 43 %, LM 57 %. Bolaget tillverkar kommunikations-, radio- och radarutrustning. Tillverkningen av radio- och TV-apparater (Radiola) övertogs 1964 av AGA.

898 Diesel- och bilelektriska artiklar, bilradio, hushållsmaskiner, elektroverktyg, kondensatorer, etc.

AGA

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
132. Svenska AB Philips	1923	N.V. Philips Gloeilampenfabrieken	NL
133. Orion Fabriks- och Försäljnings AB	1928	Vereinigte Glühlampen- und Elektrizität AG	H
134. Osram AB	1929	Osram GmbH	D
135. Svenska AB Le Carbone	1929	Société le Carbone, Loraine	CH
136. Ophinab Scandinaviska Osram-Philips Neon AB	1932	Osram-Philips Neon AG	D
137. Honeywell AB	1938	Honeywell Inc.	US
138. Standard Radio- & Telefon AB	1938	International Telephone & Telegraph Corp. (ITT)	US
139. Vessel & Co AB	1939	Vessel & Co A/S	N
140. AB Nilfisk (f)	1939	A/S Fisker & Nielsen	DK
141. Svenska Elektriska AB Brown Boveri (f)	1945	A.G. Brown, Boveri & Cie	CH
142. Decca Navigator och Radar AB	1952	Decca Ltd	GB
143. A/S Atlas Svenska Försäljnings AB (f)	1954	A/S Atlas	DK
144. Teleflex Svenska AB	1957	Teleflex Products Ltd	GB
145. Atlas Marin Laboratorium AB	1957	Atlas-Werke AG	D
146. Skandinavisk Transformer AB	1959	Scandinavian Transformer A/S	DK
147. Tandberg Radio AB (f)	1960	Tandberg Radiofabrikk A/S	N
148. Braun Electric AB (f)	1960	Braun AG	D
149. Boliden Batteri AB	1961	Akkumulatoren-Fabriks AG	D
150. Linnet & Laursen, AB (f)	1961	Linnet & Laursen A/S	DK
151. Svenska G.E.C. AB (f)	1962	The General Electric Company Ltd	GB

- 4312 Bolaget, inklusive dotterbolag, var 1962 det största utländska dotterföretaget i vårt land vad beträffar antalet anställda.
- 96 Tungsram lampor, lysrör, m.m.
- 305 Glödlampor och lysrör.
- 34 Tillverkar torrbatterier, kolborstar, m.m.

Likv. 1947

- 282 Bolaget säljer instrument och utrustning för värme-reglering, forskning, industriell processreglering, m.m.
- 1764 Elektronik, transmissioner, telefonväxlar, telefon-apparater, kommunikationsradio, frys- och kylut-rustningar, radio och TV, m.m. ITT ägde dessutom 1933—1960 35 % av röstetalet för aktierna i LM Ericsson.
- 55 Elektrisk apparatur.
- 46 Försäljning av hushållsmaskiner.
- 27 Turbiner, generatorer, kompressorer, elektrisk ap-paratur, etc.
- 82 Radar och navigeringsutrustning.
- 40 Det danska intressentföretaget ingår i Lauritzen-koncernen.
- 8 Fjärreglage till båtar, fönsterventilation, taktrans-portörer, etc.
- 24 Bolaget tillverkar ekolod.
- 9 Bolaget tillverkar olika slags elektrisk material för Philipskoncernens räkning. Hela produktionen ex-porteras till Holland.
- 13 Försäljning av bandspelare, radio och TV.
- 47 Hushållsmaskiner, rakapparater, etc.
- 241 Ägs av AFA via ett kanadensiskt holdingbolag. (Jfr 128.)
- 20 Radio- och TV-apparater.
- 20 Det engelska G.E.C. startade som dotterföretag till amerikanska General Electric (G.E.) men är nu-mera helt fristående och en av de främsta konkur-renterna till det tidigare moderbolaget (jfr 156). Säljer hushållsmaskiner och elektriska artiklar.

Företag	Etabliringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
152. Elenik Automation AB	1962	Laboratory for Electronics Inc.	US
153. Svenska Grundig AB (f)	1962	Grundig Verkauf GmbH	D
154. Svenska Telemekanik AB	1962	La Télémécanique Électrique S.A.	F
155. Raytheon-Elsi AB	1963	Raytheon-Elsi S.p.A.	I
156. International General Electric AB	1963	General Electric	US
157. Svenska Storno AB (f)	1963	Det Store Nordiske Telegraf-Selskab A/S	DK
158. Svenska Thorn AB (f)	1963	Thorn Electrical Industries Ltd	GB
159. Kiepe Elektriska AB	1964	Kiepe Nordisk Bane- & Kran-Elektrisk A/S	DK
160. E.A.I. — Electronic Associates AB	1964	Electronic Associates Inc.	US
161. S.G.S. Fairchild AB	1964	Società Generale Semiconduttori S.p.A., Milano	I
162. Warner-Electric AB	1965	Warner Electric Brake & Clutch Co	US
163. OY Strömbergs Svenska Försäljnings AB (f)	1965	OY Strömberg AB	
164. Rosenlew AB Hus-hållsmaskiner	1965	W. Rosenlew & Co	SF
165. AB Pamin (f)	1965	Waku GmbH	D

d. Transportmedel

166. AB Enterprise (f)	1920	Simonsen & Nielsen A/S	DK

- 61 Det amerikanska företaget övertog år 1962 Ingenjör AB Elenik. Bolagets verksamhet nedlades inom kort. År 1964 bildade Laboratory for Electronics ett nytt bolag i Sverige Tracerlab AB, som säljer instrument för vetenskap och industri.
- 39 Grundig övertog det tidigare agentföretaget Sono-produkter AB, som bytte namn till Svenska Grundig AB.
- Montering och försäljning av elektriska apparater och utrustning. AK 720 000 kr. Verksamheten startade 1963.
  - Försäljning av elektro- och elektromedicinska apparater, elektroniska komponenter, etc. AK 400 000 kr. Raytheon-Elsi är ett italiensk-amerikanskt bolag.
  - Bolagets verksamhet enligt bolagsordningen är tillverkning och försäljning av all slags elektronisk, elektrisk och mekanisk utrustning och material för atomkraft samt kemiska syntetiska och metallurgiska produkter. AK 400 000 kr.
  - Handel med elektroniskt material. AK 700 000 kr.
  - Thorn etablerade sig genom köp av agentföretaget AB Katråd.
  - Tillverkning och försäljning av elektrisk utrustning.
  - Tillverkning och försäljning av system för elektronisk utrustning, elektroniska, fysiska, mekaniska instrument, etc. AK 125 000 kr.
  - Skall enligt bolagsordningen tillverka och sälja elektroniska instrument. AK 100 000 kr. Italiensk-amerikanskt bolag.
  - Skall enligt bolagsordningen tillverka och sälja kopplingar och kontroller, m.m. AK 100 000 kr.
  - Elektriska maskiner och apparater.

AK 200 000 kr. (Jfr 112.)

Handel med hushållsmaskiner. AK 250 000 kr.

- 96 Försäljning av biltillbehör, bilverktyg, maskiner och utrustning för bilverkstäder.

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
167. Ford Motor Company AB (f)	1924	Ford Motor Company	US
168. AB Flygindustri	1925	Junkers-Flugzeugwerk AG	D
169. General Motors Nordiska AB (f)	1927	General Motors Corporation	US
170. AB Belgimex (f)	1929	Fabrique Nationale d'Arme de Guerre S.A.	B
171. Brittiska Motor AB	1930	BSA Cykles Ltd.	GB
172. Svenska AB Fiat (f)	1931	Fiat Società per Azioni	I
173. Hesselman Motor Corporation AB (f)	1931	Hesselman Motor Corp., Ltd	GB
174. Autoropa AB (f)	1934	Bohnstedt-Petersen A/S	DK
175. Ernst Hj. Rydahls Bromsbandsfabrik AB	1943	A/S Roulunds Fabriker	DK
176. Automobiles Citroën AB	1946	S.A. André Citroën	F
177. Rootes Motor AB (f)	1956	Rootes Motor Ltd	GB
178. Svenska Daf AB (f)	1958	van Doorne Automobielfabriek N.V.	NL
179. Svenska Renault AB (f)	1959	Régie Nationale des Usines Renault Billancourt	F
180. British Scandinavian Aviation AB (f)	1959	The British Aerocraft Corporation Ltd	GB
181. BMC Sweden AB (f)	1960	The British Motor Corporation Ltd	GB
182. Nova Motorkolv AB (f)	1961	Associated Engineering Ltd	GB
183. Osterman-Autair AB	1961	Autair Ltd	GB
184. Matreco Bil AB	1963	V/O Autoexport	SU
185. Fram Filter AB (f)	1965	Fram Filters Ltd	GB

e. Övriga produkter

186. AB Norma Projektilfabrik	1902	A/S Norma Projektilfabrik	N
187. Skandinaviska Gramophon AB (f)	1903	Electrical & Musical Industries Ltd (E.M.I.)	GB

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkningar
	390	Försäljnings- och serviceföretag, som tidigare bedrivit sammansättning av koncernens bilar.
Likv. 1935	—	Bedrev tillverkning och försäljning av flygplan och flygmotorer. AK 450 000 kr.
	797	Försäljnings- och serviceföretag, som tidigare bedrivit sammansättning av koncernens bilar.
Direktör René Robert	—	Bolaget, som sålde motorcyklar, övergick 1934 i svensk ägo.
Likv. 1939	—	Försäljning av motorcyklar.
Fiat	102	
Atlas Copco AB	—	Övergick 1939 i svensk ägo.
	—	Bolaget som säljer bilar, är svenskt sedan 1961. AK 265 000 kr.
Svenskt	—	Det danska företaget ägde 1943—1961 40 % av AK.
	15	
	16	Det svenska bolaget är inte generalagent för moderföretaget utan säljer endast bilreservdelar.
	17	
	205	
	4	Bolaget säljer flygplan, flygmotorer och robotar.
	258	
	31	Motorkolvar, motorreservdelar.
Dir. Lennart Osterman	—	Autair Ltd ägde 1961—1962 bolaget, som enligt bolagsordningen köpte och sålde flygplan och -delar, idkade flygrörelse, reparations- och serviceverksamhet, etc. Bolagets nuvarande namn är AB Osterman Overseas Aviation Ltd.
	—	Försäljning av ryska personbilar. AK 300 000 kr.
	—	Försäljning av biltillbehör.
	401	Det svenska dotterbolaget är betydligt större än moderbolaget. Svenska Metallverken övertog 1965 hälften av aktierna i bolaget.
	51	Försäljning av grammofonskivor och akustiska produkter. Bolagets nuvarande namn är Electrical & Musical Industries Ltd, Svenska AB.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
188. AB Hugo Grün & Co (f)	1920	Firman Hugo Grün & Co	DK
189. Ch. Thulins Eftr. Urhandel AB (f)	1930	Terasse Watch Co S.A.	CH
190. AGA-Bausch & Lomb. AB	1946	Bausch & Lomb Inc.	US
191. J. P. Brandt AB (f)	1959	Société Suisse pour L'industrie Horlogère	CH
192. HP-Instrument AB	1963	Hewlett-Packard Co	US
C. Jord- och stenindustri			
193. Hvens Tegelbruks AB	1897	A/S Fredriksholms Tegel- og Kalkverk	DK
194. Skandinaviska Eternit AB	1906	F. L. Smidt & Co	DK
195. AB Karlhälls Granit-industri	1909	Basalt Aktiengesellschaft	D
196. Skandinaviska Granit AB	—	Basalt-Aktiengesellschaft	D
197. AB Surte Glasbruk	1911	Johnson & Jørgensen Ltd	GB
198. AB Lysekils Sten-industri	1917	A/S Fredriksstads Granitkompani	N
199. Anglo-Swedish Glasswork AB	1924	Chiswell & Co	GB
200. AB Rockwool	1937	I. Kähler & Co	D
201. AB Tryckrör	1944	Højgaardkoncernen	DK
202. AB Emmaboda Glas- verk	1947	Compagnie de Saint-Gobain	F
203. AB Saladolomit	1949	The Steetley Company Ltd	GB

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkningar
	20	Försäljning av guldsmedsartiklar.
	—	Bolaget avvecklades 1961. AK 150 000 kr.
	19	Bolaget är verksamt inom det optiska området.
	86	Försäljning av ur- och urdelar. Det schweiziska intresset utgör 48 %.
	—	Försäljning av elektroniska mätinstrument och provutrustningar.
AB Venintressenter	—	Övergick år 1950 i svensk ägo.
F. L. Smidt & Co	467	Företaget, som tillverkar asbest- och cementprodukter, ägs till lika delar av den danska cementkoncernen F. L. Smidt & Co och Skånska Cement AB.
Skand. Banken	—	Bolaget ägdes av Hartstein und Schotterwerke GmbH och Steinwerke H. Kulka & Co 1909—1919, av A. von Siemens Erben 1920—1922 och av Basalt Aktiengesellschaft Hollandsche Basalt-tegelfabrik 1923—1934, varefter det övertogs av Skandinaviska Banken. (Jfr 196.)
Skand. Banken	—	Bildades år 1905. Det tyska företaget ägde 1931 20 % av aktierna. Bolaget tog 1934 bort "utlänningsklausulen" ur bolagsordningen, vilket sannolikt innebar, att det tyska intresset utvidgades. Vid bolagets bildande år 1905 fanns engelskt och på 1920-talet holländskt minoritetsintresse. Skandinaviska Banken förvärvade bolaget 1944. (Jfr 195.)
PLM	—	Fusionerades med PLM år 1961. Det engelska företaget ägde en betydande minoritetspost 1911—1960. (Jfr 229.)
	43	Tillverkning av gat- och kantsten.
Konkurs 1933	—	Bolaget tillverkade glasvaror. Engelskt minoritetsintresse.
	461	Bolaget tillverkar mineralull. Det danska företaget äger 50 %.
	215	Tryckrör, som är dotterbolag till Skånska Cementgjuteriet, ägs till 1/3 av den danska koncernen.
	370	Saint-Gobain äger 25 % av AK sedan 1947. (Jfr 205 och 207.)
Strå Kalkbruks-Fastighets AB	—	Det engelska bolaget ägde 40 % av AK 1951—1955.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
204. AB Norrlandstegel	1951	Raseborgs Tegel AB, Vasa	SF
205. AB Tremplex	1951	Suntex Safety Glass Industries Ltd	GB
206. Svenska AB Gyproc	1955	Gyproc Ltd	GB
207. Gullhögens Mineralull AB	1963	Compagnie de Saint-Gobain	US
208. Norton Scandinavia AB	1965	Norton Company	US
D. Träindustri			
209. AB Lee Bruk	1910	Norska Saugbruksforeningen	N
210. Hjerplidens AB	1912	Norska privatpersoner	N
211. Anjans Transport AB (f)	1914	A/S Wärdalsbruket	N
212. Malmö Skolästfabrik	1915	A/S Hellerup Skolästfabrik	DK
213. Rö Sågverks Nya AB	1916	And. H. Kiær & Co Ltd	N
214. AB Lästfabriken Winkle	1923	Firma Brüder Winkle	D
215. Svenska Träimpregnerings AB S.T.A.B.	1924	R. Collstrup A/S	DK
216. Noraströms Ångsågs AB	1924	S.A. Belgo-Scandinavie	B
217. AB Wilhelm Knoll	1930	Firman Wilhelm Knoll, Stuttgart	D
218. AB Plyfa	1933	Kristian Stærk Holding A/S	DK

Dir. Sven Wikström	—	Övergick 1957 i svensk ägo.
	—	Det engelska bolaget ägde $\frac{1}{3}$ av AK från starten 1951 till 1959, då AB Bönnellycke & Thuröe övertog samtliga aktier. År 1963 förvärvade Saint-Gobain mot 10-årig licens för tillverkning av patenterade metoder 20 % av aktierna i AB Tremplex, som säljer säkerhetsglas av egen och utländsk tillverkning. (Jfr 202 och 207.)
168		Gyproc Ltd, som i sin tur ägs av The British Plaster Board (Holdings) Ltd, äger 25 % av AK i det svenska bolaget, som tillverkar gipsskivor för byggnadsändamål. Resten av aktierna ägs av Skånska Cement AB.
	—	Saint-Gobain äger en minoritetspost i bolaget, som är dotterbolag till Gullhögens Bruk. (Jfr 202 och 205.)
	—	Tillverkning och försäljning av slipmaterial, självhäftande material, verktygsmaskiner, slipskivor, m.m. AK 2 500 000 kr.
	47	Sågverksrörelse.
Likv. 1937	—	Trävarurörelse.
Likv. 1938	—	Handel med och transport av trävaror.
Svenskt	—	Har efter 1960 bara svenska intressenter.
Likv. 1936	—	Det norska bolaget ägde förutom detta bolag Ströms Trävaru AB och Svenska Trärörs AB samt massaföretaget AB Tegefors Verk (se 230). Ströms Trävaru AB övertogs av Holmens Bruk 1938, Svenska Trärörs AB gick i likvidation 1945.
Malmö Skolästfabrik	—	Bolaget, satt under Flyktkapitalbyråns administration efter andra världskriget, övertogs 1948 av ing. Eugen Winkle, som blivit svensk medborgare. 1963 gick bolaget samman med Malmö Skolästfabrik. (Jfr 212.)
	78	
Björkå AB	—	Övergick redan 1928 i svensk ägo.
AB Ljungs Fabriker	—	Bolaget bildades för att i Sverige tillverka och sälja moderbolagets specialiteter inom möbelbranschen. Övergick efter andra världskriget i svensk ägo.
249		Tillverkar och försäljer plywood, emballage och formplattor.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
219. AB Gunnar T. Ström (f)	1940	Gunnar T. Ström A/S	N
220. Powell Duffryn Scandinavian Timber Company Ltd AB	1950	Powell Duffryn Timber Industries Ltd	GB
221. AB Hindås Hus	1952	Firma Hansen & Whist, Ramedal	N
222. Svenska Hindsgaul AB (f)	1953	Hindsgaul Butiksmontøren A/S	DK
223. AB Nordiska Trävaruagenturen (f)	1959	J. Mainlich & Son Timber Ltd	GB
224. AMF Svenska AB	1959	American Machine & Foundry Co	US
225. Brunswick's Svenska AB	1959	Brunswick Corp.	US
226. Trans-World Bowling Svenska AB	1962	Trans-World Bowling Corporation S.A.	CH
227. AB Finnasko (f)	1963	Askon Tehtaat OY	SE

E. Massa- och pappersindustri

228. AB Mölnbacka-Trysil	1908	A/S Borregaard	N
229. Oscarströms Sulphite Mills AB	1915	Johnson & Jørgensen Ltd	GB
230. AB Tegefors Verk (p)	1916	And. H. Kiær	N
231. Sulfit AB Göta	1930	A/S De forenede Papirfabrikker	DK
232. Bowaters Svenska Trämassefabriker AB	1937	The Bowater Paper Corporation Ltd	GB
233. Äggfors AB	1937	A/S Den Norske Kreditbank	N
234. AB Danex	1948	A/S Dansk Papierserviet Fabrik	DK

	12	Bolaget importerar utländska träslag (teak och fanér).
	131	Bolaget upptog i slutet av 1950-talet egen tillverkning genom förvärv av Ljusfallshammars Sågverk, som moderniserades och byggdes ut. År 1963 påbörjade bolaget avveckling av sin verksamhet.
Likv. 1956	—	Bolaget tillverkade och sålde timmerhus och byggnadsplattor. Den norska firman ägde 50 % av aktierna.
	13	Försäljning av skyltmaterial och butiksinredningar.
	—	Bolaget avvecklades 1963.
	38	Bowling.
	11	Bowling.
	20	Bowling. Bolaget avvecklades år 1964 i samband med att moderföretaget lade ned hela verksamheten.
	—	Försäljning av möbler och inredningar.
	2824	Bolaget startade som dotterföretag till The Kellner-Partington Paper Pulp Company Ltd, ett engelskt bolag som sedan 1880-talet ägde omfattande intressen i norsk massaindustri. Detta bolags tillgångar i Norge och Sverige köptes under första världskriget av ett för ändamålet bildat norskt holdingbolag, A/S Borregaard. AB Mölnbacka-Trysil var år 1962 ett av de största utländska dotterföretagen i Sverige. I jan. 1967 såldes Borregaards samtliga tillgångar i Sverige till Uddeholm.
Hylte Bruks AB	—	Det engelska företaget ägde en betydande minoritetspost 1915—1947. (Jfr 197.)
Marina Sulfatfabriks AB	—	AK var 1917 4 200 000 kr. Bolaget kom i svårigheter och övertogs i slutet på 1930-talet av två svenska banker. Ägs av Marma Sulfatfabriks AB sedan 1950. (Jfr 213.)
Svenskt	—	Bolaget, som bildats år 1905, övergick efter andra världskriget på nytt i svensk ägo.
	361	Bowater etablerade sig i Sverige genom att överta Umeå och Sofiehems trämassfabriker.
Hissmofors AB	—	Bolaget, som bildades år 1898, ägdes av den norska banken år 1937—1943.
	15	Tillverkar pappersservietter.

Företag	Etabliringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
235. Finska Pappers- och Kartong AB (f)	1949	Finska Pappersbruksföreningen Finska kartongföreningen	SF
236. Scandinavian Paper Pulp Export AB (f)	1954	National Paper & Type Co	US
237. Reinhold-Gould AB (f)	1956	Reinhold-Gould Inc.	US
238. Eds Cellulosa fabriks AB	1960	Papierfabrik GmbH Brüder Kümmerer	D
239. Svenska Elopak AB (f)	1961	Tiedemannkoncernen	N
F. Grafisk industri, förlagsverksamhet etc.			
240. Allers Familje-Journals Tryckeri AB	1896	Carl Allers Etablissement A/S	DK
241. AB Kores (f)	1928	AG für Papier- und Bürobedarf	D
242. AB Chr. Olsen Skrivmaterial (f)	1931	Chr. Olsen A/S	DK
243. AB Comptometer (f)	1933	Victor Comptometer Corporation, Chicago	US
244. Reader's Digest AB	1947	The Reader's Digest Association Inc.	US
245. Ringeston-Topflight AB	1959	Topflight Corporation	US
246. AB Illustrerade Klassiker	1960	Thorpe & Porter Ltd	GB
247. AB Stockholms Tickotryck	1961	Norcros Ltd	GB
248. Georg Bolle AB	1962	Farbwerke Hoechst AG	D
249. Antonson-Avery AB	1962	Avery Products Corp.	US
250. Världsboken AB	1964	Field Enterprises Educational Corporation	US

G. & L. Beijer Import & Export AB	5	Bolaget exporterar via Sverige produkter av finsk pappersindustri på transmarina marknader.
	—	Svenskt fr.o.m. 1958.
	—	Bolaget, som exporterade papper, papp m.m., avvecklades i början av 1960-talet.
	—	Det tyska företaget förvärvade år 1960 45 % av aktierna i Eds Cellulosafabriks AB, som bildats redan år 1898. Bolaget gick i konkurs i mars 1964. Ett nytt bolag med det gamla namnet övertog driften vid såväl cellulosafabriken som sågverket. År 1965 övertogs bolaget av det norska företaget M. Peterson & Søn A/S.
Svenskt	3	Bildades för att lancera mjölkförpackningen "Pure Pak" på den svenska marknaden och säljer i samband härmed fyllningsmaskiner av amerikansk tillverkning.
	539	Förlagsrörelse och eget tryckeri.
	—	Köptes år 1936 av naturaliserad österrikare, som tidigare representerat det österrikiska företaget.
	65	Försäljning av kontorsmaterial. Generalagent för The Parker Pen Co.
C. G. Lagerman	—	Bolaget, som bedrev handel med kontorsmaterial, övergick 1962 i svensk ägo. Nuvarande namn är C. G. Lagerman AB.
	52	
	11	Topflight äger en tredjedel av aktierna i bolaget, som tillverkar litografiska produkter.
	8	Bolaget, som bedriver förlagsverksamhet, har systerbolag i ett flertal länder.
	11	Tillverkar etiketter och säljer i samband därmed etiketteringsmaskiner.
	128	Georg Bolle AB, som säljer ljuskopieringspapper, repromaterial och grafiska maskiner och bedriver viss egen tillverkning, förvärvades av Hoechst Anilin AB, ett dotterbolag till Farbwerke Hoechst. (Jfr 390.)
	250	Avery övertog agentföretaget AB John Antonsons Boktryckeri, som bildades i slutet av 1800-talet. Tillverkar trycksaker, självhäftande etiketter etc.
	—	Bokförlag. AK 200 000 kr.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
G. Livsmedelsindustri			
251. AB Svenska Smör- affären	1904	Firman Pierson & Co, Amsterdam	NL
252. Värnamo Mjöl- fabriks AB	1916	De Norske Malkefabriker	N
253. AB Svenska Fryse- rierna	1917	A/S Det Danske Frysings- Compagni	DK
254. AB Liva Fabriker	1919	Unilever	NL
255. Fabriks AB Viktoria	1920	Dansk Sojakagefabrik A/S	DK
256. Margarinbolaget AB (f)	1926	Unilever	NL
257. Kå-Kå AB	1927	A/S Boserup	DK
258. Nordiska Banan Import AB (f)	1928	The British Banana Co Ltd	GB
259. Kaffe Hag AB	1928	N.V. Koffie Hag Maatschappij	NL
260. Sydsvenska Äggex- porten AB (f)	1930	Robinson, Andersen & Co A/S	DK

- Bolaget startade som dotterföretag till Johansen & Bruun A/S men övertogs av den holländska firman på 1920-talet. I slutet av 1930-talet köptes bolaget av ett annat holländskt företag, N.V. Industrielle M:j "Palma", varvid det bytte namn till AB Smör-affären Palma. Fusion med Sunlight år 1953. AK 520 000 kr.
- Likv. 1930 — Bolaget tillverkade torrmjöl. AK 300 000 kr. Det norska moderbolaget ägs fr.o.m. 1916 av schweiziska Nestlé. (Jfr 272 och 277.)
- Svenskt — Det danska företaget ägde under mellankrigstiden en minoritetspost i bolaget, som bedriver frysning av varor, främst fisk.
- 248 Unilever har f.n. hela sin margarintillverkning i Sverige centraliserad till detta bolag. Unilevers hel-ägda svenska bolag inom livsmedelsindustrin; Liva, Blå Band (etabl. 1955), Gustaf Bong (etabl. 1960) och Gille Glass (etabl. 1961) sysselsatte 1962 tillsammans 735 personer. Unilever ägde dessutom fem bolag inom kemisk-teknisk industri med sammanlagt 973 anställda, Expedo Trading Company (import och export) med 22 anställda, Svenska Unilever AB (administrativt centrum) med 23 anställda, AB Lintas Annonsbyrå med 76 anställda samt minoritetsintresse i Margarinbolaget AB, som med dotterbolagen Marga och Bjäre sysselsatte 829 personer (se 256). Totalt sysselsatte Unilever således i Sverige 2 658 personer.
- 107 Tillverkar margarin- och marsipan, tvål och andra kemisk-tekniska produkter.
- 587 Ägs gemensamt av Unilever och Pellerins Margarinfabrik. Dotterbolaget Bjäre (230 anställda 1962) tillverkar sylt, marmelad m.m., Marga (12 anställda 1962) tillverkar bakhjälpmedel. (Jfr 254.)
- 177 Tillverkning av marsipan och sylt; grosshandel.
- Likv. 1930 —
- Bolaget, som är vilande sedan många år, skulle enligt bolagsordningen importera och exportera varor av olika slag, speciellt koffeinfritt kaffe, samt bedriva förbearbetning och förädling av kaffe.
- Likv. 1932 — Bolaget bildades 1922. AK 200 000 kr.

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
261. Kaffe AB Salak	1932	Skandinaviska Kaffe & Kakao Kompagni A/S	DK
262. AB Lerviks Konserv- industri	1936	Bröderna Syversens Granit- industrier A/S	N
263. Industri AB Freddo	1938	International Super-Cold Products Ltd	GB
264. O. Kavli AB	1940	O. Kavli A/S	N
265. AB Frihamnens Kaffe Kompani (f)	1941	A/S Frihamnens Kaffe Kompagni	DK
266. Cold Stores	1942	Kølehus "Cold Stores"	DK
267. AB Livie	1946	N.V. Biscuit- en Chocolate- fabrieken "Victoria"	NL
268. AB Coca-Cola	1947	The Coca-Cola Company	US
269. Malmö Lakritsfabrik AB	1948	A/S Dansk Engelsk Lakrits Fabrik A/S Lagerman J:r	DK
270. Milk & Cocoa Ltd AB	1953	Danish Milk- & Cocoa Products	DK
271. AB Frionor (f)	1955	Norsk Frossenfisk A/S	N
272. Nestlé Svenska AB (f)	1955	Nestlé Co	CH
273. Perk- o-fresh Inc AB (f)	1957	Frazings Ltd	GB
274. Fiskdelikatesser AB	1959	Christiania Dampkjökken	N
275. Corn Products AB	1960	Corn Products Co	US
276. Finnfoods AB (f)	1961	Huhtamäki-Yhtymä OY	SF
277. AB Findus	1962	Nestlé Co	CH

AB Ditzo	—	Bolaget, som enligt bolagsordningen idkade kafferoasteri och grosshandel med kaffe, övertogs av Ditzo år 1948.
	22	Inläggning av räkör.
Konkurs 1939	—	AK 150 000 kr.
	79	
Likv. 1962	—	
	203	Danska "Cold Stores" har i Sverige bildat fem aktiebolag som bedriver tillverkning av glass och lagring av livsmedel.
Likv. 1962	—	
	8	Bolaget bedriver konsult- och upplysningsverksamhet på läskedrycksområdet.
	232	De båda besläktade danska företagen äger tillsammans ca 60 % av AK.
Mjölcentralen, Lantmännens Mjölkförsäljningsförening u.p.a.	—	Bolaget, som enligt bolagsordningen tillverkade och sålde kakao- och mjölkpulver, övergick 1955 i svensk ägo.
	29	
	29	Bolagets verksamhet, försäljning av snabbblösligt kaffe, te, kakao, buljongtärningar och torkade soppor, övertogs av Findus år 1963. (Jfr 277.)
Likv. 1962	—	Bolaget sålde drycker och livsmedel genom automater. AK 50 000 kr.
Konkurs 1960	—	Bolaget skulle bedriva tillverkning av fiskprodukter.
	23	Tillverkar och försäljer soppor, buljonger etc.
	—	Bolaget, som enligt bolagsordningen skulle tillverka, importera och handla med produkter inom sötaks- och livsmedelsbranschen samt den kosmetiska branschen, påbörjade avveckling av verksamheten under år 1963.
	1644	Findus, dotterbolag till Marabou, övertogs av Nestlé 1962. Ett nytt bolag, Findus International SA, i vilket Nestlé tecknade 80 % och Marabou 20 % av AK, övertog alla svenska och utländska Findusföretag. (Marabou bildades som dotterföretag till den norska chokladfabriken Freja, som fortfarande har betydande intressen i det svenska företaget.)

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
278. AB Ost-Hansen & Co	1963	Høng Camembert Fabrik A/S	DK
279. Oslo Importen AB (f)	1963	A/S Margarin-Centralen	N
280. Lubrizol Scandinavia AB (f)	1964	The Lubrizol Corporation	US
281. Skangold AB	1964	Ch. Goldrey, Foucard & Son Ltd	GB
282. Västervik Canning Factory AB	1965	R. Hollup A/S	N
283. AB Estrella	1965	Pet Milk Company	US
H. Textilindustri			
284. AB Moresco (f)	1897	A/S I. Moresco	DK
285. Malmö Mekaniska Trikotfabriks AB	1897	Henriques & Löwengreens Trikotagefabrikker	DK
286. Fabriks AB Skandinavien	1897	A/S Holger Petersen	DK
287. AB Ludvig Melchior	1905	Firma Ludvig Melchior	DK
288. O. Oehlenschlägers Eftr.	1911	O. Oehlenschlägers Eftr. Holding Company A/S	DK
289. AB Korsettfabriken Spirella	1920	Spirella International Inc.	US
290. AB Sv. Slipfabr.	1925	Firma Sören Skifter	DK
291. AB Svenskt Konst- silke	1926	Röhm-Prulenc's	F
292. Nordiska Fjäder- fabriken AB	1929	Nordisk Fjerfabrik A/S	DK
293. Sidenkompaniet AB Sika (f)	1930	Maison Chatillon, Monly, Rousell, S.A.	F
294. AB Textum Handel & Industri	1934	A/S Knoop & Co	N
295. AB Loha (f)	1933	Louis Hansen & Søn	DK
296. Malmö Sidenväveri AB	1935	Mechanische Seidenweberei	CH

	—	Høng Camembert äger 50 % av aktierna i bolaget, som tillverkar och säljer ost och andra livsmedel.
	—	Försäljning av livsmedel. AK 100 000 kr.
	—	Import och export av livsmedel och andra födoämnen. AK 100 000 kr.
	—	Bolaget skall enligt bolagsordningen tillverka och sälja ingredienser för bakning, matlagning etc. Den engelska firman äger 50 %, AB Svenskt Mjölksocker 50 %.
	—	Tillverkning av köttkonserver. AK 205 000 kr.
	—	Det amerikanska företaget äger 50 %, AB Marabou 50 %. Bolaget skall tillverka och sälja (i första hand inom Skandinavien) livsmedel av typen "snack food", t.ex. pop corn och corn culs.
Mab & Mya AB	2	Avvecklade i slutet av 1950-talet sin tillverkning av kappor och andra ytterplagg och bedriver f.n. endast viss agentur för moderbolagets räkning.
	—	Tillverkning av trikåvaror, strumpor och konfektion. Övertogs 1961 av Mab & Mya.
	164	Bolaget med systerföretaget Holger Petersens Handels- och Fabriks AB tillverkar och säljer korta varor m.m.
	30	Tillverkar hattar och mössor.
	90	Tillverkar handarbetsartiklar och -material.
Svenskt	—	Helsvenskt sedan 1957.
	19	
	681	Ett schweiziskt dotterbolag till Röhm-Prulenc's äger 50 %, Borås Wäfveri AB 50 % av AK i bolaget, som bildades 1919.
	114	Tillverkning av sängkläder.
Likv. 1958	—	Bolaget övertogs år 1933 av direktör Einar Josephson. Verksamheten utgjorde import och försäljning av sidentyger. AK 200 000 kr.
Dir. Georg Knoop, Göteborg	—	Dir. Knoop, som är svensk medborgare, äger bolaget fr.o.m. 1946.
	39	Försäljning av damstrumpor.
Likv. 1960	—	AK 750 000 kr.

Företag	Etablerringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
297. Libelle AB	1936	Mimox	US
298. AB Svenska Siden- väveriet	1937	Dansk Kunstsilke A/S	DK
299. Silfa Fabriks AB	1938	Commercial Textiles Co Ltd, Isle of Man	GB
300. Irwin Fallskärms AB	1938	Irwing Air Shute Co	US
301. AB Italtexsil (f)	1942	Centro Sviluppo Tessile S.p.A.	I
302. AB Svenska Gardin- fabriken	1943	A/S Hasselbalch & Co	DK
303. James Hares Skandinaviska Textil AB (f)	1947	James Hares Ltd, Leeds	GB
304. Svenska Fiberpäls AB	1949	Norsk Fiberpels A/S	N
305. AB Laxen Fiskred- skapsfabrik	1951	AB Aino Lindeman O/Y	SF
306. AB Trådcentralen (f)	1954	J & P Coats Ltd	GB
307. AB Sanfor	1955	Cluett, Peabody & Co Inc.	US
308. Triumph Interna- tional AB (f)	1955	Spiess Hofferer und Braun	D
309. AB Silketvinneri	1956	British Nylon Spinners Ltd	GB
310. Steels & Busks, Newey AB	1958	Steels & Busks Ltd, Newey Ltd	GB
311. Nordiska Maskinfilt AB	1959	Albany Felt Company	US
312. Industri AB Libo	1960	A/S Bloch & Behrens	DK
313. AB N. P. Utzon	1961	A/S N. P. Utzon	DK
314. Visby Korsett AB	1962	Korset-Skytte A/S	DK
315. Skjortfabriken Libo AB	1962	Angli, Aage Damgaard A/S	DK
316. Playtex	1963	International Latex Corporation	US
317. Svenska Rayon AB	1963	Courtaulds Ltd	GB

	—	Bolaget, som tillverkade damkappor, lade ned sin verksamhet i slutet av 1950-talet.
	121	
Likv. 1956	—	AK 400 000 kr.
	26	
	—	Bolagets verksamhet avvecklades i slutet av 1950-talet.
Likv. 1960	—	
Likv. 1957	—	
Svenskt	6	Tillverkar fiberpäls, ett material, som används främst i speciellt värmande underkläder.
	—	Bolaget övergick år 1958 i svensk ägo. Tillverkar fisknät och andra fiskredskap.
	43	
	—	Bolaget verkar för upprätthållande av rättsskyddet för varumärket "Sanfor".
	31	Försäljning av baddräkter, korsetter, m.m.
	41	
	8	Bolaget tillverkar hak- och hyskband för korsettindustrin.
	587	Det amerikanska bolaget, som under flera år samarbetat med Nordiska Maskinfilt, förvärvade i samband med en nyemission ett minoritetsintresse (30 %) i det svenska bolaget.
	546	Libo AB gick i likvidation år 1960 och övertogs i samband därmed av Bloch & Behrens. Ett flertal av företagets mindre fabriksanläggningar har sedermera försållts. 1963 övertog två finska företag, Tammerfors Klädesfabrik och Turo OY, tillsammans 50 % av AK. (Jfr 315.)
	4	Företaget tillverkar fisketrålar.
	29	
	—	Libos skjorttillverkning i Ronneby överläts år 1962 på ett nybildat bolag, Skjortfabriken Libo AB. (Jfr 312.)
	—	Tillverkning och försäljning av damunderkläder, barnkläder, m.m. AK 150 000 kr.
	—	Courtaulds förvärvade 49 % av aktierna i KF:s dotterbolag Svenska Rayon AB. AK 12 000 000 kr. 1450 anställda 1964. (Jfr 386.)

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
318. Wiltax AB	1963	Firma Wiltax	DK
319. I.W.S. Sweden Ullsekreteriat AB	1964	I.W.S. Nominee Company Ltd	GB
320. AB T. H. Lapidus	1964	Schappe AG	CH
321. AB Aug. Wickman	1964	Clutsom & Kemp Ltd	GB
322. Westerholm-Hudson AB	1964	Hudson-koncernen	US
323. Tampella Textil AB (f)	1965	OY Tampella AB	SF
324. Figura AB (f)	1965	Figura-Tuote O/Y	SF
325. Courtaulds Svenska AB (f)	1965	Courtaulds Ltd	GB
326. Suomen Trikoo Nordiska AB	1965	Suomen Trikoo O/Y-AB	SF
327. Svenska Heugafelt AB	1965	van Heugten AG	CH

I. Läder- och gummiindustri

328. AB Kjefflinge Läder- & Skofabrik	1897	A/S M. J. Ballin Sønner	DK
329. Braastad AB	1921	M. A. Braastad (30 %) och A/S Norsk Emissionsinstitut (70 %)	N
330. Poulsen & Ragoscy (f)	1922	A/S Vala	DK
331. AB Winthers Läder- fabrik	1923	A/S Chromläderfabriken Jörgen Winther	DK
332. Dunlop Rubber Co AB (f)	1923	Dunlop Rubber Co Ltd	GB
333. Goodyear Gummi- fabriks AB	1925	Goodyear International Corporation	US
334. Englebert Gummi AB (f)	1926	Englebert Soc. An.	B
335. Michelin Gummi- ringar AB (f)	1927	Compagnie Financière Michelin	F
336. United States Rubber Company AB (f)	1927	United States Rubber Company	US
337. Bilhjul AB	1932	A/S Fixerage	N

	—	Försäljning av mattor. AK 200 000 kr.
	—	Reklam, forskning, kvalitetskontroll och konsult- verksamhet, avseende ull och andra fibrer.
	—	Den schweiziska textilkoncernen Schappe AG för- värvade 50 % av AK (400 000 kr.) i Lapidus, som bildades år 1924.
	—	Aug. Wickman övertogs av tillverkaren av Ever- lastic-korsetterna. AK 100 000 kr.
	—	Bolaget, som tillverkar damstrumpor, bildades ge- mensamt av Westerholms Tricot och Hudson-kon- cernen. AK 500 000 kr 1965.
	—	
	—	Försäljning av textilvaror.
	—	AK 100 000 kr.
	—	Trikåvaror (strumpor, underkläder o.d.)
	—	Försäljning av mattor. AK 70 000 kr.
Likv. 1943	—	AK 1 000 000 kr. — Det danska företaget etablera- de 1907 ytterligare ett svenskt dotterföretag, Garve- ri AB Ballin, som emellertid gick i likvidation i mit- ten av 1930-talet.
Likv. 1922	—	AK 500 000 kr. Skulle tillverka gummikappor men gick i likv. redan efter fyra månader.
	29	Försäljning av skinn och läder, gummi och plast.
Likv. 1928	—	Tillverkning och försäljning av läder.
	62	
	1098	
	16	
	56	
KF	—	Bolaget, som numera heter US Royal AB, övertogs av KF 1958.
Likv. 1933	—	A/S Fixerage ägde aktiemajoriteten, övriga aktier ägdes av privatpersoner i Sverige, Danmark och Norge. AK 2 300 000 kr.

Företag	Etablerringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
338. Goodrich Svenska Gummi AB	1939	International B. F. Goodrich Company	US
339. AB Svexico (f)	1946	Status AG	CH
340. Atlas Supply Company of Sweden AB	1947	Atlas Supply Company, New Jersey	US
341. Chematex (f)	1948	Polypren A/S	DK
342. Linatex AB	1952	Linatex A/S	DK
343. Wredestein Nordiska AB (f)	1960	N.V. Nederlandske Amerikaanse Autobandenfabriek Wredestein	NL
344. Pirelli Svenska AB (f)	1960	Pirelli S.p.A.	I
345. Engelska Gummi AB (f)	1963	Avon Rubber Co Ltd	GB
346. Firestone Gummi AB	1964	The Firestone Tire & Rubber Company	US
347. Semperit Svenska AB (f)	1965	Semperit Österreichisch Amerikanische Gummiverke AG	
J. Kemisk-teknisk industri			
348. AB E. T. Gleitsmann i Trelleborg	1901	E. T. Gleitsmann	D
349. Svenska AB Ratin (p)	1906	Baktereologisk Laboratorium "Ratin"	SU
350. AB Sunlight	1911	Unilever	NL
351. AB P. Rønning & Gjerløff	1911	A/S P. Rønning & Gjerløff	DK
352. Bostic AB	1911	Boston Blacking Co.	US
353. Färg AB International	1914	International Paints (Holding) Ltd	GB
354. Syrgas AB Alfax	1920	L'Air Liquide	F
355. AB Ferrosan	1920	A/S Ferrosan	DK

	38	
Likv. 1954	22	Säljer skor och tekniska artiklar.
	—	
	20	Säljer gummi, latex och kemikalier för gummiindustrin.
	7	Tillverkar industriella beläggningar och konstruktioner av gummi.
	7	Försäljning av bildäck.
	25	Försäljning av bildäck.
	—	Försäljning av bildäck, industrigummi och tillbehör för bilverkstäder. Bolaget, som bildades år 1954, var tidigare Avon Rubber's svenska agent.
	—	Firestone övertog försäljningsbolaget av Viskafors, som licenstillverkar Firestonedäck i Sverige. AK 300 000 kr.
	—	Grosshandel inom gummi- och rörbranschen. AK 100 000 kr.
Svenskt	—	Övertogs efter andra världskriget av svenska intressenter och bytte namn till AB G-man, Trelleborg.
Likv. 1959	—	Företaget ägdes enligt handlingarna på PRV av Baktereologisk Laboratorium "Ratins" Salgskontor for Danmark & Viggo Petersen under perioden 1906—1913. Fr.o.m. 1930-talet ägdes bolaget av det danska Sophus Berendsen A/S.
	897	Unilevers svenska bolag inom kemisk-teknisk industri; AB Sunlight, AB Vinolia, AB Suma, Nyköpings Kemiska Produkter AB och AB Nyköpings Kartongtryck, sysselsatte år 1962 973 personer (jfr 254 och 256).
Svenskt	—	Bolaget, som tillverkar taktjära, bläck m.m., övergick år 1958 i svensk ägo.
	262	Boston Blacking Co. ägs av United Shoe (jfr 54). Industri AB Viking är ett dotterbolag till Bostic.
	348	Tillverkning av färg, fernissor och golvläggingsmaterial.
	50	Kemisk produktion.
	364	F.n. ägs endast 50 % av aktierna av A/S Ferrosan. AB Ferrosan äger i sin tur aktier i det danska företaget.

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
356. The Scholl Manu- facturing Co AB	1920	The Scholl Manufacturing Co.	US
357. AB Helios Kemisk- tekniska fabriker	1925	Henkel & Cie GmbH	D
358. Stidsvigs & Hälsing- borgs Limfabriker AB	1925	AG f. Chem. Producten vorm. H. Scheidemandel	D
359. Agfa Foto AB	1926	I. G. Farben	D
360. Skandinaviska Grafit AB	1926	Union Carbide Corporation	US
361. Linoleum AB Fors- haga	1928	Continentale Linoleum Union	CH
362. Colgate-Palmolive AB	1928	Colgate-Palmolive Company	US
363. AB Mataki	1928	Dansk Svovlsyre- og Super- phosphat-Fabr.	DK
364. AB Einar Willumsen	1929	A/S Einar Willumsen	DK
365. Marinello AB	1930	Sales Affiliates Inc.	US
366. Standard Warnish AB	1930	Ault & Wiborg Ltd	GB
367. AB Kabi	1931	A/S De Forenede Bryggerier	DK
368. AB Svenska Foto- industrien	1932	A/S Post Foto	N
369. Blyertsfabriken Viking AB	1933	Blyantfabriken Viking A/S	DK
370. Nordiska Drog- och Kemikaliekompaniet AB (f)	1934	Nordisk Drog- & Kemikalie- forretning A/S	DK

	134	Verksamt på det ortopediska området.
KF	—	Hade en stor del av den svenska tvättmedelsmarknaden. Övertogs av KF efter andra världskriget. (Se 405.)
Mineberg AB	—	Bolaget, som bildats år 1897, ägdes 1925—1935 av det tyska företaget men övergick därefter ånyo i svensk ägo.
Likv. 1946	—	I. G. Farbens dotterbolag Agfa Foto AB och Anilinkompaniet AB gick i likvidation efter andra världskriget. Ett annat dotterbolag AB Arto, såldes till svenska intressenter. I. G. Farben rekonstruerades aldrig i dess gamla form efter andra världskriget utan gav upphov till tre skilda storföretag, det västtyska färgföretaget Farbwerke Hoechst och de båda fotoföretagen Agfa i Västtyskland och Wolfen i Östtyskland. Samtliga dessa företag har etablerat egna dotterföretag i Sverige. (Se 390, 392 och 437.)
	98	Jfr 409.
	420	Conti är ingen koncern i egentlig mening, utan ett "Intressegemeinschaft" mellan linoleumtillverkare i Schweiz, Holland och Sverige. Conti äger visserligen 50 % av aktierna i Forshaga, men Forshaga äger också aktier i Conti. Vinsterna poolas och utdelningen sker i proportion till storleken av delägarnas "utelöpande" (internt ägda) kapital.
	119	
	347	Tillverkare av tjära, asfalt och annat vägbeläggningsmaterial.
	12	Tillverkning av essenser och andra kemiska produkter.
	7	Tillverkning av hårvårdspreparat.
	49	Färgtillverkning. Övertogs år 1965 av Alf Bjercke A/S, Oslo och fick namnet Alf Bjercke — Standard Warnish AB.
Prippskoncernen	—	Carlsbergsbryggerierna ägde 50 % 1933—1934. Övertogs 1934 av Stockholms Bryggerier.
	—	Upplöstes 1957.
Likv. 1956	—	
Likv. 1937	—	Sålde apoteksvaror, kemikalier, oljor och kryddor. AK 40 000 kr.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
371. Zeiss Svenska AB (f)	1936	Zeiss Ikon AG	D
372. Hostmann-Steinbergs Tryckfärgs AB	1934	Chr. Hostmann-Steinberg'sche Farbenfabriken	D
373. AB Balatum	1936	S.A. Les Papeteries de Genval	B
374. Nordiska AB Schering (f)	1937	Schering AG	D
375. Geigy AB (f)	1942	J. R. Geigy AG	CH
376. Holger Andreasen AB (f)	1942	Firma Holger Andreasen	DK
377. Norsk Hydros Svenska Försäljnings AB (f)	1945	Norsk Hydro-Electric Kvaelfstof A/S	N
378. Gorgas AB	1946	Københavns Dragée Fabrik A/S	DK
379. AB Sadolins Färgfabrik	1946	Sadolin & Holmblad A/S	DK
380. Ciba Produkter AB (f)	1946	Ciba AG	CH
381. Elizabeth Arden AB	1947	Elizabeth Arden Sales Corporation	US
382. Nordiska AB Naarden	1947	N. V. Chemische Fabriek "Naarden"	NL
383. Färgfabriken Norden AB	1948	A/S Den kemiske Fabriek Norden	N
384. AB Stadex	1949	W. A. Scholten, Foxhol N.V.	NL
385. Sandoz Produkter AB (f)	1950	Sandoz AG	CH
386. AB Celloplast	1951	Courtaulds Ltd	GB
387. Reichhold Chemicals Svenska AB	1951	Reichhold Chemicals Inc.	US
388. Sun Oil Svenska AB	1952	Sun Oil Company, Philadelphia	US
389. AB Triga (f)	1953	Badische Anilin & Sodafabrik AG (BASF)	D
390. Hoechst Anilin AB	1953	Farbwerke Hoechst AG	D
391. Pfizer AB (f)	1954	Pfizer Corporation	US
392. Gevaert Svenska AB (f)	1954	Gevaert Photo-Producten N.V.	B

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkingar
Disponent Rune Fahlström	—	Övergick efter andra världskriget i svensk ägo. (Jfr 430.)
Likv. 1961	—	Övertogs efter andra världskriget av Henry Luttrup & Co, Grafisk färgfabrik.
	85	Tillverkar golvbeläggingsmaterial.
	10	Försäljning av läkemedel.
	44	Försäljning av färger.
	38	Försäljning av industrikemikalier och -råvaror.
	10	I Norsk Hydro finns betydande franska intressen. Det svenska försäljningsbolaget har mycket stor försäljning av kemiska produkter.
Likv. 1954	—	
	48	
	87	Försäljning av färger, hartser, läkemedel m.m.
	25	Kosmetiska artiklar.
	12	Tillverkning och försäljning av essenser, konservmedel, glycerin, vanillin, tallolja, läkemedel.
Herr Bertil Damm	—	Det norska företaget innehade aktiemajoriteten 1948—1960. Damm äger f.n. samtliga aktier.
	48	Tillverkar stärkelsederivat, klister, lim.
	19	Försäljning av läkemedel.
Likv. 1959	600	Courtaulds äger 49 %, KF 51 % (Jfr 317.)
	—	R.C.I. övertog 1951 det svenska bolaget för att gradvis avveckla dess verksamhet. AK, som 1951 var 750 000 kr, nedsattes successivt under 1950-talet.
Likv. 1960	—	AK 150 000 kr.
	47	Bytte 1964 namn till BASF Svenska AB.
	143	Bolaget, som har viss egen tillverkning, säljer färger, kemikalier, läkemedel, syntetfiber, reproduktionsmaterial m.m. (Jfr 248 och 359.)
	70	Pfizer startade år 1961 ett dotterföretag. AB Stimil, för tillverkning och försäljning av dietiska produkter (bantningsmedel). Detta bolag hade 1962 8 anställda. (Jfr 438.)
	144	Fr.o.m. 1964, då tyska Agfa övertog belgiska Gevaert, heter det svenska försäljningsbolaget Agfa-Gevaert AB. (Jfr 359.)

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
393a. Bayer Kemi AB	1955	Farbenfabriken Bayer AB	D
393b. Bayer Farma AB			
393c. Bayer Agro-Kemi AB (f)			
394. Johnson & Johnson AB (f)	1956	Johnson & Johnson Inc.	US
395. Svenska Polystyren- fabriken AB	1956	Omni International Corporation	US
396. Max Factor AB	1956	Max Factor & Co	US
397. Cal-Cello AB	1956	A. Dewied Casing Company	US
398. ICI filial i Göteborg (f)	1956	Imperial Chemicals Industries Ltd	GB
399. AB Aerosol Packing	1956	Sprühtechnik GmbH	D
400. Handels och Fabriks AB Petunia	1957	Chas. Lowe & Co (Manchester) Ltd	GB
401. Plast AB Cipax	1958	Bakelittfabrikken A/S	N
402. Wintrop AB (f)	1959	Sterling Drug Inc.	US
403. AB Tivokemi	1959	Tivoli Werke AG	D
404. Asp-Holmblad AB	1959	Asp-Holmblad AS	DK
405. Skandinaviska Hen- kel & Cie AB (f)	1959	Henkel & Cie	D
406. Hercules Kemiska AB	1960	Hercules Powder Company	US
407. Svenska Johnson's Vax AB	1960	S. C. Johnson & Co Inc.	US
408. U.C.B. Nordiska AB (f)	1960	UCB (Union Chimique- Chemische Bedrijven) S.A.	B

Konkurs 1958

- 100 Bayers tre svenska dotterbolag säljer färger, kemikalier, syntetfiber, växtskyddsmedel, läkemedel m.m.
- 20 Bolaget, som säljer läkemedel och sjukvårdsartiklar, bedriver f.n. egen tillverkning.
- 89 Bolaget, som tillverkar plastråvaror, övergick i början av 1964 i svensk ägo. Senare under året förvärvade det tyska företaget Chemische Werke Hüls AG 50 % av aktiekapitalet.
- 33 Kosmetiska artiklar.
- Bolaget tillverkade och sålde konsttarmar och andra cellulosa produkter.
- 25 1963 övertog ICI Nordeuropeiska Handelskompaniet i Göteborg. Bolaget, som bytte namn till Svenska ICI AB övertog filialens verksamhet, handel med kemikalier, färgämnen o.a. ICI:s läkemedelsförsäljning i Sverige sker genom AB Scanmeda, ett ADA-företag, i vilket ICI äger ett minoritetsintresse. (Jfr 428.)
- 24 Utför aerosolfyllning.
- 9 Det engelska bolaget äger $\frac{1}{3}$ av AK i Petunia, som tillverkar fenolharts och fenolhartslim.
- 18
- 25 Läkemedel.
- 3 Bolaget tillverkar lim, som säljs av AB Vilsbro, ett danskt dotterföretag.
- 30 Bolaget, som tillverkar olika kemisk-tekniska produkter, ägs av Det østasiatiske Kompagni. ØK etablerade dessutom 1960 i Sverige ett dotterföretag, AB Dumex, med försäljning av läkemedel (14 anställda 1962).
- Bolaget bytte år 1962 namn till Henkel Kemi AB. Verksamheten startade först 1964. Henkel syftar till att återerövra en del av den svenska marknaden för tvättmedel. Tillverkning för den skandinaviska marknaden sker vid Henkels danska dotterföretag. (Jfr 357.)
- 26 Tillverkning och försäljning av papperskemikalier.
- 42 Poler- och insektsmedel, etc.
- 10 Läkemedel.

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
409. Unifos Kemi AB	1961	Union Carbide Corporation	US
410. Scado-Archer Daniels AB	1961	N.V. Scado-Archer-Daniels	NL
411. Svenska Malros AB	1961	Wm Butler & Co Ltd	GB
412. du Pont de Nemours Nordiska AB	1961	E. I. du Pont de Nemours & Co	US
413. Sikkens-Condor AB	1962	Sikkens Groep N.V.	NL
414. Plibrico Eldfast Material AB	1962	Plibrico Company	US
415. AB A. Sandström	1962	Beiersdorff AG	D
416. AB Lestelle	1962	Estée Lauder Cosmetics	US
417. AB Förenade Plast- fabriker	1962	Yhtyneet Muovitehtaat OY- Förenade Plastfabriker AB	SF
418. Dow Chemical International AB	1962	Dow Chemical Corp.	US
419. Svend Overgaard Göteborg AB	1963	Farve- og Lakfabr. Svend Overgaard	DK
420. Kronos Titanpigment AB	1963	Titan A/S	N
421. Ragnar Sahlin AB	1963	Nordisk Plaster Industri A/S	DK
422. Scandinavian Glas- fiber AB	1963	Owens-Corning Fiberglas Corporation	US
423. G. D. Searle AB (f)	1963	G. D. Searle & Co	US
424. Squibb AB	1963	Squibb	US
425. Svenska Lorilleux AB	1963	Lorilleux-Lefranc S.A.	F

- 14 Bolaget startade 1963 tillverkning av högtryckspo-
lyeten i Stenungsund enligt det amerikanska mo-
derföretagets metod. 50 % av aktierna ägs av
Stockholms Superfosfat Fabriks AB. AK 40 000 000
kr. En svensk filial till Union Carbide's schwei-
ziska dotterbolag säljer ferrolegeringar, kemikalier,
plaster m.m. (Jfr dessutom 360.)
- 8 Kemiska och kemisk-tekniska produkter.
- 8 Bolaget tillverkar konsthartslim.
- 88 I du Pont-koncernen ingår även Svenska Adox AB,
ett 1958 etablerat bolag med försäljning av foto-
kemiska och fotooptiska produkter.
- 85 Sikkens, som sedan 1958 samarbetat med Condor-
verken AB, förvärvade i slutet av 1962 60 % av ak-
tierna i det svenska bolaget, som därvid bytte namn
till Sikkens-Condor AB. Fr.o.m. 1966 ägs bolaget
av AB Nordström & Sjögren.
- 37 Utför infodring av ugnar.
- 55 Tillverkar och säljer tillsammans med dotterföreta-
get AB Nivea kosmetika, läkemedel m.fl. kemisk-
tekniska produkter. Ett 1958 bildat dotterföretag
till Beiersdorff säljer tejp.
- Tillverkning och försäljning av parfymer, kosme-
tiska preparat etc. (Vilande 1962.)
- Tillverkning och försäljning av plastvaror. (Vilande
1962.)
- Tillverkning och försäljning av kemiska produkter,
plast, textil- och metallprodukter. (Vilande 1962.)
- Tillverkning och försäljning av färger och lacker.
AK 100 000 kr.
- Titan A/S, äger 75 % av AK, 100 000 kr, i det
svenska bolaget, som tillverkar titanpigment, en
produkt för bl.a. färg- och pappersindustrin.
- Tillverkning och försäljning av självhäftande pro-
dukter. AK 200 000 kr.
- Bolaget tillverkar glasfiberprodukter i fabrik i Fal-
kenberg. Owens-Corning äger 40 %, ASEA 60 %.
AK 7 500 000 kr. (172 anställda 1964.)
- Läkemedel.
- Läkemedel.
- Tillverkning av tryckfärger. AK 1 000 000 kr.

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
426. Rexolin Chemicals AB	1964	Chemical Investment AG	CH
427. Nairn-Williamson AB (f)	1964	Nairn-Williamson Ltd	GB
428. Scandinaviska Aerosol AB	1964	Imperial Chemical Industries Ltd	GB
429. AB Tercanal	1964	Tercanal N.V.	NL
430. Voigtländer Svenska AB (f)	1964	Voigtländer AG	D
431. AB Thors Kemiska Fabriker	1964	Thor's kemiske Fabrikker A/S	DK
432. Upjohn AB	1965	The Upjohn Company	US
433. AB Ytteknik	1965	Metallgesellschaft AG	D
434. AB Seligman & Latz of Stockholm AB	1965	Seligman & Latz Inc.	US
435. Hasselblads Foto AB	1965	Eastman Kodak Company	US
436. Nordisk Philblack AB	1965	Phillips Petroleum Company	US
437. Orwo Svenska Foto AB	1965	DIA Chemie och Deutsche Kamera Aussenhandels-gesellschaft	Öst-tyskland
438. Parfumeri Seger AB	1965	Pfizer Corporation	US
439. Revlon AB	1965	Revlon International Corporation	US

- Tillverkning av organiska finkemikalier. Bolaget, som bildades 1924, var tidigare svenskägt (ca 100 anställda).
- Försäljning av golvlägningsmaterial.
- ICI förvärvade bolaget, som tillverkar sprayförpackningar, av Förvaltnings AB Handus (dotterbolag till Industrivärden) 80 anställda (år 1963). (Jfr 398.)
- Bolaget skall enligt bolagsordningen tillverka och sälja produkter, som framställs ur eller bearbetas av konstharts. AK 1 000 000 kr.
- Bolaget säljer kameror och optisk material. Efter Voigtländers samgående med Zeiss har bolaget bytt namn till Zeiss-Voigtländer Svenska AB. (Jfr 371.)
- Tillverkning av kemisk-tekniska produkter. AK 270 000 kr.
- Skall enligt bolagsordningen tillverka och sälja läkemedel, kosmetika, veterinär- och lantbrukskemiska produkter, plast etc.
- Produkter och förfaranden för rostskydd och kallbearbetning av järn och stål. AK 100 000 kr.
- Damfriseringsbranschen.
- Kodak övertog agentföretaget Hasselblads Foto, som säljer film, kameror och fotoutrustning och har laboratorium för fotoframkallning i Spånga.
- Tillverkar carbonblack, ett fyllnadsmedel, som används främst inom gummiindustrin. Phillips äger 50 % av AK, 12 000 000 kr.
- De båda statsägda östtyska företagen representerar Wolfen, den i storleken tredje koncernen i världen för tillverkning av fotografiska artiklar, som utgör en fortsättning av den tidigare IG-Farben-koncernen. (Jfr 359.)
- Pfizer övertog Parfumeri Seger och Eau de Cologne- & Parfumerifabriken i Sundbyberg AB. AK 100 000 kr, resp. 500 000 kr. (Jfr 391.)
- Tillverkar och försäljer skovårdspreparat, inventarier och utrustning för skönhets- och frisersalonger, underkläder m.m. AK 500 000 kr.

K. Flera industrigrenar

440. Vessels AB (i Malmö) (f)	1911	A/S Wessel & Wett	DK
441. Allmänna Handels-Kompaniet (f)	1918	A/S Det Allm. Handels-Kompagni (The General Commercial Company Limited)	DK
442. AB Luxor (f)	1927	N.V. Handel- en Kultur Mij. Amsterdam	NL
443. Allva, Allas Varuhus AB	1933	Tefina S.A., Porto Ronco	D
444. AB Svensk Julpryd-nads Industri	1945	Firma G. Ahrenkiel	DK
445. Centrokom AB (f)	1946	Centrokomise Akciova Obchodni Společnost	CS
446. AB Centrotrade (f)	1947	Varimex	PL
447. Nordamet AB (f)	1954	Intermetall AG	CH
448. Guy Nottingham Svenska AB (f)	1957	George Marshall & Co Ltd	GB
449. Interskandinaviska Artek AB (f)	1957	Artek OY AB	SF
450. Tunisiska Handels AB (f)	1961	Office du Commerce de la Tunisie	Tun.
451. Minnesota Mining and Manufacturing AB (3M) (f)	1962	Minnesota Mining and Manufacturing Company	US
452. Frazar International (Scandinavia) AB (f)	1963	Frazar & Company Inc.	US
453. Svelanco AB (f)	1964	Foremost Dairies Inc.	US

L. Oljebranschen

454. Svenska Esso AB (f)	1896	Standard Oil Co	US
455. Mobil Oil Sweden AB (f)	1900	Socony Mobil Oil Company Inc.	US

Viktor Hjorts arvtagare	—	Företaget, som bedriver handelsrörelse inom manufaktur-, bosättnings- och vitvarubranschen, startade som helägt danskt dotterföretag. 1926 övertogs det av Viktor Hjort, svensk medborgare bosatt i Köpenhamn, senare i Malmö.
Likv. 1924	—	Import och export. AK 25 000 kr.
Konkurs 1932	—	Bolaget bedrev handel, främst med transatlantiska artiklar. AK 300 000 kr.
Likv. 1944	—	AK 250 000 kr. Övertogs 1941 av Turitz & Co.
	4	
Likv. 1950	—	Bolaget bedrev handel, export- och importrörelse.
Likv. 1956	—	AK 100 000 kr.
Likv. 1963	—	Bolaget bedrev handel med malm, metaller, kemikalier etc.
Dir. Carl Korfitsen	—	Det engelska intresset avvecklades år 1962. Enligt bolagsordningen tillverkades och såldes textilprodukter och produkter av metall, trä, glas, papper, läder samt plast.
	—	Det finska konsthantverksföretaget Artek ägde endast en minoritetsandel i det svenska bolaget, som upplöstes redan efter ett år. Ett helägt dotterföretag, Galleri Artek AB, bedrev 1962 ingen rörelse.
Likv. 1964	—	Bedrev handel med i Tunisien framställda varor.
	246	Försäljning av slipmaterial, lim, tejp, tonband etc.
	—	Import och export med livsmedel, textilvaror, trävaror, kemiska produkter, maskiner, m.m.
	—	Försäljning av hobby- och campingartiklar. AK 2 800 000 kr.
	1337	Har under 1960-talet byggt upp en omfattande petro-kemisk industri i Stenungsund. (Jfr även 116).
	368	

Företag	Etableringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
456. Svenska Shell AB (f)	1912	Royal Dutch/Shell	GB
457. Caltex Oil AB (Sweden) (f)	1921	California Texas Oil Corporation	US
458. AB John Eneqvist Kolimport (f)	1924	Scheepvaart en Steenkolen Mij. N.V.	NL
459. Svenska BP Olje AB (f)	1927	The British Petroleum Co Ltd	GB
460. Svenska Gulf Oil Company (f)	1928	Gulf Oil Corporation	US
461. Castrol AB (f)	1931	Castrol Ltd	GB
462. Lavéns Kolimport AB (f)	1933	N.V. Algemeene Rotterdamsche Maatschappij voor Handel en Crediet	NL
463. Svenska Foil AB	1934	Davies Company Inc. och Crusader Petroleum Industries Ltd	US
464. AB Linné-Dahllöf & Co	1936	M. Stromeier Aktiengesellschaft GmbH.	D
465. Nordströms Koks AB (f)	1936	The Sea-Borne Trading Company Ltd	GB
466. Bratts Kol & Koks AB (f)	1954	M. Stromeier Lagerhausgesellschaft	D
467. Svenska Fina AB (f)	1954	Petrofina S.A.	B
468. Industriprodukter J. Schliemann AB (f)	1955	Ernst Schliemann Ceresin Fabrik	D
469. Svenska Molykote AB (f)	1958	Molykote K. G. Kraus, Kuhn-Weisse Co	D
470. Koppartrans Olje AB	1959	The Shell Petroleum Company Ltd	GB
471. AB Swedish Petroleum Products (f)	1960	Trading S.A.	B
472. Svenska Murco Petroleum AB (f)	1961	Murphy Oil Corporation	US

	1505	Shells svenska dotterföretag har klassificerats som engelskt, då aktierna ägs av det engelska holding-bolaget The Shell Transport and Trading Co Ltd. Shell är emellertid till 60 % holländskt, 40 % engelskt. (Jfr 470.)
Caltex	950	
	28	Försäljning av kol, koks, eldningsolja.
BP	1199	
	904	
	58	
ARA-koncernen	—	Bolaget, grundat år 1922 av Georg Lavén, ingår f.n. i ARA-koncernen. 1933—1950 ägdes 43 % av det holländska företaget. Ett par andra utländska bolag ägde mindre aktieposter. 1950—1956 ägde Wilmington Foreign Holding Corp. 50 % av AK. Fr.o.m. 1956 helsvenskt. AK 1 300 000 kr.
Likv. 1946	—	
Familjen Dahllöf	—	Bolaget, som bedriver kolhandel, bildades 1925. Det tyska företaget ägde en minoritetspost fr.o.m. början av 1930-talet, samtliga aktier 1936—1944.
G. & L. Beijer Import & Export AB	—	Bolaget, vars nuvarande namn är AB Imperialkoks, ingår fr.o.m. 1946 i Beijer-koncernen.
	47	Kol, koks och eldningsolja.
	21	
Likv. 1963	—	Bolaget importerade och drev handel med mineral-olja produkter. AK 25 000 kr.
	7	Tyska Molykote övertogs 1963 av Dow Corning Inc., USA. Det svenska bolaget säljer Molykote specialsmörjmedel.
	384	Shells planer på att bygga ett eget raffinaderi i Sverige ledde i slutet av 1950-talet till förvärv av halva aktiestocken i Koppartrans. 1963 övertog Shell den andra aktieposten av Stora Kopparberg. Koppartrans Försäljnings AB hade 1962 172 anställda.
	4	Säljer olja, kemikalier och kemisk-tekniska produkter.
	11	

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
M. Byggnadsverksamhet			
473. AB Svenska Icopal-fabriken	1916	A/S Villaco	DK
474. Svenska AB Christia- ni & Nielsen	1922	Christiani & Nielsen	DK
475. Svenska AB Colas	1927	Colas Flintkote Ltd	GB
476. Monberg & Thorsen AB	1931	Monberg & Thorsen A/S	DK
477. Verkstads AB Västerbron	1932	Vereinigte Stahlwerke GmbH	D
478. AB Grundförstärk- ningar	1938	A/S C. T. Winkel	DK
479. AB Evers & Co	1944	Evers & Co A/S	DK
480. AB Fixform	1955	Betongbau GmbH	D
481. Uddeholm-Mannes- mann Byggnadsställ- ningar AB	1955	Mannesmann AG	D
482. Northern Bechtel Corporation, Panama, filial	1957	Northern Bechtel Corporation	US
483. Nordisk Trading Hilti Montage Teknik AB (f)	1957	Hilti-koncernen, Vaduz, Lichtenstein	Lichtenstein
484. Svenska Construc- tors Fluor AB	1961	The Fluor Corp.	US
485. Lambdabetong AB	1963	Danskt företag	DK
486. AB Arbetsbesparande byggmetoder (f)	1965	N.V. Maatschappij voor Toe- passing van Arbeidbesparende Bouwmethoden "Matab"	NL

Likv. 1938

- 457 Tillverkar och säljer byggnadsmaterial, utför takbe-
läggningar, vägbyggnader, isoleringar m.m. Dotter-
bolaget AB Svensk Leca (38 anställda 1962) tillver-
kar isoleringsmaterial för byggnadsändamål.
- 230 Byggnadsentreprenad.
- Tillverkning och försäljning av väg- och byggnads-
material. AK 33 000 kr.
- 5 Bedrev byggnadsentreprenad t.o.m. år 1961. F.n.
endast fastighetsförvaltning.
- Uppförde under 1930-talet i egenskap av entrepre-
nör Västerbron i Stockholm. (Jfr 21.)
- 9 Utför grundförstärkningar.

Likv. 1961

- 301 Tillverkning av byggnadspapp och kemisk-tekniska
produkter för byggnadsändamål. Entreprenadrö-
relse, avseende taktäcknings- och isoleringsarbeten.
Dotterbolagen AB Isocorpa (16 anst. 1962) och AB
Everlitplast (37 anst. 1962) tillverkar träullsplattor,
respektive plastprodukter och akustikplattor.
- Bedrev enligt bolagsordningen tillverkning av och
handel med produkter för byggnadsbranschen. AK
50 000 kr.
- 11 Mannesmann, som äger 50 % av aktierna i detta
bolag, etablerade 1948 ett eget försäljningsbolag,
Svenska Mannesmann Agenturen AB, som säljer
rör och fartygsmaterial.
- Tillfälligt projektföretag under ombyggnadsarbeten
vid Rederi AB Nordstjernans oljeraffinaderi i Ny-
näshamn åren 1957—1959.
- 7 Bolaget säljer produkter för byggnadsbranschen.
- 252 Bolaget, som avvecklades 1963, uppförde som en-
treprenör Svenska Essos krackningsanläggning i
Stenungsund.
- Ett danskt företag äger $\frac{2}{3}$ av AK, 300 000 kr, i bo-
laget, som tillverkar och säljer byggnadsmaterial.
- Säljer och hyr ut material och konstruktioner för
byggnadsindustrin. AK 100 000 kr.

Företag	Etabliringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
N. Kommunikationer			
487. AB Moore & Mc Cormack	1920	Moore — Mc Cormack Lines Inc.	US
488. AB Erik Brodins Befraktningskontor	1922	Det Bergenske Dampskibsselskab	N
489. Yellow Cab AB	1924	Yellow Cab Corp.	US
490. Urban Körner AB	1931	Messrs. F. T. Everard & Sons Ltd	GB
491. Thos. Cook & Son AB	1932	Thos. Cook & Son Ltd	GB
492. American Express Co AB	1946	The American Express Company Inc.	US
493. AB Orbis	1947	Polska Resebyrån Orbis	PL
494. Skanpol Transport AB	1948	C. Hartwig S.A.	PL
495. Bore Lines AB	1948	Ångfartygs AB Bore	SF
496. Shenker & Co Transport AB	1953	Schenker & Co GmbH	D
497. AB Navigare	—	Firma Fearnley & Astrup	N
498. Scandinv Avis Biluthyrning	1960	A/S Scandinavia Bilutleie	N
499. AB Vika Skeppsagentur	1964	Skipsaksjeselskapet Nordheim	N
500. Ferrymasters AB	1964	Ferrymasters Ltd	GB
501. England Sverige Linjen AB	1965	Ellerman's Wilson Line Ltd	GB
502. Jugotours AB	1965	Generalexport, Belgrad	YU
O. Filmbranschen			
503. Film AB Paramount	1922	Paramount Films International	US
504. Universal Film AB	1923	Universal International Film Inc.	US

Ett tjugotal
svenska privat-
personer

Likv. 1950
Nordisk Transport
& Spedition AB
(50 %), Herr Hag-
bart Dannel (50 %)

- 23 Linjetrafik USA—Sverige i båda riktningarna.
- De norska intressena avvecklades år 1936. AK 200 000 kr.
- Svenskägt sedan 1932. Bolaget bedrev handel med bilar och biltillbehör, uthyrde bilar tillhörande The Yellow Cab Manufacturing Company of England Ltd och bedrev biltrafik.
- 6 Skeppsmäkleri.
- 28 Resebyrå.
- 26 Resebyrårörelse.
- Resebyrårörelse.
- Det polska företaget ägde 60 % till år 1962. Bolaget bedriver expeditions- och befraktningsrörelse samt resebyråverksamhet.
- 25 Finskt minoritetsintresse.
- 81 Internationell expedition.
- Det norska företaget äger år 1965 40 %; Investor och Providentia 30 % vardera av AK, 1 000 000 kr, i rederiföretaget AB Navigare, som bildades år 1945.
- 38
- Skeppsagentur.
- Rederi-, skeppsmäkleri-, befraktnings- och expeditionsrörelse. Ferrymasters Ltd ägs av det engelska P.O. Line, en av världens största rederier. De engelska intresset i det svenska bolaget utgör 60 %; resten av aktierna ägs av Walleniusrederierna.
- Bolaget är centralt administrativt organ för ett engelskt och två svenska samseglande rederier. Det engelska rederiet äger $\frac{1}{3}$ av AK.
- Resebyrårörelse. AK 120 000 kr.
- 29 Filmdistribution.
- 21 Filmdistribution.

Företag	Etabliringsår	Utländskt moderbolag	Nationalitet
505. Warner Bros. Film AB	1923	Warner Bros. Pictures International Corporation	US
506. AB Fox Film	1923	Twentieth-Century Fox International Corporation	US
507. Metro-Goldwyn-Mayer AB	1925	Metro-Goldwyn-Mayer Inc.	US
508. AB Ufafilms	1925	Universum Film AG	D
509. United Artists AB	1927	United Artists Corporation	US
510. The Swedish Western Electric Co AB	1929	Westrex Corporation	US
511. Film AB Nordlys	1935	Film A/S Nordlys	DK
512. RankFilm Distributors of Sweden AB	1945	The Rank Organization Ltd	GB
513. Walt Disney Productions AB	1947	Walt Disney Productions	US
514. Selznick Releasing Organization AB	1949	Selznick Releasing Organization Inc. New York	US
P. Konsultverksamhet			
515. AB Nordisk Bedaux	1930	The International Bedaux Co Inc.	US
516. Kampsax AB	1945	Kampmann, Kierulff & Saxild A/S	DK
517. Allied Engineering Company AB	1946	Ferro Emanuel Corporation	US
518. International Ceramic Engineering AB	1948	Interkiln Corporation	US
519. Svenska AB Methods Engineering Council	1954	Methods Engineering Council. (M.E.C.)	US
520. Granholm & Krüger AB	1957	I. Krüger A/S	DK
521. Sandwell AB	1959	Sandwell and Company Ltd	CDN
522. Robert E. Hattis Engineers Inc. AB	1961	Robert E. Hattis Engineers Inc.	US
523. P. A. Management Consultants AB	1961	P. A. Management Consultants Ltd	GB
524. Asbjörn Habbarstad AB	1961	Asbjörn Habbarstad A/S	N
525. Jaako Pöyry Ingenjörbyrå AB	1962	Jaako Pöyry & Co	SF

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkingar
	20	Filmdistribution.
	30	Filmdistribution.
	26	Filmdistribution.
Likv. 1947	—	Ett 1941 bildat bolag, Tobis Film AB, ingick liksom AB Nordiskt Filmotek i Universum-koncernen. Även dessa bolag gick i likvidation år 1947.
	26	Filmdistribution.
Dir. A. Nelson	—	Heter f.n. Monark Biograf AB och är svenskägt fr.o.m. 1956.
	—	Bolaget upplöstes år 1951.
	18	
	3	
Likv. 1952	—	Bedrev enligt bolagsordningen filminspelningsverksamhet och uthyrning och försäljning av film.
Likv. 1941	—	Skulle lansera ett system för industriell organisation, "Bedaux-systemet". Avvecklades på grund av bristande lönsamhet.
Likv. 1956	—	
Likv. 1950	—	
Likv. 1960	—	
	25	M.E.C., som i sin tur ägs av H. B. Maynard & Co Inc. är f.n. det största utländska konsultföretaget i Sverige.
	11	
	24	Konsulterande ingenjörsverksamhet.
	7	Utför teknisk konsultation inom byggnadsområdet. Ett systerbolag, Hattis Service AB, bildades 1963.
	—	Organisationskonsult. (Vilande 1962.)
	13	
	5	

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
526. AB Knight Konsulte- rande Ingenjörer	1963	Lester B. Knight International Corporation	US
527. Konsultbyrån I.K.O. AB	1965	Industrikonsult A/S	N
Q. Övriga			
528. AB Nordiska Musik- förlaget	1915	Wilhelm Hansen Musikforlag	DK
529. AB Svenska Gas- verk	1915	Noorsche Gasmaatschappij	NL
530. AB Kreditkontroll	1922	Deutsche Auskunftei GmbH	D
531. AB Chicago Portrait Company	1927	Chicago Portrait Company	US
532. Svenska Ekonomi AB	1927	Staatsbank der USSR, Moskva, Bank for Russian Trade, Lon- don, Garantie und Kreditbank für den Osten, Berlin	SU
533. AB Ervaco	1929	L. R. Wasey Company	US
534. Hälsingborgs Natt- vakt AB	1934	A/S De Forenede Vagtselskaber	DK
535. AB Carex	1934	Investor S.A.	CH
536. AB Vadex	1937	Schweiziskt företag	CH
537. AB Reuthers Press- byrå	1944	Reuters Ltd	GB
538. Allmänna Svenska Städnings AB	1945	Det Danske Rengørings Sel- skab A/S	DK
539. The World Associa- tion of I.T. Informa- tion Offices Ltd AB	1950	The World Association of I.T. Information Offices Inc.	US
540. Falcks Räddnings- kår AB	1950	Falcks Redningskorps Köpenhamn A/S	DK
541. Svenska AB Hessicator	1954	A/S Hessicator	DK
542. A. C. Nielsen Company AB	1957	A. C. Nielsen Company	US
543. AB International Marine and Oil Development Cor- poration	1958	Imodco International Ltd	GB

Ägare 1962	Antal anställda 1962	Anmärkningar
	—	Teknisk och ekonomisk konsultverksamhet. AK 300 000 kr.
	—	
	44	
Likv. 1952	—	AK 1 000 000 kr. (år 1950). Nedlades 1952 efter en lång rad av förlustår.
Fastighets AB Hermes	—	Bolaget, som mot ersättning meddelade soliditetsupplysningar, övergick år 1936 i svensk ägo.
Konkurs 1923	—	AK 112 600 kr.
Likv. 1935	—	Bedrev bankirrörelse och handel. AK 3 000 000 kr.
Svenskt	—	Annonssbyrån Ervaco var ett helägt amerikanskt dotterföretag t.o.m. 1940.
Bevaknings AB Securitas	—	Det danska företaget ägde 100 % av aktierna 1935—1940, 50 % 1940—1947. Bolagets nuvarande namn är Förenade Svenska Vakt AB. (Jfr 538.)
Likv. 1941	—	Bedrev olika slags finansieringsaffärer. AK 100 000 kr.
Likv. 1937	—	Bedrev olika slags finansieringsaffärer.
Likv. 1947	—	Nyhetsbyrå.
	3540	Det danska intressentföretaget ägs i sin tur av A/S De forenede Vagtselskaber.
Likv. 1957	—	Förmedlade nyheter till handeln och industrin samt förmedlade kontakter för export och import. AK 200 000 kr.
Svensk Räddningstjänst AB	—	Det danska företaget ägde 50 % t.o.m. 1961.
	34	Odlar luzerngrönmjöl.
	39	Utför marknadsundersökningar.
Likv. 1963	—	Arbetade med och bedrev utveckling av marina tillbehör. AK 405 000 kr.

Företag	Etable- ringsår	Utländskt moderbolag	Natio- nalitet
544. IRU, Internationell Reklam och Ut- ställningar AB	1959	John Wynn & Partners Ltd	GB
545. The Associated Press AB	1962	The Associated Press of New York	US
546. Svenska TV- Produktion AB	1963	Time Inc.	US
547. International Factors AB	1963	International Factors AG	CH
548. Günther & Bäck AB	1964	The Interpublic Group of Companies, Inc.	US
549. AB Motorvärden	1964	Mercury Investment Trust Ltd samt United Dominions Trust Ltd	GB
550. Masius, Malmros AB	1964	Masius International Ltd	GB
551. Leijon & Lüning AB	1965	Norman, Graig & Kummel Inc.	US
552. Merkantil Leasing AB	1965	Leaseway Transportation Corp.	US
553. F. C. B. Rygaards AB	1965	Foote, Cone & Belding Inc.	US
554. Ring International Hotel AB	1965	Ring-Hotel-Finanz AG	CH

- Det engelska bolaget ägde t.o.m. 1962 40 % i IRU, som förutom att bedriva reklamrörelse skulle producera kommersiella televisions- och radioprogram.
- 14 Nyhetsbyrå.
- Skall enligt bolagsordningen bedriva produktion främst inom Skandinavien och distribution av TV-program. AK, 900 000 kr, är fördelat på 750 av vardera A-, B-, C- och D-aktier. Svenska privatpersoner ägde 1964 samtliga A- och B-aktier. Time ägde C- och Philips D-aktierna.
- Det schweiziska företaget äger 40 % av AK (500 000 kr) i bolaget, som skall finansiera handel med lös egendom.
- Annonssbyrå.
- De båda engelska bolagen, av vilka det förstnämnda ingår i Warburgkoncernen, äger 49 % av AK (1 100 000 kr) i Motorvärden, som bedriver handel och finansieringsverksamhet inom motorbranschen.
- Masius övertog annonsbyrån Tore Malmros. AK 250 000 kr.
- Annonssbyrå. AK 100 000 kr.
- Leaseway äger 40 %, Sponsor 60 % av AK 100 000 kr.
- Rygaards annonsbyrå bildades år 1938. AK 250 000 kr.
- Ring är det första internationella hotellföretag, som etablerat sig i Sverige.

Register över de utländska dotterföretagen

Detta alfabetiska register upptar namnen på de utländska dotterföretag, som branschvis förtecknats i Appendix. Siffrorna avser företags nummer i Appendix.

Abeta 129	Anro 39
Abloy AB 11	Antonson-Avery AB 249
Ackumulatorfabriks AB Tudor 128	A.P.V. Nordiska AB 25
Adressograph-Multigraph AB 101	AB Arbetsbesparande byggmetoder 486
AEG 127	Elizabeth Arden AB 381
Scandinaviska Aerosol 428	Artek AB 449
AB Aerosol Packing 399	Asp-Holmblad AB 404
AGA-Bausch & Lomb. AB 190	The Associated Press AB 545
Agfa Foto AB 359	Atlas Marin Laboratorium AB 145
Agria Universaltraktorer AB 91	Atlas Supply Company of Sweden AB 340
Alfax 354	A/S Atlas Svenska Försäljnings AB 143
Allers Familje-Journals Tryckeri AB 240	Automobiles Citroën AB 176
Allied Engineering Company AB 517	Autoropa AB 174
Allmänna Handels-Kompaniet 441	
Allmänna Svenska Städnings AB 538	AB Balatum 373
Allva, Allas Varuhus AB 443	Ballografverken AB 31
Aluminiumkompaniet 19	Banan Import AB 258
American Express Co AB 492	Bayer Agro-Kemi AB 393c
AMF Svenska AB 224	Bayer Farma AB 393b
Holger Andreasen AB 376	Bayer Kemi AB 393a
Anglo-Swedish Glasswork AB 199	Bechtel 482
Anjans Transport AB 211	Bedaux 515
Anker Bokföringsmaskiner AB 84	AB Belgimex 170
Ankerlökken Mac Gregor AB 28	Bergverks AB Freja 1

- Bergverks AB Vulcanus 3c
 Berkel AB 53
 Bilhjul AB 337
 Birlec Electrougnar AB 71
 Blyertsfabriken Viking AB 369
 BMC Sweden AB 181
 Boliden Batteri AB 149
 Georg Bolle AB 248
 Bore Lines AB 495
 Robert Bosch AB 131
 Bostic AB 352
 Bowaters Svenska Trämassefabriker
   AB 232
 BP Olje AB 459
 Braastad AB 329
 J. P. Brandt AB 191
 Bratts Kol & Koks AB 466
 Braun Electric AB 148
 British Scandinavian Aviation AB
   180
 Brittiska Motor AB 171
 AB Erik Brodins Befraktningskontor
   488
 Brown Boveri 141
 Brunswick's Svenska AB 225
 Bull 97
 Burroughs AB 85
 Bihler 95

 Cal-Cello AB 397
 Caltex Oil AB (Sweden) 457
 Canteen Automatförsäljning AB 89
 Le Carbone 135
 AB Carex 535
 Cargocaire AB 68
 Castrol AB 461
 AB Celloplast 386
 Centricast AB 29
 Centrokom AB 445
 AB Centrotrade 446
 Chematex 341
 AB Chicago Portrait Company 531

 Christiani & Nielsen 474
 Ciba Produkter AB 380
 Cipax 401
 Citroën AB 176
 AB Coca-Cola 268
 Colas 475
 Cold Stores 266
 Colgate-Palmolive AB 362
 Compagnie Americano Suédoise du
   Diamant AB 90
 AB Comptometer 243
 AB Conserv-Teknik 69
 Thos. Cook & Son AB 491
 Corn Products AB 275
 Courtaulds Svenska AB 325
 Crawford Door European Company
   AB 33
 Crown Cork 30
 Cyklop AB 63

 Daf AB 178
 AB Danex 234
 Decca Navigator och Radar AB 142
 John Deere Svenska AB 114
 Desmi Pumpar AB 120
 Deutz AB 96
 Diamond Superior AB 121
 Walt Disney Productions AB 513
 Dow Chemical International AB
   418
 Drog- och Kemikaliekompaniet AB
   370
 Powell Duffryn Scandinavian Tim-
   ber Company Ltd AB 220
 Dunlop Rubber Co AB 332
 Dürkopp AB 22

 E.A.I. — Electronic Associates AB
   160
 Eds Cellulosa fabriks AB 238
 Elektriska AB Abeta 129
 Elektriska AB AEG 127

REGISTER

- Elenik Automation AB 152
 Elless Maskinfabrik AB 113
 Elmatic AB 108
 Elopak AB 239
 AB Emmaboda Glasverk 202
 AB John Eneqvist Kolimport 458
 Engelska Gummi AB 345
 England Sverige Linjen AB 501
 Englebert Gummi AB 334
 AB Enterprise 166
 Erichs Armatur AB 44
 AB Ervaco 533
 Esso AB 454
 AB Estrella 283
 Europa 60
 AB Evers & Co 479
 Eversharp Svenska AB 32
 AB Exportkompaniet Svecia 9

 Fabriks AB Skandinavien 286
 Fabriks AB Viktoria 255
 Max Factor AB 396
 Falcks Räddningskår AB 540
 AB Ferrosan 355
 Ferrymasters AB 500
 Fiat 172
 Fiberpäls AB 304
 Figura AB 324
 Film AB Nordlys 511
 Film AB Paramount 503
 Fina 467
 AB Findus 277
 AB Finnasko 227
 Finnfoods AB 276
 Finska Pappers- och Kartong AB 235
 Firestone Gummi AB 346
 Fiskdelikatesser AB 274
 AB Fixform 480
 Fluor 484
 AB Flygindustri 168
 AB Flygmål, Air Target Limited 27

 Foil AB 463
 Ford Motor Company AB 167
 Forshaga 361
 AB Fox Film 506
 Fram Filter AB 185
 Frazar International (Scandinavia) AB 452
 Freddo 263
 Freja 1
 AB Frihamnens Kaffe Kompani 265
 AB Frionor 271
 Färg AB International 353
 Färgfabriken Norden AB 383
 AB Förenade Plastfabriker 417

 G.E.C. AB 151
 Geigy AB 375
 General Motors Nordiska AB 169
 Gestetner AB 58
 Gevaert Svenska AB 392
 Gilette Sweden AB 16
 Glasfiber AB 422
 AB E. T. Gleitsmann i Trelleborg 348
 Goodrich Svenska Gummi AB 338
 Goodyear Gummifabriks AB 333
 Gorgas AB 378
 Granholm & Krüger AB 520
 Mac Gregor AB 28
 AB Grundförstärkningar 478
 Grundig AB 153
 Gruv AB Lekomberg 3a
 AB Hugo Grün & Co 188
 Gulf Oil Co 460
 Gullhögens Mineralull AB 207
 Günther & Bäck AB 548
 Gyproc 206
 Göta 231
 Göta Pump 103

 Asbjörn Habbarstad AB 524
 Hag AB 259

- AB Hagby Bruk 34
 AB Halmstads Kardbeslagsfabrik 24
 Handels och Fabriks AB Petunia 400
 James Hares Skandinaviska Textil
   AB 303
 Harvester AB 51
 Hasselblads Foto AB 435
 Robert E. Hattis Engineers Inc. AB
   522
 Paul Helens Försäljnings AB 40
 AB Helios Kemisk-tekniska fabriker
   357
 Helsingborgs Varfs AB 45
 Henkel & Cie AB 405
 Hercules Kemiska AB 406
 Hesselmann Motor Corporation AB
   173
 Hessicator 541
 Heugafelt AB 327
 Hilti Montage 483
 Hindsgaul AB 222
 AB Hindås Hus 221
 Hjerplidens AB 210
 Hoechst Anilin AB 390
 Hoffmans Maskiner AB 66
 Honeywell 137
 Hostmann-Steinbergs Tryckfärgs AB
   372
 HP-Instrument AB 192
 Hvens Tegelbruks AB 193
 Hydro 377
 Håksbergs Nya Gruv AB 3f
 Hälsingborgs Nattvakt AB 534
 Hörkens Gruvaktiebolag 3g

 IBM Svenska AB 59
 ICI filial i Göteborg 398
 Ickorrbottens Grufve AB 3d
 Icopalfabriken 473
 I.K.O. 527
 AB Ikora 20
 AB Illustrerade Klassiker 246

 AB Imo-Industri 62
 Industri AB Fredde 263
 Industri AB Libo 312
 AB Industridiamanter 76
 Industriprodukter J. Schliemann AB
   468
 Ingersoll-Rand AB 106
 International Ceramic Engineering
   AB 518
 International Factors AB 547
 International General Electric AB
   156
 International Harvester AB 51
 AB International Marine and Oil
   Development Corporation 543
 Interskandinaviska Artek AB 449
 Irion AB 117
 IRU, Internationell Reklam och Ut-
   ställningar AB 544
 Irwin Fallskärms AB 300
 Isol AB 81
 AB Italtexil 301
 I.W.S. Sweden Ullsektariat AB 319

 de Jersey & Co (Sweden) Ltd AB
   87
 Johnson & Johnson AB 394
 Johnson's Vax AB 407
 Jugotours AB 502
 Julprydnads Industri 444
 Jyden AB 23

 AB Kabi 367
 Kaffe Hag AB 259
 Kaffe AB Salak 261
 Kaiser-Pullmak AB 122
 Kampsax AB 516
 AB Kamy 57
 Kardan 37
 AB Karlhalls Granitindustri 195
 O. Kavli AB 264
 Kienzle Data-System AB 123

REGISTER

- Kiepe Elektriska AB 159
 AB Kjefflinge Läder- & Skofabrik 328
 AB Knight Konsulterande Ingenjörer 526
 AB Wilhelm Knoll 217
 AB Konehissar 82
 Konsultbyrån I.K.O. AB 527
 Koppartrans Olje AB 470
 AB Kores 241
 AB Korsettfabriken Spirella 289
 AB Kraftmetall 14
 AB Kreditkontroll 530
 Kronos Titanpigment AB 420
 Kå-Kå AB 257
 Urban Körner AB 490

 Lambdabetong AB 485
 AB Landsverk 10
 AB T. H. Lapidus 320
 Lavéns Kolimport AB 462
 AB Laxen Fiskredskapsfabrik 305
 AB Lee Bruk 209
 van Leers Svenska AB 38
 AB Lehmkuhl 78
 Leijon & Lüning AB 551
 Lekomberg 3a
 AB Lerviks Konservindustri 262
 AB Lestelle 416
 Libelle AB 297
 Libo AB 312, 315
 Jörgen S. Lien AB 73
 Lightnin AB 124
 Linatex AB 342
 AB Linné-Dahllöf & Co 464
 Linnet & Laursen, AB 150
 Linoleum AB Forshaga 361
 AB Liva Fabriker 254
 AB Livie 267
 AB Loha 295
 AB Lorentzen & Wettres Maskinaffär 55

 Lorilleux AB 425
 Lubrizol Scandinavia AB 280
 Lucas Nordiska AB 98
 AB Luxor 442
 AB Lysekils Stenindustri 198
 AB Lästfabriken Winkle 214
 Lättmetallfasader AB 46
 AB V. Löwener 49

 Malmros AB 550
 Malmö Lakritsfabrik AB 269
 Malmö Mekaniska Trikotfabriks AB 285
 Malmö Metallvarufabriks AB 8
 Malmö Sidenväveri AB 296
 Malmö Skolästfabrik 212
 Malros AB 411
 Margarinbolaget AB 256
 Marinello AB 365
 Masius, Malmros AB 550
 Maskinfilt AB 311
 Maskinköp AB 112
 AB Matakı 363
 Mather & Platt Ltd. 102
 Matreco Bil AB 184
 AB Ludvig Melchior 287
 Merkantil Leasing AB 552
 Metallduksväveriet 12
 Metco Scandinavia AB 115
 Metro-Goldwyn-Mayer AB 507
 M.G.M. Europa AB 125
 Michelin Gummiringar AB 335
 Miehle-Goss-Dexter Scandinavia AB 109
 Milk & Cocoa Ltd AB 270
 Minnesota Mining and Manufacturing AB (3M) 451
 Mobil Oil Sweden AB 455
 Molykote AB 469
 Monberg & Thorsen AB 476
 Mono 61
 Montan Industri AB 2

- AB Moore & McCormack 487
 AB Moresco 284
 Moreste AB 105
 AB Motorvärden 549
 Murco 472
 Mustadfors Bruks AB 36
 AB Mölnbacka-Trysil 228

 Naarden 382
 Nairn-Williamson AB 427
 Nash Hytor AB 111
 The National Cash Register Co of
   Sweden AB 70
 Natrolith AB 13
 AB Navigare 497
 Necchi Symaskiner AB 93
 Nestlé Svenska AB 272
 A. C. Nielsen Company AB 542
 AB Nilfisk 140
 Noragrufvorna 3e
 Noraströms Ångsågs AB 216
 Nordamet AB 447
 Norden AB 383
 AB Nordisk Bedaux 515
 Nordisk Oil-Therm AB 100
 Nordisk Philblack AB 436
 Nordisk Trading Hilti Montage Tek-
   nik AB 483
 AB Nordisk Vickers 99
 Nordiska Banan Import AB 258
 Nordiska Drog- och Kemikaliekom-
   paniet AB 370
 Nordiska Fjäderfabriken AB 292
 Nordiska AB Gebrüder Bühler 95
 Nordiska Kardan AB 37
 Nordiska Maskinfilt AB 311
 AB Nordiska Metallduksväveriet 12
 AB Nordiska Musikförlaget 528
 Nordiska AB Naarden 382
 Nordiska Rör AB 7
 Nordiska AB Schering 374
 AB Nordiska Trävaruagenturen 223

 Nordlys 511
 Nordströms Koks AB 465
 AB Norma Projektilfabrik 186
 AB Norrlandstegel 204
 Norsk Hydros Svenska Försäljnings
   AB 377
 Northern Bechtel Corporation 482
 Norton Scandinavia AB 208
 Guy Nottingham Svenska AB 448
 Nova Motorkolv AB 182
 AB Nya Noragrufvorna 3e

 Octav Mjölkningsmaskin AB 88
 O. Oehlschlägers Eftr 288
 Oil-Therm 100
 Olivetti Svenska AB 107
 AB Chr. Olsen Skrivmaterial 242
 Olympia kontorsmaskiner AB 94
 Omak AB 83
 Ophinab Scandinaviska Osram-
   Philips Neon AB 136
 AB Orbis 493
 Orion Fabriks- och Försäljnings AB
   133
 Orwo Svenska Foto AB 437
 Oscarströms Sulphite Mills AB 229
 Oslo Importen AB 279
 Osram AB 134
 Osram-Philips Neon AB 136
 AB Ost-Hansen & Co 278
 Osterman-Autair AB 183
 Svend Overgaard Göteborg AB 419

 P. A. Management Consultants AB
   523
 AB Pamin 165
 Paramount 503
 Parfumeri Seger AB 438
 Perk- o-fresh Inc AB 273
 Petunia 400
 Pfaff Symaskiner AB 86
 Pfizer AB 391

REGISTER

- Philblack AB 436
 Philips 132
 Pirelli Svenska AB 344
 Plast AB Cipax 401
 AB Platinaverken 47
 Playtex 316
 Plibrico Eldfast Material AB 414
 AB Plyfa 218
 Polystyrenfabriken AB 395
 du Pont de Nemours Nordiska AB 412
 Poulsen & Ragoscy 330
 Jaako Pöyry Ingenjörbyrå AB 525

 Ramfabriken Jyden AB 23
 Rank Film Distributors of Sweden AB 512
 Rank-Xerox AB 104
 Ratin 349
 Rayon AB 317
 Raytheon-Elsi AB 155
 Reader's Digest AB 244
 Reftele-Klammer AB 48
 Reichhold Chemicals Svenska AB 387
 Reinhold-Gould AB 237
 Remington Rand AB 52
 Renault AB 179
 AB Reuthers Pressbyrå 537
 Revlon AB 439
 Rexolin Chemicals AB 426
 Ring International Hotel AB 554
 Ringeston-Topflight AB 245
 AB Rockwool 200
 Rootes Motor AB 177
 Rosenlew AB Hushållsmaskiner 164
 Ruuths Accumulator AB 56
 Ernst Hj. Rydahls Bromsbandsfabrik AB 175
 F. C. B. Rygaards AB 553
 AB Rylander & Asplund 21
 Rö Sågverks Nya AB 213

 AB P. Rönning & Gjerlöff 351
 Rörlednings- och Ventilations AB Valva 26

 AB Sabroe Kylindustri 67
 AB Sadolins Färgfabrik 379
 Ragnar Sahlin AB 421
 AB Saladolomit 203
 Salak 261
 Sandoz Produkter AB 385
 AB A. Sandström 415
 Sandwell AB 521
 AB Sanfor 307
 Satchwell Regulatorer AB 72
 Scado-Archer Daniels AB 410
 Scandin Avis Biluthyrning 498
 Scandinavian Glasfiber AB 422
 Scandinavian Paper Pulp Export AB 236
 Scandinavian Pipe Line AB 41
 Scandinaviska Aerosol AB 428
 Scandinaviska Osram-Philips Neon AB 136
 Scatra AB 118
 Schering 374
 Schliemann AB 468
 Schlieren AB 80
 The Scholl Manufacturing Co AB 356
 G. D. Searle AB 423
 Seger AB 438
 AB Seligman & Latz of Stockholm AB 434
 Selznick Releasing Organization AB 514
 Semperit Svenska AB 347
 S.G.S. Fairchild AB 161
 Shell AB 456
 Shenker & Co Transport AB 496
 Sidenkompaniet AB Sika 293
 Siemens AB 126
 AB Sievert Apparater 116

- Sika 293
 Sikkens-Condor AB 413
 Silfa Fabriks AB 299
 AB Silketvinneri 309
 Singer Co Symaskins AB 50
 Skandinavien 286
 Skandinavisk Transformer AB 146
 Skandinaviska Aluminium Profiler AB 42
 Skandinaviska Eternit AB 194
 Skandinaviska Grafit AB 360
 Skandinaviska Grammophon AB 187
 Skandinaviska Granit AB 196
 Skandinaviska Henkel & Cie AB 405
 Skandinaviska Hoffmans Maskiner AB 66
 AB Skandinaviska Kylmaskiner 75
 Skandinaviska Montan Industri AB 2
 Skangold AB 281
 Skanpol Transport AB 494
 Skjortfabriken Libo AB 315
 Skrivmaskins AB Europa 60
 Spirella 289
 Squibb AB 424
 S.T.A.B. 215
 AB Stadex 384
 Stahl Hissar AB 79
 AB Stahlunion 15
 Standard Radio- & Telefon AB 138
 Standard Warnish AB 366
 Steels & Busks, Newey AB 310
 AB Aug. Stenman 17
 Stidsvigs & Hälsingborgs Limfabriker AB 358
 AB Stockholms Tickotryck 247
 Stollbergs Grufvor & Anrikningsverk AB 3b
 Stora Långviks Gruve AB 4
 Storno AB 157
 Strebelverken 18
 AB Gunnar T. Ström 219
 OY Strömbergs Svenska Försäljnings AB 163
 Städning AB (ASSA) 538
 Sulfit AB Göta 231
 Sulitelma AB 5
 Sun Oil Svenska AB 388
 Sundstrand Hydraulic AB 77
 AB Sundsvalls Verkstäder 74
 AB Sunlight 350
 Suomen Trikoö Nordiska AB 326
 AB Surte Glasbruk 197
 AB Swedish Petroleum Products 471
 The Swedish Western Electric Co AB 510
 Svelanco AB 453
 AB Svensk Julprydnads Industri 444
 Svenska Aluminiumkompaniet AB 19
 Svenska BP Olje AB 459
 Svenska Bull Maskin AB 97
 Svenska AB Christiani & Nielsen 474
 Svenska AB Colas 475
 Svenska Constructors Fluor AB 484
 Svenska AB Crown Cork 30
 Svenska Daf AB 178
 Svenska Dataregister AB 92
 Svenska Deutz AB 96
 Svenska Ekonomi AB 532
 Svenska Elektriska AB Brown Bo-
 veri 141
 Svenska Elopak AB 239
 Svenska Esso AB 454
 Svenska AB Fiat 172
 Svenska Fiberpäls AB 304
 Svenska Fina AB 467
 Svenska Foil AB 463
 AB Svenska Fotoindustrien 368
 AB Svenska Fryserierna 253
 AB Svenska Gardinfabriken 302
 AB Svenska Gasverk 529

REGISTER

- Svenska G.E.C. AB 151
 Svenska Grundig AB 153
 Svenska Gulf Oil Company 460
 Svenska AB Gyproc 206
 Svenska AB Hessicator 541
 Svenska Heugafelt AB 327
 Svenska Hindsgaul AB 222
 AB Svenska Icopalfabriken 473
 Svenska Irion AB 117
 Svenska Johnson's Vax AB 407
 Svenska AB Le Carbone 135
 Svenska Lorilleux AB 425
 Svenska Malros AB 411
 Svenska Metallverkens Yorkshire
 AB 43
 Svenska AB Methods Engineering
 Council 519
 Svenska Molykote AB 469
 Svenska AB Mono 61
 Svenska Moreste AB 105
 Svenska Murco Petroleum AB 472
 Svenska Omark AB 83
 Svenska AB Philips 132
 Svenska Polystyrenfabriken AB 395
 Svenska Radio AB 130
 Svenska AB Ratin 349
 Svenska Rayon AB 317
 Svenska Renault AB 179
 Svenska Shell AB 456
 AB Svenska Sidenväveriet 298
 Svenska Siemens AB 126
 AB Svenska Slipfabriken 290
 AB Svenska Smöraffären 251
 Svenska Storno AB 157
 AB Svenska Strebelverken 18
 AB Svenska Tecalemit 64
 Svenska Telemeknik AB 154
 Svenska Thorn AB 158
 Svenska Träimpregnerings AB
 S.T.A.B. 215
 Svenska TV-Produktion AB 546
 AB Svenskt Konstsilke 291
 AB Svexico 339
 Sydsvenska Äggexporten AB 260
 Syrgas AB Alfax 354
 Tampella Textil AB 323
 Tandberg Radio AB 147
 Tecalemit 64
 AB Tegefors Verk 230
 Teleflex Svenska AB 144
 Telemeknik AB 154
 AB Tercanal 429
 AB Textum Handel & Industri 294
 Thorn AB 158
 AB Thors Kemiska Fabriker 431
 Ch. Thulins Eftr. Urhandel AB 189
 AB Tivokemi 403
 Trans-World Bowling Svenska AB
 226
 AB Traubautomat 110
 AB Tre Pilar 65
 AB Tremplex 205
 AB Triga 389
 Triumph International AB 308
 AB Tryckrör 201
 AB Trådcentralen 306
 Tudor 128
 Tunisiska Handels AB 450
 U.C.B. Nordiska AB 408
 Uddeholm-Mannesmann Byggnads-
 ställningar AB 481
 AB Ufafilm 508
 Unifos Kemi AB 409
 United Artists AB 509
 United Shoe Machinery Co AB 54
 United States Rubber Company AB
 336
 Universal Film AB 504
 Upjohn AB 432
 AB N. P. Utzon 313
 AB Vadex 536

REGISTER

- Vadstena/Göta Pump AB 103
- Valva 26
- Warner Bros. Film AB 505
- Warner-Electric AB 162
- Warnish AB 366
- Verkstads AB Anro 39
- Verkstads AB Västerbron 477
- Vessel & Co AB 139
- Vessels AB (i Malmö) 440
- Westerholm-Hudson AB 322
- Westinghouse Scandinavia AB 119
- Vickers 99
- AB Aug. Wickman 321
- Victoria 255
- AB Vika Skeppsagentur 499
- Viking AB 369
- Wiltax AB 318
- AB Einar Willumsen 364
- Winkle 214
- AB Winthers Läderfabrik 331
- Wintrop AB 402
- Visby Korsett AB 314
- Voigtländer Svenska AB 430
- The World Association of I.T. Information Offices Ltd AB 539
- Wredestein Nordiska AB 343
- Vulcanus 3c
- Världsboken AB 250
- Värnamo Mjölkfabriks AB 252
- Västberga Mekaniska Verkstads AB 35
- Västerbron 477
- Västervik Canning Factory AB 282
- Yellow Cab AB 489
- Yorkshire AB, Svenska Metallverkens 43
- AB Ytteknik 433
- Zeiss Svenska AB 371
- Äggfors AB 233
- Ödeborgs Bruks AB 6

Utländsk företagsetablering i Sverige

Företagsetableringen över gränserna har ökat snabbt under de senaste tio åren. Många amerikanska storföretag har slagit upp sina bopålar inom EEC, men även mellan de europeiska länderna har företagsetableringen ökat starkt. Det är välbekant att svenska exportföretag inte stått vid sidan av denna utveckling utan etablerat egen tillverkning och försäljning såväl inom EEC som i de övriga EFTA-länderna. Omfattningen och utvecklingen av den utländska företagsetableringen i Sverige har däremot hittills varit okänd. Fil. lic. Harry Johansson vid Företagsekonomiska institutionen i Uppsala presenterar och kommenterar i denna bok en kartläggning, som han för SNS räkning gjort av de utländska bolagen i Sverige och deras verksamhet.

Författaren redogör även för de lagbestämmelser, som reglerar och reglerat utlänningars möjlighet att etablera sig som företagare i Sverige.

Mer än 550 utländska företag i Sverige presenteras i denna undersökning, som gjorts branschvis. Ett alfabetiskt uppställt företagsregister kompletterar förteckningen.

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle
Sköldungagatan 2 • Stockholm Ö